

RIKSDAGENS PROTOKOLL



Nr 5

ANDRA KAMMAREN

1969

6—7 februari

Debatter m. m.

Torsdagen den 6 februari fm.

Svar på frågor av:

herr Hedin (m) ang. en undersökning rörande fiskets situation i det nordiska samarbetet	3
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. förarskyddsförsäkring för domänstyrelsens fordon	4
herr Polstam (cp) ang. kostnadsersättning till militär personal vid deltagande i civila idrottstävlingar	5
herr Åberg (fp) ang. behandlingen från norsk sida av svenska fiskare	6
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. principerna för beräkning av höjning av anslag för avlöning till departementschef	7
herr Ullsten (fp) ang. begravningshjälp till statsanställd	10
Remissdebatt (forts.)	13
Interpellation av fru Jonäng (cp) ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län	82

Torsdagen den 6 februari em.

Remissdebatt (forts.)	83
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Mogård (m) ang. den relativa betygsättningen	139
fru Hjelm-Wallén (s) ang. den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser	139
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. en sameuropeisk experiment-satellit för överföring av televisionsprogram m. m.	139

Fredagen den 7 februari

Remissdebatt (forts.)	140
Meddelande om enkel fråga av herr Mundebo (fp) ang. socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet	158

Torsdagen den 6 februari

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. en undersökning rörande fiskets situation i det nordiska samarbetet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin har frågat statsministern om han är beredd medverka till att en liknande undersökning som nu är beslutad beträffande jordbrukets situation i det nordiska samarbetet även genomförs för fisket.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I den nordiska ämbetsmannakommitténs preliminära rapport om ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete har belysts olika frågor som är av särskilt intresse på bl. a. fiskeriområdet.

Vid sitt senaste möte i Stockholm har de nordiska statsministrarna enats om att låta utföra kompletterande utredningar bl. a. på fiskets område.

Tillsammans kan de nämnda utredningarna beräknas utgöra ett tillfredsställande underlag för överväganden rörande det nordiska fiskerisamarbetet.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga till statsministern. Jag är särskilt tacksam för beslutet häromdagen att kompletterande utredningar skall göras rörande fisket, alldeles oavsett om

det beslutet har föranletts av min fråga till statsministern — vilket verkar troligt — eller inte.

Jordbruksministern känner givetvis liksom jag till att det svenska fisket befinner sig i en krissituation. En av anledningarna härtill är den ökande importen av framför allt fiskfiléer, speciellt från Norge. När vi gick in i EFTA hade vi importskydd för fiskfiléer med 45 öre per kilo, men det skyddet har avvecklats och är nu helt borta. Vid de överläggningar som då förekom utlovade representanter för statliga myndigheter att fisket skulle få kompensations för det minskade importskyddet, men det har vi inte sett något av. I stället har man i ett av våra konkurrentländer, nämligen Norge, infört stora statliga subventioner. Det rör sig om mellan 200 och 300 miljoner kronor i direkt stöd, och därutöver har man mycket förmånliga lånevillkor och bättre skatteförhållanden än vad vi har här i Sverige.

Mot denna bakgrund är det inte underligt att norrmännen kan konkurrera på det sätt som de nu gör och hålla priser på fiskfiléerna som ligger mer än en krona per kilo under vad våra svenska fiskare kan sälja sina fiskfiléer för — trots att de svenska fångsterna har gjorts i ett rationellt fiske och förädlats i rationella förädlingsindustrier.

Vad jag här anförut medför betydande bekymmer för våra fiskare, i synnerhet för torskfiskarna i Östersjön och på västkusten. Det finns därför all anledning att i det nordiska samarbete som nu förberedes se till att de svenska fiskarna får bättre förhållanden och att de åtminstone får konkurrera på lika vill-

Svar på fråga ang. förarskyddsförsäkring för domänstyrelsens fordon

kor med fiskare från andra länder. Detta kan innebära att vi i framtiden måste ha en importreglering, om våra fiskare inte på annat sätt kan få kompensation för de betydligt högre statliga bidrag som utgår i andra länder.

Jag hoppas det skall bli möjligt för fiskerinäringen att hålla behövliga kontakter i förberedelserna för det nordiska samarbetet och att därför den utredning som kommer att verkställas inte bara göres på ämbetsmannaplanet utan att utredarna också tar kontakt med fiskerinäringens representanter.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Herr Hedins anförande föranleder självfallet inte något längre inlägg av mig i sakfrågan rörande fiskarnas problem. Jag vill bara göra den deklarationen att i den mån det anses erforderligt att ta ytterligare kontakter med fiskarnas organisationer utöver de tidigare, kommer jag självfallet att göra det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. förarskyddsförsäkring för domänstyrelsens fordon

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat jordbruksministern om han vill meddela kammaren sin syn på det otillfredsställande förhållandet att domänstyrelsens fordon framförs utan förarskyddsförsäkring. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Privat- eller kommunalanställda bilförare kan få ekonomiskt skydd mot trafikolycksfall av sina arbetsgivare genom att dessa tecknar s. k. förarplatsförsäkring. Motsvarande skydd föreligger för

närvarande inte inom den statliga sektorn. Jag har emellertid i olika sammanhang ställt mig positiv till tanken att ge statliga arbetstagare som för bil i tjänsten motsvarande ekonomiska skydd och har även låtit närmare utreda frågan hur skyddet bör utformas. Förslag härom föreligger nu och remissbehandlas i vanlig ordning. Min avsikt är att förslag till frågans lösning under våren skall föreläggas riksdagen.

Vidare anförde

Herr **NILSSON** i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min till jordbruksministern ställda fråga. Anledningen till min fråga är att det förekommit alarmerande uppgifter i pressen rörande enskilda fall, där skadade förare fått ekonomiska svårigheter när utredningarna dragit ut långt på tiden. För två veckor sedan förekom en pressuppgift om en skadad förare från Norrland som skrivit till domänstyrelsen men inte fått något svar. Det hade dröjt ett helt år från skadetillfället till den dag när han lämnade uppgiften till pressen.

Jag har nu tagit del av domänstyrelsens syn på ärendet. Jag fick beskedet från en domänfiskal och det var av lugnande art. Man hade verkligen givit akt på brevet och företagit vissa åtgärder. Det fanns dock en passus i svaret till honom som var mycket anmärkningsvärd nämligen att den person som blivit skadad *kan tänkas* få ersättning, om han blir lidande av viss invaliditet och att förare av fordon inte annat än i några sällsynta fall riskerar att bli ersättningsskyldiga till tredje part. Detta lät ju inte så bra. Så mycket bättre är i stället svaret från finansministern, och jag hoppas att frågan skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt.

Jag tackar än en gång för svaret på min fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. kostnadsersättning till militär personal vid deltagande i civila idrottstävlingar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Polstam har frågat mig om de principer som tillämpas eller bör tillämpas för kostnadsersättning till befäl respektive värnpliktiga, som frivilligt deltar i civila idrottstävlingar.

Enligt gällande bestämmelser kan fast anställt befäl och värnpliktiga efter frivilligt åtagande kommenderas att delta i civila tävlingar. Fast anställt befäl bibehåller sin lön och värnpliktiga sitt penningbidrag. Annan ersättning utgår inte.

Vissa tävlingar anses dock så värdefulla från militär synpunkt att de kan godkännas som militär utbildning. Den som kommenderas till sådana tävlingar kan utöver lön respektive penningbidrag erhålla visst traktamente samt ersättning för utgifter i samband med tävlingen.

Vidare anförde:

Herr POLSTAM (cp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga.

Anledningen till frågan var att jag uppmärksammats på att man från ett regemente i Norrland efter frivillig anmälan sänder dels officerare och underbefäl, dels värnpliktiga till årets Vasalopp, som går av stapeln första söndagen i mars. Av den utfärdade regementsordern framgår, att samtliga deltagare tydligen skall färdas till startplatsen och sedan åter till regementet i kronans fordon. För befälens del skall kostnaderna bestridas ur övningsanslaget medan de värnpliktiga själva får stå för sina kostnader. Detta rimmar

illa med alla de nu aktuella jämlikhetsprinciper, som senast i gårdagens remissdebatt diskuterades här i kammaren.

Jag har nu fått veta att regementsordern blivit ofullständigt formulerad och att det i stället för formuleringen »vpl deltagare bestrider själva kostnaderna» borde ha stått »vpl deltar utan särskild kostnad för statsverket». Detta skrivsätt skulle innebära att de värnpliktigas kostnader skulle kunna bestridas av regementet utan särskild kostnad för statsverket genom att transportkostnaderna inte blir större när de värnpliktiga kan färdas i samma fordon som officerare och underbefäl. Övriga kostnader skulle bestridas genom idrottsanslaget.

Om jag uppfattat situationen rätt är dock detta resonemang baserat på att endast ett fåtal värnpliktiga skall delta. Hade antalet värnpliktiga varit betydligt större skulle deras deltagande knappast ha kunnat ordnats med hänsyn till idrottsanslagets storlek.

Jag är angelägen att framhålla att jag på intet sätt motsätter mig att försvarets fast anställda kan få deltaga i civila idrottstävlingar eller att deras kostnader inom rimliga gränser bestrids ur övningsanslaget. Det kan vara god personalpolitik. Vad jag vänt mig mot är att det ursprungliga beslutet var formulerat så, att de värnpliktiga själva skulle bekosta sitt deltagande, medan den fast anställda personalens deltagande skulle bekostas av allmänna medel. — Vi har även anledning att tänka på de värnpliktiga som har en låg dagpenning. Det kan även vara god personalpolitik att uppmuntra en grupp värnpliktiga som den nu aktuella, vars aktivitet kan tyda på ett positivt intresse för deltagande i de militära övningarna.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag känner inte till det fall som herr Polstam åberopar, men

Svar på fråga ang. behandlingen från norsk sida av svenska fiskare

i de bestämmelser som jag godkänt är befäl och värnpliktiga helt jämställda. I försvarsdepartementet har vi försökt ta reda på hur bestämmelserna tillämpas, och vi har inte funnit något exempel som tyder på att man i fråga om ersättningar skiljer på värnpliktiga och befäl. Däremot har vi fått klagomål över att anslagen för ändamålet är så små att de inte räcker till alla som vill deltaga i civila tävlingar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. behandlingen från norsk sida av svenska fiskare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Åberg har frågat handelsministern om han i samband med de pågående nordiska förhandlingarna eller i annat sammanhang avser att medverka till att man från norsk sida ger svenska fiskare samma rätt och behandling som norska fiskare får vid besök i svenska hamnar. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

I den utredning som pågår om ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete ingår bl. a. frågan om avveckling av gällande restriktioner i den nordiska samhandeln med fisk. Bland de spörsmål som därvid diskuteras är rätten till direktlandningar samt transporterings- och omlastningsrätt.

Vidare anförde:

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr jordbruksministern för svaret på min fråga.

Jag är givetvis glad över att dessa

problem är föremål för diskussion vid de underhandlingar som pågår. Men helt nöjd är jag inte, ty jag skulle gärna vilja att man något hårdare tryckte på att det härvidlag är en skriande orättvisa som man under årens lopp inte kunnat råda bot på. Sverige har väl i alla fall vissa möjligheter att slå vakt om en minoritets intressen.

Det är över 20 år sedan jag i Oslo deltog i underhandlingar rörande exakt samma fråga. Under de decennier som gått sedan dess har ingen ändring till det bättre ägt rum. Jag har själv varit med om att som aktiv yrkesfiskare gång på gång drabbas av detta förbud mot omlastning — man har varit tvungen att gå ut i dåligt väder och tömma vissa kvantiteter fisk överbord därför att man inte fått lov att lasta om och inte fått lov att sälja i Norge. Samtidigt har under årens lopp många, många gånger norska fiskare varit över i svenska hamnar, inte minst vid Väderöarna på Bohuskusten, och omlastning har skett så gott som varje dag utan att någon svensk myndighet eller några svenska fiskare ansett att normmännen begått något fel.

Så här kan det bara inte vara i det långa loppet. Vi måste få en ändring till stånd, och jag vill — utöver vad jordbruksministern sagt — gärna trycka på att man skall lägga all kraft bakom orden för att få en rättelse till stånd.

I övrigt vore en hel del att säga om förhållandena mellan våra nordiska länder på fiskeriområdet, men med tanke på den långa föredragningslistan skall jag nöja mig med att instämma i de synpunkter som herr Hedin framförde för en liten stund sedan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag förstår inte varför herr Åberg inte är nöjd med svaret. Det innebär i själva verket ett ja på den fråga han ställt. Han frågar näm-

Svar på fråga ang. principerna för beräkning av höjning av anslag för avlöning till departementschef

ligen om vi avser att medverka till att man från norsk sida ger svenska fiskare samma rätt och behandling som norska fiskare får vid besök i svenska hamnar.

Sedan framgick det av herr Åbergs eget anförande att frågan inte är så enkel. Herr Åberg har själv under 20 år varit med och förhandlat för att försöka få en ändring till stånd. Jag har inte hunnit vara med så länge, men jag lovar att göra så gott jag kan för att vi skall få bättre förhållanden till stånd för de svenska fiskarna i det här avseendet.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Det var kanske mina dystra erfarenheter från de gångna åren som gjorde att jag var litet kärv. Jordbruksministern lovade emellertid nu att han skall göra sitt bästa, och det löftet tackar jag för.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. principerna för beräkning av höjning av anslag för avlöning till departementschef

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat utbildningsministern om han vill lämna en redogörelse för de principer som legat till grund för hans förslag under åttonde huvudtiteln om höjning av avlöningsanslaget till departementschefen med drygt 4 procent. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Enligt riksdagens beslut skall statsråden i allmänhet ha arvode motsvarande lönen i nuvarande löneklass C 6 enligt gällande avlöningsavtal. Om lö-

nen i denna löneklass höjs genom avtal följer därför statsrådets arvoden automatiskt med. Sedan anslagen beräknades i förra årets statsverksproposition har statstjänstemannalönerna generellt höjts med 3,7 procent. När man beräknade förslagsanslagen till de olika departementen i årets statsverksproposition tog man hänsyn till den storlek statsrådsarvodena haft sedan den 1 januari 1968. Den uppräknings som nu föreslås innebär därför inte någon höjning av utgående statsrådsarvoden utan är en budgetteknisk anpassning av anslagen till 1968 års lönenivå. Någon förhöjning av statsrådsarvodena har således inte föreslagits i årets budget.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tackar civilministern för svaret på min enkla fråga.

Anledningen till att jag ställde frågan och att jag ställde den till statsrådet Palme är att statsrådet Palme för en dryg vecka sedan på ett möte i Växjö anordnat av FCO på en fråga varför han begärt att få sin lön höjd med 4 000 kronor svarade: »Det är fel.» När frågeställaren då undrade om man inte skulle våga tro på en riksdagsman som läser högt ur statsverkspropositionen, svarade statsrådet att det berodde på vilken riksdagsman man frågade.

Det är emellertid inte jag som är den åberopade riksdagsmannen. Om jag hade blivit tillfrågad, hade jag svarat att under åttonde huvudtiteln, s. 13, p. A, rubriken »Anslag till avlöning till departementschefen» står 100 000 kronor, innebärande en höjning i förhållande till föregående år med 4 000 kronor. Längst ned på samma sida står: »Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen...» Jag är i detta fall det ansvariga statsrådet, d. v. s. statsrådet Olof Palme. Det är bara att läsa innantill.

I lördagens nummer av Dagens Ny-

Svar på fråga ang. principerna för beräkning av höjning av anslag för avlöning till departementschef

heter fanns en uppgift om att kanslirådet i civildepartementet sagt att genom försöken med programbudgetering hade pensions- och socialförsäkringskostnaderna hamnat direkt på anslagen till statsrådets löner. Avgifterna låg tidigare samlade i ett enda anslag under civildepartementet. Enligt statsrådets svar är det inte så, utan avgifterna kommer under en annan rubrik, nämligen lönekostnadspålägget.

Civilministern säger nu att den uppräkning som föreslås inte innebär någon höjning av utgående statsrådsarvoden utan är en budgetteknisk anpassning av anslagen till 1968 års lönenivå. Kvar står dock, herr civilminister, att den uppräkning som finns i statsverkspropositionen är en höjning med 4 000 kronor i förhållande till föregående års statsverksproposition. Jag tycker att statsrådet Palme kunde ha upplyst om detta på FCO-mötet i Växjö.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Låt mig bara påpeka att det är riksdagen som har fastställt ordningen för statsrådets arvoden. Senast riksdagen tog ställning till denna fråga var år 1957, då man gjorde en översyn av löneställningen för vissa chefstjänster och därvid redovisade en förhandlingsuppgörelse. I anslutning till detta fastställdes nu gällande anknytning till vissa löneklassplaceringar. Någon ändring av denna löneklassanknytning har inte gjorts sedan år 1957, trots att tjänster i samma lönegrader som de statsråden tidigare hade sedan dess har flyttats upp i förutvarande B 10, nuvarande C 8. Vid det tillfället avstod alltså statsråden från att följa med i uppflyttningen.

Någon egentlig prövning av statsrådets löneställning synes inte ha företagits sedan 1856 års riksdag, bortsett från en ändring av löneställningen för statsråden utan departement som vidtogs år 1908. Den vid 1856 års riksdag

beslutade regleringen av statsrådsarvodena sammanhängde i sin tur med en allmän löne reglering inom statsverket och innebar att — som det då hette — justitiestatsministern skulle ha 15 000 riksdaler om året, statsministern för utrikes ärendena 24 000 riksdaler om året, cheferna för lantförsvars-, sjöförsvars-, civil-, finans- och ecklesiastikdepartementen vardera 15 000 riksdaler om året och statsråden utan departement — de var då tre stycken — 12 000 riksdaler om året. Denna historiska bakgrund till den fråga vi nu diskuterar kan kanske ha sitt intresse.

Herr Gustavssons i Alvesta fråga är avslöjande i minst två avseenden, men kanhända inte på det sätt som herr Gustavsson i sin naivitet har trott. För det första avslöjar den att herr Gustavsson under det tiotal år han har tillhört riksdagen inte har lyckats lära sig de mest elementära grunderna för de budgettekniska beräkningarna, vilket kan vara intressant att konstatera. Det kan väl aldrig förhålla sig så att herr Gustavsson ha varit så upptagen av andra uppgifter vid sidan av riksdagsarbetet att han inte haft tid till detta kunskapsinhämtande?

För det andra är herr Gustavssons fråga avslöjande, om man vill spåra upphovet till den rent äreröriga kampanj som närmare tioålet tidningar i södra Sverige under den senaste veckan bedrivit mot utbildningsminister Palme. I ledare efter ledare har denna press skrikit ut att herr Palme krävt 4 000 kronor i löneförhöjning. När han har förnekat att han begärt någon höjd lön har dessa tidningar betecknat honom som lögnare. Tycker herr Gustavsson i Alvesta att detta är en anständig politisk debatt? Är det ett återfall från den borgerliga pressens sida i samma metoder som den tidigare har tillämpat: när man inte har lyckats komma det socialdemokratiska partiet till livs skjuter man in sig på enskilda statsråd? Varför annars bara statsrådet Palme, herr

Svar på fråga ang. principerna för beräkning av höjning av anslag för avlöning till departementschef

Gustavsson? Samma beräkningsnormer har legat till grund för löneanslagen till samtliga statsråd. Men fortsätt gärna denna kampanj! Den politiska utdelningen torde knappast komma att bli någonting att notera på den borgerliga plussidan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag förstår att civilministern är upprörd över att jag har tagit upp denna fråga och begärt ett klart besked om beräkningen av statsrådets löner. Nu talar civilministern om naivitet och säger att jag inte har lyckats lära mig det mest elementära när det gäller det budgettekniska.

Herr civilminister! Skall man inte kunna tro vad som står i statsverkspropositionen? Som jag sade tidigare är det bara att läsa innantill och jämföra siffrorna i årets statsverksproposition med siffrorna i föregående års statsverksproposition. Man finner då att det är fråga om en uppräkningsmedel med 4 000 kronor. Anledningen till min fråga är det uteblivna svaret av utbildningsministern på mötet i Växjö.

Jag har inte fört någon tidningspolitik. Om civilministern vill rikta angrepp mot tidningarna får han göra det i annat sammanhang.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Herr Gustavssons i Alvesta senaste inlägg bevisar riktigheten av vad jag påstod, nämligen att han inte begriper någonting av de budgettekniska beräkningarna.

Det är nu en gång på det sättet, herr Gustavsson, att om man ger sig in på politiska lymmelaktigheter får man finna sig i att bli åhutad utan att springa omkring och gnälla som en sårad rävinge.

Härefter meddelade herr talmannen, att chefen för utbildningsdepartementet — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 5*

tet, herr statsrådet Palme, begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Jag hade väntat mig att herr Gustavsson i Alvesta skulle be om ursäkt för en klumpighet. Det gjorde han inte och därför tvingas jag säga några ord.

Riksdagen har beslutat att de arvoden som statsråden uppbär skall vara knutna till viss löneklass. Detta beslöt riksdagen för övrigt samma år som bondeförbundet — nuvarande centerpartiet — kom in i regeringen. Sedan har statsråden legat kvar i den löneklassen utom en gång, då lönerna höjdes med en lönegrad. Det var 1957 — det sista år som bondeförbundet var med i regeringen. Detta sker budgettekniskt — i statsverkspropositionen redovisas precis hur detta går till.

På mötet i Växjö fick jag frågan varför jag hade begärt en löneförhöjning för nästa år. Jag sade att det hade jag inte gjort. Detta kan den övertyga sig om som orkar läsa statsverkspropositionen — tio år tycks emellertid inte ha lärt herr Gustavsson i Alvesta att läsa den rätt. Den minsta eftertanke måste dessutom säga herr Gustavsson att ett enskilt statsråd inte startar en privat lönerörelse.

Ingen skall kunna inbilla mig att herr Gustavsson i Alvesta varit i god tro eller att de 20 ledare som skrivits i borgerliga tidningar har varit skrivna i god tro när de beskyllt mig för lögn, för att plocka ut förmåner etc. Visserligen är jag hårdad, så personligen gör det mig väldigt litet — jag har på ungefär lika usla grunder under årens lopp blivit beskylld för felparkeringar, specialbeställda sovagnar, sjukkassebe- drägerier och mycket annat — men det

Svar på fråga ang. begravningshjälp till statsanställd

är ändå beklämmande. De som tar till de största bokstäverna är ofta sådana personer som liksom har specialiserat sig på moralfrågor — herr Gustavsson i Alvesta har ju också gjort insatser i den »branschen» — och som ofta framhåller för ungdomen att den bör iakta ett tillfredsställande moraliskt beteende. Men när man själv tror sig vinna den allra minsta lilla partitaktiska fördel slirar man ut i den grövsta ohederlighet.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! När jag begär ett klarläggande beträffande en post som finns i statsverkspropositionen — i detta fall gällde det en höjning från föregående år — säger statsrådet Palme att jag borde be om ursäkt för att jag begått en klumpighet. Skall man inte kunna få ett svar? I detta fall var min fråga ställd med anledning av att statsrådet Palme vid en tidigare tidpunkt inte ville ge besked. Kvar står ändå det faktum att en uppräknings har gjorts och det är därför jag har begärt ett klarläggande.

Herrarna statsråd Gustafsson och Palme vill väl inte förneka att det har gjorts en uppräknings med 4 000 kronor jämfört med föregående år. Det står i statsverkspropositionen och det har jag läst upp. Herr Palme säger, när jag påstår att ett enskilt statsråd begär löneökning, att han inte kan påverka lönen. Det var inte det jag ville framhålla, utan att det enskilda statsrådet som besökte en viss stad inte ville lämna svar på en fråga.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag avskriver herr Gustavsson i Alvesta som ett ganska hopplost fall. Det står nämligen i statsverkspropositionen, bilaga 2 sidan 2, exakt hur dessa beräkningar har gjorts. Po-

ängen var att jag fick en fråga i Växjö som gällde om jag hade begärt löneförhöjning. Jag svarade att jag inte har gjort det. Det var ett besked, vars riktighet herr Gustavsson lätt kan kontrollera genom att läsa hur det hela har gått till. Framför allt borde herr Gustavsson ta reda på vad han själv varit med om att besluta år efter år. Detta system har bestått i decennier. Men, som jag en gång har sagt om någon annan: det kliade för mycket i pälsen för att han skulle kunna låta bli att ta chansen att ställa en fråga. Jag skall inte fälla några ytterligare omdömen om förfaringssättet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. begravningshjälp till statsanställd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om jag anser att det är rimligt att begravningshjälp till av staten anställd personal är graderad med hänsyn till den avlidnes tidigare avtalsenliga lön och om jag avser att vidta några åtgärder för att ändra på detta förhållande.

Reglerna om statstjänstemännens begravningshjälp finns i allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST). AST är slutet mellan statens avtalsverk och statstjänstemännens fyra huvudorganisationer. Om någon ändring skall göras i reglerna om begravningshjälp måste det därför göras genom avtal. Jag anser, som jag vid tidigare tillfällen har redovisat i denna kammare, att jag inte bör stå i riksdagen och diskutera vilka delar i gällande avtal som jag skulle vilja ha ändrade.

Svar på fråga ang. begravningshjälp till statsanställd

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag har inte tagit upp denna fråga därför att jag anser att den är särskilt viktig i och för sig, som enskild företeelse. Den är självfallet inte tillnärmelsevis så intressant som t. ex. frågan om statsrådets löner. Men jag tycker ändå att detta är ett betydande exempel på hur gamla förlegade värderingar och attityder dröjer sig kvar i dagens löne- och förmånsavtal.

Jag kan inte tänka mig att någon på fullt allvar är beredd att försvara principen att den rike skall ges möjlighet till en finare jordfästning än den fattige. Det här är bara *ett* exempel när det gäller denna typ av förmåner. Det finns flera inom de statliga avtalen liksom inom de privata, som visar hur man låter *en* löneförmån föda en annan förmån, även när det är mycket svårt att hitta någon motivering.

Ta de statliga traktamenten t. ex. Deras uppgift måste såvitt jag förstår vara att täcka de verkliga kostnaderna vid resor på arbetsgivarens uppdrag. Det är naturligtvis riktigt att arbetsgivaren skall svara för sådana kostnader. Men vad är det som säger att en generaldirektör genom att han har högre lön därför också måste få ett traktamente som ger honom möjlighet att betala ett dyrare hotellrum än en byråingenjör eller en reparatör? Och vad är det som säger att vissa statsavlönade, riksdagsmän och statsråd t. ex., skall åka första klass på tåg medan statsavlönade med lägre lön får finna sig i att åka i andra klass? Samma tanke ligger bakom en massa andra statusförmåner, t. ex. att vissa personalkategorier måste ha finare lunchmatsalar än andra, att anställd i lönegrad si bör ha två moduler och anställd i lönegrad så en modul, och att dessa statuskillnader dessutom skall befästas med ordnar av skiftande storlek och finhetsgrad. Och så till sist en större summa i begravningshjälp för

de högavlönade än till de lägre avlönade, i serien av statusförmåner den mest remarkabla, för att inte säga makabra. Det är en princip som för tanken tillbaka till det mest motbjudande i det gamla fattigsamhället och som inte blir mer begripligt när man får veta att bidragsbeloppet dessutom är graderat med hänsyn till familjemedlemmarnas antal.

Statsrådet säger att min fråga berör en avtalsfråga och att han därför inte kan svara på den. Att det är en avtalsfråga visste jag när jag ställde den, men jag kan inte inse att statsrådet därför skulle vara helt förhindrad att ge uttryck för en enda liten åsikt om saken. Jag menar naturligtvis inte att staten som arbetsgivare skall diktera några förmåner, men någon åsikt i denna fråga, som trots allt har ett visst principiellt intresse, skulle man väl ändå kunna få ur herr statsrådet. Och om han nu inte vill avslöja vad han tänker föreslå i de kommande eller pågående förhandlingarna, så skulle han väl ändå kunna ge en förklaring till att dessa förmåner i dag är som de är.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Herr Ullsten gick ju ut på ett mycket vidsträckt område av jämlikhetsfrågor, skulle man kunna säga. Jag skall inte följa honom. Jag tillåter mig att vidhålla att det skulle uppstå en fullkomligt omöjlig situation om jag skulle stå här i riksdagen och säga att jag tycker det och det i den och den frågan som nu är reglerad genom avtal mellan parterna och som de har full frihet och möjlighet att förhandla om. Jag tror herr Ullsten är tillräckligt intelligent för att begripa att man helt enkelt inte kan tillämpa en sådan arbetsmetodik på detta område.

För att hålla mig till den speciella fråga som herr Ullsten tagit upp kan jag säga att jämlikheten måhända är större då det gäller den frågan än i många andra. Systemet är ju det, att

Svar på fråga ang. begravningshjälp till statsanställd

den avlidnes efterlevande under vissa förutsättningar får 75 procent av en månadslön men minst 2 000 kronor. Detta innebär alltså att alla som ligger i löneklass 19 och därunder är garanterade mer än vad 75 procent av lönen skulle ge; de är garanterade 2 000 kronor. Det är kanhända i all sin simpelhet ändå ett visst steg i utjämnande riktning.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt att statsrådet skall ingripa i de pågående löneförhandlingarna; jag har bara bett om en åsiktsyttring från statsrådet, att få veta hur han ser på denna jämlikhetsfråga som inte tillhör de stora — det håller jag med om.

Frågan är emellertid ställd, och den tangerar dessutom värderingar som ligger bakom också andra och större jämlikhetsfrågor än denna. Att ge uttryck för en sådan åsikt i en konkret fråga kan väl ändå inte anses strida mot avtalsfriheten. Det vore dessutom befrämjande, tror jag, för jämlikhetsdebatten om den inte bara fördes på det rent teoretiska planet utan så att vi också finge besked om vad man är beredd att göra i de konkreta fall där en lösning är möjlig att åstadkomma, och som i det här fallet är enkel, inte kräver långa utredningar och där den inte heller kostar någonting utan kanske snarare tvärtom. Därför saknar jag fortfarande svaret på den fråga jag ställde, om statsrådet anser att den här principen är rimlig och om han har för avsikt att göra någonting åt den.

Statsrådet hänvisar till att en viss form av utjämnning förekommer i och med att bidraget aldrig kan gå ned lägre än till 2 000 kronor, vilket gör att det procentuellt sett blir en större andel av lågavlönades inkomster än av högavlönades. Ja, det är riktigt, men när man nu är på väg åt det hållet, varför kan man inte ta steget fullt ut

och låta bidraget bli lika för alla? Det är ändå det enda rimliga och det enda rättvisa.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Bara ett par ord!

När riksdagen beslutade att de statsanställdas avlöningsförhållanden skulle regleras på samma sätt som på arbetsmarknaden i övrigt, alltså genom fria förhandlingar mellan parterna, inrättades samtidigt riksdagens löne delegation, och avtals- och lönefrågorna flyttades bort från riksdagens direkta handläggning.

Skall en sådan fråga diskuteras, menar jag att det bör göras i riksdagens löne delegation. Vill herr Ullsten ha upp den där, kan ju herr Ullsten kontakta någon av sina partivänner som har säte och stämma i löne delegationen.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag tycker att civilministern just nu är nästan litet komiskt rädd för att uttrycka någonting som skulle kunna likna en åsikt.

Jag har ju inte begärt att han skulle säga någonting som skulle innebära att han klampar in i en avtalsrörelse. Jag har egentligen bara frågat om motive ringarna bakom det avtal som redan föreligger, ett avtal som civilministern själv har varit med om att utforma. Kan det anses vara orimligt att den högste ansvarige för de statsanställda här i landet ger en förklaring till varför en avtalspunkt är utformad på det ena eller andra sättet? Är civilministern verkligen så rädd för att i konkreta termer ge uttryck åt vad han menar, när han i andra sammanhang mera allmänt talar om ökad jämlikhet?

Härmed var överläggningen slutad.

Remissdebatt

§ 7

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 1021.

§ 8

Remissdebatt (forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande bilaga 1 (finansplanen) till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid i enlighet med förut gjord anteckning ordet till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Jämlikhetsdebatten har fortsatt här i dag, och det är väl att hälsa med tillfredsställelse.

Jag var förvånad över att herr Gustavsson i Alvesta talade om ett statsråds ändrade lön. Jag har en känsla av att riksdagsmännen själva automatiskt får sina löner höjda i enlighet med de förändringar som förekommer i lönerna inom andra områden. Det visar bara att herr Gustavsson ser grandet i sin broders öga men inte bjälken i sitt eget.

Vi bör över huvud taget vara på det klara med att jämlikheten är svår att uppnå i dagens samhälle, därför att vi har en orimlig värdering och bedömning av olika människors arbetsuppgifter.

Som gammal kolare och sågverksarbetare vet jag att man ena dagen kunde tjäna ett tusen kronor om året för att andra dagen — utan att ha nämnvärt förändrat sig — bli riksdagsman och få en mångdubbelt större inkomst, även i den tidens penningvärde.

Ett huvudtema i debatten igår var jämlikhet, solidaritet och demokrati, och låglöneproblemet och näringsli-

vets struktur kom därvid särskilt i blickpunkten. När den nya riksdagen samlades i år ställde väl svenska folket vissa förväntningar på den opposition som använde så stora bokstäver i föregående års valrörelse och som ville sälja skinnet innan björnen var skjuten. Man hade väntat att den oppositionen i dag skulle presentera ett samlat program, men nu satte herr Hedlund ett streck i räkningen för det hela. I stället för att skjuta på någon annan sköt han på sina egna drevkarlar.

Detta kan vara bittert efteråt. Enligt vad jag kan se har det inte inom oppositionen skett någon sådan samling som det i valrörelsen talades om. Det enda nya är att man har fått in ordet »samlings» i namnet på ett av partierna. Här i andra kammaren har vi begåvats med en partiledare, som tog plats, talade och gick. Han har tydligen haft en god sömn såväl i natt som nu på morgonen — han är inte närvarande i dag. Men det är väl ingenting att säga om den saken; han är ju inte van vid de prestationer som andra kammaren kräver även av en partiledare.

Det enda som har förändrats är alltså att högern nu skall heta moderata samlingspartiet. Jag föreslog i höstas att de borgerliga skulle kalla sig KDS — Kan De Samlas? Hade de borgerliga partierna gjort det namnbytet skulle det ha varit uttryck för någonting som är verklighet.

Herr Holmberg hade en del utläggningar om det nya namnet, men han var mycket angelägen om att betona att man icke förändrat högerns traditioner, och någon ny målsättning kunde inte heller utläsas ur herr Holmbergs anförande.

När en ny partiledare kommer in i andra kammaren och håller sitt första tal, vill man på något vis hylla honom, och jag sökte i lyriken för att finna en uppmuntrande dikt. Efter-

Remissdebatt

som högern bygger på gamla traditioner gick jag långt tillbaka, till en skald som levde åren 1516—1567 och som skrivit en dikt som är översatt av Erik Blomberg och heter »Bräcklig skönhet». — Jag måste säga att den borgerliga oppositionen är en bräcklig skönhet.

En strof i denna dikt lyder så här: »Bräcklig skönhet, skapad alltför spröd och alltför flyktig för att länge vara, i blom i dag, i morgon redan död, ett trollguld, glittrande för stunden bara.

Själv dyr i kosthåll ger du ingen bröd, knappt värd ett vittent, vansklig att bevara.

Hal som en ål — och om du fäste bjöd med ens berövad allt det underbara.

Juvel som lockar med försåtlig glöd och med ditt vågspel eggas oss till fara, skall ungdomen (o att det Gud förbjöd) du inte ens ditt ljuva gift bespara.

Brådmogna frukt, av frosten tidigt färgad knappt färdig än i dag, i morgon härjad.»

Jag måste säga att dessa ord liksom ger en sammanfattning av det intryck som herr Holmberg gjorde här. Jag hoppas att herr Bohman inte tar åt sig. Det var nämligen inte bara en personlig skillnad utan även en klasskillnad mellan dem, som jag måste notera i detta sammanhang, och jag beklagar att jag inte kunde välja en annan dikt än denna.

Det är givet att dagens och gårdagens remissdebatt berör mycket väsentliga frågor som jag tror att det finns anledning att ta upp till diskussion. Vi talar för närvarande mycket om reformer, om jämlikhet och om solidaritet, och det är gott och väl. Men under hela gårdagens debatt var man mycket rädd för att försöka konkretisera och ge uttryck för en vilja att verkligen genomföra jämlikhet. Det är mycket lätt att tala om jämlikhet, solidaritet och demokrati, men ingen har vare sig i går eller i dag sagt hur man skall ge-

nomföra vad man talar om. Inte heller har någon gett en definition på vad man verkligen vill.

Gårdagens debatt bjöd på många ord, men den var föga matnyttig för människor som behöver bli delaktiga av den jämlikhet som man talade om under valrörelsen och senare. Varför skall inte vi, som ändå är av svenska folket valda förtroendemän, öppet och ärligt säga ifrån, att om vi menar något med talet om jämlikhet, tvingas vi till att göra en annan fördelning av ägandet och även genomföra en ekonomisk demokratisering i vårt land? Det räcker inte med politisk demokrati; om jämlikhetskravet skall kunna förverkligas, måste andra ingrepp göras.

Jag vill erinra om att i december var det femtio år sedan den politiska demokratin genomfördes i Sverige. Det är i år sextio år sedan vi hade en storstrejk i vårt land, den stora kraftmätningen mellan arbetsgivare och arbetarorganisationerna. Och 1905 hade vi unionskrisen, som var såvitt jag kan förstå sista gången vi i Sverige skramlade med vapen och tänkte att vi skulle kunna i en väpnad strid lösa konflikter mellan två broderfolk.

Vi lyckades kanske främst tack vare Hjalmar Branting undvika detta öde, och därför skall vi vara tacksamma.

Det märkliga är emellertid att vi efter 1918 års beslut icke tagit något allvarligt krafttag för att genomföra ekonomisk demokrati och inte heller den rättsliga demokrati som måste följa efter den politiska.

Per Albin Hansson sade i ett tal den 12 oktober 1939 bl. a. följande: »Kärleken till fosterlandet ligger latent i det svenska folket, men viljan att värna är icke oberoende av känslan av delaktighet, av andel och ägande.»

Jag tror att det är riktigt att denna känsla finns, men jag hörde herr Antonsson och herr Larsson i Umeå säga i gårdagens debatt, att i områden med verkliga sysselsättningsvårigheter och

Remissdebatt

andra problem skall staten endast ingripa i sista hand. Då skall staten komma och hjälpa till som en skurgumma och agera ambulans för ett kapitalistiskt intresse. Men kapitalisterna hade intresse för Norrland endast så länge baggböleriet kunde pågå och så länge det var möjligt att i stor utsträckning utvinna arbetsfria inkomster. När naturrikedomarna utfömts tog dessa herrar farväl och lämnade bygd och hembygd åt sitt öde. I ett sådant läge skulle troligen både herr Larsson i Umeå och herr Antonsson kommit och sagt att de önskar att samhället skulle rädda dem ur svårigheterna. Men vill man verkligen försöka lösa olika problem då det gäller arbetsliv, utjämning och demokrati tvingas man ställa frågan: Måste inte vi i dagens situation, oavsett politisk tillhörighet, förutsättningslöst diskutera hur dessa problem skall kunna klaras?

Jag skulle vilja citera några ord av vad en engelsk författare och politiker uttalade 1845: »Sedan parlamentsreformen genomfördes har elden på Mammons altare flammats med tredubbel styrka: att förvärva, att hoppa, att plundra varandra i kraft av filosofiska fraser, att föreslå en Utopia, endast bestående av rikedom och möda, detta har under de senaste 12 åren varit en andlös sysselsättning för det England som fått rösträtt. Kapitalisten har funnit en slav som har undanträngt mannens arbete och skicklighet. En gång var han en hantverkare; i bästa fall vaktar han nu maskiner; och även den sysselsättningen glider undan hans grepp till kvinnan och barnen. Kapitalisten blomstrar, han hopar väldiga rikedomar; vi sjunker lägre och lägre.»

Herr Wedén talade under gårdagens debatt i ironisk ton om en blandning av liberalism och nymarxism, men för säkerhets skull slutade han med att säga att politik skall grundas på humanitet. Vad menar herr Wedén egentligen med politisk humanitet, nymarx-

ism och liberalism? Om herr Wedén med humanism menar det sätt på vilket storkapitalet uppträder gentemot människor som man säger sig vilja tjäna, så finns det verkligen inte mycket humanism där. Ni i folkpartiet har bara sagt att vi skall ha ett fritt näringsliv och att vårt samhälle skall vara ett konkurrenssamhälle. Men varför brukar en industriman och politiker dessa ord, som i dag är utan praktiskt innehåll? De är ju utopier, ty konkurrensen och den fria företagsamheten här i landet har storkapitalet självt tagit död på.

Jag är fullt på det klara med att begrepp som demokrati och liberalism inte har något inbördes sammanhang i de resonemang som förs från folkpartiets sida, och då förstår jag också talet om socialliberalism. Men om vi skall kunna lösa jämlikhetsproblemen måste vi också visa solidaritet i det ekonomiska livet. Alla människor skall ha möjligheter att påverka utvecklingen.

Det var sorgligt att höra hur folkpartiets representanter i går kväll talade om passiva insatser sedan olyckor inträffat i en bygd. Någon sade också att staten hade misslyckats och förlorat en eller annan industri. Men är det någon här i landet som räknat ut hur mycket varje nedlagd enskild industri kostar samhället, kommunerna, landsingen och de enskilda människorna? Nej, man flyttar bara sin industri, och de stora kostnaderna och påfrestningarna överlåter man åt bygden att klara av. Den fria företagsamheten känner inte ansvar och behöver inte känna ansvar för hur enskilda människor har det.

Vi har kommit ett gott stycke på väg när det gäller utvecklingen här i landet, och vi har fått en viss förbättring för de stora grupperna då fråga är om kultur, socialförsäkringar och en hel del annat, men den stora kärnfrågan har vi aldrig vågat ge oss in på.

Nu har det sagts här att jämlikhet

Remissdebatt

skall vi ha som en skytt. Jag kan inte förstå detta. Om vi verkligen menar något med talet om jämlikhet måste vi allvarligt överväga införandet av den industriella demokratin i vårt land.

Jag kan inte heller förstå att man inom böndernas led skulle behöva frukta för en sådan utveckling. Jag har aldrig kunnat bli övertygad om att bondeförbundet — om jag får använda det gamla partinamnet — skulle passa som partner till folkpartiet, som ju är en mycket borgerlig företeelse och som knappast har någon medkänsla med de enskilda människorna utan i stället hysar en överdriven tro på den fria företagsamhetens och djungelns lag. En sådan allians är orimlig.

Man försökte en gång när arbetarrörelsen ännu låg i sin linda varna bönderna för vad som skulle hända om den kom till makten. En gammal bondepolitiker tog då till orda och sade att man inte skulle skrämma bönderna för arbetarrörelsen, som hade utgått från samma ursprung som de.

Nu drömmer man tydligen om att kurtisen mellan folkpartiet och centerpartiet skall ge till resultat något slags kromosomunge. Det tal som herr Hedlund höll i går visar dock inte särskilt mycket av kärlek och ömhet för folkpartiet, och jag har därför svårt att inse att det skall kunna bli någon kärlekslek mellan dessa partier som kan ge ett sådant resultat.

Efter den debatt vi fört under valrörelsen, under gårdagen och även delvis i dag måste vi nu vidtaga åtgärder för att lösa låglöneproblemet i vårt land. De nuvarande löneklyftorna och den värdering av många människor som nu förekommer är något orimligt. Man kan i en politisk demokrati inte underlåta att göra något åt dessa förhållanden.

Jag ser att statsministern är närvarande i kammaren och jag vill rikta en vädjan till honom. Det lär till lagrådet ha remitterats förslag till en ny

jordabalk. Jag anser att regeringen innan den framlägger ett förslag om en ny jordabalk måste klargöra huru ägandeförhållandena i vårt land verkligen gestaltat sig. Skall vi acceptera att ägandeförhållandena utvecklas så, att de stora bolagen ersätter de gamla storgodsägarna? Skall storbolagen få lägga beslag på all mark i stora delar av de olika landskapen? Bör inte staten omedelbart ta tillbaka vad de enskilda storföretagarna tillskansat sig från staten? Är det rimligt att inte bönder och backstugusittare ges möjlighet att få tillbaka något av den jord som de med tvångsmedel blivit avhända? Varför har man icke vidtagit några åtgärder för att följa upp besluten från 1680- och 1690-talen samt från 1712, och varför har man inte uppmärksammat de utredningar som genomfördes av exempelvis Hjalmar Hammarskjöld vid seklets början?

Läser ingen i departement och styrelser betänkandena från de utredningar som man har kostat på i detta land? Jag har under ett tjugotal år försökt plöja igenom gamla handlingar, och jag har funnit att man förr på visst statligt håll ständigt försökte värja sig, försökte ta tillbaka något av den egendom som berövats staten och allmänheten.

Jag skulle därför vilja vädja till statsministern att han lägger den aktuella propositionen åt sidan och i stället letar fram en del handlingar som funnits i justitiedepartementet sedan 1961. Man har där inte ens haft tid att skriva svar på frågor som framställts från olika bygder, och man har exempelvis inte haft tillfälle att undersöka de gamla protokollen från storskiftet i Dalarna, i Uppland eller på andra håll. Härvidlag borde verkligen någonting göras!

Det talas om jämlikhet, men förhållandena är mycket underliga. I en tidning meddelades t. ex. för någon tid sedan att en person i detta land hade 10 700 kronor per dag i arbetsfri inkomst genom aktieinnehav och aktie-

Remissdebatt

spekulationer. 10 700 kronor per dag i inkomst är ju relativt mycket, och jag förstår inte varför herr Gustavsson i Alvesta inte uppmärksammat detta. Varför vågade han inte säga något om sådana ting? Det gäller ju vida mera pengar än vad både riksdagsmän och statsråd tjänar. Men man talar inte om saken — det är för känsligt.

Varför kan inte regeringen undersöka om vi verkligen behöver ha en aktiebörs i detta land? Jag tycker att verksamheten på aktiebörsen kan liknas vid pokerspel: ju mera pengar man har och ju mer orörligt ens ansikte är, desto större förutsättningar har man att kunna ta hem någon miljon.

Varför fick, för att anföra ett exempel, en stor transaktion inom bilbranschen göras inom en dynasti, när den troligen endast innebar att aktierna överfördes från en portfölj på vänstra sidan i kassaskåpet till en annan på högra sidan? Denna transaktion gav förmodligen några miljoner kronor i arbetsfri inkomst.

Det förekommer en mängd sådana här orimliga saker. Detta kan inte få fortsätta, och jag skulle önska att finansministern verkligen tog itu med saken mycket snabbt.

Om skattefrågor talar vi ju jämt, och jag har under denna remissdebatt särskilt lyssnat till synpunkter som framförts av en del ledamöter som sagt sig vara landstingsmän och kommunalmän. Jag är medveten om att svårigheterna att klara ekonomin är stora. Men varför kan det inte sägas ifrån att om vi vill ha en hög standard på det kulturella området, på det sociala området, på sjukvårdens område o. s. v. så måste vi ha ekonomiska resurser? Vi landstingsmän måste vara på det klara med att om vi vill bygga ut sjukvården kostar det så och så mycket. Det blir fråga om ett val: Är vi beredda att ta på oss den och den bördan?

Med ekonomiska debatter förhåller det sig ungefär som med kejsarens nya

kläder. Alla talar om hur kejsaren skall vara klädd och berömmar hans kläddräkt, även om alla vet att han står där naken.

Varför kan inte någon av landstingsmännen eller kommunalmännen — de borgerliga befinner sig ju också i den situationen — stiga upp här och säga: »Nu har vi tvingats till konstaterandet att om vi skall göra något måste vi ha pengar och ingenting annat.»?

Jag skulle även vilja säga några ord till statsministern. Det gäller rättstillämpningen och rättsväsendet i vårt land. Det har talats om att vi skall ha flera poliser, men hur man skall kunna lösa några rättsproblem med hjälp av poliser vet jag inte. Det vore väl rimligt om vi företog en upprustning på detta område och inte bara säger att principen om likhet inför lagen skall gälla, när vi ändå vet att rättstillämpningen i vårt land ytterst bygger på hur mycket pengar den enskilde har i sin plånbok.

Det är sorgligt att det teoretiskt sett skall finnas likhet inför lagen men inte i praktiken. Ingen vanlig människa, d. v. s. huvuddelen av det svenska folket, kan finna sig till rätta med den tillkrånglade rättsordning som vi har. Samtidigt måste vi från demokratisk synpunkt säga oss att det är orimligt att vid våra universitet ha kvar en juridisk utbildning, som knyter an till ett rättsförhållande och till en uppfattning om människor från 1200- och 1300-talen eller något senare.

Det sägs att man skall ingripa mot dem som begår det eller det brottet. Jag upplevde i år att någon bröt upp låsen i en enskilt ägd stuga utan att bli straffad. Jag trodde först inte att det var möjligt, men man kunde tydligen åberopa en rättsprincip som Bo Jonsson Grip tillämpade i egenskap av rikets drott, d. v. s. högste rättsvårdare i vårt land. När hans hustru dog i barnsbörd, drev honom hans snikenhet

Remissdebatt

till att t. o. m. sprätta upp magen på henne för att konstatera om hennes foster levde och kunna överföra förmögenheten på barnet och från detta till fadern. Han var Sveriges rikaste man, men Margareta vågade faktiskt vidta en del inskränkningar som drabbade även honom och som var det första försöket till en reduktion. På Gustav Vasas tid fick vi en reduktion vilken riktade sig speciellt mot kyrkan. Johan III drog in svensk egendom till staten, men sedan kom Gustav Adolf, Kristina och Axel Oxenstierna. De strödde ut svensk egendom till en liten grupp människor tills rättsväsendet i vårt land var så genomruttet, att Karl XI i samråd med den tidens adel måste vidta vissa ändringar. Under Karl XII och flera efter honom fortsatte vi att ha en rättsordning, som utan tveivel var lika hård, brutal och omänsklig som den som förekom under 1930- och 1940-talen i ett av våra grannländer.

Skillnaden är bara den att vad som under 1930- och 1940-talen orättmätigt berövades de enskilda och samhället, det krävdes tillbaka sedan dessa diktaturer slagits sönder. Vi har tyvärr aldrig krävt tillbaka vad man tagit från kronan i olika sammanhang. Jag skulle vilja vädja till statsministern att han tillsammans med utbildningsministern försöker knyta juridisk utbildning — jag syftar på svensk lagstiftning och svensk lagtillämpning — till den politiska demokrati vi en decemberdag beslutade här i riksdagen.

Jag vill också med ett par ord kommentera ett annat problem. Vi talar nu om internationellt och nordiskt samarbete m. m. Jag har naturligtvis ingenting emot att vi får ett vidgat nordiskt eller internationellt samarbete, men innan vi ger oss in i denna märkliga karusell vill jag ha ett klarläggande. Skall vi gå med i ett internationellt samarbete innan vi kan garantera att samhället har möjlighet att förhindra, att allt det som ändå är grunden till att

vi har ett eget land — jag tänker på t. ex. Värmlands stora skogsdomäner, Mellansveriges industrier och jordbruk, våra naturtillgångar, över huvud taget o. s. v. — kan rivs sönder av en handfull människor? Jag önskar att man måtte ta mycket försiktigt på dessa problem.

Vi talar om rationaliseringar och stora enheter. Visst kan det vara nödvändigt med rationaliseringar t. ex. på jordbrukets område, men vi får akta oss för att vidta sådana förändringar i vårt land att vi skadar de demokratiska värden i form av fri- och rättigheter som Sverige under senare årtionden med möda har byggt upp. Ekonomisk framsynthet måste på något sätt förankras i det svenska samhället. Jag är inte rädd för staten — den har aldrig gjort mig något ont — men om vi överlåter åt enskilda personer att spela poker om våra tillgångar i en kritisk tid av ekonomisk omvandling i Norden och hela Europa tror jag att vi är inne på farliga vägar.

Vi måste gå försiktigt fram på detta område och inte fatta förhastade beslut om förändringar, som kan skada de värden som ger Sverige dess egenart.

Härefter anförde:

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med den siste ärade talaren. Jag menar det uppriktigt när jag säger att hans sakkunskap i fråga om rättshistoria och kanske också det nuvarande tillståndet inom riket på rättsväsendets område är större än min, och det finns ingen anledning för mig att ge mig in på en diskussion om dessa frågor. Jag skall endast framföra två mycket lekmanamässiga funderingar.

Även om herr Lundberg i och för sig hade rätt, har jag svårt att förstå hur de omständigheter som han anförde kan påverka strävandena att skapa en större ekonomisk enhet i Norden.

Remissdebatt

Om man vill åstadkomma de förändringar som har föreslagits, kan det lika gärna ske före som efter en anslutning till en nordisk tullunion.

Den andra reflexion som jag vill göra är den att jag inte alls känner mig ha anledning att försvara det sätt på vilket den förste ägaren till Harpsund uppträdde mot sin hustru och mot bönderna runt Harpsund. Det är möjligt att skildringen därav är riktig, men på den punkten har förhållandena rättats till. Vad han tog har han fått lämna tillbaka. Det Harpsund som Bo Jansson Grip en gång i tiden startade befinner sig nu under full offentlig kontroll.

Jag tillät mig i går i första kammaren att uppehålla mig tämligen utförligt vid budgetfrågorna och den ekonomiska politiken. Därvid lade jag tyngdpunkten på en skildring av vad dagens socialpolitik betyder för att lösa den fråga som i så stor utsträckning har dominerat inte bara remissdebatten utan den politiska debatten över huvud taget — jämlikhetsfrågan. Jag hänvisar till de deklARATIONER som jag å regeringens vägnar därvid gav.

När jag i dag läser den borgerliga pressen finner jag att den närmast är oroad av att remissdebatten i andra kammaren tydligen har fått den uppläggningsen att man i huvudsak har diskuterat de borgerliga alternativen. Det är duktigt gjort om man en hel dag kan hålla på med att diskutera något så imaginärt — för att begagna herr Strängs uttryck. Vad som är intressant i kommentarerna är att det förefaller som om man har mått illa av att de borgerligas motioner har ägnats så stor uppmärksamhet. Vill man undvika ett sådant illamående till nästa remissdebatt har jag bara ett råd att ge: Skaffa er en bättre politik, så går det bättre för er!

Det hände åtskilligt av intresse i gårdagens andrakammardebatt. Det var t. ex. herr Holmbergs angrepp på herr Wedén därför att herr Wedén påstods

ha närmat sig socialdemokraterna. Det angreppet tyder på stor nervositet och oro. Och man kan mycket väl förstå att den borgerliga splittringen går våra borgerliga partiledare hårt på nerverna. Men jag kan lugna herr Holmberg. När han har varit i denna kammare en tid kommer han att finna att herr Wedén är en lika trogen partner då det gäller att försvara högersynpunkter och konservativa idéer som någonsin herr Dahlén är i första kammaren. Det kommer inte att bli någon katastrof i det fallet.

Även herr Wedén gjorde någonting som var rätt uppseendeväckande. Han tog upp en diskussion som han angav var ett försök till en ideologisk debatt, och det är i och för sig uppmuntransvärt. Han frågade mig vilken inställning jag har till nymarxismen. Bara det att han begagnar ordet nymarxism vittnar om ett hos en partiledare märkligt intresse för samhällsteoretiska spekulationer.

Herr Wedén misstänker mig för att vara nymarxist. Då skall vi undersöka vad som menas med nymarxism. Är det möjligen den uppfattning som företräds av polacken Kolakowski, vars till svenska översatta arbete jag med stort intresse tagit del av, eller är det den uppfattning som företräds av hans kritiker Schaff, som jag tyvärr inte orkat läsa? Han skriver nämligen ännu mer obegripligt än våra borgerliga partiledare i denna kammare gör. Menar herr Wedén med nymarxism försöken att mjuka upp kommunismen i Tjeckoslovakien i liberal riktning? Är det möjligen på det sättet att herr Wedén upptäckt att det hos en rad unga samhällsvetare i hela världen uppstått ett betydande intresse för den unge Marx och hans starka beroende av liberala tänkare, exempelvis Hegel? Är det kritiken av Feuerbach som herr Wedén med sådan iver studerar på kvällarna? Läser han de franska nymarxisterna, Gorz — som har många bittra ord att säga om oss svenskar, vilket kan vara nyttigt ur många synpunk-

Remissdebatt

ter — eller Marcuse; jag kan för resten inte begripa hur han kunnat bli den store banerföraren. Det är inte lätt att veta vad herr Wedén grundar sina yttranden på. Jag har blivit beskylld av herr Wedén för att vara nymarxist. Det första man kan begära är att få reda på vad herr Wedén menar med nymarxism.

Jag skall inte vänta på svaret utan vill ge ett råd i allra största vänskaplighet: Fördjupa er inte för mycket i detta! Nymarxism är för närvarande en sammanfattande beteckning på de uppfattningar som företräds av en mängd utomordentligt skarpsinniga tänkare, men också av en mängd virrpannor — för att begagna ett enkelt parlamentariskt ord. Det förekommer mycket doktrinärt tänkande, det finns slagord som man fångat upp och det finns skarpsinniga verklighetsanalyser. En del av de nymarxistiska tänkarna, som jag haft tillfälle att studera, är otvivelaktigt av en sådan kvalitet att jag inte kan begripa att det skall vara en förolämpning att kallas nymarxist. Andra är representanter för vad Tingsten kallat galenskap.

Jag tror, herr Wedén, att om man gör ett försök att — på grundval av denna förvirrade diskussion med briljanta uppslag, med verklighetsbetonade analyser, med långt från verkligheten gående dagdrömmier — åstadkomma någonting som kan läggas till grund för ett politiskt tänkande, då försöker man göra någonting som inte ens herr Hermanssons krafter räcker till för. Herr Wedén kommer att råka ännu värre ut än herr Hermansson. Detta säger jag utan ett spår av jämförelse. Jag vet inte vem som är den skarpsinnigaste av de två, men otvivelaktigt har herr Hermansson vissa förutsättningar att ligga före i starten, eftersom han är marxist från begynnelsen.

Nej, i stället för att strö omkring sig ogenomtänkta klyschor, vilkas innebörd det vid närmare analys visar sig svårt att få grepp om, bör herr Wedén tänka

efter hur han skall få reda på vilken politisk uppfattning den svenska socialdemokratin har. Det är ganska lätt, om han vill göra det. Han kan studera vår praktiska politik. Vi är ingen okänd negerstam, som har ett dunkelt förflutet och har upptäckts av upptäcktsresanden herr Wedén. Nej, vi har stått i centrum för den politiska debatten i årtionde efter årtionde. Det är mycket lätt att få reda på vilken samhällsuppfattning vi har.

Jag skulle till och med kunna ge herr Wedén ett råd: Läs herr Strängs finansplaner! I dem står mycket om vad svensk socialdemokrati är. Vill herr Wedén ha en enklare och mer vulgär skildring än Strängs finansplaner kan han studera min egen lilla skrift från 1962, »Valfrihetens samhälle». Den är ett försök att dra upp de ideologiska grunderna för den svenska socialdemokratin. Den är skriven på ett mycket enkelt språk. Upplagan är tyvärr slutsåld, men jag skall tillhandahålla ett exemplar för studium. Om han studerar den kan han observera att de tankegångar som framförs i hög grad påminner om en annan författare, en annan sociolog, en annan filosof än Marx. Det är ingen överdrift att säga att många av de tankar som jag, Palme och andra har fört till togs i Sverige sedan början av 1950-talet på ett mer briljant sätt har formulerats av den amerikanske sociologen Galbraith, som kallar sig liberal men vars ideologi i långa stycken är identisk med den vi har fört fram. Jag kanske vågar vara förmäten nog att säga att vi när det gäller de väsentliga tingen låg före. Men han har naturligtvis framställt det bättre och skarpsinnigare och dragit ut samhällsanalyserna längre, och detta har naturligtvis herr Wedén observerat. Man behöver alltså inte göra någon dunkel och besynnerlig analys av vad som är den svenska socialdemokratins ideologiska grundinnehåll. Det finns alltså klargjort.

Vad som har gjort att herr Wedén

Remissdebatt

nu blivit så intresserad av detta ämne är en diskussion om konsumentsamhället, om den fria marknaden och om vinstintresset. Herr Wedén sade i går att den fria marknadens utveckling har skapat konsumtionsmöjligheter som kommit den enskilde till godo men som vi socialdemokrater har en benägenhet att undervärdera. Vad är nu detta för någonting? Tror verkligen herr Wedén att den svenska arbetarrörelsen inte begriper vad det betyder att få ökade konsumtionsmöjligheter? Tror verkligen herr Wedén att vårt parti och den svenska fackföreningsrörelsen inte förstår hur viktigt det är att produktionen stiger? Den svenska fattigdomen och otryggheten ligger bara en generation tillbaka i tiden. Tror herr Wedén att den samhällsklass som fått bära de tyngsta bördorna av denna fattigdom inte begriper vad det betyder att konsumtionsmöjligheterna ökar? Tror herr Wedén att det är någonting som bara folkpartiet begriper? Har herr Wedén då han sagt detta — det är tredje gången han gjort det — aldrig gjort reflexionen att det väl ändå måste ligga någonting bakom kritiken mot marknadshushållningen, särskilt som denna kritik kommer från samhällsgrupper som har det sämre ställt än andra?

Varlka är det som envetet har försvarat marknadshushållningen? Det är mycket respektabelt folk — jag hade i går tillfälle att energiskt bestrida att jag moraliskt fördömer företagare och kapitalägare eller medlemmar av den liberala folkrörelsen. Det är dessa grupper som har uttalat att den fria marknadshushållningen är bra. Men vilka är det som har kritiserat? Det är representanter för arbetarna och för tjänstemännen. Det är de som har de låga lönerna och den otrygga ställningen och som man nu säger sig ömma för som främst har kritiserat den fria marknadshushållningen.

Det är något rörande i föreställningen att den andra gruppen, som inte har li-

dit av marknadshushållningens nackdelar — alltså kapitalägarna, företagarna o. s. v. — går till försvar för en marknadshushållning som enligt herr Wedén ger enorma fördelar åt de lågavlönade, fastän arbetarna inte begriper sitt eget bästa. Har inga reflexioner av den typen någon gång trängt sig in i hjärnan? Kanske har herr Wedén varit så upptagen av studierna av Marcuse och andra, att han inte hunnit tänka på innebörden av sina egna reflexioner — det kan ju gå så ibland.

När man hör de borgerliga politikerna förefaller det som om marknadshushållning är identisk med rätt, sanning och frihet och att angrepp på den fria marknadshushållningen är angrepp på demokratins spelregler. Herr Wedén sade också i går, att vi socialdemokrater driver ett skickligt spel då vi på en gång förkunnar vår anslutning till demokratins regler och stryker nymarxisterna medhårs.

Jag undrar om herr Wedén har förstått vilken oerhörd anklagelse men också förolämpning som han uttalade. Eftersom han inte gjorde något undantag, säger han att de som han förutsätter vara nymarxister — alltså bl. a. den socialdemokratiske partiordföranden — i grund och botten är beredda att dra ett streck över demokratins spelregler. Herr Wedén är känd för sina klavertramp — det såg vi under föregående års valrörelse — men jag undrar om inte detta är det värsta. Han förklarar alltså att det finns grupper inom den svenska arbetarrörelsen, t. o. m. på ledande plats, som icke är demokrater och som är beredda att dra ett streck över de demokratiska spelreglerna. Man kan råka säga ett och annat, men jag tror det vore klokt av herr Wedén att ta tillbaka den delen genom att här i kammaren uttala, att han aldrig har tänkt detta. Det skulle otvivelaktigt vara bra, men sagt är sagt.

Säkert har herr Wedén inte tänkt på vad detta betyder, och den förolämp-

Remissdebatt

ning som han uttalade har passerat obemärkt för honom. Varför? Jo, i alla tider och i alla länder har de konservativa sagt, när socialdemokratin har försökt flytta fram sina positioner, att demokratin är i fara.

Herr talman! Jag skall inte gå lika långt tillbaka som den föregående ärade talaren, som nämnde Bo Jonsson Grip, men det må vara mig tillåtet att ta ett exempel från den tid då jag haft äran och glädjen att stå i ledningen för vårt största demokratiska parti och då sökt förvalta detta partis demokratiska traditioner på ett sätt som gör den anklagelse som här riktades mot oss närmast grotesk.

I mitten av 1940-talet startade de borgerliga en häftig kampanj mot arbetarrörelsens strävanden att med samhället som instrument skapa trygghet och ökad jämlikhet.

Då hävdade de borgerliga ideologerna och politikerna, att förverkligandet av jämlikhetens krav var ett hot mot demokratin. En ekonom vid namn Hayek var tänkaren bakom kampanjen. Han vände sig i boken »Vägen till trældom» mot kravet på full sysselsättning, vilket skulle bli motiv för en ödesdiger planhushållning, som med obeveklig säkerhet skulle leda till att demokratin föll sönder.

Herbert Tingsten och Dagens Nyheter drev samma kampanj med stor hänsynslöshet. De borgerliga partiledarna var snara att upprepa argumenten. Kampanjen rullade vidare år från år. Hjalmarson och högern skulle värna vardagsmänniskorna mot den fara som barnbidrag och lagfäst tjänstepension innebar. Bertil Ohlin var mycket mer nyanserad, men även han närmade sig de Hayekska tankegångarna när han i mitten av 1950-talet sade att man kommit för långt när staten berövar den enskilde förfoganderätten över mer än hälften av hans inkomstökning. Sven Wedén hävdade inför 1960-talet, att vi befann oss nära den gräns på vars andra

sida friheten hotades av den offentliga sektorns tillväxt. Hjalmarson formulerade slagordet »det halvkommunistiska samhället» — ett annorlunda uttryck än nymarxismen, men det är samma tanke. Gunnar Heckscher talade om smyg-socialisering och spindelvävssocialism.

Det gemensamma i alla dessa borgerliga attacker var en varning för att en stark offentlig sektor skulle innebära ett hot mot demokratin.

Vi fortsatte vår strävan och lät oss inte påverkas av denna kampanj. Låt oss emellertid, för att anknyta till det som vi resonerade om i går, göra det tankeexperimentet, att de borgerliga hade lyckats med sin skrämselfpropaganda och fått majoritet mot socialdemokraterna under 1950- och 1960-talen. Hade vi då kunnat undgå att realisera vad som framstod som det stora kravet, nämligen att statens utgifter icke skulle stiga i snabbare takt än välståndsstegringen?

Om de konservativa krafter som jag nyss erinrade om hade segrat, skulle resultatet ha blivit att vi i den budget som vi nu skulle diskutera, hade haft 9,5 miljarder kronor mindre att röra oss med än vi nu har. Har det betytt en risk för demokratin att vi med dessa 9,5 miljarder kronor har kunnat förbättra barnfamiljernas ställning, har det betytt en risk för demokratin att pensionärerna har fått det bättre, har det betytt en risk för demokratin att vi har kunnat genomföra hela raden av sociala reformer? Nej, risken för demokratin — om vi skall begagna det uttrycket — skulle uppenbarligen ha legat i att vi hade tvingats till en stagnation och inte hade kunnat gå framåt i den snabba takt som vi gjort.

Jag vill än en gång upprepa frågan: Vad finns det i det förflutna som motiverar talet om att vår kamp för en ökad samhällelig sektor skulle ha inneburit ett hot mot demokratin? Tvärtom vågar jag säga att vi genom den politik som vi fört kunnat skapa ett samhälle

Remissdebatt

med utjämning av klassmotsättningarna och har fördjupat och förankrat demokratin bättre än i många andra industriländer.

Jag vet att ni inte tycker om att jag citerar Servan-Schreiber, men jag tror att det kan vara nyttigt att läsa hans senaste omdöme om Sverige och om de problem som jag här har skildrat. Det står i januarinumret av tidningen l'Express: »Steg för steg tränger... den svenska samhällssynen igenom i ett Europa som söker efter en ny väg, missnöjd med väst, bitter på öst... Den väg som svenskarna har visat i väst under 1968 är vår enda möjlighet. Allt det» — och här kommer det viktiga — »som ökar jämlikheten i våra liberalistiska samhällen för oss närmare framgången, allt det som minskar jämlikheten och ökar orättvisorna — oavsett i vilken utsträckning — för oss mot nederlaget.»

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att man tar upp dessa principiella synpunkter till diskussion. Jag kanske, innan jag slutar, skall säga några ord om det som var anledningen till denna diskussion. Herr Wedén går ut ifrån vissa synpunkter som jag har tillåtit mig framföra i en artikel och synpunkter som han har framfört i ett par artiklar, där han gör gällande att gränslinjen mellan socialdemokrati och borgerlighet sig alldeles särskilt tydlig. Lika tydlig som gränslinjen tedde sig för Tingssten 1948, lika tydlig som gränslinjen tedde sig för Hayek 1940 och med samma brist på verklighetssinne som de drar nu herr Wedén gränsen. Han säger att det är i fråga om synen på marknadshushållningen, på konsumenternas valfrihet, som gränsen går mellan borgerlig och socialistisk syn.

Jag har ett par gånger läst vad herr Wedén sade i går, men jag måste säga att jag inte riktigt förstår hans frågeställning. Han måste ha fått alldeles fel för sig vad jag har sagt. Det kanske därför kan vara värt att jag erinrar om vad som stod i min artikel. Självfallet

har vi icke ett ögonblick från vår sida vägrat att erkänna produktionsstegrings betydelse. Det har jag redan sagt, jag upprepar det än en gång. Det står också i artikeln. Vi förstår mycket väl att vinsten kan vara en drivkraft i marknadshushållningen och att vinsten som mätare på företagets funktibilitet kan vara av ett betydande värde.

Men det är ju inte det som är poängen, utan poängen är det mycket enkla att denna fria marknadshushållning som har skapat en betydande välståndsoökning, vilken är av stort värde för oss o. s. v., icke har förmått att lösa en del av de problem som medborgarna anser vara av väsentlig betydelse att få lösta. I går sade herr Wedén, enligt det referat som jag har — jag tror det är stenografiskt — att sett från den enskilde konsumentens utgångspunkter har givetvis den moderna marknadens utveckling skapat klara fördelar, och han pekade på det enormt ökade varuutbytet. Han sätter sedan denna konsumentekonomi i motsatsförhållande — precis som beträffande striden om den fulla selsättningen och ATP — till en förmyndarekonomi av den modell som föresvävar olika mera doktrinärt socialistiska debattörer.

Kan innehållet i en meningsmotståndares försök till meningsutbyte vanställas kraftigare? Det är väl ingen människa som ett ögonblick vill bestrida att konsumentens valfrihet ökar i en viss begränsad mening ju fler varor som produceras och utbjuds på den privata marknaden. Men saken blir mera komplicerad om man ställer frågan: Vad vill medborgaren framför allt ha? Lagg märke till att det gäller vad medborgaren helst vill ha och inte vad byråkrater i Stockholm och på andra håll tror att han främst önskar. De liberala efterfrågekurvorna ger ju bara en anvisning om medborgarens val bland de produkter som bjuds ut på marknaden, ofta med stöd av en hänsynslös och skicklig reklam. Men om man utan vidare accep-

Remissdebatt

terar att detta är den enda valfrihet som medborgaren skall ha, så vill jag för att föra ned diskussionen till mindre abstrakta höjder säga följande.

Man kan tänka sig att bilmarknaden är uppbyggd ungefär som den nuvarande och att någon kommer på idén att det skulle öka köparnas valfrihet om varje varumärke delades upp i fem olika märken. Det är klart att det ökar valfriheten, ty vissa petitesser och fineser kan kanske erhållas på det sättet. En hänsynslös reklam kan mycket väl lura i människorna att det är en mycket stor skillnad på dessa olika märken. Vi börjar mer och mer få konsumentupplysning, så det blir allt svårare att arbeta på detta sätt, men teoretiskt är det ju möjligt. Det är emellertid inte alls detta som är relevant i resonemanget, ty det finns kanske värden som icke bjuds ut av reklamen då det gäller bilmarknaden, värden som skulle kunna ge köparen mycket större tillfredsställelse.

Det åtal som väckts mot några av de stora bilfabrikanterna i USA i förra månaden talar sitt tydliga språk. Man har låtit sig lockas av vad som är — såsom vi ser det — tillfredsställandet av ett profitintresse eller — enligt deras mening — tillfredsställandet av konsumentens valfrihet. Tänk om man i stället hade följande val: Vi vill att ni skall välja att använda pengarna — ty att det blir fråga om kostnader är självklart — mellan de fem nya bilmärkena och någonting som medför ökad säkerhet på vägarna. Det senare ingår icke i marknadshushållningen, i varje fall inte för närvarande. Är det inte sannolikt att 99 procent av alla bilköpare skulle säga att de icke följer reklamen utan föredrar att de pengar det här gäller här används för en ökning av trafiksäkerheten.

Här illustreras problematiken klart utan några besynnerligheter. Vi har sagt att det vid sidan av det framåtskridande som den fria marknadshushållningen och vinstintresset otvivelaktigt skänker finns vissa ting som aldrig

kommer att tillgodoses av den fria marknaden. Vad det här gäller är precis det samma som tidigare: att åstadkomma balans mellan dessa olika företeelser, så att man inte bibringas den felaktiga föreställningen — som samtliga de borgerliga partierna hade under föregående års valrörelse — att det är klart produktionsfrämjande att öka företagsvinsterna, även om detta sker genom en sänkning av beskattningen som inkräktar på samhällets möjligheter att tillgodoses för medborgarna ännu mera väsentliga behov.

Om detta är en skiljelinje, så låt det vara det! Vi är vana vid att ta strid för den offentliga sektorns tillväxt. Men när jag nu lämnar denna talarstol vågar jag ändå ge uttryck för min tro att den uppfattning man får när man läser herr Wedéns gårdagsanförande — vilket jag har gjort mycket uppmärksam — inte kan vara riktig.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den debatt jag tog upp i går gällde inte den offentliga sektorns storlek utan hur samhällets ekonomiska organisation skall vara beskaffad. Skall den vara sådan att vi har en ramhushållning med ett visst utrymme för marknadsekonomin, eller skall den — det finns onekligen tendenser till det i den aktuella debatten — vara präglad av en mera doktrinär socialism?

Om det anförande herr Erlander här hållit var hans sista som statsminister i en remissdebatt, så är det kanske naturligt att han hade en viss benägenhet att blicka tillbaka på en lång och framgångsrik bana, och därför måste även jag nu ägna mig något åt historieskrivningen. Herr Erlander frågade: Hur var det 1946, 1947 och 1948? Vad skrev Hayek och Tingsten, och vad gjorde folkpartiet? Ja, ärade kammarledamöter, hurudant var diskussionsläget på den tiden? Jo, det var huruvida vi skulle ha en socialistisk skördetid eller inte, ett vittgående förstatligande eller inte,

Remissdebatt

en fortsatt regleringspolitik eller inte. Och den bestående insats som de liberala krafterna, framför allt Bertil Ohlin, gjorde, var att de förfäktade att det fanns ett alternativ med en ramhushållning och en marknadsekonomi inom den ramen, som under allt hänsynstagande till sociala och kulturella anspråk klarade de ekonomiska framstegen bättre. Och resultatet blev att socialiserings- och förstatligandeattackerna slogs tillbaka och regleringsekonomi avtrappades.

Den fråga vi i dag ställs inför är att 1945, 1946 och 1948 års diskussionsläge håller på att komma tillbaka och att vi nu ånyo konfronteras med frågan: Skall vi fortsätta att förbättra blandekonomin i samhällen på reformismens väg, eller skall vi som finansministern formulerade det i går kasta systemet över ända — vilket han sade att han för sin del inte hade någon benägenhet att göra? Och då är det väl en alldeles riktig fråga som jag ställde: Var befinner sig den svenska socialdemokratin när det gäller huvudriktningen i det fallet?

Statsministern rådde mig att läsa finansplanen, men den ger inte så särskilt mycket upplysning om den saken. Finansminister Strängs anförande i går gav dock bättre besked om var han står. Jag har aldrig karakteriserat statsminister Erlander som nymarxist. Jag skall strax återkomma till detta, men jag vill först framföra ett par reflexioner med anledning av de intressanta utläggningar om innebörden av ordet »nymarxism», som herr Erlander gjorde.

Det är riktigt att det förekommer nya riktningar inom ramen för en marxistisk ideologi i Tjeckoslovakien och även i själva Sovjetunionen. Dessa riktningar går — jag kan gott använda uttrycket — åt det liberala hållet, och det hälsar jag med tillfredsställelse. Men det framträder också olika riktningar i vårt land som inte bara i väldig omfattning kommer till uttryck i regeringsorganet Af-

tonbladet utan även från olika företrädare för det socialdemokratiska partiet. Dessa riktningar menar att vi har ett ekonomiskt system som radikalt måste ändras. Vad jag tillåtit mig säga är att den socialdemokratiska taktiken, som går ut på att samtidigt satsa både på den Strängska och på den andra hästen, är av uselt och genomskinligt slag.

Statsministern hänvisade till att han skrivit om valfrihetens samhälle. Ja, det är just fråga om valfriheten inom den enskilda sektorn. Det påvisades i går av mig och av herr Gustafson i Göteborg att folkpartiet så långt tillbaka vi kan minnas har verkat för att stärka konsumenternas ställning. Vi framför i år nya sådana förslag. Jag har just fått veta att de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet kommer att avstyrka dessa.

Statsministern var mycket indignerad över vad han ansåg vara långtgående beskyllningar när det gällde att karakterisera en meningsmotståndares inställning. Låt mig erinra statsministern om vad han själv skrev i den artikel i Af-färsvärlden-Finanstidningen som han själv åberopade. Han framhöll där att de liberala politiska dogmerna går ut på att förvandla hela samhället till en enda gigantisk tonårsmässa. I ett annat sammanhang säger han att det för t.ex. konsumentkapitalvaror — hushållsmaskiner, bilar och liknande produkter — vilka ligger utom räckhåll för den enskildes bedömning och beträffande vilka misstag och vilseledande uppgifter kan stå konsumenten dyrt, måste organiseras motvikt så att den enskilde inte skall riskera att bli offer för marknadsmanipulationer. Det behövs alltså en organiserad konsumentupplysning, säger statsministern, vilket herr Wedén kallar för marxism.

Nej, det gör jag inte. Jag kallar det för en god liberal politik, och det är i själva verket en sådan politik som vi fört under alla år i riksdagen och som vi också kommer att föra. Om jag får

Remissdebatt

fatta statsministern så, att han rekommenderar den socialdemokratiska majoriteten i statsutskottet att tillstyrka de förslag som vi nu framlagt, vill jag gärna tacka honom för det.

Herr talman! Det är omöjligt att på dessa få minuter framföra annat än några korta sentenser. Jag vill sluta med att säga att vad jag framställt, och även tycker att det är berättigat att framställa, är en bild av det socialdemokratiska partiet, som visar å ena sidan finansministern, vilken ger mycket klara uttryck för huvudlinjerna i den politik han för sin del vill rekommendera, och å andra sidan »aftonbladslinjen», som också omfattats av en del anhängare inom det socialdemokratiska partiet.

Statsminister Erlander har hittills suttit ungefär som en domare vid ett ping-pongbord och hastigt tittat från den ena sidan till den andra. Det skulle vara bra att få ett klarläggande besked, så att vi kan bli mera överens om hur den politiska debatten skall föras. Det är onekligen av stor betydelse åt vilket håll det stora regeringspartiets ledare — vem det nu är och vem det i framtiden kommer att bli — verkligen kommer att blicka.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis med en viss tvekan som man blandar sig i en diskussion mellan herr Wedén och statsministern om vad nymarxism är för någonting. Ni har ju båda på ett dialektiskt flytande sätt undvikit att definiera begreppet, men jag måste säga att statsministerns analys inte gav mycken ledning — den torde knappast ens vara värd en spalt i Lundagård.

Nu söker statsministern tröst i utländska författare — Marcuse, Gorz, Galbraith, Servan-Schreiber. Och man skulle kunna hänvisa till många andra. Men jag tror inte, herr statsminister, att det löser några som helst problem när vi nu försöker få fram en skillnad — kalla det gärna för frontlinje — mellan

vår grundsyn och den socialdemokratiska grundsynen.

Inte heller löser man några problem, som statsministern försökte göra, genom att hänvisa till lösryckta citat från 1940-, 1950- och 1960-talen — från vad herr Hjalmarson och andra sagt. Jag skulle vilja varna mot att försöka återföra debatten till en situation som vi i dag inte har. 1940-, 1950- och 1960-talen har haft sina förutsättningar, sitt samhälle, sin ekonomiska situation, sin sociala trygghet — för att inte tala om brister i den sociala tryggheten. 1970-talet har en annan, ny men likafullt intressant situation.

Jag menar alltså att då statsministern i svepande formuleringar gör allmänna värderingar, så mister man perspektivet om man inte återför dessa värderingar till den situation som vi i dag befinner oss i. Hur är det i dag i Sverige när det gäller förhållandet mellan trygghetspolitiken å ena sidan och kravet på en marknadshushållning å andra sidan? Och vi kan vända på saken och säga: Hur är förhållandet mellan trygghetspolitiken å ena sidan och kravet på en mer statsdirigerad hushållning å andra sidan?

Det är här problemen föreligger, och det finns både likheter och skillnader. Låt mig anföra en likhet.

Jag tror att vi alla är överens om att trygghetspolitik och socialpolitik, som ju ändå ligger i botten för vår verksamhet, inte är isolerade företeelser i den moderna välfärdsstaten. Nej, där kommer arbetsmarknadspolitik, näringspolitik, utbildningspolitik och miljöpolitik för att inte tala om bostadspolitik in. Allt detta påverkar och har ett avgörande inflytande på den sociala tryggheten.

Det nya är att det finns en av alla människor upplevd integration av de trygghetsskapande åtgärderna och insatserna över hela det politiska fältet. Men var kommer då marknadshushållningen respektive planhushållningen

Remissdebatt

in? Ja, statsministern hävdar att det är denna push, detta sug till planhushållningen som har lett till en större trygghet på olika områden. Men är det verkligen på det sättet? Hur förhåller det sig exempelvis, herr statsminister, med vår boende- och hemmiljö? Den har fått en helt ny karaktär mot slutet av 1960-talet. Vi har modern höghusbebyggelse, vi har anonymitet, vi har isoleering, vi har övergivenhet. Det är politiska problem, herr statsminister, som också måste lösas — och det är problem som uppkommit på det område där statsdirigismen slagit igenom kraftigast.

Jag har pekat på detta för att visa att statsministern alltför mycket förenklar problemen då han tror att vi på vår sida vill lösa den bara på ett sätt. Vad jag upplever och hur jag uppfattar situationen just nu är att vi måste finna en avvägning inom ramen för marknadshushållningen mellan kraven på statsingripande och kraven på enskild frihet.

Statsministern har gång på gång försökt säga att hans parti företräder den svenska samhällssynen. Jag tror att det är ett ganska överdrivet anspråk. Vad än statsministern säger har vi här i Sverige dess bättre en djup demokratisk värdegemenskap. Det är denna värdegemenskap som upplevs av de utländska bedömare som statsministern hänvisar till. Men jag kan naturligtvis förstå om statsministern i partipolitiskt nit vill lägga beslag på den svenska samhällssynen.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag kommer att säga är inte väsentligen en replik till statsminister Erlander utan mera några kommentarer till ting som redan förut sagts i debatten. Jag skall heller inte ta upp någon konkurrens med honom och berätta om olika nymarxistiska eller skall jag säga marxistiska författare, ty jag tror att den termen är mera exakt.

Jag skall heller inte polemisera mot hans eget uttalande, att hans samhälls-åskådning mera påminner om liberalen Galbraiths än om Marx'. Det är kanske riktigt.

Det var ett uttryck som förekom här i diskussionen i dag och som även förekom i går. Man talade om den fria marknadshushållningen som skulle vara någonting som fanns nu och som det skulle vara så angeläget att försvara. Jag tycker inte den termen är särskilt exakt. Vi har i själva verket ingen fri marknadshushållning i det här landet längre, och det är ett tag sedan vi hade det. Vi har haft en kraftig produktionsökning, det är riktigt, men det har också inträffat en rad andra saker, en rad företeelser vilka obönhörligen har följt med just det ekonomiska system vi har haft och fortfarande har. Jag skall mycket hastigt nämna några av dem.

För det första: Jämlikheten har blivit ännu mindre i samhället. Vi har fått en ökad kapital- och maktkoncentration, bl. a. nyligen fastslagen genom koncentrationsutredningen. Monopolens betydelse har ökat kraftigt på alla områden av det ekonomiska livet. Vi har under de senaste tio åren fått ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor i samhället, och hela den intensiva debatt vi nu för om låglönerna visar ju detta. För det andra: Konkurrensen, framför allt pris-konkurrensen, har minskat undan för undan inom näringslivet. För det tredje: Konsumenternas reella inflytande har också minskat. För det fjärde: Företagsledarna har faktiskt blivit en alltmer socialt exklusiv kast som nu i ännu högre grad än tidigare rekryteras från överklassen. För det femte: Det finns också en rad mycket skarpsinniga forskare och samhällskritiker som säger att vi håller på att få en mer skrupelfri och hänsynslös, mera tuff företagartyp än tidigare.

Skall man sammanfatta allt detta i mera teoretiska termer kan man säga att vi nu är mer medvetna än tidigare

Remissdebatt

om att den privata ägande- och förfoganderätten till produktionsmedlen omöjliggör en rationell strukturplanering och lokaliseringspolitik som vi faktiskt nu har vetenskapliga resurser att genomföra. Konkurrensen avtar. Utvecklingstendenserna inom detta ekonomiska system leder allt längre bort, inte bara från socialismens och socialdemokratiens ideal utan också faktiskt från liberalismens ideal. Det borde också herr Wedén uppmärksamma, om han nu är liberal; här framställde han sig närmast som reformist.

Herr Wedén påstod i går att de s. k. nymarxisterna hyste ett starkt förakt för konsumenterna; de ansåg inte att konsumenterna var mogna att själva avgöra vad de skulle köpa utan ville bestämma för dem. Han sade att marxisterna önskade ett förmyndarsamhälle. Nej, herr Wedén, det förakt för konsumenterna som vi i dag ser finns hos de stora finansgrupperna och monopolerna, som hänsynslöst söker manipulera konsumenternas efterfrågan. Det har gått så långt att man kan göra den tillspetsade karakteristiken att den moderna kapitalismen — det är en sådan vi har i dag i vårt land — söker skapa ett slags tillgång på efterfrågan genom reklam, PR-åtgärder o. s. v.

Konsumenterna får i realiteten — därvidlag kan jag anknyta till statsminister Erlanders resonemang — bara välja mellan de varor som utbjuds på marknaden. Men hur är det med alla andra nyttigheter och värden som de vill ha? Hur är det med ren luft, rent vatten, flera daghemplatser, bättre åldersvård? Sådant utbjuds inte på marknaden och bör inte heller utbjudas där. Hur skall då människorna kunna visa sin efterfrågan? Kan de göra det inom det så kallade marknadssamhället, inom monopolens samhälle? Nej, de måste naturligtvis göra det kollektivt genom politisk verksamhet, genom folkrörelserna, genom olika typer av organisationer.

Detta förutsätter också kamp mot krafter som söker bevara det gamla systemet. Det gäller hela tiden — som vi vet — också ett val, det gäller frågan om hurdana våra preferenser är i värderingen av olika typer av nyttigheter. Resurserna kan inte användas till allting, det är rätt självklart. Jag var redan i går inne på hela detta resonemang.

Herr Erlander tog upp frågan om huruvida vi skulle få fler bilmärken och undrade om det verkligen skulle skapa ökad valfrihet för konsumenterna? Här är det aktuella problemet ett annat, inte att skapa fler bilmärken eller fler bilar utan att begränsa biltrafiken i städernas centra. Det inskränker friheten för några, men det betyder ökad frihet och framför allt bättre hälsa för många.

På en rad områden finns liknande motsättningar, och den grundläggande motsättningen är mellan folkets krav och intressen på den ena sidan och storfinansens och monopolens intressen på den andra.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag talar om Norden i detta sammanhang, herr statsminister, därför att det, om vi ger oss in i en nordisk eller europeisk stormarknad, är väsentligt att de värden vi har i vårt land i fråga om rättsväsen — vilket skall reformeras —, i fråga om ekonomi och i fråga om trygghet på olika områden inte lämnas ut till spekulativa intressen, så att Sverige blir ett föremål för världsekonomens spel i olika sammanhang.

Hela mitt resonemang har grundats på att jag är medveten om att vår demokrati icke kan klaras med mindre än att vi får rättslig såväl som ekonomisk demokrati i vårt land; det är helt enkelt förutsättningen. Jag vill citera vad Alf Ross säger i sin bok »Varför demokrati?», nämligen att »demokrati och liberalism är skilda begrepp utan inbördes

Remissdebatt

sammanhang». Författaren fortsätter: »Den demokratiska utvecklingen har också gått i riktning bort från liberalismen. Efterhand som det folkliga inflytandet växte och stabiliserades, medförde tingens inre logik att man på nytt krävde mera av staten än passivitet och rättsligt skydd. Man insåg att lycka och framgång eller bara uthärdliga levnadsvillkor för de breda folklagren icke kunde uppnås enbart därigenom, att de gamla ståndsprivilegierna upphävdes. Den obegränsade frihet, som är djungelns lag, gav lysande livsvillkor för de starka, d. v. s. kapitalisterna, men icke för de svaga. Skulle även de sistnämndas intressen tillvaratagas, var det nödvändigt att kräva positiva åtgärder från statens sida, ingripanden för att förhindra det förtryck och den exploatering som ofrånkomligt följer av djungelns lag, allas kamp mot alla.»

Jag har aldrig förutsatt att liberalismen eller konservatismen — vad den nu kommer att ha för namn — skall acceptera dessa regler. Men om vi accepterar demokratin som politisk företeelse är förutsättningen för att den skall kunna verka och knyta land och folk fastare samman att vi får till stånd ett annat ägande, en annan samhörighet, större likhet i olika avseenden. Jämlikheten får inte vara bara en läpparnas bekännelse, utan vi måste handla.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Som centerpartist känner jag mig inte särskilt träffad av statsministerns anförande. Jag vill bara göra några kommentarer på ett par punkter.

Beträffande skatterna förstod jag inte statsministerns resonemang. Mittenpartierna begärde i fjol temporära lättnader i företagsbeskattningen. Det extra avdraget, när man gick över till moms, skulle inte ha den konsekvensen att det bara gynnade de företag som har stora vinster — det är också intressant ur

ideologisk synpunkt — utan även andra företag. Vi begärde vidare ändrade regler för värdeminskningsavdrag för byggnader o. d. Sådana förslag framlägger herr Sträng i år. Vi ifrågasatte också en temporär lättnad beträffande arbetsgivaravgiften. Anledningen var att man då inte kunde överblicka konjunkturena under första halvåret 1969. Det var alltså inte fråga om någon långsiktig ekonomisk lättnad.

Det går nog inte att säga, herr statsminister, att alla oppositionspartierna under valrörelsen har talat om att företagens självfinansieringsgrad nu måste höjas med ungefär hur mycket som helst — om det var så herr statsministern menade. Jag och även andra har från denna talarstol betonat att en hög självfinansieringsgrad kan ha ur jämlikhetssynpunkt oacceptabla konsekvenser; en alltför låg självfinansieringsgrad kan hota framstegstakten eftersom företagen inte gärna vill låna pengar till riskbärande och långsiktiga investeringar, såsom för utvecklings- och forskningsarbete. Därmed hoppas jag att jag har besvarat frågan. Vi tvingas alltså att göra en avvägning.

Jag har, herr statsminister, inte begärt förlängd replik, eftersom jag inte har anledning att försvara varken socialism eller en fri marknadshushållning och ett de fria krafternas spel. Dessutom finns ingen sådan marknadshushållning. Ibland får emellertid de fria krafternas spel hjälp av regeringen. Vi skulle således mycket väl kunna diskutera detta inslag i samhällsutvecklingen. Jag vill inte beskylla regeringen för att alltid gå storkapitalets ärenden, men nog finns det exempel härpå.

Det är uppenbart att det inte finns någon medborgerlig frihet i de socialistiska länderna. Det finns inte heller något industriland med hög framstegstakt, där man inte behöver ett starkt samhälle som kan se till att marknadshushållningen verkligen kan korrige-

Remissdebatt

ras när den slår in på felaktiga vägar. Inom den ramen måste vi hålla oss.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsminister Erlander var i dag på sitt vad jag vill kalla artistiska humör. Han målade med brio, men utan något särskilt påfallande intresse för verkligheten. Han är kanske en modern konstnär, som tycker att man inte skall ta så mycket hänsyn till verkligheten när man målar. Statsministern talade om för en tydligen ganska förvånad kammare att liberaler och andra misstänkta anser att marknadshushållningen är fullständigt idealisk. Den skulle på något mystiskt sätt överensstämma med rätt och rättvisa samt ordna allt till det bästa. Men statsministern vet mycket väl att det är en karikatyr, mildt uttryckt.

Den sociala liberalismen har under många årtionden — den började faktiskt på 1800-talet — varit pådrivande när det gäller socialpolitiken; dess företrädare har varit anhängare av progressiv beskattning och hög arvsbeskattning. Vi har stött prisövervakning, lokaliseringpolitik och dussintals, för att inte säga tjugtals, andra åtgärder som alla innebär en eller annan modifikation av marknadshushållningen.

Naturligtvis har också liberalismens företrädare varit förespråkare för monopolövervakning och monopolbekämpande, eftersom monopol innebär att marknadshushållningen inte fungerar som den bör. Det är sant att vi också är skeptiska mot statliga monopol, som sannerligen ofta får icke önskade konsekvenser.

När statsministern skulle ge konkreta exempel kom han in på att liberalismens företrädare, bl. a. jag, skulle ha velat hålla nere den offentliga sektorn vid en alldeles orimligt låg nivå. Han nämnde att jag hade sagt att man, om

mer än hälften av nationalinkomstökningen går till de offentliga kassorna, är nära den gräns som man inte kan överskrida utan att allvarliga skadeverkningar uppstår. Så uppfattade jag herr Erlanders yttrande och ungefär så har jag uttryckt mig. Men är det inte så att man faktiskt är nära en sådan gräns om man länge fortsätter att *dra in mer än hälften av ökningen* av människornas inkomster till den offentliga sektorn? Vill statsminister Erlander bestrida att man då kommit nära en sådan gräns?

Däremot anser jag att hans andra påstående — nämligen att man på liberalt håll skulle ha hävdad att den offentliga sektorn aldrig skulle få ta en växande andel av nationalinkomsten i anspråk — är ett oriktigt referat. Vi har fört debatter härom flera gånger. Jag hänvisar bl. a. till debatten i november 1960, då Waldemar Svensson och jag i flera anföranden i debattens slutskede försökte lägga herr Erlanders referat till rätta. Ibland är inte statsministern så mottaglig för upplysningar som man kanske kunde önska.

Herr Erlander söker nu konkretisera och skrämja genom att säga: Om oppositionen hade fått sin vilja fram hade vi haft 9,5 miljarder kronor mindre att disponera i den offentliga sektorn än vi nu har. Ja, det låter skrämmande. Låt mig bara påpeka för statsministern att hans siffra hänger alldeles i luften, om han hänvisar till mitt uttalande som han refererade för en stund sedan. Nationalinkomsten har sedan 1960 stigit mer än dubbelt så mycket som budgeten. Statsministern kan alltså inte, genom att hänvisa till mitt yttrande — som gällde en femtioprocentsiffra exklusive AP-avgifterna — hävda att vi skulle velat ha 9,5 miljarder kronor mindre i de offentliga kassorna. Herr Erlander är alltså inte blott en modern målare, utan tydligen även en frigjord diktare. Observera den lilla finessen med en halv; han säger inte att stat

Remissdebatt

och kommun skulle ha haft 9 eller 10 miljarder kronor mindre, utan just 9,5 miljarder, vilket verkar mycket exakt och pålitligt. Den siffran är likväl som sagt fullständigt gripen ur luften.

Beträffande den offentliga sektorn vill jag tillägga att finansminister Sträng, som jag väl inte hinner citera, flera gånger 1957, 1958 och 1959 uttryckte oro för en snabb stegring av statsutgifterna. Att den inte bör gå för fort är alltså en sak som vi i princip har varit tämligen ense om.

Den sociala liberalismen har aldrig varit motståndare till åtgärder som väsentligt modifierar marknadshushållningens utslag. Den har tvärtom varit anhängare av sådana åtgärder. Inte ens 1800-talsliberalismen kan göras till föremål för den kritik som statsminister Erlander har framfört. Jag hoppas att vi skall få tillfälle till en konstruktiv debatt vid ett senare tillfälle när herr Erlanders skämtlynne är mindre utpräglat.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skulle råda herr Ohlin att föra den debatten nu. Jag har ett gott och jämnt humör. Jag kommer alltså att vara på ungefär samma humör i kväll.

Det är en del ting som gör att man tycker att det är trist att detta är min sista remissdebatt, och till dem hör att det är sista gången jag under en remissdebatt får ett uppfriskande gräl med Bertil Ohlin — han är en skicklig motståndare och framför allt är han ju mycket skicklig på att missförstå vad man säger, och det är ju förut-sättningen för en verkligt konstruktiv debatt ur folktopartistisk synpunkt.

När jag talade om 9,5 miljarder så gällde diskussionen huruvida man skulle sätta en gräns för stegringen av de offentliga utgifterna vid samma procenttal som det som gäller för nationalproduktens stegring. Herr Ohlin för

nu in ett annat olyckligt citat från 1960-talet i debatten. Jag skall gärna diskutera det också, men det har ingenting att göra med de 9,5 miljarderna. På det viset är det som en stimulerande debatt mellan herr Ohlin och mig uppstår; vi talar om olika saker, och vi har ju förmåga att inveckla de mest utvecklade saker hur länge som helst. Men jag skall lämna herr Ohlin där. För stunden har jag en uppgift som t. o. m. är intressantare än den att debattera med herr Ohlin.

Herr Eliassons i Sundborn inlägg utgjorde väl närmast ett direktiv till mig att i fortsättningen varje gång jag talar om oppositionen göra ett uppehåll och parentetiskt tillägga: »häri inbegriper jag självfallet icke oppositionsledarens parti». Det är klart att om det behövs så kan jag väl göra det. Jag har inte så många anföranden kvar, så jag kan väl orka med att göra den reservationen i de återstående. Samma anmärkning fick jag för övrigt i går i första kammaren.

Herr Eliassons inlägg här kommer en aning vid sidan om. Han stödde såvitt jag kunde se min teori att man skall vara varsam med att ta för stora ord i munnen när det gäller marknadshushållningen.

Herr Holmberg hade varit tveksam om han skulle blanda sig i denna diskussion. Var och en som lyssnade till honom förstår hans tveksamhet. Det är en besvärlig kammare att tala i det här — det har jag sett i tidningen i dag att herr Holmberg har sagt, och jag vet det — men så besvärlig är den väl inte att man inte kan hålla isär vad det är man talar om? Jag försökte bevisa att herr Wedéns användning av begreppet nymarxism ledde till idel sud-digheter därför att nymarxismen är suddig. Därmed avsåg jag inte varje enskild tänkare utan jag sade att där fanns både briljanta hjärnor och galenpannor och allt det där som skall finnas i en behaglig blandning.

Remissdebatt

Som kritik av detta mitt försök att visa, att herr Wedéns anförande på den punkten saknade innehåll, säger herr Holmberg att jag lyckades visa för herr Wedén att det inte finns ett sådant begrepp som nymarxism. Ja, det var det jag ville visa. Det var suddigt därför att begreppet är suddigt. — Är det klart nu?

Herr Holmberg tog upp bostadsfrågan, som vi icke har diskuterat nu. Det skulle vara oändligt tacksamt för mig att med utgångspunkt från bostadspolitiken ta upp den fria marknadshushållningens brister.

Jag vill bara fråga herr Holmberg: Vilka av olägenheterna med det nuvarande boendesystemet skulle kunna avhjälpas med frimarknadssystemet? Blir det bättre luft? Blir det fler barnstugor? Blir det bättre familjeservice? Finns det något enda av hans exempel som icke fordrar ingripanden av skattebetalarna och samhället? Det var ett utmärkt exempel, men det var inte det vi resonerade om. Jag skall gärna nästa gång — om jag får något mer tillfälle — resonera om bostäderna. Det är ett intressant exempel, som stöder min teori på alla punkter.

Så återgår jag till herr Wedén. Herr Wedén säger att jag talar om det förflutna. Det som hände 1948 var ju en sak som hände 1948, säger herr Wedén. Det som hände 1958 var en sak som hände 1958, och det som hände 1960 var en sak som hände 1960. Det är spik riktigt, herr Wedén! Vad jag har sagt är att herr Wedén vid varje tillfälle har intagit exakt samma position: inga förändringar! — Herr Gustafson i Göteborg skakar bekymrat på huvudet. Jag gör det också.

(Herr *Gustafson* i Göteborg (fp): Det är ett felaktigt referat, herr statsminister!).

Är det felaktigt? Då skall jag strax låta herr Gustafson i Göteborg visa, vari det är felaktigt.

Varje gång den svenska arbetarrörel-

sen har flyttat fram positionerna har konservativa krafter sagt: Nej, det går vi inte med på. Jag räknar inte herr Ohlin till de konservativa krafterna när det gäller sysselsättningspolitiken. Han var redan som ung nationalekonom övertygad om att den konservativa ideologi, mot vilken han, Ernst Wigforss och andra kämpade med framgång, var föråldrad, men den fanns där. Herr Wedén kan slå upp hur många artiklar som helst i våra ledande högerorgan där denna arbetsmarknadspolitik skildrades som ett hot mot demokratin. Hayek var pappa till tankarna. Han skildrade det så, att man, om man inför full sysselsättning, tvingas att förr eller senare skapa en planhushållning som dränker demokratin. Hur många ledare har inte skrivits på det temat! Herr Ohlin hade däremot icke den uppfattningen, och jag har inte heller påstått någonting sådant.

Men hur mobiliserades inte Engelbrekt och andra frihetskämpar 1958 emot det fruktansvärda hot mot den svenska friheten som tjänstepensioneringen innebar! Där fritar jag icke herr Ohlin och icke herr Wedén.

När den svenska arbetarrörelsen i det förflutna flyttat fram positionerna har alla konservativa krafter sagt att det är ett hot mot demokratin. Herr Wedén upprepar det nu, när vi ifrågasätter den fria marknadshushållningen. Nu vågar han inte direkt säga att jag är ett hot mot demokratin — det skulle väl inte gå i annat än de allra enfaldigaste. Nu är Aftonbladet ett hot mot demokratin, och gentemot Aftonbladet ställer han upp Sträng: Tänk om alla vore som Sträng! Ja, också jag tycker att det skulle vara intressant att se en regering som bara bestod av Strängar. Den skulle onekligen göra ett pittoreskt intryck.

Men försök nu inte föra över diskussionen till någonting annat, herr Wedén! Försök inte se en splittring mellan de unga i partiet, ledda av folkpen-

Remissdebatt

sionären Erlander, och de gamla i partiet, ledda av den sex år yngre finansministern! Ett sådant försök kommer inte att lyckas.

Nu sitter herr Sträng här, så jag kan inte säga vad han har gjort — han är just nu ett hinder för ett demokratiskt meningsutbyte. Om han inte vore här, skulle jag vilja säga följande: Varför har Sträng kämpat för en balanse-rad ekonomi med en stram hushållning och med bortskärande av en mängd överbud från damer och herrar oppositionsmedlemmar — dock med undantag av nyssnämnda undantag för det parti som oppositionsledaren tillhör? Har han gjort det för nöjet att bråka med er? Nej, han har kämpat för att hindra att det socialdemokratiska partiet i Sverige skulle råka ut för samma kalamitet som enligt den engelske samhällsanalitikern Sampson har drabbat nästan all andra socialdemokratiska partier — i England, Norge, Danmark, Tyskland — nämligen att en dålig ekonomi hindrat de socialistiska partierna att visa sin radikala profil.

En förutsättning för att det över huvud taget skall vara möjligt att på ett vettigt sätt föra det resonemang som vi för nu med anknytning till aktuell politik är att vi har en så stark ekonomi att vi har möjlighet att ingripa mot marknadshushållningen på de punkter där marknadshushållningen inte klarar människornas behov. Jag skall påpeka vilka punkter det rör sig om. Vi klarar inte med en fri marknadshushållning sysselsättningen, inkomstutjämningen, den sociala balansen och miljöfrågorna. Vi klarar icke dessa uppgifter om vi inte ökar samhällets resurser. För att kunna föra en radikal och stram politik på dessa fyra för medborgarna väsentliga punkter måste vi ha ett starkt samhälle, och ett starkt samhälle kan icke skapas om man inte för en ekonomisk politik som liksom håller ihop detta. Det är det jag menar när jag säger att radikalismen måste ha sin rot

i sådana ekonomiska förhållanden som kan te sig strama och besvärliga men som är en förutsättning för att vi skall kunna gå framåt.

Jag vet att klockan är mycket. Den debatt skulle kunna fortsätta hur länge som helst för mitt vidkommande men inte för kammarens vidkommande. Jag skall därför sluta med ett litet citat från en person, som inte är ny-marxist, om det nu är någon som efter herr Wedéns anförande och mitt också för resten har en aning om vad ny-marxismen är. I New Yorker, sista numret, finns det en artikel av Rickard Goodwin. Han behandlar där »orsaker-na till den allmänna otillfredsställelsen» och säger följande om människan:

»Luften omkring honom är förgiftad, grönområden försvinner under rastlösa grävmaskiner, trafiken står stilla, flygplanen kan inte landa och t. o. m. hans egna gator är osäkra. Men han kan inte erinra sig att han bestämt att detta skulle inträffa eller att han ens önskat det. Han har en känsla av att han inte kan göra ett dugg för att hejda flodvägen. Han vet inte vem han skall anklaga. Det förefaller som om de avgörande faktorerna är i händerna på krafter som är alltför stora och opersonliga för att kunna attackeras. De kan inte röstas bort.» Så långt New Yorker.

Min egen kommentar: Marknadshushållningen är ju en sådan anonym kraft som får fatta beslut. Men demokratins innebörd är ju att vi skall vara herrar i vårt eget hus. Därför får vi inte låta marknadshushållningens ideologi bestämma över oss. Den skall underordnas människan.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Mot slutet av sitt anförande kom herr Erlander in på ett tema som är väsentligt, men i sitt sätt att använda det visade han den glidning i resonemanget som han råkat ut för. Vad beträffar miljön, utbildning-

Remissdebatt

en, den sociala tryggheten, sysselsättningen vill jag fråga: Vem har starkare än som skett från Bertil Ohlins och vår sida framhävt att här behövs det en ramhushållning från samhällets sida?

Men så säger statsministern: Ja, men där kan ju inte marknadshushållningen tillämpas. Nej, det är ju det som framhölls från denna talarstol bl. a. av mig så sent som i går, då statsministern inte var i kammaren. Frågan gäller ju: Skall marknadshushållningen tillämpas, där den är mest lämplig att tillämpa, eller skall man ersätta den med något socialistiskt system? Det är om detta mitt resonemang har rört sig. Vad beträffar att flytta fram positionerna vill jag fråga: Kan verkligen statsministern göra gällande att det har förekommit någon eftersläpning på den liberala sidan i förhållande till den socialdemokratiska? Jag visade redan i går att det inte förhöll sig så.

Får jag ännu en gång erinra om konsumentupplysningen och satsningen på den. Vi får väl se hur det går. Det finns många andra exempel som skulle kunna anföras i detta sammanhang.

Får jag till sist, herr talman, för att belysa vad som har varit den drivande kraften bakom mina farhågor och som har gjort att jag rest detta resonemang, nämna några meningar som också framfördes under debatten i går, nämligen av herr Gustafson i Göteborg, och vilka just är hämtade från Servan-Schreiber, som ju herr Erlander tar som ett kronvittne i många sammanhang. Servan-Schreiber säger i det avseende som för mig är relevant följande:

»Många 'progressiva' vänstermän drömmer ännu om att upprätta ett samhälle i vilket allsmäktiga byråkrater bestämmer konsumenternas val — konsumenterna anses inte känna sitt sanna väl.» . . . »Många äldre intellektuella klandrar 'konsumtionssamhället' men i själva verket kritiserar de konsumenten

fria val — det låter som en återklang av den upplysta despotismen. En elit, som anser sig känna sanningen, tror sig ha rätt att påtvinga alla sin egen smak.»

Herr Erlander sade nyss att han ändå för sin del vill ifrågasätta marknadshushållningens fördelar även inom de områden där inte jag vill göra det, om jag nu fattade honom rätt. Däri ligger skillnaden, och om det är riktigt har herr Erlander börjat se litet väl mycket på den ena sidan av det ping-pong bord som jag förut nämnde.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag tänker fatta mig mycket kort kan jag tala från bänken.

Statsminister Erlander refererade till en situation i New York som beskrivits i tidningen New Yorker av Rickard Goodwin. Goodwin skriver att luften är förgiftad, att trafiken stoppar upp och att grävmaskinerna vräker undan husen.

Men är inte detta, herr statsminister, exakt samma situation som vi upplever utanför detta hus så snart vi kommit ut? Det visar med andra ord att lika litet som den fria marknadshushållningen omedelbart kan lösa dessa problem, lika litet kan statsminister Erlanders egen hushållning lösa dem.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag begagna tillfället att samtidigt replikera herr Erlander och herr Sträng beträffande pensioneringen för tio år sedan.

Vår linje var ju klart progressiv och innebar en större fondbildning än enligt det socialdemokratiska förslaget. Herr Sträng glömmer numera ständigt bort detta. Vi hänades den gången för att pensionsbeloppens stegring under en viss uppbyggnadsperiod skulle bli långsammare än enligt regeringsförslaget, därför att vi satsade på en något större

Remissdebatt

fondbildning. Då skulle vi väl inte nu behöva höra att vi motarbetade det sparande som ligger i försäkringsfondernas tillväxt. Att som herr Erlander påstå att vår ståndpunkt då innebar att vi var motståndare till det sociala framsteg tilläggs pensionering innebär är helt grundlöst.

Herr talman! Statsministern säger att socialdemokratiska regeringspartier i utlandet på grund av ländernas svaga ekonomi inte kunnat visa sin radikala profil, lösa sysselsättningsproblem m. m. Jag undrar om inte mycket av den ekonomiska politik, som kan göras mer eller mindre klok, är möjlig att förverkliga utan att man alltid anlitar statskassan med väldiga belopp. Det kan naturligtvis tänkas åtgärder av båda slagen, starkt kostnadskrävande och andra. Ingen liberal har såvitt jag vet hävdat att den fulla sysselsättningen ordnas automatiskt genom marknadshushållning. Ingen har heller påstått att inkomstfördelningsproblemet löses av sig självt genom marknadshushållning. Det kräver ju bl. a. progressiv beskattning och arvsbeskattning samt sociala åtgärder som överför inkomster till pensionärer o. s. v. Ingen som tror på den sociala liberalismen har sagt att miljöfrågorna löses utan vidare. Statsministern slår alltså in öppna dörrar när han säger att vi måste ha ett starkt samhälle med resurser. Ja visst, men för det första är det strid om vissa åtgärder som innebär att ni lutar så mycket till regleringar av olika slag. Där är det inte fråga om resursernas storlek utan om metoden. För det andra kan det möjligen vara så, som vi tror många gånger vara fallet, att samhällets resurser blir större om det förs en sådan ekonomisk politik att nationalinkomsten och skatteunderlaget växer snabbare. Det är just därför som vi kan råka i strid, inte på det sätt som herr Erlander talade om utan om de bästa metoderna att uppnå det goda samhället.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ansvaret för att riksdagshuset får ligga där det ligger och för den atmosfär vi möter här utanför får väl den nya koalitionen moderata samlingspartiet-socialdemokratin i stadshuset ta ansvaret för. Den saken skall jag här inte ingå på. I stället skall jag bemöta något av det som sagts i denna debatt.

Herr Ohlin sade att liberalismen alltid har velat bekämpa monopolen. Jag förmodar att herr Ohlins parti har arbetat energiskt på den saken — men vad har resultatet blivit? Jo, vi har under de senaste årtiondena — det hände också under den tid då liberalerna satt i regeringsställning — fått fler och fler monopol i samhället. Det visar att metoden med enbart prisövervakning och monopolbekämpning inte har varit särskilt effektiv.

Sedan citerade herr Wedén ånyo Servan-Schreiber, som gav ett felaktigt referat av de åskådningar som finns bland de socialistiska vänsterkrafterna och marxisterna. Men om man skall få en uppfattning om innebörden av deras uppfattning tror jag det är bättre att gå till källorna i stället för att citera liberala länkare.

Herr Wedén försökte också lansera den sociala teorin att man inte skall ha marknadshushållning som ett medel att lösa alla frågor, men man bör tillämpa marknadshushållning där det går att göra det. Den teorin tror jag är helt felaktig, ty man kan inte välja mellan litet mer eller litet mindre av kapitalistisk hushållning i samhället. Man måste träffa mycket avgörande val. Analysen kan inte göras bara i termen marknadshushållning. Det avgörande är vilka grupper och intressen som fattar de viktiga besluten i näringslivet, om det är storfinanserna — som bygger på kapitalkoncentration — som skall göra det eller konsumenterna-löntagarna och samhällsorganen. Det är detta avgörande

Remissdebatt

de val som ligger i motsättningen mellan en kapitalistisk och en socialistisk grundåskådning.

Herr Erlander sade i sitt anförande att om man ville få besked om det socialdemokratiska partiets samhällsuppfattning skulle man läsa herr Strängs finansplaner. Jag hoppas verkligen, att det sagda inte skall tas alltför bokstavigt, utan att det också finns mera i socialdemokratin samhällsuppfattning. Därför vill jag i likhet med herr Erlander sluta med ett citat från en person som inte är nymarxist. Han skrev att målsättningen för socialdemokratin måste vara »att exproprieras miljonärernas kapital, göra kapitalet även privaträttsligt till vad det redan ekonomiskt blivit, samhällets gemensamma egendom».

Jag tror att de orden av Hjalmar Branting alltså måste vara målsättning för arbetarrörelsen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort gemäle:

Herr talman! Jag har bara opponerat mig mot att statsministern målade en bild av oppositionen som gav föreställningen att vi skulle sakna elementära kunskaper om att vårt samhälle är starkt, eller att det i varje fall förmår korrigeras en felaktig marknadshushållning. Jag opponerar mig mot det; i varje fall gäller det inte oss. Sedan får andra svara för sig själva. Jag har ingen fullmakt att tala på deras vägnar.

Jag är inte heller okunnig om att det kan finnas nyansskillnader inom oppositionen. Det är inte märkvärdigare än att sådana skillnader finns inom socialdemokratin. Man behöver bara jämföra herr Erlanders, herr Strängs eller herr Langes tal med Aftonbladets skrivelser.

För att undvika allt missförstånd vill jag sedan säga att centern inte har någon del i att man drar in så mycket bilar som går att dra in i Stockholms centrum. Statsministern är troligen inte

heller okunnig om vilka marknadskrafter och politiska krafter som samverkar när man bygger ett parkeringshus i stället för en eventuell ny parlamentsbyggnad i landets huvudstad.

Jag vill också påtala den djupt inhumana inställning som finns här i Stockholm och som tar sig uttryck i att man inte tillåter en taxi att stanna på vissa gator och vid vissa tider utan att dess förare bötfälles och fråntages körkortet, så att handikappade människor skall vara tvungna att själva försöka ta sig och sitt bagage runt kvarteren för att kunna sätta sig i en bil. Det finns alltså alla skäl att bevaka att marknadshushållningen och den politiska verksamheten fungerar på ett förnuftigt sätt.

Herr statsminister! Vi kan vara överens om en sak, nämligen att det inte finns någon god marknadsekonomi utan ett starkt samhälle och att det inte finns något gott samhälle utan en marknadsekonomi. Jag medger, att det finns människor i vårt land som underskattar betydelsen av att det finns ett starkt samhälle, men jag vill också säga till statsministern att jag är förvånad över att denne, som är så intresserad av dessa ideologiska problem och verkligen har lagt ned mycken möda på att försöka utveckla dessa idéer och tankegångar, ändå inte tar upp den andra sidan av gränsdragningsproblemet, nämligen hur långt vi kan gå i fråga om statlig drift av företag och i fråga om samhällsinslag innan vi hotar den marknadshushållning som vi önskar ha för att kunna upprätthålla framstegstakt och personlig frihet.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talmannen är alltför nådig — jag har inte begärt ordet. Men eftersom en välvillig talman tillerkänner mig detta nådevedermäle, vill jag ändå konstatera att herr Wedén icke har begagnat de tillfällen, som hans repliker givit, till att ta tillbaka de allvarliga beskyllning-

Remissdebatt

ar för odemokratiskt sinnelag som han gjorde mot väsentliga delar av det socialdemokratiska partiet. Jag noterar detta mer eller mindre på herr talmanens order.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Finansminister Strängs fjortonde budget är ju det ärende på vilket remissdebatten är upphängd. Budgeten är kanske mindre kontroversiell denna gång än tidigare år. Den torde kunna karakteriseras som stram och utan större sensationer. Herr Sträng är som vanligt optimist och tror att konsumentprishöjningen skall kunna hålla sig inom tvåprocentsramen, om nu inte avtalsrörelsen, såsom det heter, föranleder större lönehöjningar.

Löntagarna har sannerligen märkt att de inte har något att tjäna på en allmän uppskrivning av löner och priser. Bruttonationalprodukten beräknas öka med 4 procent, och det är väl den som måste vara avgörande för hur mycket man verkligen kan ta ut i löner och kostnader. För herr, fru och fröken Medelvensson torde emellertid huvudintresset koncentrera sig kring den levnadsstandard som vi skall försöka hålla framöver.

Vi svenskar har blivit mer och mer materiellt inriktade. Vår standard vill vi inte sänka utan helst höja. Vår levnadsstandard anses nu vara bland de högsta i världen, om inte den allra högsta. Vi skall vara tacksamma för detta och vi skall inte glömma att orsaken till detta förhållande naturligtvis främst ligger i den privilegierade ställning som Sverige haft under en mer än 150-årig fred och vidare naturligtvis i medborgarnas insatser på näringslivets och på andra områden. Detta gäller såväl företagare som löntagare.

Visst finns det ännu eftersatta grupper som inte kunnat följa med i standardhöjningen, och dem skall vi inte glömma bort.

Låglöneproblemet har i såväl fjol-

årets som årets motioner förts fram i rampluset. Även årets löneförhandlingar har problemet med i bilden. När det gäller pensionärerna, som ju också hör till låginkomstgrupperna, är väl alla partier överens om såväl standardhöjningen som indexregleringen för dem.

Det ligger emellertid, ärade kammarmedamöter, en fara på lur mitt i vårt allmänna välstånd. Det är att vi fastnar i statustänkande, att vi drives hårt av standardjaktet. Lyxutrustningen av våningar och hem blir alltmer omfattande och kostnaderna blir onödigt höga. Vi skaffar oss åtskilligt som vi egentligen inte har råd till. Medan andra folk halvt svälter ihjäl och förblöder i krig fortsätter vi vår standardjakt. Kanske skulle vi stanna upp och tänka över situationen! Kanske kunde t. ex. bostäder med fullt tillfredsställande standard frambringas med billigare medel — andra ting att förtiga. Det blir nog i längden svårt att klara prisskruvens ständigt uppåtgående tendens. Och arbetar vi inte ihjäl oss för att kunna upprätthålla vår standard?

När det gäller att hjälpa vår nästa, så skänker vi ju till cancerforskning, till Biafra och annan u-hjälp, till katastrofdrabbade länder o. s. v. Många och ibland stora frivilliga bidrag lämnas på det sättet. Men vi torde inte kunna säga att det verkligen rör sig om uppoffringar från vår sida. Missionens folk i vårt land har sedan gammalt offrat åtskilliga miljoner för verksamheten på missionsfälten — för det evangeliska arbetet, ja, men i mycket stor utsträckning också för vad man kallar materiell u-hjälp: sjukhus, skolor, yrkesutbildning och direkt hjälpverksamhet.

I SIDA:s pressmeddelande i går omtalas att enskilda organisationer i år får 5 miljoner kronor till sin biståndsverksamhet i u-länderna. Samtidigt meddelas att ansökningar på 8 miljoner kronor ännu inte slutbehandlats och att ansökningar om ett sammanlagt belopp på totalt 16 miljoner kronor förelegat.

Remissdebatt

Varför bygger staten så dyrt i u-länderna? Den frågan ställdes för en tid sedan i tidskriften *Sunt Förnuft*. Som exempel anfördes att SIDA:s seminariebyggnad i Kenya kostat 18 miljoner kronor, medan ett liknande bygge som pingstmissionen genomfört i Burundi gick på 1,4 miljon kronor. Jag har inte haft tillfälle att kontrollera dessa uppgifter. Att missionen kan klara både investeringar och drift betydligt billigare än statliga myndigheter har dock många gånger bevisats.

Svenska folket skulle förvisso med glädje se att — som vi gång på gång föreslagit i våra motioner — en större del än för närvarande av den bilaterala u-hjälpen kunde lämnas åt svenska missioner och deras väl beprövade kunniga personal att utföra.

En procent av nationalprodukten utlovade Sverige för länge sedan åt u-hjälpen. Vi anser — nu liksom tidigare — att denna procent bör uppnås senast 1972/73 och inte 1974/75 som regeringen fastslagit. En ny plan för snabbare stegring av biståndstakten bör göras upp, lämpligen efter överläggningar mellan de fyra större partierna i riksdagen. Också inom regeringspartiet har det visat sig finnas starka sympatier för en sådan uppsnabbning.

Vår levnadsstandard är högst i världen, säger man. Men vår livsstandard, standarden för samlevnad och personlig livshållning, är i starkt sjunkande.

Brottsligheten t. ex. har i vårt land inte bara ökat — den har också förgrovats och trängt allt längre ned i ungdomsåldrarna. Rikspolischefen förklarade för ett par månader sedan att situationen verkligen är ytterst allvarlig. Brottsligheten har på ett år ökat med 16 procent. Det finns sexåriga pojkar som blivit specialister på stöld, väskryckningarna har ökat och ofta följer våldsmoment med.

När det gäller narkotikamissbruket kan det sägas att vi upplever en nära nog lavinartad ökning över hela landet.

Den samordning av åtgärder som regeringen nu satt i gång hälsas med tillfredsställelse, även om den borde ha kommit åtskilligt tidigare. Vi anser för övrigt att denna för vårt folk så viktiga fråga borde bli föremål för en parlamentarisk beredning både i fråga om kortsiktiga åtgärder och när det gäller planläggning på längre sikt. Det rör sig dock om en resursprioritering. Alla torde vara ense om en förstärkning och en väsentlig förstärkning av polisen, även om storleken därav bedöms något olika.

Men det är endast en av åtgärderna. Det lagförslag som nu lagts fram om straffskärpning för langare och om möjlighet till viss telefonavlyssning tror jag är nödvändigt i innevarande situation, även om man i sistnämnda avseende principiellt måste iaktta stor försiktighet.

När det gäller bekämpande av narkotikamissbruket tror jag att ungdomar från olika organisationer, inte minst ideella och kristna, skulle kunna göra en stor insats för att hjälpa sina unga kamrater upp ur träsket. De försök som redan gjorts tycks ha slagit väl ut. Jag förutsätter att eventuella erforderliga anslag kan ställas till förfogande för ändamålet. Jag har mig bekant att flera kristna konferenser angående samarbetsåtgärder mot narkotikan planeras. Detta vore väl ett område där våra myndigheter skulle kunna samarbeta med sådana organisationer. Våra massmedia, främst radio och TV, borde rimligen känna sitt ansvar och positivt medverka i kampen mot narkotika. De missgrepp som onekligen gjorts hoppas jag inte skall upprepas. Alkohol- och narkotikalasterna, sedeslöshet och kriminalitet växer tydligen polisen och rättsvårdande myndigheter över huvudet. Nu är ögonblicket inne då alla goda krafter i samhället bör, ja måste, samarbeta i bekämpandet av det onda.

Det senaste året har på ett särskilt sätt varit ungdomsrevolternas år. Det

Remissdebatt

gäller inte bara i vissa andra länder där det helt visst finns åtskilligt av vrånga förhållanden. Det gäller också här hemma där man ibland undrat om ungdomen verkligen vet vad den demonstrerar för.

Nu finns säkert hos många av dessa ungdomar åtskillig idealitet. Jag tänker t. ex. på sympatittringarna i fjol för större u-hjälpsinsatser, men tyvärr är många av dessa revolter kommunistiskt, för att inte säga maoistiskt, färgade och dominerade. Man må hoppas att våra i övrigt i många avseenden så sunda ungdomar skall kunna sovra och inte ryckas med av dylika extrema vänstervindar.

I en demokrati är det tillåtet att demonstrera för olika meningar, men allt måste givetvis ske inom ordningens ram. Att gå utanför lagens ramar när det gäller att få till stånd eller skapa bättre förhållanden är inte bara fel utan direkt farligt. Däremot skall alla vi som sitter i ansvarig ställning vara lyhörda för påtalade missförhållanden och i möjlig mån efter vederbörlig undersökning försöka råda bot för desamma.

Vår materiellt höga levnadsstandard har sålunda inte följts av en stigande livsstandard; tvärtom är den av många tecken att döma i sjunkande. Det ligger åtskilligt i vad en amerikansk sociolog skrivit: »Det moderna samhället är mer dubbelbottnat och dubbelmoraliskt än något annat. Man tystar ner och förlöjligar alla de idéer och den livssyn som har hand om de förebyggande och motverkande krafterna. Men när enskilda människor sedan dukar under för samhällets egen dubbelmoral, så ropar samhället i sin nöd just efter de konstruktiva livskrafter som man tidigare motat bort.»

Utan normer är ett samhälle dömt till undergång; därom vittnar både livet och historien. Vi har ännu många i vårt land som är klart medvetna om att en andlig väckelse, liknande den under förra århundradets sista hälft, skulle i grunden förändra och höja vår livsstil.

Man lagstiftar inte om en övergång till kristen tro och åskådning. Här om någonsin gäller individens fria val. Men allas vår plikt är att undanröja stenarna och söka minska farorna, främst för de unga. Ideella och kristna rörelser måste frimodigt fortsätta sin väckande och uppbyggande verksamhet och enträget föra fram den kristna synen på det allvarliga läget för vårt folk. Hem och skola har givetvis sitt stora ansvar för det uppväxande släktet. Ett intimt samarbete bör etableras med ungdomsorganisationerna, som är värda vårt varmhjärtade stöd — och vårt ökade stöd. Om ett positivt resultat skall kunna nås, måste en klar, saklig upplysning förenas med den personliga viljan till ansvar både för sig själv och för andra. Det goda föredömetts makt är både känd och erkänd.

Med professor Erik Wellander i ett tidningsuttalande skulle jag vilja fråga: »Hur vore det med en återgång till det gamla ordet, den gyllene levnadsregeln: 'Allt vad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem!'»

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! I den debatt som vi nyss hade när statsministern var inne i kammaren nämndes flera gånger miljöfrågan, som var invävd i diskussionen om marknadshushållningen. Miljöfrågan fladdrar fram i en mängd olika sammanhang. Kan vi någonsin komma till rätta med dessa miljöproblem utan att mera metodiskt och genomlysande få debattera dem på en gång i denna kammare?

För flera år sedan begärde jag från denna talarstol med adress till dåvarande jordbruksministern, herr Holmqvist, att vi mera ingående, mera utförligt och mera långsiktigt skulle få diskutera miljöfrågorna, att vi skulle få samla oss till en debatt i dessa frågor på samma sätt som vi diskuterar ekonomiska problem, på samma sätt som vi en gång om året diskuterar utrikespolitiska spörsmål. Först då — anser jag — kan vi få en

Remissdebatt

mera samlad, kvalificerad debatt kring dessa frågeställningar, som alltmer griper in på olika samhällsområden. Jag fick den känslan att dåvarande jordbruksministern var positivt inställd till ett sådant förslag. Någon samlad debatt har vi emellertid aldrig fått. I stället har vi här i riksdagen ägnat oss åt ett »hattande» i dessa miljöfrågor som mest präglats av brist på koncentration.

Varför är det nödvändigt med en sådan mera genomgripande, koncentrerad miljödebatt åtminstone en gång om året? Jo, därför att det är oriktigt att lösrycka enstaka miljöobjekt utan att samtidigt få diskutera en mer allmän översyn av miljöfrågorna som sådana.

Låt mig ta ett exempel — Vindelälven. Vi har i denna kammare använt många timmar för att diskutera den, men vi har aldrig kunnat behandla frågan i dess stora sammanhang. Man har koncentrerat sig på bl. a. arbetsmarknadsfrågor som rört denna älvdal men har inte samtidigt haft möjlighet att värdera hela den utbyggnad av vattenkraftverk som sker i Norrland och av olje- och kärnkraftverk i andra delar av vårt land. Diskuterar vi Vindelälven ur både miljö- och vattenkraftsynpunkt måste vi också värdera den tänkta utvecklingen för hela vår energiförsörjning.

Vad innebär i fråga om miljöingrepp det som måste göras i samband med de många kärnkraftverkens projektering? Vilka fördelar och nackdelar får vi genom denna utveckling? Mellan Trosa och Gävle måste nu under en nära framtid tre kärnkraftverk placeras. Vilka fordringar och miljöförändringar är tolerabla med tanke på det stora kraftbehov som näringsliv och samhälle kräver i framtiden? Vilka miljöbedömningar måste och kan göras för att å ena sidan se ett kärnkraftverk som en lokal miljöförstörare och å andra sidan se det som en kraftleverantör för att skapa en bättre miljö för de många konsumenterna?

Mig veterligt har vi aldrig fått tid att

diskutera miljön ur dessa större aspekter. Inte heller har denna kammare diskuterat miljövärdena från ekonomiska synpunkter, där det alltså gäller att sätta ett pris på miljövärdena. Vi kan inte komma ifrån nödvändigheten att försöka forma ett system som möjliggör ekonomiska jämförelser mellan direkta investeringar och vissa miljövärden. Att detta är utomordentligt svårt får inte avskräcka oss från att försöka. Miljövärdena kommer annars alltid att förlora i dragkampen mellan synliga ekonomiska värderingar och oberäknade miljövärden där bara antaganden och tyckanden finns som grund.

Det är ganska vanligt att man, när man söker en syndabock för de brister som finns på miljövärdenas områden, delar ut råsopar än till näringslivet, än till statsmakterna, än till forskare och vetenskapsmän — de får också en släng av slev. Inte minst vetenskapsmännen har på sistone gjort riksdagsmännen ansvariga för bristande förutseende. Detta är en fruktlös debatt som inte kan medverka till några konstruktiva förslag.

Vad som är väsentligt är att vi tar itu med frågorna allvarligt och på ett realistiskt sätt. Statens naturvårdsverk och andra institutioner föreslås i årets statsverksproposition få ökade medel till miljöområdet. Industrin — statlig och enskild — får bidrag med 50 miljoner kronor. Tyvärr ser det ut som om detta belopp kommer att knytas till arbetsmarknadsmässiga villkor och även bli av lokaliseringsmässig karaktär.

Skall man få det bästa utbytet och kunna medverka till att skingra de allvarliga hoten mot miljöförstöring, måste pengarna användas till åtgärder som koncentreras direkt i de områden där de stora problemen finns — de större befolkningsområdena. Det gäller akuta fall av luft- och vattenföroreningar i tätortsområdena. Gör man på annat sätt är det för ögonblicket en felinvestering.

Men årets petita visar också att man tyvärr valt att göra den satsningen på

Remissdebatt

den centrala administrationen och ge mycket litet till regionernas verksamhet. Just ute i landet finns ju de stora saneringsobjekten. Exempelvis har man i årets petita, i stället för att öka och intensifiera arbetet med undersökningarna av sjön Vättern — den sjö som framför andra skall tjäna som en frisk vattenreservoar för södra och mellersta Sverige — dragit bort den kvalificerade tjänst, vilkens innehavare skall delta i arbetet med dessa undersökningar. Detta är oförståndigt och det rimmar illa med de riktlinjer naturvårdsverket dragit upp. Riksdagen borde ge departementet bakläxa i denna fråga.

Det förefaller mig som om man glömt bort eller inte vågar ta itu med problemen när det gäller t. ex. Östersjön. Myndigheterna är på det klara med att stora förändringar äger rum i detta innanhav. Det är omöjligt att tänka sig att Östersjön längre kan ta emot och reducera de enorma mängder avfall som vandrar ut i detta vatten. Vi kan inte döva vårt samvete med att andra länder runt denna sjö också medverkar till förstöringen och låta detta vara en ursäkt för att vi inte får någonting ur händerna.

Sanningen är att Sverige som aktivt industriland torde vara det land som mest förorenar detta vatten samtidigt som vårt konsumentsamhälle gör de största utsläppen. Det förhållandet att vi förstör mest får inte hindra oss från att ta initiativ till en Östersjökonferens, där länderna skulle samlas för att ta upp dessa frågor. I stället skulle det ge ett utomordentligt positivt intryck om just vi tog detta initiativ. Det är ingen internationell politisk fråga utan en praktisk fråga. Våra grannländer väntar sig att vi gör någonting, just därför att vårt land har en mycket lång kustlinje utmed denna sjö. Jag vädjar från mitt partis sida till regeringen att ta initiativ i denna fråga..

Vi har åter fått belägg för vad som kan hända när en tankbåt springer läck i Östersjön. Det är lätt att vara 2* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 5*

efterklok, men det är verkligen inte tillfredsställande att felbedömningar har gjorts och att mycket mer olja läcker ut än man har räknat med.

Vilken beredskap har vi för att klara dylika händelser? Vem bedömer vad som skall göras för att utföra den nödvändiga destruktionen? Vilka åtgärder vidtar myndigheterna när besked om en oljeläcka kommer in? Vilket är myndigheternas eget ansvar och vem skall åläggas ansvaret för att skadorna får större omfattning än de borde få? — Det är frågor som vi borde få svar på, och jag tycker att regeringen under denna remissdebatt skulle kunna få tillfälle att lämna riksdagen dessa besked.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla att jag tror att nästa stora fält — som delvis är obearbetat, men ingår som en väsentlig del i miljövården — kommer att vara de biologiskt förändrade födoämnenas inverkan på människokroppen och på vårt hälsotillstånd. Härvidlag är vi ännu alltför okunniga och alltför nonchalanta, men inte minst överdoseringen av konstgödsel och behandlingen med gifter och biocider i samband med jordbrukets produktion av livsmedel måste studeras noggrant.

Framtiden kommer inte i vårt land att kräva främst kvantitativt stora skördar. Kvaliteten kommer att föras upp på värdeskalan efter helt andra normer och då, herr talman, kan prisregleringar och jordbruksbekymmer i nordiskt samarbete och i Europasammanhang få en helt annan valör än de har just nu.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord dels om skattefrågorna, dels om kriminalvården.

Skattefrågorna kom ju undan i höstens valdebatt; de togs där över huvudet aldrig upp på ett allvarligt sätt. I höst har man inom de borgerliga partierna samlat sig igen och framfört en del olika förslag. Det var som om man

Remissdebatt

före valet var rädd för att exponera skillnaden mellan de olika borgerliga partiernas förslag i en så viktig fråga som beskattningen. Men det var väl inte heller så lätt att strö ut alla dessa löften om skattelindringar när man trodde att man skulle få bilda regering efter valet. Men nu har man tydligen återvunnit modet, eller kanske är det snarare missmodet som har gjort att man nu återgått till det vanliga och framlägger olika skatteförslag.

När det gäller högern har det intressanta hänt att man där tycks ha avpollterat den gamla tudelningsprincipen, vare sig det nu har skett i samband med att kanslichefen Östman slutat eller av andra skäl; man tycks i varje fall ha släppt det riktmärket för beskattningen ur sikte. Frågan är om man inte till och med har en så uppmjukad inställning i barnavdragsfrågan att man kanske rent av föredrar barnbidrag. Det har hänt något med högern.

Det är också intressant att konstatera vad högern föreslår i sitt skatteförslag. Man säger att de som har nettointkomster på högst 20 000 inte skall behöva betala någon statlig skatt. De som har en inkomst mellan 20 000 och 30 000 skall bara behöva betala 10 procent i skatt. För att klara av dessa stora skattelindringar för de enskilda skattebetalarna vill man höja omsättningsskatten till 16 procent. Det betyder att man ökar statens inkomster med 4 miljarder. Hur det skall kunna räcka redogör inte högern för i detalj. Man säger bara att man väntar sig att lönerna skall gå ned och att priserna skall gå ned, och på något mystiskt sätt skall man uppenbarligen klara av inte bara att genomföra skattesänkningen utan även att ge folkpensionärerna kompensation för den höjda omsättningsskatten och att justera barnbidragen, såsom reglerna är.

Man har uppenbarligen helt skippat särbeskattningen. I våras förevisade fru Kristensson en liten oppositionsunge här då hon påstod att hon omedelbart

och utan övergångssystem ville införa särbeskattning. Men den oppositionen har tydligen kvävt, och vi ser ingenting av den i det förslag högern framlagt. Jag uppfattar det så, att man inte är benägen att införa särbeskattning. Det har ju aldrig precis varit något mellan högern och särbeskattningen, men nu är det tydligen slut på allvar.

Herr Hedlunds hela skattekollektion var ju inbjudande; där fanns många fina små bitar. Men av hans ton och utläggning fick man klart för sig att han inte heller ville ha särbeskattning. Trots att centerpartiet i den värsta yran tillsammans med folkpartiet framlade motioner om särbeskattning tycks han nu på något sätt ha gått ifrån den tanken. Han sade att om hemmafruarna går miste om det dubbla ortsavdraget, kunde han inte medverka till särbeskattning.

Nu är det ju inte så att hemmafrun har dubbla avdrag, utan det är hennes man som får göra avdrag för henne, men bortsett från det kan man väl över huvud taget inte ha en särbeskattning om man skall ha kvar det dubbla ortsavdraget för den som är ensam om familjens försörjning. Det måste väl betyda att även centern har slutat att ropa på särbeskattning, som man gjorde för några år sedan.

Herr Hedlund tog upp en rolig modesak. Han är ju aldrig främmande för nyheter, men han tar dem litet legärt. Han talade om den negativa skatten. Det framgick emellertid inte riktigt hur han tänkt sig att den skulle fungera. Jag kan väl inte tro att det skall vara någon könsdiskriminering, utan skall vi ha en negativ skatt, skall den väl gälla både gift man och gift kvinna. Det skall väl vara så, att också en hemmahustru skall kunna få en negativ skatt — jag kan inte föreställa mig att man skulle vara ensidig på den punkten. Det förekom emellertid som sagt mycket litet utläggning av texten; det sades bara att man ville ha en allmän bottentrygghet. Han lovade också ut andra skattelättnader. Hur det

Remissdebatt

sedan skulle gå ihop angav han aldrig. Han nämnde egentligen aldrig på allvar att han ville höja omsättningsskatten, men det skymtade kanske fram ändå.

Folkpartiet leker också i sin motion med tanken på en negativ skatt. Det är konstigt att ett sådant ord, vars innehåll ingen tycks vara riktigt på det klara med, plötsligt slår igenom så att varje partiledare måste ha det med. Det är en egendomlig exemplifiering i den motion som folkpartiet har lämnat i skattefrågan, att det lika barnbidraget har samma karaktär som en negativ skatt. Då frågar man sig: Har inte barnfamiljernas familjebostadsbidrag karaktären av negativ skatt? Innebär den negativa skatten att alla skall ha lika stora avdrag? Jag har svårt att förstå detta, med det där modeordet har i alla fall kommit med. Negativ skatt är någonting att utreda och tänka på, säger folkpartiet, och det låter ju klokt.

I folkpartiets motion sägs det att sänkningen skall finansieras genom höjning av moms, men man vill inte gå in på hur mycket den skall höjas. Högern lämnar alltid flera siffror än folkpartiet, men folkpartiet lämnar fler hål öppna att sedan försvinna i, och detta gäller även skatteförslagen i år.

I går förekom det ett meningsutbyte här i frågan om socialdemokraterna ville sänka marginalskatterna. Man påpekade att det i det socialdemokratiska näringspolitiska programmet står att vi även vill sänka marginalskatterna, och det blev litet dividerande om den saken i går.

För mig är det ganska självklart att det som vi främst måste sikta på är att en större del av botteninkomsten skall vara fri från skatt. Om det vinnes, måste naturligtvis marginalskatten för inkomster strax där ovanför hyfsas. Skatten kan ju inte stiga alltför abrupt, om man vill att skattesystemet över huvud taget skall fungera. Jag ser alltså en sänkning av marginalskatten mer som

en teknisk följd av att ett större skikt görs helt skattefritt.

Det är intressant att se förändringen i inställningen till skattesänkningar. Förut har vi gång på gång hört, att de som har akademiska yrken måste spöras att ta på sig mer arbete — vi måste ta vara på deras utbildning, och därför skulle de få skattesänkningar. Det har ibland sagts att medelklassen är särskilt hårt klämd och att den borde ha skattesänkningar. Men nu finns det bara en kategori som alla partier har för ögonen, nämligen låglönegrupperna. Alla ömmar för de lågavlönade. Det är ett stiligt resultat av vår valseger att alla tror att de skall vinna på låglönegrupperna och därför riktar in sig på reformer för dem.

När det gäller särbeskattningen — eller individuell beskattning, som den nu kallas — kan vi iakttä rätt intressanta glidningar även i den folkpartistiska inställningen. Man har med spärrad stil skrivit i sin motion, att en övergång till särbeskattning måste innefatta särskilda övergångsordningar, gällande under lång tid, som tar hänsyn till de kvinnor vilka på grund av ålder eller ensidig näringsstruktur på orten har begränsade möjligheter till förvärvsarbete. Det har sagts också från talarstolen i dag, att det måste gå lång tid innan en särbeskattning kan genomföras.

Ja, det låter klokt — det är precis som om Sträng själv skulle ha yttrat det. Det är inte längre tal om vare sig hustrupremie eller äktenskapspremie, utan det sägs allvarliga ord om hur svårt det är för kvinnor inom många delar av vårt land och i högre åldrar att få ett arbete och att det därför är nödvändigt att se till att inte eninkomstfamiljerna blir hårt klämda, om ett särbeskattningssystem införs.

Fru Nettelbrandt, som är särskilt infiltrerad i denna fråga, anser att kraven från folkpartiets sida på en särbeskattning hunnit bli rätt mossiga. Ja, de har visserligen inte stått i program-

Remissdebatt

met så förtvivlat många år, men för att vara folkpartiet har man ändå hållit fast vid dem ganska länge.

Nu är fru Nettelbrandt missnöjd med att det hela inte har kommit längre och hon undrar vad herr Sträng egentligen vill. Det bör då påpekas att fru Nettelbrandt i fyra år har suttit med i en utredning som om några dagar lägger fram resultatet av sitt arbete med att försöka finna vägar till en särbeskattning. Det vore därför befogat att fråga vad fru Nettelbrandt egentligen vill, hon som här inte hade ett enda ord att säga om hur hon ville genomföra särbeskattningen eller någon enda uppslagsända att lämna. Hon uppträdde som om hon aldrig hört talas om den utredning som hon själv har suttit i, och hon frågade anklagande herr Sträng, vad han egentligen vill och gör.

Vad skulle fru Nettelbrandt ha sagt, om herr Sträng nu hade gjort på samma sätt som vid flera tidigare tillfällen och struntat i pågående utredningar samt därefter föreslagit någon sorts särbeskattning utan att invänta utredningens resultat?

Det är tydligen bara fråga om ett ogenerat försök att komma ifrån det egna ansvaret, eftersom fru Nettelbrandt mer än andra har haft möjlighet att driva frågan snabbare än som har skett i utredningen och att få alla uträkningar gjorda och alla förslag granskade, som hon kunde komma med.

Nu kräver i stället fru Nettelbrandt att vi skall göra oss av med det där lapptäcket — det är vårt skattesystem som hon kallar för lapptäcke. Men sanningen är att om vi drar av lapptäcket står fru Nettelbrandt där naken utan något förslag att skylla sig med.

Hon slutade med att säga att hon kräver en snabbutredning om ett nytt skattesystem, som skulle innehålla särbeskattning men också mycket annat. Efter fyra års utredande, då fru Nettelbrandt tydligen inte har kommit på någonting, kräver hon en snabbutred-

ning och förebrår regeringen för att den ännu inte är färdig. Sedan ser hon bort mot herr Strängs bänk och säger förtröstansfullt, att regeringen nog skulle kunna klara av en sådan snabbutredning; det kommer bara an på viljan.

Det är precis vad jag tror: det kommer an på viljan. När vi fick möjlighet att realisera en särbeskattning, så fanns inte något av vilja på folkpartihåll. Det är inte längre populärt i dag, sedan vi fått genomförd den frivilliga särbeskattningen som ger mycket stora fördelar till dem som har de stora inkomsterna. Tidigare talade man som om det skulle gälla en ideologisk fråga, men det talet tystnade när vi fick en frivillig särbeskattning, som innebär en skatteminskning på 2 000, 3 000, 4 000 eller kanske 5 000 kronor för familjer där två har stora inkomster.

Fru Nettelbrandt ansåg att Sträng har rullat många stenar i vägen för en särbeskattning under den tid då utredningen har arbetat. Detta har sagts så många gånger att det kanske är värt ett bemötande. Även om ingen hör på nu, finns det ju möjlighet att gå tillbaka till protokollet och se hur i varje fall några av de påståenden som görs i denna fråga blir litet avkladda.

Vilka förslag är det som framlagts under den tid utredningen har arbetat? Den frivilliga särbeskattningen kan nämnas i detta sammanhang. Den var faktiskt en sten i vägen eftersom det blev så tyst när den infördes; de som tidigare hade skrikit värst blev då nöjda.

Andra förslag som möjligen kan ha kommit i vägen, skulle kunna vara att ensamstående med barn har fått en mycket förmånlig beskattning — så förmånlig att varje förslag till särbeskattning måste vara till nackdel för ensamstående med barn. Därför måste man naturligtvis kräva en komplettering med bidrag, som också är möjlig att genomföra. Detta bör ske så, att inte deras ekonomiska ställning försämras. Man

Remissdebatt

kan inte förebrå oss att vi tidigare har gjort beskattningen så pass lindrig för de ensamstående mödrarna som det här ofta gäller, därför att de behöver faktiskt denna lindring.

En annan sak som man ofta har förebrått Sträng är schablonkatteavdraget. När man deklarerar till statlig beskattning och inte har en så stor kommunal skatt som 4 500 kronor — det gäller alltså för makar — får man ändå dra av detta belopp och slipper skatt på det. Detta schablonavdrag är således dubbelt så stort för två makar som för en ensamstående, och detta har man många gånger förebrått Sträng för. Man har sagt att han inte borde göra hemmafruförmånen ännu större genom att låta schablonavdraget vara precis dubbelt så stort för äkta makar som för en ensamstående. Man bör emellertid tänka på vilka människor det gäller. Det är fråga om sådana som har 10 000 kronor i inkomst. Är det verkligen någon som kan hävda att vi har gått ifrån en rättvis princip när vi gett en sådan familj möjlighet att få ett dubbelt schablonavdrag? Det är dessa grupper som man nu ömmar så mycket för och kallar låglönefamiljer. Det var med tanke på dem som Sträng genomförde denna interimreform, därför att han ansåg att de behövde en lättnad. Det tycker jag ingen kan motsätta sig.

Det är inte heller svårt att införa ett nytt system oavsett de ändringar eller lappar på täcket, så som man älskar att säga, vilka har tillkommit medan utredningen pågått. Det är inte svårt att vältra bort de stenarna genom att framlägga ett nytt förslag.

Jag anser det alltså inte omöjligt att kommit fram till ett nytt skattesystem. Naturligtvis går det inte — det betonade alla de borgerliga ledarna i dag och det har man även gjort i sina partimotioner — att lägga på dem som redan har små inkomster en extra skattebörd för att gynna dem som har två stora inkomster. Men man bör kunna åstadkomma

en särbeskattning, vilken ligger i linje med den utvecklingen att båda makarna mer och mer kommer att ha både förutsättningar och möjligheter att skaffa sig arbete utom hemmet. Jag är emellertid litet pessimistisk i fråga om utsikterna att få ett borgerligt stöd för denna reform. Högern har sagt ifrån, herr Hedlund gjorde det med allvarligt darr på stämman och folkpartiet har inte visat den entusiasm som det bort göra när vi nu närmar oss möjligheterna att realisera förslagen om särbeskattning och annat.

Vi önskar få bort tröskeleffekten för gift kvinna om hon vill gå ut i ett arbete, vi vill inte ha skilda skatteskalor för ensamstående och gifta och vi vill ha möjligheter att genom bidrag stödja familjer med barn. Det är dessa tre ting som legat bakom det socialdemokratiska engagementet för en särbeskattning och vi är inställda på att vidhålla denna uppfattning. Hur de borgerliga partierna än svajar har vi tagit ställning för en särbeskattning. Den skall inte genomföras abrupt, och det är självklart bra om — som jag hoppas — den kan bakas in i ett skatteförslag nästa år som över huvud taget innebär en lindring för de små inkomsttagarna. Men jag tvivlar på att det kommer någon hjälp från de borgerliga. Som så många gånger tidigare får vi väl själva föra det hela i hamn, ty principen har vi som sagt accepterat.

Jag vill sedan övergå till ett ämne i vilket jag är mycket engagerad, nämligen frågan om kampen mot narkomanin. Alla partier har engagerat sig och lämnat motioner. Regeringen fattade ett beslut om en kampanj mot narkotikavågen, även om det som herr Nelander framhöll kom sent och tycktes ske mitt under julfirandet. Men såvitt jag förstår har det inte satt sina spår i budgeten eftersom denna diskuterats och uppgjorts redan tidigare. Jag skulle därför vilja att vi enas om att budgeten inte skall betraktas som helig på de punk-

Remissdebatt

ter där kampanjen kräver att mer personal och pengar satsas.

På en punkt har man varit litet generös, nämligen beträffande polis-tjänsterna. Japan har betraktats som ett föregångsland och det har framhållits att man där lyckats bra med polisaktioner. 75 000 människor sattes i fängelse för narkotikabrott i Japan, men jag hoppas att denna inspiration inte är den enda som besjalar regeringen. Polisstyrkan har emellertid ökats och straffskärpningar beträffande langare har aviserats. Enligt min uppfattning kommer dessa förslag att stödjas av majoriteten av kammarens ledamöter, men mittenpartierna vill gå ännu längre.

Den brottslighet som är förknippad med narkotika och narkotikamissbruket försvinner inte bara genom en ökning av antalet poliser och genom att man med polisens hjälp driver fram narkotikamissbrukare och langare samt placerar dem i fängelser eller på kanske illa utrustade sjukhus där det inte kan göras någonting för dem. De måste vårdas och redan finns 3 000 av de allra svåraste narkomanerna inom kriminalvården. En tredjedel av dem befinner sig på anstalterna och två tredjedelar inom frivården. Varje tänkbar cell på våra kriminalvårdsanstalter är i dag upptagen, och varje ytterligare drive för att få in flera narkomaner på häkten och fängelser betyder att speciella åtgärder måste vidtas enbart för inhysningen. Vi vet att kriminalvården i Sverige i många avseenden ligger främst i världen — liksom vår sociallagstiftning och mycket annat som av olika omständigheter kommit att bli avancerat. Det gäller t. ex. den terapi som består i att man får studera och att man får möjlighet till riktigt arbete. Men på ett område föreligger stora brister och det gäller just den direkta vården av läkare, psykologer, kuratorer och den vårdpersonal som ibland i pressen föraktligt kallas fångvaktare men som, om vederbörande visste litet mer, skulle erkännas vara

välutbildad, ofta mycket erfaren samt i stånd att göra en vårdinsats, fastän den i dag i allmänhet är helt upptagen av bevakningsuppgifter. Personalen är alldeles för knapp. Det är av oerhört stor betydelse att vårdarna kan möta internerna som människa mot människa. Alla vet hur nedgångna patienterna är, hur svårt det är att bota dem och hur man till slut inte har något annat medel än att möta dem som medmänniskor och försöka ge dem den vård som står till buds för andra vårdbehövande i samhället.

Narkomanerna är ett stort problem på de psykiatriska sjukhusen, och oron där är stark. Var tredje intern rymmer från mentalsjukvården. I en rapport talar det om att 40 procent av de intagna på Ulleråker rymmer därifrån, och hot och våld mot personalen förekommer ofta. På kriminalvårdsanstalterna är förhållandena desamma. I fjol skadades 130 vårdare vid de anstalterna.

Självklart är det narkomanerna som vållar de största bekymren. Genomsnittligt är 20 procent av de intagna kvalificerade narkomaner. På somliga anstalter uppgår de till 80 procent. På kvinnoanstalterna är 50 procent av de intagna narkomaner. Rapporten om dessa uppgifter är hämtade ur upprättades för några månader sedan; i dag räknar man med att varannan person som tas in i våra fängelser är narkoman. Det säger sig självt att utsikterna att använda öppna vårdformer för dessa patienter är mycket små.

Jag vill exemplifiera mitt tal om utökade vårdresurser genom att nämna de förhållanden som råder på Hall. Där har man 330 intagna patienter, och det finns bara en överläkare, som också skall räcka till för resten av den regionen. Detta innebär att han egentligen har 800 interner att vårda. Det finns också en kroppsläkare där; han kommer en gång i veckan och har då ett 70-tal patienter att ta hand om. Vidare finns det en assistent på 70 intagna, och

Remissdebatt

ytterst litet hjälp kan man få av psykologer. Hur kan någon tro att det skall vara möjligt att lugna ner och föra till rätta de intagna, om man har så liten personal att sätta in i vården?

Det blir också mycket tungt för dem som arbetar på vårdanstalterna. Många människor inbillar sig att de som arbetar inom fångvården utgör en okunnig och illasinnad grupp människor. Sanningen är emellertid att vårdarna ständigt har krävt mera kunskaper åt sig själva och mer omvårdnad om patienterna samt större tillgång på läkare och psykologer. De är sålunda helt medvetna om vilka krav som bör ställas på vården.

Man kan inte ta in narkomanerna i mentalsjukvården. Om de kommer till mentalsjukhusen blir de hemskickade igen om några dagar. De passar inte där utan förstör den öppna mentalvård som vi nu har. Och om man skickar narkomanerna som gulsotspatienter till epidemisjukhuset här i Stockholm kommer de tillbaka dagen efter. Kriminalvården måste alltid ta emot dem. Vi har 3 000 hårt belastade narkomaner, de kan inte få mötas bara med en effektiv polisledja utanför fängelset och bli inlåsta efter intagningen och då ha mycket få kontakter med andra människor.

En kampanj för att förbättra förhållandena misslyckas, om man inte uträttat något positivt. Där vill jag göra en bitter reflexion: Varför har aldrig något statsråd — jag undantar justitieministern — satt sin fot innanför fängelsernas portar? Vi har haft socialdemokratiskt styre i 37 år, och den ende jag vet som någon gång har besökt Långholmen är Gustav Möller. Såvitt jag vet har ingen annan stigit innanför fängelset och där talat med fångarna. Vore det inte naturligt att göra det, när problemet är så stort? Hans Majestät Konungen har inte ansett det vara under sin värdighet att besöka fängelserna och tala med fångarna där.

Jag tror att det har betydelse att man

direkt får stå ansikte mot ansikte med en människa som man har skapat lagar för och därigenom har dömt till den tillvaro han nu har.

Det ligger som sagt en bitterhet i de reflexioner jag här gjort, och det är kanske inte helt riktigt att kritisera det egna partiets ledare. Men när de förtjänar att kritiseras får man väl ändå göra det. Jag tycker att de i detta fall har underlåtit att utnyttja en möjlighet att hjälpa till.

Jag hoppas att alla inser att det även i ett socialistiskt samhälle kommer att finnas en brottslighet. Man trodde förut att brottsligheten skulle försvinna om man bara avskaffade fattigdomen, men det är inte så. Problemet är mycket mer komplicerat och det kommer alltid att krävas att personer ställer upp med sin medmänsklighet för att hjälpa, vilka vårdformer vi än inrättar. Därför hoppas jag att solidariteten med de narkomaner, som sitter på våra fängelser och som kanske är de som har det allra svårast just nu, skall göra att man inte visar missnöje för den händelse att riksdagen skulle anslå större medel till vården av narkomaner — även de som sitter i fängelse — än Kungl. Maj:t från början avsett.

Kungl. Maj:t är ursäktad genom att den aktuella kampanjen inte var startad när diskussionerna om anslaget började. Man bör på detta håll vara nöjd om man ser att det föreligger ett intresse från riksdagen för att få till stånd bättre lösningar av dessa problem. Jag hoppas som sagt fortfarande både på riksdag och på regering i dessa frågor.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande i huvudsak att uppehålla mig vid de frågor under elfte huvudtiteln vilka berör miljöpolitiken.

Det anförs i propositionen med viss rätt att åtgärder för att hejda naturförstörelse under senare år satts in på bred front. Det konstateras vidare att

Remissdebatt

situationen fortfarande är mycket besvärande. Detta gäller särskilt förore-
landet av vattnet och av luften.

De främsta medlen i kampen mot miljöförstörelsen är, framhåller departementschefen, en effektiv administrativ organisation, moderniserad och skärpt lagstiftning, statligt stöd för vissa miljövårdsåtgärder samt förstärkt och samordnad forskning.

Allt detta är så sant som det är sagt, men fortfarande lämnar de organisatoriska förutsättningarna för att genomföra en effektiv miljöpolitik mycket övrigt att önska. Huvudansvaret på central nivå för frågor som berör den yttre miljön ligger hos jordbruksdepartementet och naturvårdsverket. Frågor som däremot sammanhänger med den inre miljös utformning handläggs i en rad andra departement, styrelser och samhällsorgan.

I den allmänna debatten har framförts tanken på att inrätta ett miljö-
vårdsdepartement, där alla frågor som påverkar och berör miljös innehåll och utformning kunde samlas. Detta kan låta bestickande, men jag tror att det är en orimlig tanke. Miljöpolitiken har en sådan innebörd och omfattning att det inte skulle vara möjligt att genomföra en strikt gränsdragning mot en del andra departements verksamhetsområden.

Därmed är inte sagt att det för närvarande är bra ordnat. En större koncentration av dessa frågor till några få departement och till i förhållande till den centrala administrationen underställda styrelser och institutioner är enligt min mening både önskvärd och möjlig. Då det gäller ett effektivt utnyttjande av våra naturresurser och marktillgångar måste målsättningen för samhället vara att driva en politik som möjliggör en så rationell och ekonomisk hushållning med dessa tillgångar som möjligt. Ansvaret för en sådan politik måste ligga i statens händer och genomförandet ske i nära samarbete

och kontakt med regionala och lokala myndigheter.

Beträffande hushållningen med våra naturresurser och marktillgångar finner jag det naturligt att frågor som sammanhänger härmed även i fortsättningen handläggs av jordbruksdepartementet.

Utnyttjandet av marken är en fråga om avvägning mellan olika samhällsintressen. Härvid måste hänsyn tas inte bara till de behov som för tillfället föreligger, utan bedömningen måste ske även med tanke på framtida behov. Det erfordras med andra ord en långsiktig planering. Markens utnyttjande för ut hålliga produktiva uppgifter, såsom för jordbruks- och skogsbruksändamål, måste tillmätas största möjliga betydelse i all planeringsverksamhet. Hur vi än utnyttjar modern teknik och hur långt vi än driver industrialiseringen av vårt näringsliv får vi inte glömma bort att människan är en biologisk varelse, som för sin existens är beroende av vad marken kan producera. Vi bör inte ha och inte heller försöka av egoistiska skäl skaffa oss något privilegium på att i en svältande värld misshandla med naturresurser och marktillgångar. Sedan må herrar företagsekonomer driva sina lönsamhetsteorier hur långt de behagar — mig övertygar de inte om att lönsamheten är det allena saliggörande med tanke på samhällsutvecklingen.

Jag har sagt det förut och jag upprepar det nu: Vi måste föra en sådan markhushållningspolitik att vi i alla situationer och under alla förhållanden kan garantera vårt folk en rimlig livsmedelsförsörjning. Sådana katastrofer kan tänkas inträffa i framtiden, att nationer som ensidigt satsat alla sina resurser på att utveckla sina övriga näringsgrenar men försummat sitt jordbruk och sin egen livsmedelsförsörjning helt plötsligt måste konstatera att det inte finns livsmedel att köpa, hur mycket pengar man än förfogar över.

Remissdebatt

Det är mot denna bakgrund som jag menar att det är så viktigt att hushållningen med våra marktillgångar görs till en central fråga i all framtidsplanering.

Man kan väl utan överdrift våga påstå att vi på riksnivå nu är relativt väl rustade administrativt genom tillkomsten av statens naturvårdsverk och statens planverk. Även på regional nivå pågår ju en successiv utbyggnad inom länsstyrelserna av de organ som har ansvar för miljöfrågorna. Men det hjälper inte hur administrativt väl rustade vi är på riksnivå och på regional nivå om det brister på det lokala planet. Det är dock ute i kommunerna som den nya miljöpolitiken praktiskt skall utformas och genomföras.

I en partimotion från centern har vi angivit hur vi menar att ansvarsfördelningen mellan olika nämnder bör ske när det gäller miljövården. Efter utskottsbehandlingen av motionen torde det bli anledning att återkomma med ytterligare synpunkter på denna viktiga fråga. Jag vill nu bara i korthet nämna att vi anser att redan befintliga nämnder i första hand bör utnyttjas, innan nya kommunala organ skapas. Det gäller då främst byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden, som bör ges ökade befogenheter och vidgade arbetsuppgifter på miljöpolitikens område. Det yttersta ansvaret då det gäller att se till att miljöfrågorna aktualiseras och bevakas på ett effektivare sätt än vad som hittills varit fallet på de flesta håll i landet måste dock åvila kommunalnämnden. Sedan kan det helt säkert visa sig lämpligt att inrätta särskilda miljövårdsorgan för att engagera den lokala opinionen och tjänstgöra som debattforum för kommunernas invånare i plan-, miljö- och naturvårdsfrågor, men detta bör väl då närmast vara en kommunens egen angelägenhet.

Så några ord om lagstiftningen i anslutning till miljöpolitiken.

En modern lagstiftning, som så nära

som möjligt ansluter sig till samhällsutvecklingens krav, är ett nödvändigt instrument för att samhället skall kunna, när inget annat hjälper, tvinga fram nödvändiga åtgärder för att förhindra en fortsatt naturförstörelse och förbättra miljön. 1964 års naturvårdslag och förslag till ny immissionslagstiftning är och kan bli viktiga och värdefulla hjälpmedel härför. Innan de nyligen tillsatta utredningarna för översyn av dels byggnadslagstiftningen och dels vattenlagstiftningen hinner prestera några mer påtagliga resultat av sitt arbete kommer helt säkert mycken värdefull tid att gå förlorad. Särskilt vore det angeläget om vattenlagsutredningen så snabbt som möjligt kunde presentera ett delförslag om hur utredningen tänker sig att ansvarsfördelningen i fråga om skötseln och underhållet av våra vattendrag och sjöar skall ske i framtiden.

Nu gällande regler innebär, att ansvaret för vattendragets underhåll helt åvilar ägare till mark, som vinner torrläggingsbåtad därav. Genom att numera vattendragen i huvudsak är av betydelse som recipienter för spillvattensutsläpp, som underlag för vattenförsörjning, såsom rekreationsobjekt och över huvud taget ur allmän naturvårdssynpunkt, så framstår gällande regler som helt otidsenliga. Det kan rent av ifrågasättas om inte det primära ansvaret för underhåll och skötsel av vissa vattendrag borde övertas av det allmänna.

Genom ändringen i gällande lagstiftning måste organisatoriska förutsättningar skapas för den allt nödvändigare skötseln och vården av vattendragen. Ansvars- och kostnadsfördelningen mellan berörda parter måste utredas och förslag om hur denna fråga skall lösas måste snarast möjligt klaras ut och göras till föremål för lagstiftning.

Den kraftiga satsning på avloppsrening och till vatten- och luftvårdande åtgärder dels genom bidragen till

Remissdebatt

kommunerna för ny-, till- eller ombyggnad av avloppsreningsverk, dels genom de föreslagna nya bidragen till i huvudsak äldre industrianläggningar måste hälsas med tillfredsställelse.

I den allmänna debatten har man på en del håll anfört betänkligheter mot att industrin skall kunna få direkta bidrag för att vidta reningsåtgärder för att kunna begränsa eller förhindra fortsatt vatten- och luftförorening. Man anser, att industrins utgifter härför skall betraktas som en del av produktionskostnaden. Men denna uppfattning är en följd av den omvärdering av själva standardbegreppet som skett den allra senaste tiden.

När de gamla industrierna byggdes, ställdes inga krav på att luft- och vattenföroreningar skulle förebyggas. Det fanns helt enkelt inga poster upptagna i kostnadskalkylen för sådana åtgärder. Härigenom minskades givetvis investerings- och driftkostnaderna, på kort sikt åtminstone, och den ekonomiska fördelen härav drog inte bara industrin utan också samhället i övrigt. Därför menar jag, att det kan vara rimligt att industrin och samhället också solidariskt bär kostnaderna för de församlingar som begåtts i det förflutna.

Vid byggandet av nya industrier kan inte detta resonemang få gälla. Då måste enligt min uppfattning miljövärdande åtgärder räknas som en del av produktionskostnaderna.

Till slut också några ord om miljövärdningsforskningen.

Den forskningsnämnd som inrättas av naturvårdsverket har viktiga och angelägna arbetsuppgifter framför sig. Det är alldeles uppenbart att det föreligger ett mycket stort behov av samordning av olika forskningsuppgifter och en klart angiven målinriktning för naturvårdsforskningen inom det område naturvårdsverket har att bevaka. Detta är nödvändigt om allmänhetens förtroende för forskningen och forskarna skall kunna uppehållas. Vidare är

det nödvändigt att de politiska beslut som fattas bygger på så säkra forskningsresultat som möjligt. Det är obestridligt att för närvarande stor förvirring råder på detta utomordentligt viktiga område.

För min del tror jag att det angelägnaste just nu är att kartlägga den forskning som pågår både i vårt land och i utlandet och att sammanställa de forskningsresultat som redan är tillgängliga och i övrigt så långt som möjligt samordna de arbetsinsatser forskarna gör på skilda håll i vårt land.

Jag tror att detta just för tillfället är viktigare än att höja forskningsanslagen inom denna sektor. Man borde nog också se till att unga meriterade forskare på miljöområdet får den trygghet i sina anställningsförhållanden, den assistenthjälp och den tekniska utrustning som behövs för att deras fulla kapacitet skall kunna utnyttjas. Det kan annars föreligga risk för att forskningsanslagen splittras upp på alltför många händer med ett dåligt totalt resultat som följd.

Herr talman! Det är inte utan en viss tillfredsställelse jag tror mig kunna konstatera att nödvändigheten av en helhetssyn på miljövärdningsfrågorna, som vi i centerpartiet under en följd av år efterlyst i motioner och riksdagsdebatter, nu tycks vara allmänt accepterad. Det gäller nu att i praktisk handling så effektivt som möjligt utnyttja tillgängliga resurser för att åstadkomma en allt bättre levnadsmiljö för hela vårt folk.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! För tre år sedan hade jag tillfälle att som ordförande för en konferens hålla ett anförande från första kammarens talarstol — antagligen både första och sista erfarenheten av något sådant för mitt vidkommande. Det var Svenska ekumeniska nämnden som hade anordnat en egen riksdag kring

Remissdebatt

aktuella sociala frågor, och det gemensamma temat var »Att vara miljö». Man tog upp miljöfrågorna inte bara som spörsmål om de yttre livsförutsättningarna i form av samhällsplanering och kamp mot förstöringen av vatten, luft och jord, utan också som frågor om den personliga omsorgen, om behovet av s. k. jourhavande medmänniskor i det moderna tätortssamhället, där rotlöshet och ensamhet så lätt tar strup-tag på många människor. Hur kan socialvården möta behovet av personlig omsorg? Vad är god bostadsmiljö? Bygger vi bara lägenheter eller bygger vi *hem*? Är vår tekniska miljö, t. ex. på arbetsplatserna, nevröskapande? Hur ter sig i så fall uppgiften att skapa en läkande miljö? Miljö är inte bara alla rent yttre betingelser för vårt liv, miljö är också det som människor är för varandra, helt enkelt allt det som skapar gemenskap och personlig solidaritet mellan människor.

Det finns de som menar att allt detta kan skapas fram genom t. ex. en hundra procentig tillämpning av ett visst politiskt system eller program eller en viss, starkt dogmatiskt präglad livs-åskådning, som man med politiska medel söker tvinga medborgarna att omfatta. Man täcker kanske ganska väl vad som är politik, om man säger att dess funktion är att skapa *förutsättningar* för miljö, ifall detta begrepp användes i vidsträckt mening. Gränsen för politikens aktionsmöjligheter går alltså vid påverkan på de *yttre* mänskliga levnadsvillkoren. Alla exempel vi känner från historien visar att hård styrning av samhällsutvecklingen eller indoktrinering av medborgarna i varje fall på längre sikt är dömd att misslyckas.

De politiska systembyggarna på vänsterkanten — inte sällan med stor fallenhet för både hård samhällsstyrning och indoktrinering såsom politiska kampmetoder — hade en ganska blomstrande tid under några av de senaste

åren med rätt stark resonans bland ungdomen, som ofta, dess bättre, har ett medfött och lättväckt sinne för idealitet och rättvisa och därför snabbt ställer sig kritisk då den ser bristerna i samhället. Det var dock en tämligen opreciserad, allmän opposition man under dessa år samlade upp mot det etablerade samhället med dess kollektivism, stelhet och ligkiltighet för den enskilde, för det mesta med prefixet »vänster» i rubrikerna: nya vänstern, vänsterradikalismen, vänsterpartiet.

Det märkliga med denna proteströrelse eller oppositon var och är att den har till föremål ett samhälle med en uttalat socialistisk grundtendens eller -attityd med flera decennier som inkörningstid.

Så kom Tjeckoslovakienkrisen och med denna ett slags ganska hastigt insättande upplösning bland många bärare av mer eller mindre odemokratiska vänsterattityder — vissa med t. o. m. uttalade sympatier gentemot kommunistiska diktaturregimer. Men upplösningen av det som en gång såg ut att forma sig till en ny politisk kraft på yttersta vänsterkanten i uppror mot det existerande samhället har naturligtvis en djupare psykologisk och ideologisk bakgrund. Upprörsrörelser av detta slag har en alltför dogmatisk och därmed frihetsfientlig slagsida för att egentligen kunna överleva. Den ursprungliga och drivande idén förlorar lätt sin inre sprängkraft genom rörelsens institutionalisering och därmed idéns hårdexploatering.

Detta är för övrigt en fara för alla politiska system och åskådningar, som grundar sig på hårt fixerade dogmer. Karl Vennberg i Aftonbladet började den 26 december förra året den artikelserie som sedan har blivit en entonig sorgesång över den extrema vänster-rörelsens sammanbrott. Förklaringen till upplösningen ligger i rörelsens tendens till absolutifiering, dogmatism och ovilja att lyssna på vad andra kan ha

Remissdebatt

att säga, avskärmningen av synsätt och livsuppfattning inom ett hårt tillskuret mönster, som det irrationella livet självt inte kan uthärda. Om den egna stränga övertygelsen upphöjes till alltings politiska mål och grund, kommer sektaristiska och mot varandra stridande renhetsivrare lätt att uppstå inom de extremistiska grupper det här gäller. Det är därför som senare tids vänsterströmningar utan klara demokratiska bekännelser i sådan grad har blivit, som någon sagt, självsplittrande och drabbats av inre upplösning. Människor är nu en gång olika, och detta kräver hänsyn till medmänniskan och vidaramar för att ge henne rimlig individuell rörelsefrihet.

Gäller nu protesten krav på strukturförändringar för att skapa ökad jämlikhet, kan sådana krav klart bejakas liksom alla andra krav på ändring av förhållanden som ter sig livsfientliga eller livshämmande. Inskränkningar i den personliga friheten är nödvändiga genom ökad inkomstjämnning för att därmed manifesteras den angelägna solidariteten gentemot den svage — han må leva här eller i ett u-land. Miljöförstörelsen av luft, vatten och jord, tillgången till narkotika, de ökade förutsättningarna för olyckor på grund av den växande trafiken etc. representerar livs- och hälsorisker, som också kräver begränsningar av människornas frihet. Detsamma gäller den globalt sett ojämna fördelningen av både födoämnen och kunskaper, även de mest elementära. Svält och analfabetism är tillika med miljöförstörelse inte bara de verkligt stora hindren för en gynnsam världsutveckling utan också det direkta hotet mot hela vår världs existens. Alltjämt är det en tredjedel av jordens befolkning som inte kan läsa och skriva, och det antalet ökar kraftigt — med 25 miljoner människor per år. U-hjälpsfrågans verkligt komplicerade natur ställs genom dessa siffror i blyxtbelysning.

Men liberalismen står ju för friheten!

Den har dock aldrig från vårt håll drivits som ett frihetsideal in absurdum. Det har varit fråga om en frihet under ansvar, ett ansvar som vi tror att den upplysta och väl informerade människan i betydande grad — i samverkan med och under hänsyn till andra — verkligen förmår och är mogen att bära. I den förut återopade artikeln av Karl Vennberg är det både rörande och hoppfullt att konstatera författarens sorg över att det inte finns vad han kallar en vänstersocialdemokrati, som är »beredd att ta vardagligt ansvar, att medverka i demokratiska kompromisser». Bernt Jonsson har i Aftonbladet skrivit ungefär lika resignerat om svårigheten att få kristna studenter att riktigt identifiera sig med en vänster med socialistisk inriktning.

Det är just en av den extrema vänsterströmningens stora svagheter, som nu gått upp för allt flera, att man inte ger klart besked om sin inställning till och tar sitt ansvar för demokrati eller rättare sagt dess funktionssätt. Viljan att göra demokratiska kompromisser saknas. Man har visserligen sagt att det man inte kan godkänna är endast den *formella* demokratin. Avståndet mellan beslutande och dem som berörs av besluten är i en sådan beklagligt nog ofta mycket stort. Demokratin når inte alltid ut till gräsrotterna i samhället utan rör sig bland de s. k. höjderna, de etablerade, och är därmed inte en verkligt fungerande demokrati. Det skall medges.

Detta gäller i många fackföreningar, inom olika sektorer av samhällssamheten, såsom vid universiteten och i skolorna o. s. v.

Men när det kommer till frågan om ett *alternativt* samhällssystem är man märkvärdigt litet konstruktiv. Man talar litet löst t. ex. om den *direkta* demokratin som en möjlighet utan att göra riktigt klart för sig hur en sådan egent-

Remissdebatt

ligen skall kunna fungera i praktiken. Ofta har man inte något alternativ alls, utan man är bara kritiskt inställd i största allmänhet mot de demokratiska organen.

Från vår sida har vi ständigt återkommit med praktiska förslag — och gör detta även i år — ägnade att förbättra, vidga och fördjupa demokratin. Jag skall ge några exempel på det.

Demokratin måste förverkligas under ett bestämt förtecken, nämligen ordningens förtecken. Annars är det inte möjligt att genomföra någon demokrati. Vi menar att ingen demokrati råder, om inte den som bryter lag och ordning — d. v. s. sätter sig över demokratin i demokratisk ordning tillkomna spelregler — effektivt stoppas i sin verksamhet på det sätt som kan befinnas humant och lämpligt i varje särskilt fall.

Därför har rättstrygghetens problem ständigt intresserat oss. Och kravet på rättstrygghet gäller både den av brott drabbade och den som är lagöverträdare. Den kraftigt växande brottsligheten och det ökande missbruket av gifter av olika slag tyder på att det finns mycket betydande brister i vårt samhälle och att demokratin inte fungerar så, att människorna allmänt finner sig till rätta och känner tillfredsställelse där. Vad gäller brottsligheten kommer såväl polisens som de övriga rättsvårdande organens verksamhet in i bilden.

I fråga om polisens verksamhet bör man kunna ställa ungefär följande minimikrav:

1) Polisen bör få sådana personalresurser, att både dess preventiva uppgifter och medborgarnas känsla och behov av trygghet på gatan påtagligt uppleves och på rimligt sätt tillgodoses. Så är det inte nu, i varje fall inte i storstäderna.

2) Polisens personalresurser bör vara sådana, att uppklaringsprocenten vid brott höjs väsentligt. Vi har som bekant länge haft en låg uppklaringsprocent.

3) Personalresurserna inom polisväsendet bör vara sådana, att brottsutredningarna snabbt kan slutföras och lagföringen ske utan den långa omgång som nu ofta förekommer; vissa åtgärder som på senare tid vidtagits i denna riktning är lovvärda men avser endast mindre allvarliga brott.

4) Då det enligt all erfarenhet är mera brottsavhållande med snabba avslöjanden av lagöverträdare än med aldrig så skarpsinniga juridiska påföljdsbestämningar långt efter brottstillfället, bör man inrätta sig därefter bl. a. genom en fortsatt översyn av påföljdssystemet, t. ex. en verklig samordning av domstolars och barnavårdsnämnders befattning med unga lagöverträdare, kanske genom en utbyggnad av skyddspolisen, och accepterande av inslag av beteendevetenskapligt skolad expertis i domstolarna vid påföljdsbestämningarna.

5) De i samband med polisens förstatligande nedrustade polismynderna bör ges nytt liv såsom värdefulla medborgerliga kontaktbryggor mellan polisen och allmänheten. Rikspolisstyrelsens slutförda genomgång av erfarenheterna av de nedbantade polismynderna bör snarast leda till förslag till riksdagen härom.

Detta är enligt min mening rimliga krav på polissidan. Därtill kommer att man måste avhjälpa vissa ytterligare och svåra brister medan den för brott miss-tänkte, t. ex. den häktade, väntar på dom eller den dömda avtjänar straff. Därmed är vi inne på kriminalvården, där man från oppositionspartiernas sida länge sökt driva på utvecklingen mot bättre förhållanden genom att få till stånd utökad kriminologisk forskning, flera rättspsykiater, bättre personalresurser för frivården, bättre social omvårdnad om och fritidssysselsättning för de in-tagna, bl. a. de häktade, större och bättre psykologiskt utbildade anstaltsper-sonal, en kampanj syftande till att öka förståelsen hos allmänheten för de fri-givna och de till skyddstillsyn dömdas

Remissdebatt

primära behov av arbetsplacering och bostadsanskaffning etc. I övrigt ber jag att få hänvisa till vad fru Eriksson i Stockholm sade i sitt anförande tidigare i dag angående de stora behov som föreligger inom kriminalvården.

Liknande synpunkter har framförts från vårt håll när det gäller narkomaner och alkoholskadade, som ju ofta begår brott och därför måste beredas en långt bättre *specialvård* än den som nu står till buds. Narkotikabrottsligheten ökar ju kraftigt och oavbrutet.

Jag vill särskilt trycka på den möjlighet till demokratisk förankring och insyn som polisenämndernas utbyggnad och ökade uppgifter skulle innebära, en möjlighet till bättre och avspänd kontakt mellan polis och allmänhet.

Vi har länge ansett att narkotikaproblemen bör läggas under parlamentarisk beredning, och vi har framlagt en partimotion med detta yrkande som delförslag i år. Bl. a. bör man snabbt försöka att bättre komma till rätta med frågan om vilket primärkommunalt organ som har att hålla i och ta det demokratiska ansvaret för narkotikavården, t. ex. eftervården. Av mycket stor vikt är tydligen också, bland mycket annat på narkotikafrågans område, att få en lagstiftning som hindrar fri försäljning av de råämnena eller substanser som ingår i amfetaminpreparaten. Sedan kändedomen om hur lätt dessa preparat kan tillverkas blivit ganska stor bland allmänheten har kampen mot den olaga amfetaminförsäljningen delvis ändrat karaktär och försvårats. Utan lagändring på denna punkt kan den inte bli effektiv.

Själv har jag i en motion tagit upp frågan om utredning av hur man skulle kunna konstruera organ för en kommunalt och alltså demokratiskt förankrad natur- och miljövård, som ju inte rimligen kan föras ut till dem det närmast berör, nämligen folket självt, och få dess stöd enbart genom naturvårdsverket och länsstyrelsernas verksamhet.

Herr Grebäck var inne på dessa frågor. Jag har för min del bara begärt en utredning om detta. Jag kan tillägga att Järfälla kommun kan tillhandahålla en modell till en fullständig organisatorisk lösning av den primärkommunala bevakningen av natur- och miljövårdsfrågorna. Jag skall inte närmare utveckla hur det organet är konstruerat. Jag ber att få hänvisa till min motion nr 26 i denna kammare.

Ett annat exempel på våra demokratiseringssträvanden är motionerna om inrättande av stadsdelsråd eller kommundelsråd, en fråga som på ett naturligt sätt aktualiserats genom kommunsammanslagningarna. Vi begär utredning om sådana råds tillsättande, deras funktion som opinionsorgan och kontaktvägar mellan en stadsdel eller en kommundel å ena sidan och den centrala förvaltningen i kommunen å den andra i syfte att öka folkets medinflytande i beslutsprocessen.

Företagsdemokrati har vi också aktualiserat, bl. a. genom krav på effektivisering av företagsnämnderna. I år pekar vi också i partimotioner på önskvärdheten av att pröva hur man skall kunna skapa former för medinflytande och bättre kontakt mellan institutionsvårdade och deras vårdare inom olika vårdområden.

Vi menar att demokratiskt valda organ, som ger tillfälle till meningsutbyte och uttryck för pluralism i samhällsfrågor och andra mänskliga frågor av allmänt intresse, under ordnade former, garanterad åsiktsfrihet och tolerans, är den bästa förutsättningen för fruktbara kompromisser och rimligt hänsynstagande till olika grupper och intressen. Det levande meningsutbytet och debatten är en av liberalismens viktigaste arbetsformer. Dogmatism och stela doktriner i samhällsarbete av vad slag det vara må medför i stället likgiltighet för den enskilde och innebär därmed ett hinder för demokratins förverkligande och utveckling. Demokrati är väl egent-

Remissdebatt

ligen och djupast sett inte ett samhällssystem utan en mentalitet, en inställning, med grund i människovärdet såsom ett respekterat ideal. Vakthållningen kring detta ideal från vårt håll, som vi självfallet skall fortsätta, förklarar existensen av den s. k. folkrörelse-liberalismen.

Det finns väl, herr talman, sådana som frestats att söka få ut partipolitiska vinster av parollerna från världskyrkomötet i Uppsala om social rättfärdighet och respekt för människovärdet, exempelvis och främst i form av solidaritet mot u-länderna. De sökte sig åt den radikalsocialistiska vänstern i det politiska åsiktsfältet men tycks nu ha drabbats av en ganska allmän besvikelse på grund av den brist på tolerans de mötte på den kanten. Många radikala med ökande demokratisk insikt och växande politisk mognad orienterar sig naturligt nog nu mer och mer åt mitten.

Det var emellertid inte ett *partipolitiskt* budskap som framfördes i Uppsala utan en universellt giltig kristen appell till kyrkorna och till en hel värld om en utomvärldslig verklighet och makt. Detta möte gav en stark och uppfordrande inspiration till kärlekens och rättfärdighetens gärningar, distribuerade ett ansvarskänslans salt till hälsa för en värld, som löper fara att inte nå sin bestämmelse utan gå sin undergång till mötes. Man sökte alltså att koppla in utomvärldsliga och starka krafter, som kan ge sådana ideal liv och genomslagsförmåga för att så prägla världens utveckling, och detta inte genom att utfärda partipolitiska program utan genom kravet på en starkt fördjupad ansvarskänsla.

När man ibland i vår tid talar om att det råder pluralism på livsåskådningsområdet är detta dess bättre en överdrift eller i varje fall en fråga om vad man egentligen lägger in i uttrycket pluralism. Vissa grundvärden är dock alltfört gemensamma och nästan självklara för människor av de mest

skilda inställningar i politiskt och andra avseenden. Men att det måste bli mer av dessa värden än bara ord och deklamationer, det kan vi vara överens om. Jag tänker på sådana ideal som sanning, respekt för andras egendom och andras liv och hela raden av ideal som är upptagna i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Ideal och moral pressar man dock inte på folk *utifrån*; det är sådant som växer *inifrån*. Samhället borde därför nu långt bättre än som skett ta till vara den moraliska väckelse vi trots allt kan iaktta i form av äkta engagemang och solidaritet bland stora ungdomsgrupper gentemot olika kategorier missgynnade såväl här hemma som i u-länderna. Vi behöver därför se till att ekonomiskt stöd efter generösa principer och på andra vägar lämnas alla folkliga rörelser och humana strävanden, som hyllar människokärlekens och människovärdets höga ideal. Människor som tidigt lärt sig att ta ansvar i aktiv och human samexistens, den ene till den andre, skapar den levande demokratin och ger både denna livsform kraft att överleva och medborgarna, som lever inom denna livsform, innehåll och mening åt tillvaron.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTLSSON:

Herr talman! Jag skulle självfallet inte under normala förhållanden ha tagit till orda i denna remissdebatt, men så många talare har varit inne på de ämnen som jag kommer att få syssla med, att det kanske skulle ha betraktats som en oartighet, om jag inte hade gått upp för att säga ett par ord i anledning av det som har sagts i jordbruksfrågan och om miljövården. Jag vet ju av lång erfarenhet att kammarens ledamöter inte älskar dem som utökar talarlistan, och därför har jag noga övervägt detta steg. I valet mellan att vara oartig mot kammaren som helhet och att vara oartig mot dem som har

Remissdebatt

talat har jag alltså valt att vara artig mot dem som har talat.

Ett par saker i det anförande som herr Hansson i Skegrie höll i går gjorde att jag definitivt bestämde mig för att besvära kammaren. Jag tänker då inte på de vänliga ord han riktade till mig — de skall inte föranleda mer än ett hjärtligt tack. Det fanns emellertid ett avsnitt i hans anförande beträffande livsmedelsberedskapen som inte bör få stå oemotsagt. Om jag inte hade sagt någonting om det, kunde tystnaden ha uppfattats så, att jag hade instämt i den beskrivning av läget som herr Hansson i Skegrie gav. Som alla kommer ihåg målade han i utomordentligt dystra färger våra möjligheter till självförsörjning på livsmedelsområdet.

Nu har jag inte tänkt ta upp någon debatt i beredskapsfrågan, eftersom vi i vår kommer att få en proposition som är utarbetad på grundval av den utredning av jordbruksnämnden som herr Hansson nämnde i går. Nej, min avsikt är bara att göra ett kort tillrättaläggande av det herr Hansson beskrev och alltså ge en något mer nyanserad bild av den verklighet vi lever i.

Då vill jag påminna herr Hansson i Skegrie om att vi det senaste året i fråga om vegetabilier hade en självförsörjningsgrad av betydligt över 100 procent, medan vi i början av 1960-talet var självförsörjande till något mer än 80 procent. Man bör då observera, att åkerarealen under denna tid har minskat med bortåt en halv miljon hektar. Det finns, herr talman, inget område där det finns så pedagogiska läroböcker som just inom jordbruksområdet, så det är mycket lätt att tillgodogöra sig dessa uppgifter. Det kan vara nyttigt att påminna om dessa siffror, när det nu talas om att man skall dra 1 miljon hektar åkermark ur produktionen. Naturligtvis låter en så stor siffra skrämmande för lekmannen, men det är alltså inte så allvarligt.

Det är klart att herr Hansson i Skeg-

rie kommer att säga att vi har haft så fina skördar de senaste åren, och det är riktigt. Med produktiviteten har också ökat. Jag har möjlighet att läsa upp siffror från långt tillbaka i tiden, som ger en helt annan bild av det faktiska läget än den som herr Hansson i Skegrie visade oss. Jag är beredd att lämna de siffrorna om någon önskar det.

Vidare gjorde herr Hansson en jämförelse mellan den norska och den svenska jordbrukspolitiken. Han nämnde att i Norge minskar man minsann inte åkerarealen, utan tvärtom utökar man där nyodlingen. Det vill jag inte bestrida, men herr Hansson glömde att berätta för kammarens ledamöter en mycket viktig sak, nämligen den enorma skillnaden mellan den norska och den svenska åkerarealen. Medan vi i Sverige håller på att diskutera hur vi skall komma ned till en 80-procentig självförsörjningsgrad, är läget i Norge att man strävar och stretar upp emot en 40-procentig självförsörjningsgrad. Läget är alltså ett helt annat där.

Jag skulle kunna nöja mig med vad jag nu har sagt, herr talman. Det var nämligen min avsikt att tala om för kammarens ledamöter att beredskapsläget ingalunda är så bekymmersamt som herr Hansson i Skegrie ville göra gällande. Emellertid vill jag också säga några ord om miljövården.

Det är mycket glädjande att vi har fått en så intensiv debatt om miljövårdsfrågorna. Herr Grebäck tog upp frågan i sitt anförande, och herr Lothigijs gjorde det också. Man får ju ett intryck av att vi befinner oss på fullständigt jungfrulig mark på detta område som om ingenting hade skett. Jag ser till min stora glädje att en av våra förutvarande jordbruksministrar, landshövdingen i Malmö herr Netzén, har kommit in i kammaren. Det finns anledning att erinra om hans insatser på detta mycket viktiga område.

Herr Lothigijs efterlyste en debatt i miljövårdsfrågorna, och en sådan de-

Remissdebatt

batt skall han få, när vi så småningom skall diskutera förslaget om miljöskyddslag, som kommer att föreläggas riksdagen och som är under behandling i lagrådet. Han efterlyste också initiativ i fråga om Östersjön; man skulle ha en konferens mellan staterna kring Östersjön för att komma till rätta med miljövärdproblem där. Men även på den punkten har regeringen tagit initiativ.

Naturvårdsverket har, herr Lothigius, fått i uppdrag att sätta i gång ytterligare forskning beträffande föroreningarna i Östersjön. Avsikten är att man i ett senare skede, när vi har bättre underlag, skall aktualisera frågan och försöka få till stånd ett samarbete mellan östersjöstaterna för att komma till rätta med detta utomordentligt betydelsefulla problem. Vi har alltså redan observerat det, och alla tänkbara utredningar är igångsatta.

Jag sade, herr talman, att det är utomordentligt glädjande med debatten i miljövärdfrågorna. Som jag sade får man intryck av att det inte skett någonting på detta område, men tvärtom har reformverksamheten på ytterst få områden varit så intensiv. För mig är det angeläget att framhålla detta när jag för första gången tar till orda i egenskap av jordbruksminister. Jag vill härmed understryka att jag får följande verk som startats av Gösta Netzén och Eric Holmqvist. Nu förut-sätter jag att de flesta reformer som genomförts är väl kända av kammarens ledamöter, och jag ber var och en att tänka på vad som hänt inom miljövärderna sedan vi fick 1960 års naturvårdsutredning — alla de genomförda reformerna, de initiativ som tagits och de åtgärder som vidtagits fr. o. m. den tidpunkt då naturvårdsberedningen lämnade sitt betänkande fram till naturvårdsverkets tillkomst.

Jag vill också erinra herr Grebäck om att vi faktiskt inte varit sysslolösa i de internationella organisationerna då

det gällt att försöka få till stånd en debatt om miljövärderna i syfte att genomföra internationella åtgärder. Nationella aktioner är inte på långa vägar tillfyllest. Vi har tagit initiativ i Nordiska rådet, Europarådet och OECD för att skapa en opinion för insatser på miljövärdområdet. Dessutom har vi i Förenta Nationernas generalförsamling fått igenom en mycket betydelsefull resolution om en miljövärdskonferens 1972.

Herr talman! Vi får tillfälle att återkomma många gånger till dessa frågor, men jag har ansett mig böra framhålla att det är fel när det görs gällande att ingenting har ägt rum på detta område. Tvärtom har det varit en ytterst intensiv reformperiod, och det är regeringens avsikt att fortsätta reformpolitiken på miljövärdens område.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar tacksamt att vi får en proposition i vår om beredskapssituationen och vad som behöver göras.

Både jordbruksministern och jag är nog medvetna om att det rör sig om en så pass känslig sak att man inte kan säga vad som helst och är förhindrad att närmare motivera sina påståenden. Vad jag närmast ville ha sagt var inte att det är bekymmersamt utan att det kan bli allvarsamt om vi inte observerar det nuvarande skeendet i samhället. Det är riktigt att försörjningsnivån svänger och att den kan ligga högre än 80 procent även om vi siktar på detta procenttal. Men det kan också bli en väsentligt lägre siffra. För bara några år sedan gav ett skördeår 78 procents försörjning medan försörjningsnivån ett annat år var uppe i 105 procent.

Förra årets skörd, liksom 1967 års, som gav oss en försörjningspotential på 105 procent, berodde ju helt på att det var goda skördeår, bra väder, tidig vår o. s. v. En mild försyn försatte oss i den situationen, men jag tror att både jord-

Remissdebatt

bruksministern och jag är överens om att vi inte skall föra en beredskapspolitik på, för att använda ett populärt uttryck, »Guds försyn».

Utan att närmare gå in på motive- ringar vill jag fråga: Hur har vi det t. ex. med beredskapen när det gäller driv- medel? Har vi en försörjning som snabbt tillåter oss byta från olja till gengas? Hur är det med lagringen av livsmedel? Ligger lagerlokalerna där de borde lig- ga? Hur är det med förädlingsindustri- erna? Ligger de där de borde ligga? Och hur är det med evakueringsmöjligh- erna för Malmö stad, Lund, Trelleborg och hela den befolkningsrika södra de- len av landet?

Det är de aspekterna plus den som jag tidigare nämnde, alltså exploate- ringen av den odlingsbara marken, som kan inge bekymmer. Det var sådana varningar som jag ansåg mig böra uttala i går. Jag är övertygad om att även herr statsrådet kommer att observera dessa saker. Tyvärr kan vi som jag sade inte säga ut vårt hjärtas mening alldeles klart.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern sa- de att han hade fått det intrycket, att vi som yttrat oss i miljödebatten menar att det inte har utträttats så särskilt mycket på miljövärdets område. Det är ett missförstånd. Jag använde tiden hu- vudsakligen till att redogöra för vad som gjorts och kostade till och med på mig att säga att en del av det som åt- gjorts var bra. Men det är angeläget att jordbruksministern inte slår sig till ro och tycker att nu har vi satt i gång hela denna apparat, och nu behöver det inte utträttas så mycket mera. Jag anser att vi ännu bara står i början på vad som måste göras på miljövärdets område.

Vi har ordnat upp den centrala ad- ministrationen med naturvårdsverket och planverket o. s. v., och vi bygger ut de sektioner i länsstyrelserna som är av betydelse för miljövärdet. Det är

bra. Men sedan gäller det också att följa upp verksamheten ute i kommunerna, och där menar jag att det för närvaran- de brister i instruktionen för de organ vi har. Vi måste aktivera kommunal- männen överallt i vårt land och ta kraf- tigare tag. Vi har inte heller den mo- derna lagstiftning på miljövärdets om- råde som behövs för att komma till rätta med problemen. Detta gäller speciellt vattenvärdetsområdet. Det har tillsatts ut- redningar för att se över både gällande vattenlagstiftning och byggnadslagstift- ning, och direktiven till de utredning- arna är utmärkta. Jag har ingenting att invända mot dem. Men det kommer att ta lång tid innan resultat av utredning- arnas arbete presenteras, och tiden ri- der fort. Därför är det angeläget att jordbruksministern intresserar sig för dessa frågor och driver på så mycket han kan. Givetvis skall också vi här i riksdagen hjälpa till så mycket vi kan med uppslag och goda idéer.

Det finns mycket att utträtta på miljö- värdets område. Jordbruksministern har kanske ännu inte haft tillfälle att sätta sig in i vad som har gjorts och vad som behöver göras i framtiden. Det förstår jag i så fall. Men jag kan för- säkra att det är mycket kvar att göra.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är tacknämligt att vår nye jordbruksminister har tagit upp den kastade handsken och så snabbt gått upp i en debatt om miljövärdetsfrå- gorna. Jag har från denna talarstol sagt att det är fruktlöst att diskutera vem som orsakat miljöförstöringen, att det är meningslöst att ge den ene eller den andre en räsop. I stället bör vi försöka att föra en konstruktiv diskussion för att rätta till missförhållandena.

Jag förstår att jordbruksministern gärna talar om vad regeringen har gjort på detta område, men vi skall komma ihåg att vi har haft en tid då varken re- geringen eller politikerna brydde sig om vad forskare och vetenskapsmän

Remissdebatt

sade då de för många år sedan tog upp miljövårdsfrågorna. Vi har i riksdagen tidigare haft många tillfällen att ta upp situationen beträffande vår vattenkraft, våra nationalparker o. s. v. Naturvårdsforskarna har då alltid kommit på efterhand, och andra intressen har tillåtit göra sig mest gällande. Nu är förhållandet annorlunda, och forskningen har fått bättre gehör för de synpunkter den anser böra utgöra underlag för regeringens och riksdagens bedömningar.

När det gäller Östersjön brådskar det faktiskt. Det är naturligtvis mycket tacknämligt att få höra att departementet gett naturvårdsverket i uppdrag att undersöka förhållandena i Östersjön, men undersökningen får inte dra ut för länge på tiden. Vi vet vad det är för fel på Östersjön. Vi känner till att vi skräpar ner dess vatten i alltför hög grad. Vi vet också att det finns andra länder omkring Östersjön, som är beredda att tillsammans med Sverige ta upp dessa frågor. Denna handske tycker jag att vi skall ta upp. Det är vi som har huvudansvaret för utvecklingen beträffande Östersjöns vatten och då bör vi också ta initiativet till en konferens om dessa spörsmål så snart som möjligt. Jag hoppas att det kommer att ske senast under naturvårdsåret 1970.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag skall inte göra detta meningsutbyte till någon träta, eftersom herr Grebäck framhållit att hans anförande egentligen inte hade något annat syfte än att vara ett observandum för mig att jag inte får slå mig till ro. Det är heller inget problem, eftersom vårt parti på sin senaste kongress antagit ett mycket ambitiöst naturvårdsprogram, som jag väl förväntas i någon mån skola förverkliga. Det finns alltså ingen anledning att befara att vi skall slå oss till ro.

Till herr Lothigius har jag inte anledning att säga annat än att vi är helt

medvetna om det problem han tog upp. Vi har redan aktualiserat frågan. Man måste emellertid ha ett fast underlag när man diskuterar olika frågor med andra, och vi vill gärna undersöka denna fråga. Vi kan inte utan vidare som herr Lothigius säga, att vi vet vad det rör sig om. Frågan är dock redan aktualiserad, och herr Lothigius kan alltså känna sig lugn. De berörda staterna vet också vad det kan bli fråga om.

Till herr Hansson i Skegrie vill jag till sist säga att vi i sinom tid skall diskutera beredskapsfrågorna. Han säger att hans bekymmer inte gällde dagens situation utan vad som kunde komma i en framtid. Man bör då hålla i minnet att majoriteten av riksdagens ledamöter ställde sig bakom målsättningen om den 80-procentiga självförsörjningsgraden och gjorde detta i full förvissning om att vårt land på detta sätt skulle kunna ge människorna försörjning även i krigstid. En 80-procentig självförsörjningsgrad i fred är som bekant lika med en 100-procentig självförsörjning i krig.

Något som nu gör frågan något enklare är att våra lagringsmöjligheter undan för undan förbättras. Jag tycker därför inte att man skall skrämma människorna i vårt land med att det skulle vara risk för att vår livsmedelsberedskap i framtiden blir otillräcklig. Vi kan se framtiden an med stor tillförsikt. Vi har nämligen, såsom herr Hansson mycket väl vet, mycket långt till den 80-procentiga självförsörjningsgraden. Självförsörjningsgraden är i dag över 105 procent. Jag skall erkänna att den senaste skörden var god, men vi skulle ha haft långt kvar till den 80-procentiga självförsörjningsgraden även om det hade varit ett normalår.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern gjorde ett uttalande som jag skall be

Remissdebatt

att få närmare förklarat, därför att det förefaller mig litet egendomligt. Han sade att 80 procents försörjning i fred betyder 100 procents försörjning i krig. Hur kan herr statsrådet förklara detta? Det är något för mig främmande.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! »Stoppa världen — jag vill stiga av» heter en musical som stod på repertoaren för några år sedan. Och »Stoppa världen — jag vill stiga av» skulle kunna stå som rubrik för den proteströrelse som har dominerat samhällsdebatten. Det är alldeles särskilt den unga generationen som har initierat den, och ungdomarna har också genom sprakande brandfacklor gjort debatten het och intensiv. Jag tänker inte bara på den aktiva yttersta vänstern, som använt sig av metoder och påtryckningsmedel vilka inte står i samklang med våra demokratiska spelregler. Och många på det hållet har kanske upptäckt att exempelvis våldsdemonstrationer får en effekt motsatt den avsedda. Nej, jag tänker på alla de ungdomar och de ungt tänkande människor som radikalt och mer konstruktivt sätter det etablerade samhällets principer i fråga. I brännpunkten har stått exempelvis utrikespolitiska skeenden, u-ländernas situation, miljöfrågorna, utbildningsformerna, konsumtionssamhället och näringslivets ideologi.

Vi har med stor tillfredsställelse noterat hur debatten vitaliserats och hur intresset ökat för det politiska skeendet. Men det finns en underton i debatten, som ger oss särskild anledning till eftertanke. Man påstår att demokratin inte fungerar, man påstår att möjligheterna att påverka politikerna och det politiska skeendet är små. Vi hörde det när ungdomarna i u-aktionen svältdemonstrerade på gräsplanen framför riksdagshuset förra våren. Vi upplever det när miljöfrågorna diskuteras

eller när konsumenterna undrar hur de skall påverka varusortimenten i detaljhandeln.

Naturligtvis påverkar själva debatten och inte minst intensiteten i den politikerna, även om uttalanden och opinionsyttringar inte omsättes i hastiga och omvälvande beslut. Men vi kan ändå inte bortse från att demokratin inte är så levande som vi ibland säger i storslagna anföranden vid banketter och jubileer. Vi kan heller inte bortse från att kraven på det vi kallar levande demokrati inte är en gång för alla bestämda. Inte minst är vi medvetna om att massmedia och än mer utbildningsfaktorn gör människorna mera vakna, kritiska och artikulerade i sättet att uttrycka sig, att ställa krav.

Hur fungerar t. ex. demokratin i organisationer, fackföreningar och partier? Upplever den enskilde medlemmen eller funktionären i lokalföreningen att hon eller han verkligen har reella möjligheter att påverka förbundsledning eller partiledning? Ja, den frågan går till många i detta hus. Den går till partiledarna herrar Hermansson, Erlander, Hedlund, Wedén och Holmberg. Den går till den store LO-chefen Geijer, till herr Knut Johansson i byggnadsarbetareförbundet, den går till fru Fränkel i Folkpartiets kvinnoförbund, till herr förbundsordföranden Nordstrandh i Studieförbundet Medborgarskolan och inte minst till unge herr förbundsordföranden Björck i Högerens ungdomsförbund, den går till den store mäktige chefen i Nykterhetsrörelsens landsförbund, herr Johansson i Trollhättan, och inte minst till herr talmannen herr Henry Allard, som står i spetsen för den svenska idrottsrörelsen. Ja, frågan berör inte minst mig själv och många andra kolleger i kammaren, som fullgör olika ledaruppgifter i Organisationssverige.

Jag skall här inte försöka att ge ett svar, men jag har förståelse för dem som anser att frågan är berättigad.

Remissdebatt

Det är emellertid naturligt att samma frågeställning aktualiseras beträffande demokratin på arbetsplatserna. Att bredda och fördjupa arbetslivets demokrati är en förstahandsuppgift, framhåller vi i en partimotion, som vi från moderata samlingspartiets riksdagsgrupp hoppas skall få en positiv behandling vid årets riksdag.

Men frågan är inte ny. Ekonomisk demokrati, industriell demokrati och företagsdemokrati har länge diskuterats i vårt land. Vissa åtgärder har vidtagits i vårt arbetsliv. Jag tänker bl. a. på företagsnämndsverksamheten och alldeles särskilt på det nya företagsnämndsavtal, som tillämpats sedan 1967. Även om det sålunda tagits steg i rätt riktning, gäller det ändå att omsätta avtalet i praktiken. Den processen går långsamt. Visst kan vi medverka till att företagsnämnderna sammanträder och att nämnderna verkligen löser de uppgifter som föreskrives i avtalet. Visst kan vi genom andra åtgärder förbättra företagsdemokratin genom att exempelvis pröva vinstandelsystem eller andra förslag.

Men jag vill peka på något annat som inte omnämnes i detta avtal och som inte brukar förekomma i denna debatt. Jag tänker på arbetsgruppens sätt att fungera på arbetsplatsen. Jag tänker på den betydelse som ledarskapsfrågorna har i detta sammanhang. Vad hjälper det om det träffas överenskommelse om företagsnämndsavtal, vad hjälper det om riksdagen fattar beslut beträffande de här frågorna inom den statliga sektorn, om den enskilde arbetsledaren eller chefer för arbetsplatser runtom i landet tillämpar ett gammalmodigt auktoritärt ledarskap? Hur skulle arbetsledare och chefer i hela vårt arbetsliv svara på frågan: »Hur leder Du Din arbetsgrupp? Vet Du vad demokratiskt ledarskap innebär?» Många skulle säkerligen svara: »Jo, det företag som jag arbetar i har ordnat sådan utbildning för mig, och jag försöker att

tillämpa demokratiska ledarskapsprinciper.»

Men, herr talman, många arbetsledare och chefer skulle skaka på huvudet. »Demokratiskt ledarskap! Vad är det? Jag har varit chef i många år och det har gått bra. Vi har inte tid med sådant prat. För resten är väl demokratiskt ledarskap sådant där daltande med personalen.» Det vore frestande att tala in några av det demokratiska ledarskapets principer till riksdagens protokoll, men jag skall inte göra det, ty jag vet att många av mina kolleger i kammaren är väl medvetna om ledarskapsfilosofin och dess betydelse.

Men jag skall peka på några allvarliga brister i det här avseendet på ett område som riksdagen skall behandla i vår. Jag tänker då på det svenska utbildningsväsendet, på den arbetsplats där 15—20 procent av svenska folket är verksamt. Vi vill skapa arbetstrivsel för lärare och för elever. Vi säger att vi vill skapa elevdemokrati och skoldemokrati. Vi vill fostra de unga till demokratiskt tänkande medborgare.

Jag medger att en hel del åtgärder har vidtagits, men när det gäller ledarskapet i våra skilda skolformer har inte mycket gjorts. Kritiken riktar sig inte mot lärarna eller mot skolledarna, nej, den träffar chefen för utbildningsdepartementet. Man skulle ha väntat sig att finna någonting om detta i hans huvudtitel under punkten Lärares fortbildning m. m. Jag har med tillfredsställelse noterat att anslaget har uppräknats, men jag hade blivit ännu nöjdare om exempelvis ett särskilt anslag till skolledarnas fortbildning hade diskuterats. Inte med ett ord berörs den betydelse som ledarskapsutbildningen har för just skoldemokratin.

Skolöverstyrelsen har bedrivit försöksverksamhet med denna fortbildning i två år, och det har t. o. m. avgivits en rapport som redovisar goda erfarenheter och belyser det stora ut-

Remissdebatt

bildningsbehovet. Detta har tydligen inte nått chefen för utbildningsdepartementet; i varje fall har det inte föranlett någon mera genomgripande åtgärd. Jag hoppas nu att det motionspar som jag tillsammans med fru Mogård i denna kammare och herr Lidgard i första kammaren har väckt skall påverka utvecklingen i detta avseende. Vad hjälper det om vi talar vacer om elev- och skoldemokrati, när vi inte bereder tillfälle för alla de människor, som leder det dagliga arbetet i vår enorma utbildningsapparat, att exempelvis på fortbildningskurser grundligt få tränga in i vad ledarskap egentligen innebär för demokratiska arbetsformer och demokratisk fostran? Det gäller t. ex. sättet att ta hand om nya, unga lärare eller att introducera eleverna på arbetsplatserna, det gäller den kontinuerliga informationen på den typ av arbetsplats som klassrummet, föreläsningssalen och läroanstalten representerar, det gäller sättet att undervisa, att utbilda, att instruera, det gäller samråd och samverkan, det gäller över huvud taget frågor om hur man tillfredsställer varje individs grundbehov av trygghet, självständighet, uppskattning och gemenskap.

Jag har pekat på *en* typ av arbetsplats där arbetstrivseln och demokratin kan påverkas genom riksdagens beslut, men våra beslut påverkar förhållandena på åtskilliga andra arbetsplatser, där många vuxna medborgare dagligen fullgör sina arbetsuppgifter. Hur är det med demokratin på dessa arbetsplatser? Några generaldirektörer har med buller och bång genomfört du-reformen, och det är väl demokratiskt? Ja, kanske är det ett steg i rätt riktning, men du-reformen kommer nog ändå. Det svarar den unga generationen för, och vi skall vara tacksamma för det. Ändå är du-reformen bara en liten krusning på ytan. Att man diar varandra är verkligen ingen garanti för demokrati på arbetsplatsen.

Herr talman! Jag inledde mitt anförande med att ge samhällsdebattens proteströrelse en rubrik: »Stoppa världen — jag vill stiga av.» Rubriken är kanske inte helt adekvat, men jag hoppas att den och proteströrelsen och kanske mina synpunkter skall utgöra en väckarklocka för ledarskikten i organisationsliv och arbetsliv. Det är egentligen få bland det s. k. fotfolket som vill stiga av. De flesta vill stiga på och få medinflytande. Det är få som vill bryta ned och med våld omstörta samhället. De flesta, unga och gamla, vill vara med om att bygga ett ännu bättre samhälle, men kanske under ett villkor: att vi i samhälle och i arbetsliv skapar förutsättningar för det.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det är svårt att låta bli att kommentera den förda debatten. Den skiljer sig nämligen ganska mycket från den klassiska bilden av den svenska remissdebatten. Enligt denna är opposition och regeringsparti inbegripna i en hård brottningskamp. Den brottnings som oppositionspartierna har presterat här skulle nog i många fall ha lett till varningar för passivitet, och de skulle ha ådragit sig flera minuspoäng.

Det är också, herr talman, som Ni säkert har observerat, en påtaglig skillnad mellan fjolårets remissdebatt och årets. Vilka oppositionsledare blåser nu i stridsbasunerna? När jag har lyssnat på en del oppositionstalare har jag närmast fått ett intryck av förströddhet från deras sida. De har gjort sina stilsamma kommentarer helt pliktskyldigast.

Naturligtvis finns det angelägenheter som man är glad att det råder enighet om, och själv kommer jag så småningom till en fråga där jag gläder mig åt denna enighet. Men nog behövs det i ett demokratiskt system som vårt en vital opposition för att det politiska livet skall präglas av vitalitet. Det har redan

Remissdebatt

vid några tillfällen erinrats om att vi nästa vecka fattar de definitiva grundlagsbeslut som innebär en ny representationsordning genom valsysteem och enkammersystem. Men inte heller detta kan fungera utan ett vitalt politiskt liv. Ungdomen, som nu mer än tidigare väljer utomparlamentariska former för sin aktivitet, behöver engageras av de traditionella politiska partierna och folkrörelserna i övrigt. Men det förutsätter, som sagt, en betydande vitalitet hos dessa.

Det talas ibland i den allmänna politiska debatten om det socialdemokratiska enpartiväldet. Jag har alltid reagerat mot detta uttryck. Enpartivælde är för mig ett system där det bara får finnas ett enda parti och där det således råder diktatur. Så är inte fallet i Sverige, och därför tycker jag att det kan vara en renlighetsåtgärd att vi låter bli att använda denna beteckning.

Det är säkert fler än jag som har lagt märke till den inbördes diskussionen inom oppositionen i år. Herr Gustafson i Göteborg kastade, troligen högst ofrivilligt, ljus över situationen i en kort replik i går kväll. Han förklarade nämligen när herr Bohman inte kunde få någon mer replik på grund av kammarens arbetsordning: Sådana är villkoren för oppositionspolitikerna. Men, herr talman, repliken gällde herr Eliasson i Sundborn, och han bör väl ändå räknas till oppositionen?

I fortsättningen kommer demokratins vidareutveckling att bli en väsentlig fråga. Demokrati behöver tränga in i företagen genom olika former av företagsdemokrati och genom samhällets inflytande över det ekonomiska livet. Men människorna behöver också uppleva demokratin i form av ökad jämlikhet. Jämlikhetstanken innebär mycket långtgående reformer och förändringar. Den upphäver inte bara de sociala skillnader som finns exempelvis mellan stad och glesbygd, män och kvinnor, medelålders och äldre människor — man

måste också rasera grunden för den nuvarande uppdelningen, d. v. s. den ojämna fördelningen av rättigheter och privilegier, inkomster och förmögenheter, social makt och socialt inflytande.

Strävandena i denna riktning får följa flera vägar. Utbildningspolitiken är en viktig sådan väg. Inte minst gäller detta utbyggandet av vuxenundervisningen, varigenom orättvisor och olikställighet minskas. Socialpolitiska åtgärder, inriktade på grupper med speciella behov av insatser, är en annan väg. Indirekt påverkar både utbildnings- och socialpolitiken inkomst- och förmögenhetsfördelningen.

Men det krävs även mer direkta åtgärder. Låter man förhandlingarna på arbetsmarknaden försiggå som hittills och staten inte blandar sig i dessa utan endast påverkar själva utgångspunkterna för förhandlingarna genom den allmänna ekonomiska politiken, ser jag ingen annan möjlighet att påverka inkomst- och förmögenhetsfördelningen än att korrigera de marknadsmässiga utslagen genom skatte- och socialpolitiken. Det är här tanken på den negativa inkomstskatten kommer in i debatten. För den som tidigare uttryckt sympatier för denna tanke är det givetvis glädjande att den från olika håll förts fram under denna debatt. Dess styrka ligger, såvitt jag förstår, i att man på ett enkelt sätt kan skapa grundtrygghet för alla. Men även om jag har utvecklat denna tanke vid vissa tillfällen tidigare, så måste jag dock peka på den problematik som principen om negativ inkomstskatt innesluter. Framför allt vill jag fästa uppmärksamheten på att den inte löser alla jämlikhetsproblem. Det finns betydande gap även mellan de grupper som befinner sig ovanför gränsen för den negativa inkomstskatten, och dessa inkomstskillnader hotar att öka undan för undan. Inte minst ur frihetssynpunkt betyder detta mycket. Man talar här ibland — och det

Remissdebatt

har skett även i dag — om den enskildes frihet. Man har menat att socialdemokratin inte är intresserad härför. Men jag får i detta sammanhang, herr talman, fästa uppmärksamheten på att jämlikhetssträvandena vidgar friheten. Ju mer jämnt inkomsterna är fördelade, desto större blir de många frihet. Den olikställighet som finns i fråga om inkomst och förmögenhet innebär nämligen att den reella friheten är olika för olika grupper av människor. Detta tema skall inte vidare utvecklas; det är självklart, men det är underligt att det inte beaktas mer i diskussionen.

Får jag ett ögonblick fortsätta med den negativa inkomstskatten. Jag vill då gärna konstatera, att om man inte skall få en orimligt låg inkomst, så måste gränsen för den negativa skatten ligga relativt högt. Det kan hända att den enighet, som kan finnas i princip, och den glädje man upplever när man talar om detta kommer att utsättas för många hårda påfrestningar den dag riksdagen skall fatta beslut om de utgifter som fordras härför.

Man kommer inte heller förbi att det alltjämt kommer att fordras stora socialvårdande insatser, men självfallet kommer de som arbetar inom socialvården att få bättre möjligheter till rent hjälpande och förebyggande insatser. Man måste även utnyttja förmögenhets- och arvsbeskattningen för att få en bättre utjämning och därmed en annan fördelning av den ekonomiska makten i samhället.

Förutsättningarna för denna jämlikhetspolitik är en balanserad ekonomisk utveckling, en mycket aktiv näringspolitik och en genomförd samhällsplanering. Av tidsskäl skall jag uppehålla mig endast vid det sista ledet i denna treklang. Jag bedömer det som mycket angeläget att samhällsplaneringen byggs ut. Därför hälsar jag med tillfredsställelse vad som härom sägs i statsverkspropositionen.

Den utbyggnad av planeringen som

skall genomföras gör att planeringen kan bli mer vägledande för oss än hittills. Självklart innebär det stora fördelar. Det blir lättare att lösa de stora miljövårdsproblemen, man åstadkommer en förnuftigare lokalisering av industri- och serviceinstitutioner o. s. v. I den planeringsdebatt som har förts har det funnits en påtaglig tendens att endast uppehålla sig vid storstäder och glesbygder. Man har tappat bort hela den serie av orter som finns mellan storstäderna och glesbygden. I statsverkspropositionen behandlas problemen för de städer som i storleksordning ligger närmast storstäderna. Detta har mött gensvar här under remissdebatten, och jag hör till dem som gärna vill uttala min tillfredsställelse över att denna problematik tagits upp till behandling och över att man räknar med att dessa städer eller stadsområden kan bli utvecklingscentra. Jag utgår ifrån som självklart att riksdagen inte i dag skall peka ut vilka orter som skall anses vara sådana utvecklingscentra. Det är väl ändå rimligt att först företa planeringen och därefter eventuellt peka ut dessa orter. Man bör inte heller fortsättningsvis alltför hårt låsa sig i detta hänseende.

Det är ganska självklart att var och en i detta sammanhang tänker på de växande områden som finns inom hans eget län och gärna vill lägga ett gott ord för dem. Det är naturligt att jag tänker på boråsområdets och på trestadsområdets utvecklingsmöjligheter, ehuru jag naturligtvis inte fordrar att riksdagen skall göra något uttalande i den riktningen. Men det bör väl vara tillåtet för mig att plädera för dessa områden som goda utvecklingsområden.

En satsning på dessa områden får självfallet inte innebära att andra platser möjligheter till utveckling blockeras. Det finns mindre orter, det finns ren landsbygd, dit man lämpligen kan lokalisera industrier. Det kan också vara försvarbart att temporärt sätta in

Remissdebatt

stödåtgärder för områden för vilka man inte räknar med någon snabbare utveckling i fortsättningen men där det bor människor i arbetsför ålder och där det föreligger förutsättningar för en industriell verksamhet under den närmaste framtiden. Där kan finnas många som har svårt att flytta bort från området. Här kommer jag in på lokaliseringsspolitiken, och jag skall begränsa mig till att framföra två önskemål som jag hoppas skall kunna förverkligas genom de utredningar som nu pågår. Det första är helt enkelt önskemålet att få till stånd snabbare beslut i lokaliseringssärenden. Det går i många fall för lång tid från den stund ett företag ansöker om lokaliseringssbidrag och till dess att man får ett slutgiltigt besked. Detta skapar svårigheter. Industrier blir tveksamma, och man kan inte följa upp planeringen på det sätt som man skulle önska.

Det andra önskemålet är att lokaliseringsspolitiken i större utsträckning än nu skall inordnas i näringspolitiken i stort, så att lokaliseringsspolitiska och andra näringspolitiska instrument kan samverka och man får en enhet för behandlingen av dessa frågor.

Låt mig sedan endast tillägga att en planering av den typ jag har skisserat förutsätter att vi relativt snabbt löser frågorna om kommunblocken. Det behövs handlingskraftiga kommuner som kan utgöra grundvalen för planeringen. Det är säkert önskvärt att så långt som möjligt förlägga planeringen till primärkommunerna. Även det leder fram till ett krav på väl arbetande kommuner. Därför hoppas jag att det skall vara möjligt att genomföra en kommunreform, låt vara med i vissa fall andra gränser än de nuvarande kommunblockens.

Så skall jag till sist ta upp den fråga där jag antydde att jag gläder mig över den enighet som håller på att växa fram — det gäller kampen mot narkotikaområdet. Där hälsar jag med till-

fredsställelse det förslag som regeringen har lagt fram. Det krävs både vård och förebyggande åtgärder.

Men för narkotikaproblemet får man inte glömma alkoholproblemet, som visserligen är gammalt men alltjämt är betydligt svårare än narkotikaproblemet. Det värsta som kunde hända på detta område vore att vi vid sidan av det gamla alkoholproblemet finge ett nytt narkotikaproblem. Inte minst ur den synpunkten behövs det snabba och långtgående åtgärder, och det verkar som om vi skulle kunna bli eniga om sådana insatser.

Samtidigt bör vi emellertid med större energi än tidigare angripa alkoholproblemet. Med tillfredsställelse konstaterar jag att vårdresurserna förbättras år för år. Också upplysningsverksamhetsanslagen har skrivits upp i år, men jag hoppas att det i framtiden skall bli en helt annan satsning på upplysningsverksamheten. Det finns nämligen förutsättningar för en sådan genom utvecklingen av massmedia. Vi kan nå människor på ett helt annat sätt än tidigare, och vi bör utnyttja dessa möjligheter. Inte minst gäller det att utnyttja de möjligheter som televisionen erbjuder att nå praktiskt taget varje familj i Sverige med en realistisk upplysningsverksamhet på detta område.

Jag vill därför begagna detta tillfälle att vädja till regeringen att i nästa statsverksproposition lägga fram ett förslag till en samlad informationsinsats i alkoholfrågan. Denna sida bör kunna kopplas lös från de stora problemen om alkoholbeskattning o. s. v. Upplysningsverksamheten behövs som ett komplement till utbyggnaden av vården av de alkoholskadade.

Den föregående ärade talaren ansåg att människorna gärna vill vara med om positiva insatser i vårt samhälle. Jag delar hans uppfattning, och jag anser att folkrörelser av olika slag spelar en stor roll när det gäller att utveckla det svenska samhället. Därför tror jag

Remissdebatt

också att statsmakterna bör räkna med folkrörelserna som bundsförvanter i denna verksamhet, ge dem det stöd som de kan behöva och därmed få till stånd den utveckling av samhället vi alla önskar.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan uppträdde såsom domare i den pågående brottningsmatchen — så betecknade han denna remissdebatt. Jag vill börja med att säga, att det är domaren som delar ut poängen i en brottningsmatch, inte någon av deltagarna. Herr Johansson är en av deltagarna.

Herr Johansson underströk vikten av att kampen mot alkohol- och knarkproblemen bedrivs intensivt av alla. Jag instämmer i det och kommer att ta upp en del av dessa problem i mitt anförande.

I denna debatt har det citerats dikter, t. o. m. från 1500-talet. Jag skall citera en alldeles färsk dikt. För ett par veckor sedan läste jag i Dagens Nyheter följande:

Gänget av skrånande sextonåringar
antastar alla som kommer förbi.
Dummare kan ingenting bli,
andetommare, hållningslösare,
sämre skolat för demokrati,
klenare rustat med charm och
bedåringar,
simplare, råare och hidösare
än gänget av svenska sextonåringar
som skrånar åt alla som går förbi.

Det är, som väl är, inte hela sanningen som kommer fram i versen, men den speglar dock en alltför vanlig bild i dagens Sverige.

Någon vecka innan jag läste den citerade dikten, som här överskriften »Den nya pöbeln», hade jag sammanträffat med en utlandssvensk som fortfarande är skriven i Sverige men som

arbetat utomlands i 18 år. Denne berättade att han tillsammans med familjen brukade besöka Sverige vart tredje år, men nu visste han inte om han vågade resa hem längre. Han hade nämligen inget vapen att försvara sig med, och då ansåg han risken vara alltför stor. Jag frågade honom om orsaken till hans rädsla.

På den frågan svarade han, att de nyheter man fick läsa om Sverige var sådana, att man måste få den uppfattningen att allt blivit mycket vildare här hemma än det var tidigare. Som exempel angav han bl. a. Världskyrkomötet i Uppsala, om vilket han läst att hundratals poliser måst slå vakt om de kyrkliga dignitärerna för att dessa inte skulle ofredas av unga extremister. När sådana fredliga personer måste ha polis skydd, hur skulle det då inte vara för andra som kommer på besök? Så sade alltså en person som bor i ett land styrt av en diktator. Hur kan det komma sig att vi fått ett sådant rykte? Även om förhållandena i våra största städer är allvarliga — så allvarliga, att många insatser på olika områden måste vidtagas — är det dock inte så illa ställt som ryktet säger — eller är det kanske det?

Vi kan inte förneka att det finns en del element i vårt samhälle som på olika sätt ställer till ofog och t. o. m. våldför sig på enskilda individer. Sådana element har funnits i alla tider, även om de blivit flera nu och gör det mera öppet än förr. Det finns extremister som genom demonstrationer — jag tänker nu inte på demonstrationer av den art som vi i en demokrati måste ha och som jag skulle tro att alla de demokratiska partierna är beredda att slåss för, utan jag tänker på dem som så att säga går utanför lagens ramar — söker anstifta bråk och ställa till ohägn för det bestående samhället, på dem som vill ställa till kaos och som tror att därur skall komma något nytt och bättre. Vi har uppviolare, som sö-

Remissdebatt

ker förmå våra ungdomar att inte fullgöra sin värnplikt, trots att dessa varken har religiösa eller etiska skäl att åberopa. Däremot sägs det att de skulle kunna gripa till vapen för att genomföra en socialistisk revolution. Vi har svenskar som inte drar sig för att sälja knark till främst ungdomar, och detta för snöd vinnings skull. Ungdomarna blir sedan snabbt slavar under lasten och har mycket svårt att komma ifrån detta svåra gissel.

Det sorgliga är, att när exempelvis våra vänsterextremister anordnar en demonstration, så blir det i regel stor publicitet omkring den. Jag har själv vid något tillfälle kommit förbi sådana jippon där något eller några tjog ungdomar burit plakat med olika texter, alltifrån »Stöd till FNL» till krav på vissa regeringsledamöters avgång. Det har inte varit många åskådare — antalet poliser har varit ungefär lika stort som antalet åskådare i övrigt. Demonstranterna har skränat mot poliserna — som dock lugnt har låtit dem hållas — och de har också skränat mot samhället i övrigt. Det har inte hänt något som varit värt att föra vidare till svenska folket och kanske till andra länder, men televisionen har ändå varit närvarande, fotografer och reportrar har varit där — de tycks lyda minsta vink från dessa mer eller mindre yrkesdemonstranter. Det har blivit reportage i våra massmedia, och det var väl detta demonstranterna syftat till.

Skall det vara nödvändigt att ge dessa episoder så stor publicitet? Jag bara frågar. Vi kan i en demokratisk stat inte förbjuda, men vi kan ju begära litet större sinne för proportioner i nyhetsförmedlingen. Nu måste det visst vara en »grej» och en grej som slår för att det skall uppmärksammas i viss nyhetsförmedling.

Vi har matats med alltför mycket nyheter av typen kårhusockupationen, båtstadsintermezzot, ockupationen av banken i Göteborg, där man ställde krav

på att enskilda företag skulle göra politiska bedömningar — vilket inte är företagens sak — och en annorlunda jul. Det är klart att sådana saker måste tagas med i nyhetsförmedlingen, men i samtliga dessa fall blev det en alltför dominerande bild och vid alltför många tillfällen för att någorlunda rättvist spegla episodernas betydelse.

En annorlunda jul t. ex. har i många år anordnats av Frälsningsarmén och andra kyrkor utan att det gjorts så stor reklam och nyhetsförmedling om detta. Tyvärr är det den överdrivna bilden som man lägger märke till i utlandet.

När våra extremister får sådan jättepublicitet är det inte undra på att de fortsätter allt intensivare. Det beklagliga är dock att den största delen av våra ungdomar, den som är ambitiös och omdömesgill och som också slår vakt om våra demokratiska värden, inte alls kan göra sin stämma hörd i önskvärd utsträckning. Tyvärr har det blivit så, att i diskussioner t. o. m. i TV den som skriker högst är den som får prata. När den som leder debatterna eller diskussionerna inte kan hålla deltagarna inom vedertagna ramar, då är det inte att undra på att en del drar sig för att delta.

Herr talman! Jag är medveten om att vi från riksdagens sida inte kan ingripa med lagstiftningsåtgärder, men vi kan dock hjälpa till att skapa en opinion för en bättre tingens ordning. Jag tror att mycket vore vunnet om våra ungdomsorganisationer, politiska, religiösa, scouter, ungdomsloger, för att nämna några, ägnade litet mera intresse åt våra allvarliga inhemska problem. Kunde de med något av den entusiasm de visar för de allvarliga problemen i de fjärran världsdelarna ägna sig åt t. ex. knarkproblemet, åt att delta i debatter — det gäller främst i universitetsstäderna — så att inte de få vänsterextremisterna får dominera diskussioner och möten, vore mycket vunnet.

Apropå knarkproblemet, som i bör-

Remissdebatt

jan främst var ett storstadsproblem, så har det nu blivit ett problem för hela landet. Jag kan nämna att jag för ett par dagar sedan samtalade med en tidigare rektor vid en av våra ungdomsvårdsskolor, som ligger långt från någon storstad. Han hade lämnat befattningen för något år sedan men hade nu besökt skolan på nytt. När han lämnade sin tjänst vid skolan hade man vissa knarkproblem bland 10 procent av eleverna. Nu var cirka 80 procent påtagligt nedknarkade. De satt slöa och apatiska mot att tidigare ha varit betydligt mera piggögd. Även om förhållandena inte är lika svåra i andra skolor är läget sådant, att allt bör göras för att förbättra detsamma. Där kan ungdomarna göra en ordentlig insats. De bör göra klart för sina kamrater att det varken är tufft eller nyttigt att knarka, det är bara ett enkelt sätt att förstöra både sitt eget och andras liv.

Vår studerande ungdom kommer inom en inte alltför avlägsen framtid att ställas inför andra problem också. Jag tänker på de problem som många ungdomar kommer att ställas inför, då de med mer eller mindre goda betyg kommer att gå ut från universitet och högskolor och finner, att de inte kan få arbete inom det fack där de studerat och att de arbeten de kommer att få inte alls är så välbetalda som de tänkt sig. Detta är något som våra ungdomar inte kan göra så mycket åt. Det är andra som måste utreda vilka arbetsuppgifter som de passar bäst till. Både det s. k. näringslivet, arbetsmarknadsstyrelsen och samhället i övrigt måste utreda vilka arbetsuppgifter som kan lämpa sig för akademiker, även om de tidigare inte utförts av universitetsutbildad personal. Ungdomarna själva måste göra klart för sig de problem som de kan komma att ställas inför i detta sammanhang.

Herr talman! Jag vill också beröra ett par andra spörsmål. I förteckningen

över de propositioner, som regeringen avser att lägga fram för riksdagen innevarande vårsession, saknar jag en, som jag hade hoppats skulle vara med i år. Jag tänker på Mälarledens fördjupning. Den propositionen har vi förgäves fått vänta på. Redan 1943 upprättades ett förslag till farledens fördjupning — den tillkom i sin nuvarande form 1924 med ett vattendjup i själva Mälarleden av 6 meter, men själva slusskammaren utfördes så, att den utan ombyggnad skulle kunna medge ett vattendjup av omkring 8,5 meter — men någon fördjupning har inte genomförts. Däremot har det utförts nya utredningar och det har gjorts upp- vaktningar om nödvändigheten av en fördjupning men utan något resultat.

Jag fick i slutet av 1967 som svar på en interpellation om när man kan räkna med att en proposition i ärendet förelägges riksdagen beskedet, att det pågår vissa kompletterande undersökningar varför någon tidpunkt ej kunde anges. Vi väntar fortfarande på besked. Fördjupningen är nödvändig för mass-transporterna till och från den västmanländska storindustrin.

Vi har nu haft högertrafik i över ett år, för att nu övergå till en annan fråga som gäller kommunikationerna, och omläggningen och allt vad den förde med sig har gått bättre än vad de flesta av oss kunde tro, och det gick betydligt bättre än vad en del olycks- korpar förutspådde. Detta skall vi vara tacksamma för. Det finns dock en och annan sak som inte har gått så bra. Vi har exempelvis svårt att som fotgängare klara högertrafiken, och detta är särskilt markant i Stockholm. Att det är så anser jag inte vara så egendomligt. Den som t. ex. går i tunneln mellan SJ:s centralstation i Stockholm och tunnelbanestationen, något som tusentals personer gör varje timme under rusningstid, måste gå till vänster därför att dörrarna är enkelriktade på det sättet. På samma sätt är

Remissdebatt

det vid utgångarna från många av tunnelbanestationerna i Stockholm. Trafikanterna tvingas gå till vänster och detta medför att de fortsätter att hålla till vänster även på trottoarerna. Kan vi hoppas på en bättring?

Jag vill, herr talman, slutligen också säga några ord om en annan fråga som debatterats mycket i detta hus.

Det gäller Vindelälvens utbyggnad. Jag tycker det är egendomligt att den frågan skall vara så svårlöst. Enligt tillgängliga uppgifter skall en fullt utbyggd Vindelälv ge en effekt på 400 megawatt till en kostnad av tidigare angiven summa på 630 miljoner kronor. I ett TV-program häromdagen angavs 900 miljoner kronor, om jag minns rätt. Ett kärnkraftverk av samma typ som Ringhals ger en effekt som är ungefär dubbelt så stor, eller 750—800 megawatt, och kostar i anläggning cirka 600 miljoner kronor. Driftkostnaden för kärnkraftverket blir högre, men eftersom det läggs i närheten av det ställe där kraften förbrukas slipper man de dyrbara överföringskostnaderna som drabbar kraften från Vindelälven. Energikostnaden blir därför ungefär densamma. Bygger vi ett kärnkraftverk i stället för alla kraftverken efter Vindelälven får vi dubbelt så mycket kraft till lägre investeringskostnad. Vi får en orörd Vindelälv, och vi kan, genom att använda de miljoner, som vi inte behöver investera för att förstöra älven, till investering i t. ex. en livskraftig industri, skapa arbetstillfällen för 350—450 man från bygden som skulle sysselsättas med kraftverksbyggen i nio år. Vi skulle skapa sysselsättning för dem under överskådlig tid. Om det investeras 100 000 kronor per man rör sig investeringssumman om 35—45 miljoner kronor. Större är inte problemet som jag ser det. Det gäller bara att hitta rätt investeringsobjekt, men detta borde ju vara enkelt för en regering som har både en ekonomiminister och en investeringsbank

där det lär finnas gott om orörda pengar. Klarar inte regeringen av det torde det finnas flera seriösa företag i detta land, som skulle kunna skapa en livskraftig industri inom området, om de finge 35 à 45 miljoner kronor i startkapital.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Det kanske mest angelägna politiska området och grunden för en gynnsam social och kulturell utveckling är en aktiv näringspolitik. Denna aktivitet bör inte begränsas till att omfatta enbart generellt verkande åtgärder för att stimulera näringslivet. Detta kan visserligen leda till ett totalt sett gott resultat, men inom den vackra helhetsramen döljer sig djupa klyftor där i många fall människor kommer i kläm.

Dagens bild på arbetsmarknaden ter sig ganska gynnsam. På många håll råder det i dag brist på arbetskraft, men på samma gång råder det också brist på sysselsättning. Detta är fallet inte bara i Norrland utan även i regioner med till synes gynnsamma betingelser. Göteborgs och Bohus län domineras t. ex. av en storstadsregion. Där råder det brist på arbetskraft, framför allt inom varvsindustrin och i bilbranschen. I länets norra delar däremot har man svårigheter med sysselsättningen. Det är givetvis inte så enkelt att flytta över arbetskraft från exempelvis strömstadsområdet i norr till närmaste storstad, eftersom avståndet är 20 mil. Dessutom blir det ännu svårare för de människor som blir kvar i den svagare regionen att klara sig. Jag anser därför att man bör vara försiktig med alltför kraftiga rörlighetsstimulerande åtgärder och ifrågasätter om det är klokt att lägga ned beredskapsarbeten i sådana delar som det här är fråga om.

Selektiva åtgärder, i princip sådana som förordas i statsverkspropositionen, är att föredra. Lokaliseringspolitiken är ett medel att åstadkomma en gynn-

Remissdebatt

sam utveckling i sysselsättningssvaga regioner; i varje fall reducerar den de negativa verkningar som skulle ha blivit följden om ingenting gjorts. Men den politiken bör inte inskränka sig till bara ekonomiska bidrag av olika slag. Näringslivet skall givetvis arbeta efter sunda lönsamhetsprinciper. Lokaliseringspolitiken bör också innefatta noggrann planering av var det ur såväl företagens som samhällets helhetsintressen kan vara lämpligt att placera företagen. Ofta har det i samband med lokaliseringar av företag uppstått konflikter med andra intressen, exempelvis naturvård och fritidsaktiviteter. Onödiga motsättningar har uppstått, som har utvecklats långt över det som frågan ursprungligen kanske gällde.

Genom en omsorgsfull fysisk planering, där man i förväg väljer ut områden som är lämpliga för olika slags industriinvesteringar, kommunikationer, fritidsområden, naturreservat och annat som människorna har behov av, bör på sikt sådana konflikthanledningar kunna undanröjas. Om planerna begränsas till vad hela samhället har resurser att förverkliga bör också varje region ha en reell möjlighet att på sikt få sina målsättningar tillgodosedda.

En förutsättning för att en sådan planering skall kunna realiseras och motsättningarna mellan olika delar av en arbetsmarknadsregion skall bli så små som möjligt är att kommunindelingsreformen genomföres så snabbt som möjligt. Varje kommun bör utgöra ett näringsgeografiskt område. Detta uttalade kommunindelningssakkunniga på sin tid, och det slogs även fast av riksdagen 1962. Om en industrilokalisering skall lyckas krävs det stora insatser från kommunens sida. Detta gäller kanske framför allt serviceåtgärder av olika slag. För detta kräves gemensamma insatser av hela samhället. Kommunerna måste ha tillräckligt stora resurser. Inte minst med hänsyn till de väntade utgiftsstegringarna för kommu-

nerna, som herr Hedlund och herr Holmberg i går var inne på, är det nödvändigt att felinvesteringar undviks.

Fråga är om den nuvarande kommunblocksindelningen är tillräckligt radikal. Ingen torde räkna med att alla de nuvarande kommunblocken skall bli självförsörjande på näringslivets område. Det är i första hand väl utbyggda centralorter med ett väl fungerande servicesystem, som kan bli aktuella. Irritationer mellan olika kommuner kan lätt uppstå om näringslivet utvecklas i den ena kommunen under det att den andra kommer att domineras av fritidsaktiviteter. Det gäller att inom samma kommunala enhet åstadkomma så många verksamheter som möjligt avsedda att betjäna människornas behov av såväl förvärvsarbete som rekreation.

Jag skall också beröra en grupp som på senare tid råkat ut för speciella svårigheter, nämligen yrkesfiskarna. Jag skall inte gå in på orsakerna till detta; de har vid flera tillfällen tidigare blivit analyserade. Faktum är dock att åtskilliga fiskare i dag dras med utomordentligt stora bekymmer. Deras båtar med tillhörande utrustning är ofta miljöföretag. Som regel har de finansierats med borgenslån. Ofta är invånarna i ett fiskeläge i borgensansvar för varandra, och det innebär att en konkurs kan leda till en kedjereaktion där alla dras med.

För att eliminera svårigheterna på kort sikt har 1967 års fiskprisutredning föreslagit vissa åtgärder, och enligt den lista över väntade propositioner som vi fått kan förslag från regeringen väntas i denna fråga. Men det gäller också att åstadkomma lösningar på längre sikt, i all synnerhet som man kan vänta en allt hårdare konkurrens och dessutom en viss överkapacitet förekommer på de internationella fiskevattnen.

Fiskerinäringen skall givetvis arbeta efter samma förutsättningar och med samma målsättningar som andra grenar av näringslivet. Målet bör vara att nä-

Remissdebatt

ringen skall klara sig utan statliga subventioner på sikt. Den bör dock ges allt det stöd som behövs för att komma in i denna gynnsamma situation.

Jag tror att fisket behöver mera hjälp med teknisk och ekonomisk rådgivning. Detta jämsides med den tekniska rationalisering som pågår bör leda till en minskning av bemanningen och ett bättre ekonomiskt utnyttjande av de dyrbara investeringarna. Utbildningen behöver stimuleras liksom också strävandena till gemensamt utnyttjande av olika fångstresurser.

Jag skall avslutningsvis säga några ord om de borgerligas attityd i försvarsfrågan. Vi minns den borgerliga utmarschen från försvarsutredningen för ett år sedan. Försvarsbeslutet för några månader sedan, som utgör grunden för landets försvarspolitik under de närmaste åren, omfattades endast av det socialdemokratiska partiet. Högern och mittenpartierna krävde på olika nivåer kraftiga höjningar av de militära utgifterna. Enligt högerns partimotion borde försvarets kostnadsram för innevarande budgetår ha varit 400 miljoner kronor högre än riksdagens beslut innebar och för nästa budgetår 450 miljoner kronor högre. I jämförelse med dessa belopp var mittenpartiernas förslag emellertid mera måttliga.

De borgerliga partierna ansåg beslutet sådant att de i ett särskilt yttrande till statsutskottets utlåtande förutsatte att man, om de politiska styrkeförhållandena ändrades, inte ville känna sig bunden av ett långsiktigt försvarsbeslut. Man hade tydligen för avsikt att riva upp beslutet på sikt och skapa en försvarsordning enligt de borgerligas dåvarande intentioner.

Hur ser det ut nu, alltså åtta månader efter försvarsbeslutet? Ja, mittenpartierna accepterar kostnadsramen. Högern — eller moderata samlingspartiet, som det numera heter — kritiserar visserligen försvarets utformning men har tydligen genom namnbytet blivit

mera modest i sina anslagskrav, eftersom man reducerat dessa till 150 miljoner kronor över regeringens förslag mot 450 miljoner kronor över, som förutsattes förra året.

Jag frågar mig med hur stort allvar man på borgerligt håll bedömer försvarsfrågan. För några månader sedan ansågs det nödvändigt att skjuta till ytterligare hundratals miljoner kronor för att inte äventyra försvarets styrka. Man ansåg detta så viktigt att man föredrog att spräcka den breda parlamentariska samlingen kring försvarsfrågan, eftersom de kostnadsramar som regeringen och försvarsutredningen föreslog ansågs vara alltför begränsade. I år — åtta månader efter det omstridda försvarsbeslutet — accepterar tydligen mittenpartierna dessa ramar, och det nya högerpartiet har, som sagt, blivit mera modest i sina anslagskrav. Det var kanske ändå en fördel för svenska folket och för den nationella hushållningen att den socialdemokratiska linjen följdes.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Den som tar del av årets statsverksproposition, bilaga 10, utbildningsdepartementet, kan lätt konstatera att det också för nästa budgetår satsats mycket för att ge ungdomen en gedigen utbildning. Med största sannolikhet har inte heller i år väckts någon motion med yrkande om att utgifterna eller antalet tjänster skall minskas när det gäller utbildningsdepartementets verksamhetsområde, men däremot yrkas det i motioner på både ökade anslag och flera tjänster. Detta skall enligt min bedömning tas som ett uttryck för att det finns en allmän vilja att ge ungdomarna möjlighet att gå ut i yrkesarbete med en god utbildning som bakgrund. Hittills har detta i första hand gällt de teoretiskt betonade yrkena, men efter förra årets principbeslut rörande den praktiska utbildningen måste man nu på allvar ta itu med förbättringen

Remissdebatt

också av denna utbildning så långt som våra resurser medger. Jag hoppas att vi inom en nära framtid skall få huvudmannaskapsfrågan avgjord också för den praktiska yrkesutbildningen.

Bland andra väsentliga frågor på utbildningens område kan nämnas behovet av en bättre arbetsmiljö i skolan. Skolan erkänns numera som en arbetsplats för alla som arbetar där, och på denna arbetsplats är det största antalet arbetare just eleverna. Det är naturligtvis mycket angeläget att de som arbetar på skolans arbetsplatser lika väl som de som arbetar på andra arbetsplatser trivs med sitt arbete. Arbetstagarna bör betrakta sitt arbete såsom meningsfullt, de bör samarbeta och ta ansvar. Om det dagliga skolarbetet upplevs såsom intressant blir det också betraktat såsom meningsfullt av eleverna.

I och för sig ligger det inte någonting märkligt i att frågan om bättre arbetsmiljö i skolan är aktuell. Den kraftiga omdaning som skett på skolans område måste naturligtvis medföra att arbetsförhållandena där blir avsevärt anorlunda än vad de var i den skola som vi hade tidigare. Vad som varit det mest framträdande beträffande arbetsförhållandena och skolmiljön är efter vad jag kunnat förstå möjligheterna för eleverna att bli i tillfälle att få framföra sina synpunkter och krav till just de människor som skall fatta besluten i de frågor som berör dem. Vidare är studie- och yrkesrådgivningen samt den allmänna elevvården av stor betydelse.

Det är säkert flera skäl som givit upphov till att dessa frågor blivit föremål för så stort intresse, men huvudanledningen torde vara skolväsendets utveckling. Den allmänna tendensen hos eleverna i dag är att dessa mycket mer än förut vill veta varför man skall göra på ett visst sätt och inte på ett annat. Vidare vill eleverna ha reda på vart-hän man är på väg om man gör på det ena eller andra sättet.

Vad beträffar elevernas möjligheter

att framföra sina synpunkter anser jag att vi skall medverka därtill. Ur ren skolningssynpunkt måste det vara värdefullt att eleverna sätter sig in i olika problem som berör t. ex. trivsel-, miljö- och samarbetsfrågors lösning. Enligt min mening ligger detta helt i linje med skolans målsättning att fostra ungdomen till demokratiska medborgare. Det torde för övrigt inte med framgång kunna hävdas att inte eleverna vid en skola kan framföra goda förslag och göra iakttagelser som kan vara värdefullt att få diskutera med dem som skall fatta beslut, men givetvis bör det vara en balans i det hela och förslagen få framföras med den takt, hänsyn och i en ton som väcker intresse och gör att man lyssnar.

Jag har alltså den meningen att man skall lyssna på elevernas synpunkter och att man skall informera dem om vad deras förslag kan ha föranlett. Jag återkommer till vad jag nyss sade, nämligen att ungdomen gärna vill veta varför och varthän. Vi bör försöka att ta ut så mycket positivt vi kan av deras intresse, när detta är grundlagt på en ärlig vilja att förbättra. Det är mot denna bakgrund som jag ser bildandet av samarbetsnämnder i de olika skol-enheterna där eleverna har sina representanter som något positivt om det sköts riktigt. Om man verkligen låter elevernas representanter framföra sina synpunkter, diskuterar deras förslag utan förutfattade meningar och utan att inta en överlägsen attityd, då kan säkerligen dessa samarbetsnämnder betyda mycket för att få fram bl. a. bra regelsystem i skolan. Skolöverstyrelsen rekommenderar dylika samarbetsnämnder vid varje skolenhet på högstadiet, men det synes som om man på många håll saknade förståelse för behovet av dessa.

En av förutsättningarna för att eleverna skall göra sitt bästa är att de känner sig rättvist behandlade. I alltför många fall känner de inte så när

Remissdebatt

det gäller betygsättningen. Tyvärr tillämpas inte överallt det nya systemet med betygsättning på det sätt som det är avsett att tillämpas. Jag skulle gärna ha önskat att skolöverstyrelsen hade gjort mera för att inhämta kunskap om hur det nya systemet tillämpas. Här är det ändå fråga om en så viktig sak när det gäller eleverna att man knappt vill tro sina öron när det sägs: Efter-som inga klagomål ingått är allt säkert bra — hälsan tiger still. Kunde vi ute i landet också undgå att höra klagomål kunde man kanske tro att allt är bra. Nu undgår vi emellertid inte detta, och det vore orätt gentemot eleverna att tita.

Det vore orätt också mot många lärare, som är mycket besvärade av att de — som de påstår — inte har tillåtelse att låta det nya systemet fungera så som det är avsett. Frågan är ändå oändligt viktig både för trivsel och goda förhållanden i skolan och för att eleverna skall finna sitt arbete meningsfullt. Man har fått rapporter t. ex. om att elever stannar hemma från skrivningar därför att de uppfattar det som lönlöst att försöka göra sitt bästa. De har nämligen fått besked av sina lärare om att det är bestämt på högre ort hur stor procentandel av eleverna som skall ha varje siffra i sitt betyg. Det har också sagts att om någon i klassen skulle råka komma upp till ett bättre betyg än tidigare får någon annan flyttas ned, och en sådan brist på solidaritet vill eleverna inte vara med om. Det har vidare rapporterats att lärarna blir mindre benägna att hjälpa elever som behöver stimulans för att klara skolgången, eftersom det skulle bli svårare att åstadkomma de 1:or i klassen som de tror att de absolut måste ha ett visst procenttal av.

Ingen torde anse att sådana förhållanden är tillfredsställande. Skolöverstyrelsen säger att den har gjort vad den kan beträffande informationen och påpekar att det tydligt och klart står angivet i läroplanen hur den relativa

betygsskalan skall tillämpas. Det är riktigt, men om en viss tystnad kan märkas hos skolöverstyrelsen skall den inte uppfattas som ett tecken på hälsa, ty i så fall skulle man inte möta den väldiga irritation som verkligen råder och som omvittnas från så många olika håll.

Vad man i nuvarande läge önskar är en verklig undersökning av hur det nya betygssystemet uppfattas av lärarna och hur det tillämpas. Vi kan inte stå till svars inför våra ungdomar med mindre än att denna undersökning blir genomförd och att fel som upptäckts blir rättade. Det står för mycket på spel för ungdomarna i detta fall. Den relativa betygsättningen har tillkommit för att åstadkomma större rättvisa än de absoluta betygen i många fall gjorde. De rapporter man får ger emellertid vid handen att orättvisorna på många platser är större än någonsin. Så kan det inte få fortsätta.

Eleverna i skolan har behov av att ha någon att vända sig till med sina problem. Inte minst gäller detta dem som kommer från mellanstadiet till högsta-diet i grundskolan. Detta anser jag inte tillräckligt har observerats. På högsta-diet befinner sig eleverna i en helt annan situation än den de varit i tidigare; de får där ämneslärare som undervisar. För att åstadkomma förbättringar anser jag att man bör ge klassföreståndarna tid till samtal med eleverna och till att också bedriva uppsökande verksamhet.

Det är inte märkligt att ungdomarna i en ny situation behöver någon som de kan anförtro sig åt, någon som följer deras arbete och hjälper dem att reda upp problem som kan uppstå. Vi har fått en proposition på riksdagens bord som snart skall behandlas — den är nu föremål för motionskrivande. Där talas det om att vuxna ungdomar behöver någon som hjälper dem till rätta när de kommer till universiteten. Jag tror att det är alldeles riktigt. Men det finns då anledning att betänka att tonåringarna

Remissdebatt

när de kommer till högstadiet dessutom befinner sig i den känsliga pubertetsåldern och behöver bättre elevvård än den som på många håll ges. De elever som har problem kan lätt råka in i svåra situationer om ingen tar kontakt med dem — det har bl. a. narkotikaområdet visat.

En annan fråga som jag också anser vara av stor betydelse i elevvårdsarbetet och som bör bli föremål för beslut är att lärarna i elevvårdssammanhang skall ha tystnadsplikt på samma sätt som nu gäller för läkare, kuratorer, skolsköterskor och dem likställda. Om vi finge en reglerad tystnadsplikt skulle det vara lättare att etablera ett samarbete mellan de nyss nämnda grupperna, läkare, kuratorer o. s. v. och lärarna. Att eleverna har problem som läkaren, kuratorn eller skolsköterskan vet om, men som de med hänsyn till tystnadsplikten inte kan tala om för lärarna, innebär svårigheter i elevvårdsarbetet.

Eleverna vid olika läroanstalter kommer att bli en allt större grupp kvantitativt. Skolföreningar kommer att bli en alltmer viktig form för den studerande ungdomens anslutning till föreningsarbete av olika slag. Mot detta har jag ingenting att invända. Men jag finner det önskvärt att skolan också håller god kontakt med de olika ungdomsorganisationer som finns på skolorten. Det finns brister i detta avseende, och detta gäller också ungdomsorganisationernas kontakt med skolföreningarna. Jag har emellertid den uppfattningen att det finns ett livligt intresse hos ungdomsorganisationerna att förbättra sina kontakter med skolungdomen. Det kostar dock pengar, och ungdomsorganisationernas ekonomiska resurser räcker inte till för att förbättra dessa förhållanden. Den studerande ungdomen och den yrkesarbetande behöver emellertid hålla sådan kontakt med varandra, som bl. a. ungdomsorganisationerna har möjlighet till. Det leder till en bättre förståelse

och det bryter en isolering som annars lätt uppkommer.

Skolöverstyrelsens rekommendation att skolan skall hålla kontakt med skolortens ungdomsföreningar borde enligt min mening få större genomslagskraft. Eleverna bör få kännedom om föreningarnas verksamhet och arbetssätt. En rekommendation till ungdomarna att delta i föreningsverksamhet, såväl inom som utom skolan, skulle innebära att fler ungdomar aktivt deltog i föreningsarbete. Många fritidsproblem skulle då vara lösta, ty i föreningsarbetet saknas det inte arbetsuppgifter, och de är av så skiftande slag att de allra flesta intressen kan tillgodoses.

När jag nämner ungdomsorganisationerna och skolans kontakt med dem, syftar jag här på alla, alltså våra ideella, våra kristna och våra politiska ungdomsorganisationer. Vi vet att dessa många gånger har hjälpt ungdomar som kommit i en svår situation på grund av det sällskap de råkat in i och den verksamhet som de påbörjat. Vi vet också att ungdomarna genom föreningsarbetet får många tillfällen att känna att de upplever en meningsfylld fritid.

Här skulle vara mycket mer att anföra när det gäller elevvården i skolan. Man kan nämna behovet av en väl utbyggd kurators- och skolpsykologorganisation, goda kontakter med myndigheter och organ som barnavårdsnämnder, ungdomsstyrelser, fritidsnämnder, arbetsmarknadsorgan och andra sociala nämnder och styrelser.

Större uppmärksamhet behöver också ägnas åt skolhälsovården som fyller en viktig funktion i det elevvårdande arbetet. Med alla de elver som nu ofta finns per läkare och sjuksköterska blir hälsovården lätt summarisk. Problem som kan ha sin orsak i djupa konflikter inom eller utom skolan riskerar att bli för sent upptäckta. Med tanke på att det är fråga om barn och ungdom som befinner sig i sina uppväxtår, anser jag

Remissdebatt

det angeläget att de blir föremål för en omsorgsfull och ingående hälsokontroll.

En mycket viktig förutsättning för trivseln i skolan är att eleverna väljer den studieinriktning, som mest sammanfaller med de intressen de har. Det är väsentligt att de får veta vilka studiemöjligheter som står till buds och vart hån de olika studieinriktningarna leder. Det är alldeles klart att studierådgivningen och yrkesorienteringen måste tillmätas mycket stor betydelse. I grundskolan synes nuvarande system i de allra flesta fall fungera utmärkt. Det vore önskvärt att man även i de gymnasiala skolorna finge yrkesvalslärare. Detta system har prövats under åren, och man har mycket goda erfarenheter härav. Eleverna känner alltså till detta system redan från grundskolan, något som kan vara dem till god hjälp även i de gymnasiala skolorna när det gäller kontakten och förståelsen.

Det finns på skolans område många viktiga frågor. Om man vill vara riktigt aktuell skulle det kanske ligga närmast till hands att tala om det förslag till fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna som framlagts i proposition nr 4 till årets riksdag. Detta förslag kommer alldeles säkert att bli föremål för debatt när utskottets utlåtande i anledning av propositionen ligger på riksdagens bord. Jag vill ändå redan nu framhålla, att det krävs en mycket omfattande studierådgivning — inte minst en uppsökande sådan — för att detta system skall fungera. Det behövs en väsentlig utökning av den nuvarande studierådgivningen. Det är också angeläget att yrkesvägledningen kommer att fungera. Om förslaget godtas av riksdagen, kommer det att behövas en information om det nya systemet så tidigt som möjligt i vår. Det är också viktigt att studieplaner och läroböcker från början finns tillgängliga. Jag hoppas att det nya systemet är väl förberett och att det inte skall behöva konstateras att

systemet har så stora brister, att det kan få negativa verkningar för de studerande, om nu riksdagen bifaller förslaget.

Kan inte de studerande få en försäkran om att det finns mycket avancerade planer utarbetade, att det finns tillgång till studieplaner och läroböcker och att det finns möjligheter till yrkesvägledning o. s. v., så har man enligt min mening inte varit tillräckligt realistisk i sin bedömning av när denna verksamhet med framgång kan komma i gång. Man kommer då att finna att man inte kan uppnå det resultat som eftersträvas: en snabbare genomströmning vid universiteten. Om det i denna remissdebatt kunde försäkras att det finns avancerade planer och att studenterna inte behöver hysa någon oro och om någon representant för regeringen kunde framträda och tala lugnande i denna fråga, så skulle det säkert värde sättas mycket.

Inte minst studierådgivningen måste det vara synnerligen angeläget att beakta. Jag har emellertid full förståelse för att de faktiska studietiderna så avsevärt överstigit normalstudietiderna att detta har blivit ett problem av stora mått. De långa studietiderna och studieavbrotten medför givetvis dryga kostnader, som man önskar nedbringa. En ökning av studierådgivningens omfattning är en av de positiva åtgärder som man här kan vidta.

Herr talman! Innan jag slutar skall jag med några ord beröra en helt annan fråga. Det är en fråga som berör människor som utgör en minoritet i vårt land, en minoritet som aldrig själv kommer att kunna framföra sina åsikter eller hävda sina intressen. Jag tänker på de omyndigförklarade, de som är placerade på institutioner. De finns bland dem som är helt överlämnade åt dessa institutioner utan att ha någon anförvant eller någon annan ute i det pulserande livet som tar kontakt med dem. Det är människor som aldrig får en hälsning

Remissdebatt

utifrån, aldrig utifrån får en gåva på födelsedagar eller vid jul, som är helt beroende av människorna på institutionen, som aldrig har någon besökande att vänta på, aldrig har någon som hämtar dem för att ta dem med till sitt hem och det är människor som aldrig får komma utanför sjukhusområdet när inte personalen är med.

För dessa människor har det utsetts förmyndare som skall bevaka deras intressen. Vad många av dessa förmyndare gör är att en gång om året gå till banken för att föra in ränta åt den omyndigförklarade. Mer gör de inte. För det arbetet får de en viss bestämd procent av sin myndlings inkomst. Jag tror inte alls att det är så som det svenska folket vill ha det. När en förmyndare utses måste det vara klart såväl vilka uppgifter han skall utföra som på vilket sätt förmyndarskapet skall skötas. Det skall inte bara åligga förmyndaren att bevaka de omyndigförklarades ekonomiska intressen, utan han bör också tillgodose deras behov av personlig kontakt. De människor som åtar sig dessa uppdrag måste således vara intresserade av arbetet. Sedan skall de givetvis ha betalt för det.

Det pågår en utredning om förmyndarskap, men jag har velat framföra mina synpunkter därför att jag anser att frågan är så oändligt väsentlig för många föräldrar. De är oroliga för hur det skall gå för deras handikappade barn när kontakten dem emellan bryts.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Varför ville inte utbildningsminister Olof Palme eller statsrådet Sven Moberg besvara min interpellation om UKAS vid höstriksdagen 1968? På höstriksdagens första dag, den 16 oktober, ställde jag en rad frågor till utbildningsministern om UKAS, alltså om införande av fasta studiegångar för de filosofiska fakulteterna vid universiteten. Jag frågade om regeringen tänkte lägga fram någon pro-

position för riksdagen. Utbildningsdepartementet hade nämligen möjlighet att behandla detta som en administrativ fråga. Jag frågade om statsrådet ansåg att en annan handläggning hade kunnat ge bättre resultat när universitetsmyndigheter, lärare och studenter hade beretts tillfälle att ge synpunkter på hur systemet bort läggas upp.

UKAS lades fram förra våren, jag tror att det var i april månad. Sedan kom kärhusockupationen. Herrar Palme och Moberg diskuterade UKAS på alla möjliga ställen. I radio och TV, på universitetsorterna och i pressen fördes en stor debatt. Varför fick vi ingen debatt i riksdagen medan debatten var som hetast i olika delar av landet? Varför ville inte regeringen ha en debatt i riksdagen och besvara den interpellation jag framställde på höstriksdagens första dag? Ett par dagar före höstriksdagens avslutning fick jag besked om att det då inte blev något svar.

Regeringen har handlagt frågan om UKAS på ett valhant sätt, minst sagt. Och det har inte bidragit till att förbättra planeringen och utbildningssituationen på universiteten. Redan 1965, när förslaget om fasta studiegångar beslutades av riksdagen, framhöll vi från folkpartiets sida att de fasta studiegångarna inte bara kunde ses som en metod att öka hastigheten i fråga om studenternas genomströmning. De måste ses i samband med den högre utbildningens målsättning, och det var önskvärt att skapa mer yrkesinriktade studier vid de filosofiska fakulteterna.

Redan då framhöll jag i en reservation att det var viktigt att få ett mer flexibelt studiesystem och att utformningen av studievägarna skulle komma att få stor betydelse för den högre utbildningen över huvud taget, något som riksdagen borde behandla. Men då avvisades dessa krav.

Nu är det viktigt att behandlingen av UKAS inte forceras fram på rekordtid

Remissdebatt

i statsutskottet. Det bör bli möjligt för utskottet att begära in remissuttalanden från berörda parter och höra både lärar- och studentorganisationer. Det får väl då övervägas, om det blir möjligt att låta reformen träda i kraft i höst eller senare.

Glädjande nog har många av de förbättringar som gjorts av det ursprungliga UKAS-förslaget företagits i linje med förslag som förts fram i den liberala debattskriften »Student — Universitet — Samhälle», som en arbetsgrupp i folkpartiet lade fram den 1 augusti 1968.

Jag vill sedan säga några ord om vuxenutbildningen. I en gemensam partimotion föreslår folkpartiet och centerpartiet en anslagshöjning med 900 000 kronor utöver vad regeringen har satt av för vuxenundervisningen i årets statsverksproposition. Höjningen skulle innebära att ytterligare 10 000 vuxenelever skulle få bättre studieförmåner. Det gäller bl. a. privatisters examination, som föreslås bli helt kostnadsfri, och samma sak gäller preparandkurser för korrespondensstuderande, liksom förgymnasial och gymnasial utbildning i den mån de korrespondensstuderande inte antas vid de statliga vuxenskolorna.

Vi har också föreslagit en samlad översyn av hela vuxenutbildningsfältet. Den bör utföras av en parlamentariskt sammansatt kommitté med företrädare bl. a. för näringsliv och organisationer, och den bör ägna särskild uppmärksamhet åt den vuxenutbildning som bedrivs av företag, organisationer och myndigheter, det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen, vuxenutbildningens lokala och regionala organisation, radio- och TV-verksamhet för vuxenutbildning, korrespondensundervisningens möjlighet att komplettera annan undervisning o. s. v.

När det gäller radions och televisionens funktion vill jag säga, att enligt

min uppfattning två vägar bör brukas för att radions och televisionens alla möjligheter på undervisningens område skall bli utnyttjade på bästa möjliga sätt. Dels bör en ny institution, förslagsvis kallad Sveriges Utbildningsradio/TV skapas för att svara för produktion och sändning av rikstäckande undervisningsprogram, dels bör det skapas möjligheter för ett antal lokala utbildningsarrangörer att inom givna ramar använda radio och TV som komplement till eller ersättning för undervisning i mer traditionella former.

Sveriges Utbildningsradio/TV bör i sitt inledningsskede koncentrera sig på program för vuxenutbildningsändamål men bör rätt tidigt överta skolradion och skol-TV från Sveriges Radio och alltså svara för de rikstäckande undervisningsprogrammen även för ungdomsskolan. Om båda dessa aktiviteter läggs under samma huvudman, bör goda möjligheter kunna skapas för att det material som framställts för ungdomsskolan efter bearbetning och komplettering på ett rationellt sätt kommer till användning också i vuxenutbildningsprogrammen. Även det motsatta förfarandet bör vara möjligt. När programmen sänds för vuxenutbildningsändamål måste de regelmässigt kompletteras med material som gör dem fullt användbara också för individuella studier. Med hjälp av särskilda studiehandledningar och särskilda korrespondenskurser för vuxna i vissa fall bör detta problem kunna lösas.

Jag har också föreslagit att utbyggnaden av ett radio- och TV-korrespondensuniversitet snarast påbörjas under betryggande vetenskaplig ledning och medverkan vid undervisningen. Starten kan göras med kurser i social- och statskunskap, pedagogik, psykologi, matematik och språk. På försök har som bekant Sveriges Radio tidigare anordnat en kurs i statskunskap. Den fick ett mycket positivt mottagande och bör nu följas av påbyggnadskurser.

Remissdebatt

Så småningom bör detta institut ingå som en särskild avdelning av Sveriges Utbildningsradio/TV.

Radio-TV-universitetet bör givetvis inte bli något nytt självständigt universitet i den meningen att det självt svarar för examination och dylikt. För att lösa sådana uppgifter måste man samarbeta med befintliga universitet, universitetskanslersämbetet och korrespondensinstituten.

Det skulle även vara mycket att säga om universiteten i det moderna samhället, vilka jag menar har minst tre huvuduppgifter. Till de traditionella uppgifterna undervisning och forskning skulle också kunna läggas en tredje, nämligen att fungera som ett serviceorgan för det övriga samhället. Den service som skall ges består givetvis i att också människor utanför universitetet bör få ta del av det vetande som samlats där. Jag har i en motion vidare utvecklat den tanken, som jag här inte närmare skall gå in på.

Ändå menar jag att staten satsar snett på vuxenutbildningen. Har man tillfälle att läsa gymnasieengelska i den kommunala vuxenutbildningens regi, får man göra det gratis. Men läser man samma kursavsnitt i en studiecirkel, får man i regel betala dryga avgifter. Det beror inte på att kommunen kan driva sin utbildning billigare än studieförbunden. I regel är det tvärtom. Anledningen är i stället att studieförbunden konsekvent missgynnas i bidragshänseende. Bland annat täcker staten helt kommunernas lärarkostnader, medan studieförbunden får högst 15 kronor per timme. Enligt finansminister Strängs budgetförslag skall denna ensidiga satsning på den institutionaliserade undervisningen fortsätta eller rent av skärpas. Anslagen till den kommunala vuxenutbildningen ökar med drygt 31 miljoner kronor, medan förslagsanslaget till studiecirkel skärs ned med 3 miljoner kronor. Detta betyder att medborgarnas behov inte blir tillgodosedda. Så länge studieför-

bunden inte ges möjlighet att bedriva vuxenutbildning på i stort sett samma villkor som kommunerna ställer det stora flertalet av de människor som behöver sådan utbildning utanför de faktiska möjligheterna att skaffa sig den.

Folkbildningsorganisationerna har en smidig apparat som lätt kan anpassas till uppkommande behov, men genom att otillräckliga resurser ställs till deras förfogande kan de inte utnyttja dem på detta område, och det går ut över de enskilda människorna. Att vuxenutbildningen huvudsakligen knutits till kommunala institutioner har begränsat effekten av denna viktiga reform.

Folkbildningsorganisationerna har år från år fått försämrade resurser. Frikyrkliga studieförbundets styrelse har nu vänt sig till Folkbildningsförbundet och föreslagit att en gemensam aktion skall göras för att få till stånd bättre förhållanden. Det är en klar orättvisa, att de som av någon anledning inte kan följa den kommunala vuxenutbildningen måste betala.

Folkkrörelsernas insatser på vuxenutbildningens område motiveras framför allt av att dessa organisationer är så väl rustade att bedriva uppsökande verksamhet. Många människor som vill bättra på sin utbildning kommer sig inte för att anmäla sig till en skolexpedition men finner det naturligt att tillsammans med arbetskolleger eller föreningskamrater bilda en studiecirkel. Det finns inom folkkrörelserna en helt annan försäljningsapparat så att säga än de kommunala myndigheterna någonsin kan få. Bidragen till studieförbundens pedagogiska och administrativa verksamhet har inte hållit takt med vare sig penningvärdets fall eller utvidgningen av deras verksamhetsområde.

Herr statsrådet Palme har sagt att politik är att vilja. Den vilja han själv, hans rådgivare i departementet och regeringen i budgeten ger uttryck åt överensstämmer vad beträffar folkbildningsarbetet inte med de svenska folkkrörel-

Remissdebatt

sernas uppfattning och stämmer inte med intressena hos de stora grupper av medborgare som måste anses efter-sätta i fråga om bildningsmöjligheter och kulturupplevelser.

Jag vill säga några ord i detta sammanhang om ungdomsorganisationerna, som befinner sig i en kris. De har problem med ledarrekruteringen och svårigheter att anpassa arbetsformer och organisationsstruktur, och de möter konkurrenter i form av TV och nöjeslivets rika utbud. Samhällets uppgift i detta sammanhang bör vara att underlätta organisationernas arbete genom att bistå med ekonomiska resurser, lokaler, en föreningsvänlig skola o. s. v.

1962 års ungdomsutrednings slutbetänkande innebar ett förslag om väsentligt utökade statsbidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet dels i form av en fördubbling av det utgående grundbidraget från 20 000 till 40 000 kronor, dels i form av en väsentlig ökning av det rörliga bidraget, fördelat enligt delvis nya grunder. Skolöverstyrelsen har ju tillstyrkt förslaget i allt väsentligt, men departementschefen har skurit ned drastiskt. Jag menar att grundbidraget bör vara stort och prioriteras vid en anslagshöjning. Därför har jag varit med om att föreslå riksdagen att ungdomsutredningens förslag bifalles i vad avser ett grundbidrag av 40 000 kronor per organisation.

Vidare vill jag beröra några forskningsfrågor. Först vill jag säga att läget inom åldringsvården och åldringssjukvården är ägnat att inge allvarliga bekymmer. Mycket stora behov föreligger beträffande den geriatriska forskningen, alltså åldringsforskningen. Det är min mening att denna forskning snarast bör ges de resurser som erfordras för att den skall kunna bli ett effektivt medel i kampen för bättre förhållanden inom åldringsvården och åldringssjukvården. Herr Mattsson och jag har föreslagit att Kungl. Maj:t framlägger ett program för en stegvis utbyggnad av

åldringsvårdsforskningen, så att detta ämne blir representerat vid vart och ett av de nu existerande lärosätena.

Ett annat forskningsområde gäller psykologutbildningen. Samhällets behov av psykologer är för närvarande avsevärt, och enligt utförda beräkningar kommer det att ytterligare stiga under 1970-talet. Det minimibehov av psykologer som föreligger fram till 1970 har beräknats till 2 660. För närvarande finns det cirka 1 300 yrkesverksamma psykologer, varför fram till 1970 cirka 1 360 psykologer behöver utbildning.

Det torde vara orimligt att räkna med att detta behov skall kunna tillgodoses under överskådlig tid, men det är angeläget att i görligaste mån söka täcka de värsta bristerna genom en förbättrad utexamination. Näringslivets och övriga samhällsområdets behov av psykologer ökar ständigt inom t. ex. socialvård, rehabilitering och yrkesvägledning samt när det gäller att effektuera de arbetspolitiska målsättningarna. Dessa arbetsuppgifter ställer krav på en specialinriktad psykologisk utbildning. Det behövs kliniska psykologer, skolpsykologer och arbetspsykologer. Psykologer krävs för barnpsykiatriska team och det behövs vuxenkliniska psykologer; till den kliniska psykologins område hör ju också kriminalvård och alkoholistvård.

Förutom behovet av sådana psykologer föreligger ett starkt uttalat behov av lärare i psykologi i gymnasium och fackskola. Ämnet psykologi utgör ett självständigt ämne i det nya gymnasiet och i fackskolan. Utbildningskompletteringen då det gäller lärare i psykologi har emellertid skett i synnerligen begränsad omfattning. Det vore, herr talman, djupt olyckligt om en av de viktigaste nyheterna i de gymnasiala skolreformerna skulle äventyras genom en otillräckligt dimensionerad utbildning av lärare i psykologi. Därför menar jag att den fasta lärarorganisatio-

Remissdebatt

nen i ämnet psykologi vid universiteten behöver byggas ut med nya ordinarie tjänster och att därvid särskilt beaktas behovet vid psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet som i särskild mening är underbemannad.

Jag vill också säga något om vissa grundskolefrågor. Jag har återupptagit yrkandet om inrättande av Up-tjänster för övningslärare på grundskolans låg- och mellanstadium. De ämnen det är fråga om är alltså musik, teckning och gymnastik, och det gäller således vissa skolenheter inom det allmänna skolväsendet vilka står till lärarhögskolornas förfogande för bl. a. försöks- och demonstrationsverksamhet. Enligt min mening är detta ytterst väsentligt.

Även grundskolans personalorganisation behöver ses över. Vi behöver riktlinjer för omfattningen av grundskolans elevvårdspersonal, d. v. s. skolpsykologer, kuratorer, läkare och skolsköterskor. Vidare behövs förslag till statsbidragsbestämmelser för denna elevvårdspersonal.

Även när det gäller grundskolans pedagogiska stödpersonal erfordras riktlinjer. Jag avser då bibliotekarier, institutionstekniker samt skrivhjälp åt lärare. Likaså saknas riktlinjer för omfattningen av lärareassistenttjänster på grundskolans högstadium och i de gymnasiala skolorna.

Herr Mattsson var inne på frågan om samarbetsnämnder i grundskolor med högstadium. Jag vill helt kort bara antyda i linje med vad han sade, att skolöverstyrelsen på grundval av erfarenheterna från gymnasiet har i skriften »Arbetsstrivsel i skolan» rekommenderat inrättande av samarbetsnämnder på grundskolans högstadium. Hittills tycks dock bara ett mycket litet antal högstadieskolor ha följt skolöverstyrelsens rekommendation. Vi finner därför tiden mogen att i skolstadgan föreskriva samarbetsnämnd för grundskolans högstadium.

Slutligen, herr talman, vill jag nämna något om två saker, som har samband med det stora världskyrkomötet som ägde rum i Uppsala i somras. Då uttalade nämligen Kyrkornas världsråd att kyrkorna bör bidra till att alla politiska partier ger utvecklingsfrågor prioritet på sina program. De bör uppmana och påverka i-ländernas regeringar att vidtaga internationella utvecklingsåtgärder, som står i överensstämmelse med de intressen u-länderna har givit uttryck för t. ex. i Alger-stadgan, och att som första steg öka det årliga statliga ekonomiska utvecklingsbiståndet till u-länderna till ett nettominimum av 1 procent av bruttonationalprodukten. Detta mål bör nås 1971.

Detta anfördes alltså av det stora världskyrkomötet, som också yttrade att varje kyrka för utvecklingsbistånd bör ställa en sådan andel av sina ordinarie inkomster till förfogande att det verkligen innebär ett offer. Detta belopp bör avsättas utöver missionsbudgeten och andra ordinarie utgifter.

Det har kommit till min kännedom att det i dagarna hållits ett sammanträde med Kyrkornas världsråds exekutivkommitté i Tulsa, Oklahoma, varvid ordföranden för den ekumeniska kommissionen för utvecklingsfrågor kunde meddela att kyrkorna världen över givit ett mycket positivt gensvar på den appell till regelbundna procentuella utfästelser till förmån för utvecklingsprojekt i u-länderna, som utgick från kyrkornas världsmöte i Uppsala sommaren 1968. I Västtyskland har man t. ex. gått in för att avsätta 2 procent av sina medel till sådana ändamål, och den reformerta kyrkan i kantonen Bern i Schweiz har anslagit 3 procent. Beslut av liknande slag väntas från en rad andra länder, bl. a. Finland, och det diskuteras ofta här i Sverige, både bland kyrkomedlemmar och i centrala kyrkliga organisationer, huruvida man borde förfara på samma sätt.

Uppsalanötet rekommenderade dels

Remissdebatt

enskilda kristna att göra utfästelser beträffande viss andel av sin privata inkomst, dels kyrkosamfunden att på den ordinarie budgeten införa en särskild post för utvecklingsbistånd. Man räknar nu med att upprätta en särskild internationell kyrklig instans för fördelning av de utlovade medlen på lämpliga projekt. Jag har satt detta i relation till förslag som framförts från folkpartiet och centerpartiet då det gäller u-hjälpen. Dessa båda partier vidhåller sin ståndpunkt att 1-procentsmålet skall vara uppnått senast budgetåret 1972/73, något som alltså ligger mycket nära Uppsalamötets uttalande. Motionärerna anser att överläggningar bör upptas mellan riksdagspartierna om en omprövning av förra årets riksdagsbeslut att målet skall uppnås först 1974/75.

Samarbetet mellan staten och de frivilligorganisationer som bedriver biståndsverksamhet bör ordnas så att insatserna kan inordnas i en långsiktig planering. Representanter för myndigheter, missionen, näringslivet och de s. k. u-grupperna samt enskilda forskare och företrädare för de internationella organen m. fl. bör inkallas för att ge sin syn på biståndspolitikens utformning.

Den andra frågan som behandlades vid Uppsalamötet var rasdiskrimineringen, och det är det sista ämne som jag här skall beröra. I den frågan sades det att kyrkorna måste utrota all slags rasism ur det kyrkliga livet och kämpa för en lagstiftning som utesluter rasism. Detta kommer att kräva nya grepp i undervisningen och i massmedia, så att man gör upp med alla falska värderingar och klarlägger människovärdets verkliga grund.

På grundval av bl. a. en motion som väcktes här i riksdagen för några år sedan av herr Nihlfors, folkpartiet, tillsatte justitieminister Kling en utredning som skulle ta sikte på ett förbud mot rasdiskriminering. Det är en statlig utredning vars arbete jag har deltagit i och som i januari detta år lade fram ett

betänkande angående förbud mot rasdiskriminering. Jag anser att regeringen snarast bör lägga fram en proposition med förslag om att vi nu inför en bestämmelse mot rasdiskriminering för att möjliggöra Sveriges ratificering av FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Vi säger i vårt förslag att den som sprider uttalande eller meddelande bland allmänheten som medför att en ras eller folkgrupp hotas, förtalas eller smådas kan dömas för hets mot folkgrupp i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Den helt nya brottsparagraf som jag har varit med om att föreslå i kommittéarbetet gäller förbud mot rasdiskriminering för näringsidkare i deras verksamhet och deras förhållande till kunder och klienter. Lagen skall också gälla den som anordnar offentlig tillställning eller allmän sammankomst men inte ger tillträde för vissa personer på grund av ras, hudfärg eller visst nationellt ursprung. Vi föreslår där böter eller fängelse i högst ett halvt år.

Vi har inte kunnat fastställa utbredningen av rasdiskrimineringen i vårt land, men det kan inte bestridas att sådan diskriminering förekommer. Därför menar jag att det nu är angeläget att införa en sådan bestämmelse för att motverka den eventuella uppkomsten av en mer utbredd rasdiskriminering i framtiden. En sådan kan t. ex. följa med en fortsatt invandring i vårt land. Jag tror också — och det var även utredningens mening — att en bestämmelse som förbjuder rasdiskriminering får antas ha en moralbildande verkan.

De näringsidkare det gäller är sådana som yrkesmässigt bedriver verksamhet av ekonomisk art. Det gäller inte bara näringsverksamhet inom handel och industri. Till näringsidkare räknas också hantverkare, lantbrukare, utövare av fria yrken, konstnärer, författare, fotografer, arkitekter, advokater, läkare och flera andra yrkesgrup-

Interpellation ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län

per. Annonss- och reklambyråer, mäk-lare och speditörer är t. ex. närings-sidkare. Verksamheten behöver inte hel-ler vara stadigvarande. Det kan gälla en verksamhet som bedrivs på deltid eller som extraarbete på fritid. Offent-lik tillställning är inte bara bio- och teaterföreställning utan också konsert, tävlingsidrott, danstillställning, cirkus, tivoli o. s. v.

Vi behöver en lagstiftning som ute-sluter rasism, och detta gäller också i undervisningen och i våra massmedia, radio, TV och press, så att vi därige-nom inte sprider en falsk människovär-dering. Jag vill därför vädja till rege-ringen att snarast lägga fram en pro-positiön i linje med utredningens för-slag om förbud mot rasdiskriminering.

På förslag av herr andre vice talman-nen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9**Interpellation ang. sysselsättningsläget i Gävleborgs län**

Ordet lämnades på begäran till

Fru JONÄNG (cp), som yttrade:

Herr talman! Arbetslöshetssiffrorna för januari månad i år visar nedgång för hela landet jämfört med samma må-nad föregående år utom för Norrlands-länen. Mot bakgrunden av dessa ned-åtgående siffror framträder med desto större skärpa den ökade arbetslösheten i Norrlandslänen.

För Gävleborgs del är antalet arbets-lösa 3 424 vilket är en ökning med 812 från föregående månad och en ök-ning med 107 jämfört med januari 1968. Denna utveckling är desto mer bekym-mersam som antalet personer i utbild-ning är 331 fler än i januari 1968 och antalet starthjälpansökningar har ökat

med 73 procent under det senaste året.

Den relativt största arbetslösheten finns i Ljusdalsregionen, där läget är synnerligen prekärt. Invånarantalet har minskat med 573 personer och det är en ytterst besvärande minskning för en region med så pass lågt invånarantal som 23 407 personer. Ljusdalsregionen spelar en viktig roll i nordvästra delen av länet och en fortsatt minskning kan få oreparabla följder. Inom Ljusdals-blocket känner många — enskilda, kom-muner och organisationer av olika slag — en stor oro för framtiden som tar sig uttryck i olika aktiviteter för att bevara bygden.

Även Söderhamnsområdet redovisar en större arbetslöshet än normalt. 356 arbetslösa redovisades i januari. Stor-arbetsplatsen inom regionen sysselsat-te under maj 1968 ett 100-tal personer. I januari i år fanns sysselsättning en-dast för 14 man. Under september—de-cember 1968 flyttade över 100 perso-ner från Söderhamnsregionen.

Särskilt oroande är att nära hälften av de arbetslösa i länet är över 50 år. 467 är 25 år och därunder.

Enligt januarirapporten från länsar-betsnämnden uppgår arbetslösheten i Gävle stad till $\frac{1}{3}$ av den totala arbets-lösheten i länet, eller 1 108 personer. Ett antal industrier har under de se-naste åren lagts ned i Gävle och övriga industrier har ej kunnat assimilera de friställda. Gävleregionen är ett viktigt ekonomiskt centrum för länet. Inrikes-ministern säger i statsverkspropositio-nen: »En väsentligt ökad lokalisering utanför huvudstadsregionen bör över-vägas i anslutning till framtida beslut som innebär tillväxt av den statliga centralförvaltningen.» Gävleborgs län hör inte till de lyckligt lottade länen när det gäller lokalisering av statlig förvaltningsverksamhet. Just Gävle stad erbjuder stora möjligheter till dylik lo-kalisering och har utomordentliga för-utsättningar för densamma. Gävle, som ligger inom ett av landets största och

viktigaste industriområden, är ett betydande förvaltningscentrum. Handel och sjöfart har stor omfattning. Gävle är en stor knutpunkt såväl när det gäller landsvägs- som järnvägskommunikationer och har dessutom en stor hamn. Flygplatser kommer också inom kort att finnas. Skolväsendet är väl differentierat och kulturlivet i Gävle har väckt intresse även utanför länet. Gävle är en modern stad med modern bebyggelse och betydande service. Generalplanen för staden sträcker sig fram till år 2000. Staden skapar nya industriområden och en utbyggnad av hamnen är just avslutad. Gävle torde sålunda vara en av de städer som erbjuder de bästa förutsättningarna för lokalisering.

Gävleborgs län är för sin utveckling beroende av olika åtgärder från statsmakternas sida. Det är angeläget att man så långt möjligt får behålla de serviceinrättningar man har, t. ex. domsagor, lotsstationer o. s. v. så länge dessa institutioner fyller sina uppgifter på ett rationellt sätt.

Det är vidare angeläget att de lokaliseringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatserna förstärkes och att man därvid tar hänsyn såväl till nödvändigheten av att bevara de olika regionerna såsom funktionella enheter som till nödvändigheten av lokalisering av statlig förvaltning till Gävle stad.

Med stöd av ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder planeras för att motverka arbetslösheten i Gävleborgs län och förbättra sysselsättningsläget?

Är någon central statlig förvaltningsverksamhet planerad att förläggas till Gävle?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 6 februari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Remissdebatt (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bilaga 1 (finansplanen) till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och läm-

nades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr ELIASSON i Moholm (m), som yttrade:

Herr talman! Inrikesdepartementet har i statsverkspropositionen redovisat alternativa landsortsregioner till regionerna kring rikets storstäder. Bland dessa alternativ saknas något förslag från Skaraborgs län. Vid en undersökning av de föreslagna alternativen skulle dock minst lika goda förutsättningar finnas för ett Skaraborgsalternativ både

Remissdebatt

vad gäller befolkningsmängd, kommunikationer och industriexpansion. Om man därtill lägger de förbättrade möjligheter som skulle uppstå vid en utbyggnad av Göta älv, torde exempelvis ett Skövdealternativ vara avgjort överlägset många andra av de redovisade.

Inom regionen kommer att finnas många mindre städer, som var för sig och tillsammans kan ge all den samhällsservice som någon storstad kan ge men som saknar storstädernas luft- och vattenföroreningar och som inte präglas av den stress som är utmärkande för den stad vi nu vistas i. Dessutom bjuder regionen alla tänkbara möjligheter till friluftsliv och fritidsmiljö i omedelbar närhet.

När nu regeringen för första gången sätter på prant att en minskning av tillväxttakten i landets tre storstadsregioner kan vara befogad, är verkligen en stor Skaraborgsregion ett utomordentligt bra alternativ. Jag hoppas att några av de misslyckade satsningar som från statens sida gjorts i länet inte i all framtid skall diskriminera detsamma. Jag syftar då på Duroxaffären, som trots varningar från vårt håll genomfördes och som sedan resulterade i ett negativt utfall, inte minst för bygden och de där anställda. Det kanske inte är en tillfällighet att när staten här satsade i konkurrens med det privata näringslivet i syfte att åstadkomma större effektivitet, så visade det sig att försöket inte bara misslyckades utan dessutom förorsakade skattebetalarna åtskilliga miljoner i förlust.

På andra områden, där staten fungerar som ensam företagare med monopolrätt, får i varje fall vi som inte bor i en storstadsregion erfa en ständig negativ utveckling. När ordet rationalisering nämns fylls vi av ängslan för en försämrad service. Jag tänker i första hand på den senaste driven från postverket, som betytt inte bara försämrad service utan också förslag om höjning av postavgifterna. Man inför terminaler

som till en del gör postgången sämre, man tvingar folk att skriva postnummer och försämrar dessutom många gånger den direkta servicen.

Herr talman! Om man vågade skämta skulle man kanske fråga huruvida nästa stora steg resulterar i en ny slogan: »Postnumrera, numrera och självservera!» Denna slogan skulle motiveras med att kunderna för sitt eget bästa själva skulle se till att försändelserna kom fram. Postavgifterna kunde ju lämpligen sättas in på postgiro.

Jag vet inte hur många gånger jag från denna talarstol framfört kritiska synpunkter på statens järnvägars sätt att »fara fram». Också härvidlag kommer glesbygden i klän. Järnvägar läggs ned utan att vägnätet ordnats tillfredsställande. Tåg dras in vid småstationerna medan expresstågen rusar fram mellan de stora centra. Godstrafiken sänds via terminaler som många gånger försenar godsets ankomst, för att inte tala om de tillfällen när i varje fall transportvägarna förefaller egendomliga, om målsättningen enbart är att nå snabbaste vägen.

Det är med ängslan vi ser mot framtiden. Man torde utan överdrift kunna säga att det är trots SJ:s åtgärder men tack vare alla de anställdas positiva inställning till allmänheten som det hela över huvud taget flyter.

Herr talman! Det är snart två år sedan riksdagen beslutade om den nya jordbrukspolitiken. Verkningarna börjar nu synas och erfarenheterna är inte enbart positiva. Vi var alla överens om värdet av stödet till rationalisering och vet dessutom att jordbrukarna själva är de mest positiva. Vissa skönhetsfläckar finns dock, som ger anledning till en omprövning, inte minst de begränsade möjligheter som de kombinerade jordbruken under vissa förhållanden har. På grund av två års exceptionellt stora skördar har jordbrukarna fått vidkännas sänkta priser som inger oro och bekymmer för framtiden.

Remissdebatt

En av målsättningarna var att trygga vårt beredskapsläge i händelse av avspärning. Det kan tyckas att utvecklingen borde ha förbättrat denna beredskapssituation. Jordbruksministern har i dag i denna kammare förklarat att man med en 80-procentig produktion under fredstid har säkerställt en tillfredsställande försörjning i händelse av avspärning. Beredskapssituationen tycks emellertid inte vara sådan. Det sammanhänger inte bara med produktionen utan också med inriktningen och lokaliseringen av denna.

Jordbruksnämnden har gjort en utredning, och de synpunkter som framförs i den ger anledning att också i detta avseende göra en översyn. Vid en sådan måste hänsyn tas också till jordbrukarnas berättigade intressen. De begär ingenting mer än att få lönsamhet på sin näring, exakt samma krav som är en förutsättning för alla andra näringar i landet.

Under de senaste dagarna har diskussionen om en nordisk ekonomisk samverkan intensifierats. En av de stora och kontroversiella frågorna är jordbruket. Det visar sig finnas stora skilligheter i uppfattningen mellan de olika länderna. Ett totalt accepterande av de krav som ställts från Danmarks sida skulle förorsaka vårt jordbruk stor skada. Det skulle helt beröva oss möjligheten att under avspärning trygga vårt folks försörjning, och under sådana förhållanden torde förutsättningen för den förda neutralitetspolitiken ryckas undan.

Herr talman! Bortsett från dessa synpunkter — många är kanske enligt god tradition beredda att offra bonden — finns andra aspekter att lägga på denna fråga. Vad kommer att ske med den svenska miljön och landskapsbilden vid den snabba avvecklingen av jordbruket? Redan dagens takt kan bereda svårigheter som kan resultera i att när skadorna en gång skall botas blir kostnaden större än vad som skulle varit nödvändigt.

Å andra sidan är vi alla intresserade av att lösa problemet med det nordiska samarbetet. Herr Holmberg har lagt fram ett förslag till lösning som går ut på att vi med gemensamma krafter skall hjälpa Danmark att avlyfta delar av dess överskott genom att leverera livsmedel till u-länderna. Framställningen har på vissa — jag höll på att säga traditionella — håll mötts med sura kommentarer. Situationen är emellertid den att vi i Norden har ett överskott av livsmedel i dag, samtidigt som människor i andra delar av världen svälter.

Här finns möjligheter till en för båda parter gynnsam lösning. Frågan är egentligen bara om man vill. Jag beklagar den negativa inställning vi här möter, liksom jag i detta sammanhang vill uttala mitt beklagande över den läkare som på framträdande plats i TV och tidningar funnit anledning demonstrera genom att hålla mjölken i slasken. Han borde väl ändå beakta att den mjölk som han förfasar sig över skulle kunna vara till stor nytta, om den i stället användes till att mätta hungrande munnar i andra delar av världen. Kortsynthe ten kunde knappast demonstreras tydligare än i denne läkares fördomande av ett av våra viktigaste livsmedel.

Härefter anförde:

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! I gårdagens debatt tog samtliga partiledare upp frågan om det nordiska ekonomiska samarbetet. Även herr Hermansson gav till känna en positiv inställning — visserligen under vissa förbehåll. Jag skall inte här göra några mera ingående kommentarer till partiledarinläggen och inte heller uttala några spekulationer med anledning av herr Hedlunds finlandsresa.

Det förefaller som om samtliga partiledare var beredda att för sin del göra en insats för att söka ro samarbetsplanerna i hamn. Herr Holmberg påpekade att samarbetet även har en

Remissdebatt

lokaliseringspolitisk aspekt, och det synes mig riktigt. Jag skall något knyta an till detta hans resonemang och i detta sammanhang också till en artikel i det senaste numret av tidningen Nordisk Kontakt, skriven av stortingsrepresentant Guttorm Hansen, som tar upp dessa frågor ur ett något annat perspektiv än herr Holmberg. Han hävdar att det, hur det än går med den nordiska tullunionen, är långt viktigare med en gemensam nordisk samhällsplanering med tanke på de människor som bor i våra länder, och fortsätter: »Kan samfunnsplanleggingen skape bedre menneskelige vilkår? Jeg tror for min del at det bare er en planlegging av samfunnet som kan gjøre det. Disponeringen av landskapet, tilretteleggingen både av de menneskeskapte miljøer, som fler og flere av Nordens mennesker vil bo i, og landskapet omkring oss, vil være av avgjørende betydning for trivsel og for å løse ut de store, men ennå unyttede, muligheter til et bedre menneskeliv som ligger i de velfredsstater som Nordens demokratier har skapt.»

Det är en uppfattning som jag helt kan ansluta mig till. När allt kommer omkring är kanhända detta uppslag det viktigaste i den nordiska debatten just nu. Hansen behandlar i sin artikel ett ganska vitt fält. Jag skall inte gå in närmare på problemet, även om det är högst intressant och enligt min bedömning högst aktuellt inför Nordiska rådets sammanträde här i Stockholm om någon månad. Hansen är närmast inne på tanken att hela Norden skulle omfattas av en gemensam samhällsplanering. Hur det skall gå till har han emellertid inte närmare gått in på i sin artikel. Enligt min bedömning behövs samarbetet på detta område inte vara så omfattande i inledningsskedet. Vi kan börja med gränsregionerna.

Det är mycket intressant att ta del av de remissutlåtanden som har avgivits i anledning av en framställning

om att ta upp frågan om det kommunala samarbetet i dessa regioner. Vi finner av dem att problemställningarna är ganska väsensskilda på grund av landskapens olika belägenhet. Jag tänker på Nordkalotten, arktoregionen och öresundsregionen.

Tillsammans med några kolleger i Nordiska rådet har jag framlagt ett medlemsförslag om ett gränskommunalt samarbete, varvid jag hemställt att man skulle undersöka möjligheterna att skapa en kommunallagstiftning som möjliggör ett praktiskt handlande på dessa områden. På sina håll har detta samarbete kommit ganska långt, men rent praktiska resultat är mer tunnsådda. Socialpolitiska utskottet har haft hand om denna fråga och har efter ett omfattande remissförfarande föreslagit Nordiska rådet att utreda behovet av och möjligheterna till sådana ändringar i kommunallagstiftning och annan lagstiftning, att fasta legala former skapas för samarbetet mellan kommunerna vid riksgränserna.

Det säger egentligen allt om hur långt vi har kommit i detta arbete trots att vi under ganska lång tid har diskuterat det. Ännu har vi inte lyckats skapa sådana arbetsformer som gör det möjligt att i praktisk verklighet omsätta de planlagda aktiviteterna som jag här har talat om. Detta är en fråga som hastar. Inte minst inom öresundsregionen är det av vikt att vi snarast får en lagstiftning som gör det möjligt för oss att lösa dessa problem innan denna region korrar igen.

Jag skall nu inte ta upp hela den problematik som öresundsregionen rymmer. I stor utsträckning är den ju redan känd för kammarens ledamöter efter de debatter som vi under senare år haft om Öresundsbron och storflygplatsen på Saltholm m.m. Men trots att det har funnits de som menar att vi inom en ganska nära framtid skulle bestämma oss för hur vi skall handla på detta område, ligger dessa frågor

Remissdebatt

fortfarande mer eller mindre på is i avvaktan på kompletterande utredningar. Man kan väl säga att situationen just nu är den, att alla väntar på alla.

Det har emellertid utförts ett mycket gott arbete i Öresundsrådet vid planläggningen av regionen. Man har fört förhandlingar och haft överläggningar på en mångfald avsnitt. Skånes regionplaneinstitut har för sin del utfört ett mycket aktningvärt arbete för den framtida planeringen i Skåne. Men alltför är det ett arbete som endast presenteras på kartor och i skrivelser. Endast i mycket ringa utsträckning har det varit möjligt att omsätta resultaten i praktisk handling. Jag bortser då från de överläggningar som har förekommit och de initiativ som har tagits när det gäller avloppsvattnet i Öresund, där det dock fortfarande är så, att den största syndaren, nämligen huvudstaden i Danmark, inte har löst denna fråga på ett tillfredsställande sätt. Vi måste nu försöka skapa arbetsinstrument för förverkligandet av de planer som man i stort sett är överens om på båda sidor om Öresund.

Jag skall inte gå in på några detaljer även om det skulle vara frestande, men jag vill understryka att det är fråga om ett arbete som hastar. Det framgår inte minst av den prognos, som i dagarna har offentliggjorts av Sydvästra Skånes kommunalförbund beträffande befolkningsutvecklingen i denna del av Skåne fram till 1980. Man räknar med en befolkningsökning på inte mindre än 145 000 personer. Det betyder att det uppkommer ett behov av bostäder under samma tidrymd på inte mindre än 118 000 nya lägenheter. De hus som byggs kommer att stå där de står. Om vi inte har gjort en tillräckligt vidsynt planering, kommer denna bebyggelse att skapa svårigheter för att åstadkomma den miljö som vi ändå ur trivselsynpunkt strävar till.

Anledningen till att de för öresundsregionen aktuella kommunala gränsfrå-

gorna enligt min mening nu bör tas upp till övervägande i Nordiska rådet är helt enkelt det förhållandet, att det brådskar med att få planläggningen fastlagd i detta område. Det är särskilt av betydelse att man tar upp de rent kommunalrättsliga frågorna till prövning och finner lösningar på dessa problem, så att vi inte råkar i den situationen att en hel del problem redan blivit lösta genom provisorier som kanhända minskar våra möjligheter till ett rationellt handläggande av dessa ärenden i framtiden.

Jag skall inte gå in på alla de problem som vi nu har anledning att ta ställning till, men jag vill nämna att det i samband med tillkomsten av storflygplatsen och bron gäller att ta upp frågorna om den kollektiva trafiken i hela öresundsområdet. Det gäller inte bara trafiken mellan Malmö och Köpenhamn utan trafiken inom hela denna region. Det gäller då att där finna lösningar som är riktiga och som för framtiden är de mest effektiva och ur miljösynpunkt de mest trivsamma. Det är här fråga om hamnarna, kraftförsörjningen och regionens vatten- och avloppsfrågor och inte minst fritidsområdena. Det förhåller sig ju så, att våra goda vänner danskarna ofta söker sig över till det skånska fastlandet och också har vissa planer på mera kollektiva anordningar, varvid fråga uppkommer om finansiering och andra sådana ting.

Mycket skulle vara vunnet, om arbetet med de kommunalrättsliga frågorna bedrevs på ett sådant sätt, att förslag till lösningar kunde framläggas redan innan bron och flygplatsen är färdigbyggda och kommunerna på båda sidorna Sundet tvingats lösa sina rent administrativa frågor i former som med hänsyn till den kommande utvecklingen vore otillfredsställande.

Jag vill understryka Guttorm Hansens mycket intressanta sammanfattning av sin artikel i det senaste numret av tidskriften Nordisk Kontakt: »En

Remissdebatt

felles samfunnsplanlegging kan sikkert ikke omfatte all planlegging vi foretar oss, men kanskje burde vi i alle fall prøve oss der det er naturlig å gjøre det.»

Herr talman! Låt oss börja där det är som mest angeläget och där det finns förutsättningar för framgång! Låt oss börja med öresundsregionen! I varje fall har jag uppfattat situationen så, att man både på den danska och på den skånska sidan är intresserad av att dessa frågor får en rationell och riktig lösning.

Jag skulle till slut bara vilja säga några ord i en helt annan fråga, en fråga som jag tycker är mycket angelägen för den svenska riksdagen. Jag har tillsammans med några riksdagskamrater väckt en motion med hemställan om att det anordnas en informations- och upplysningskampanj med anledning av det beslut som riksdagen kommer att fatta om någon vecka, nämligen om fastställande av det vilande grundlagsförslaget beträffande nytt statsskick. Det berör ju så viktiga saker som regeringens parlamentariska ställning, riksdagens sammansättning och arbetsformer och det sätt varpå folkviljan skall bringas till uttryck genom valhandlingen. Man vågar väl säga att den diskussion vi under ganska lång tid fört om dessa frågor i denna kammare och i medkammaren i mycket stor utsträckning förts ovanför folkets huvuden. Jag tror därför att det är angeläget att vi inför det val som skall förrättas 1970 genomför en verkligt omfattande upplysningskampanj om vad det föreliggande grundlagsförslaget innebär, en kampanj där vi engagerar Föreningssverige, skolorna och massmedia. Jag vill, herr talman, starkt understryka behovet av detta och hoppas att ärendet när det kommer på kammarens bord får en välvillig behandling.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Rätt till arbete och

trygghet är ett minimikrav, ett krav som alla medborgare har rätt att ställa. Genom den tekniska utvecklingen i vårt land har medborgarna erhållit en större trygghet och en högre levnadsstandard. Denna trygghet har tyvärr försämrats kraftigt de senaste åren i synnerhet för vissa grupper i vissa delar av vårt land. En känsla av otrygghet inför framtiden har gjort sig alltmer gällande. Det gäller tryggheten i arbetet både för arbetstagarna och för de egna företagarna. Jag tänker i synnerhet på förhållandena i vissa avfolkningsbygder. Till dessa bygder kan man också räkna mitt hemlän Värmland.

Framtiden är oviss, och de tillgångar som är investerade i fasta anläggningar hotar att minska i värde. Vad som har sparats i ett jord- eller skogsbruk eller i en bostadsfastighet förlorar under sådana omständigheter hastigt sitt realvärde. För dessa besparingar finns ingen trygghet.

Varför har vi då fått denna avfolkning, och vad kan den bero på? Ja, det kan vara många olika samverkande faktorer. Den största orsaken är emellertid den starka centralisering av industrier och sysselsättningsmöjligheter i storstadsområdena som sker. Detta har skett med regeringens goda minne. Regeringen har tidigare inte insett den stora kapitalförstörelse som skett i avfolkningsbygderna, där byggnader, fabriksanläggningar och dylikt läggs ned. Det är stora nationalekonomiska värden som härvid spolieras. Samtidigt lägger vi via våra skatter ut mycket stora pengar på en uppbyggnad av storstadscentra. Det skapar i sin tur mycket stora problem i form av bostadsbrist, föroreningar och mycket annat.

Denna utveckling kan på lång sikt inte vara vettig. Det har vi i centerpartiet sedan länge påtalat, men regeringen har varit oförstående. Det är glädjande att förre inrikesministern Rune Johansson nu kommit till insikt om detta när han i en bilaga till statsverks-

Remissdebatt

propositionen säger att storstadsregionerna Stockholm, Malmö och Göteborg växer ut för hastigt. Det borde man ha insett långt tidigare. Regeringen har dock genom olika åtgärder stimulerat denna utveckling genom bostadskvotering och andra åtgärder.

Utvecklingen inom jord- och skogsbruket har kännetecknats av rationalisering och mekanisering. Om detta är inget att säga, men att genom olika statliga åtgärder påskynda flykten från exempelvis jordbruket utan att kunna ge arbete åt de friställda måste vara fel. Den förda jordbrukspolitiken har friställt många som fått ställa in sig i en redan alltför lång arbetslöshetskö. Detta kostar skattebetalarna stora pengar och ger ingen trygghet åt människorna. Ur försörjningssynpunkt innebär den nedtrappning av självförsörjningsgraden, som riksdagen på regeringens förslag har beslutat, en stor fara.

Vårt framåtskridande måste baseras på ett näringsliv som bär upp samhället. Utan ett starkt näringsliv kan vi på konstlad väg inte i längden klara våra problem. Det behövs en aktivare näringspolitik.

Jag har för min del vid flera tillfällen frågat mig, varför ett län som Värmland sackar efter i befolkningsutvecklingen. År 1850 utgjorde länets befolkning 6,4 procent av Sveriges. 1968 var andelen nere i 3,6 procent, och vi har de senaste åren haft en årlig nettominskning av befolkningen på omkring 1 000 människor, samtidigt som Sveriges totala befolkningstal ökat. Fortsätter denna utveckling, får vi stora svårigheter att klara den samhälleliga servicen — skolor, sjukvård och äldreomsorg — kommunikationsmöjligheter, service i fråga om affärer, post och mycket annat.

Vi behöver en livskraftig landsbygd, som ger oss möjligheter att tillvarata våra nationaltillgångar på ett effektivt sätt. Om man studerar företagsstorleken i Värmland, skall man finna att vi

har många mycket stora företag men för få småföretag. Det är inte fel att ha stora företag. Vi är tacksamma att de finns, men vi måste komplettera dessa med ett stort antal mindre företag. Vi bör få ett mera differentierat näringsliv. Här måste samhället föra en förutsättningsskapande politik. Det kan man också göra genom kreditgivning, initialstöd och mycket annat. Man bör ge större möjligheter för småföretag i olika branscher, även rena serviceföretag.

Och så en liten reflexion. Utvecklingen har gått mot allt större och större företag. Forsknings- och utvecklingsarbetet på den tekniska sidan har varit inriktat mot allt större enheter. Detta kan vara riktigt i många branscher. Men är det alltid säkert att den största effektiviteten uppnås på det sättet? Jag tror det inte. Om forskningen och det tekniska utvecklingsarbetet syftade till att få fram maskiner mera lämpade för mindre företag, skulle effekten i många fall kunna bli högre. Detta borde inte vara omöjligt, men det förutsätter att samhället ger de små företagen minst samma chanser som de större.

En kraftigare differentiering skulle säkerligen åstadkomma en högre produktion. Samtidigt skulle levnadsstandarden kunna öka, och man gav landsorten en större möjlighet att existera.

Det har inte saknats intresse hos länen, åtminstone inte i Värmland. I norra delen har man där sedan lång tid planerat en spånplattfabrik. Ingen annan industri kan vara mera passande för denna bygd än en som tillvaratar skogens produkter. Nu har man väntat på ett positivt besked från regeringen, men regeringen har tvekat och tvekar fortfarande. Här finns dock möjlighet att göra en positiv insats om viljan finns, och det är vad befolkningen hoppas på.

Men också många andra frågor i länet väntar på sin lösning. Det gäller bättre kanalförbindelser, bättre vägar

Remissdebatt

och en mellanriksväg. Här måste någonting hända snart, om vi skall kunna vända utflyttningstrenden.

I vårt land, där den allmänna levnadsstandarden ligger rätt högt, har vi stora regioner som får kämpa för sin existens. Det är människor det gäller. Här har regeringen inte lyckats klara sina åligganden, och intresset för dessa bygder har varit för litet. Att klara svårigheterna här är en av våra viktigaste uppgifter enligt mitt förmenande, och i detta fall är handling viktigare än ord.

Sammanfattningsvis vill jag slå fast, att den massomflyttning som sker inte är bra vare sig ur samhällets eller ur den enskildes synpunkt. En bättre samordning mellan arbetsmarknadspolitiska, lokaliseringspolitiska och rationaliseringspolitiska frågor behövs för att vi skall kunna utnyttja våra resurser på ett effektivt sätt och ge våra medborgare — även landsbygdens människor — jämlikhet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det kanske kommer att sägas i framtiden, att 1960-talet också blev de politiska mordens årtionde och att det kom att påverka historiens gång. I vilken utsträckning som Eduardo Mondlanes död förändrar utvecklingen i södra Afrika vet vi inte. Men vi vet att han var en av de främsta och mest respekterade av de politiska ledarna i den delen av världen. Hans bortgång är ett hårt slag för de krafter som arbetar för frihet och majoritetsstyre i södra Afrika.

Vår solidaritet med motståndsrörelsen i Moçambique bör vara lika självklar som vår avsky för Portugals kolonialkrig. Under denna riksdag får vi flera tillfällen att diskutera vilka konkreta politiska följder som den solidariteten måste leda till. Nu vill jag bara uttrycka den känsla av sorg och bestörtning över mordet på Mondlane

som jag tror är naturlig långt utanför det parti jag tillhör.

Herr talman! Bland politiker och publicister är det ibland populärt att göra betraktelser över tidsandan och samhällsutvecklingen. Under det senaste året har sådana tal och artiklar ofta utgått från studentupploppen, från de ungdomar som demonstrerar, agiterar eller revolterar i flera av världens huvudstäder. Vissa personer tror att de i oroligheterna på universiteten finner beviset på vår tids förslappning, hur auktoriteternas sönderfall leder till samhällets undergång. Andra ser de protesterande studenterna som våra viktigaste sanningssägare, de enda som inte förstörts av traditioner, karriär och byråkrati.

Jag finner båda dessa synsätt verklighetsfrämmande och olustiga.

Om studentrevolternas bakgrund och målsättningar har massor redan skrivits och mera kommer. I vissa länder protesterar man mot ett föråldrat och fastlåst universitetsväsen, där professorerna styr och eleverna lyder. På andra ställen bottnar oron i den snabba ansvällningen av antalet studenter. Det har skapat jätteuniversitet utan personliga kontakter mellan lärare och studenter och med en växande känsla av meningslöshet och otrygghet.

På de flesta håll i västvärlden har avskyn för kriget i Vietnam varit en viktig och ibland avgörande drivkraft. I några andra länder är förtrycket inom det egna landet den allt dominerande frågan. I en rad fall skärps protesten till att gälla själva samhällets uppbyggnad. Den förvandlas till krav på att störta den existerande maktstrukturen — universitetet ses då som redskap för de härskande och deras värderingar.

På många håll är de som protesterar bara små, militanta minoriteter bland studenterna; på andra håll uttrycker de troligen värderingar hos de flesta. Ofta isoleras de snabbt från övriga folk-

Remissdebatt

grupper; ibland blir de symbolen och spjutspetsen för en folklig revolt. Att här skönja ett enhetligt mönster är inte lätt; att hemfalla åt total anslutning eller totalt fördömande är omöjligt.

För hur kan man t. ex. jämföra den amerikanska ungdom, som i ord och handling visat solidaritet med fattiga färgade i USA:s sydstater, med den grupp av engelska studenter som nu under hån och förbannelser över parlamentarismen har framtvingat en stängning av London School of Economics? Hur kan man jämföra de studentprotester i USA som öppnat ögonen på så många för dårskapen i kriget i Vietnam med de studentledare som öppet proklamerar att bara våld och revolution kan skapa en bättre framtid för Västeuropa? Var ser vi den gemensamma basen för de studenter, som i dessa dagar är Francodiktaturens offer, och de stolar i Stockholm som förra året trodde att protesterna mot UKAS blev mer imponerande om Operahuset ockuperades? Och var finns den ideologiska samhörigheten mellan den studentgeneration i Tjeckoslovakien, som sedan augusti 1968 har uttryckt ett helt folksvred mot förtryckarna, och de studenter i väst som förläst sig på Marcuse och förkunnar elitens rätt att leda och förleda en omedveten allmänhet?

Nej, här är likheterna ofta försvinnande små. Och vi bör inte tala om »ungdomsprotesten» som vore den en och densamma i San Francisco och Berlin, i Prag och Paris eller i New Delhi och Tokyo. Studentrevolterna har sina martyrer och sina demagoger, rymmer det mesta från Jan Palach till Anders Carlberg.

Ändå tror jag att vi kan lära oss något generellt av studentrevolterna i de demokratiska industriländerna. Det sägs ibland, och med rätta, att demokratin måste vinnas på nytt i varje generation. För att det skall lyckas måste demokratin visa sin förmåga att gripa sig an de stora problemen och engagera

människorna för att förverkliga folkstyrelsens idéer om frihet, jämlikhet och broderskap.

Det bör då inte överraska om många av oss som tillhör en ung generation ser med förvåning eller förtvivlan på den politiska verklighet vi lever i.

Vi ser en värld där de rika länderna inte kan avstå en enda hundradel av sina resurser för att bistå den majoritet av mänskligheten som lever i fattigdom och ofta utan hopp om en bättre framtid.

Vi finner hur bristande resurser förhindrar reformprogram som kan utplåna de öar av fattigdom som finns kvar i industriländerna och höja ersätta folkgruppers levnadsstandard — samtidigt slänger supermakterna ut miljarder och åter miljarder på kapploppningen i rymden.

Vi imponeras varje dag av vår tids väldiga tekniska möjligheter — men finner också hur likgiltiga opinionsbildarna och makthavarna har varit inför den förstörelse av luft och vatten och den rovdrift på naturtillgångar som pågår i en rad länder.

Vi lyssnar på honnörsord om samverkan över nationsgränserna — och upptäcker gång på gång hur det mellanfolkliga samarbetet stannar av när den nationella prestigen tar överhanden.

Vi hör demokratiernas politiker fördöma alla rasfördomar — men avslöjar snabbt deras passivitet när det gäller att försvaga de vita minoritetsregimer i södra Afrika som bygger sitt välde just på klyftorna mellan människor av olika hudfärg.

Vi vet hur utbildning och samhällsvetenskap har nått en väldig omfattning och fördjupning i världens rikaste land — men ser nu hur trots dessa mänskliga resurser och fonder av kunskap rasklyftorna inom USA leder till nya explosioner och hur landet har förts in i ett mänskligt och moraliskt förödande krig i sydöstra Asien.

Överallt ett gapande avstånd mel-

Remissdebatt

lan ideal och verklighet. En ung generation hör hur demokratin prisas och ser samtidigt hur den misslyckas på flera av de områden som griper tag i vårt engagemang. Nog är det förklarligt om vissa då börjar tvivla på folkstyrelsen och söker andra ledstjärnor. Den besvikelsen hos många unga måste bli en uppfordran till politikerna att vinna demokratin på nytt.

Det kan ske på flera sätt. Vi måste förklara varför de totalitära frestelserna, om många föll för dem, skulle leda in världen i oändligt mycket värre eländen än dagens. Men främst krävs handling: att vidga människornas inflytande över sin dagliga omgivning, att utplåna de klassbarriärer som finns kvar i industriländerna, att satsa på internationell samverkan också till priset av beskuren nationell kompetens, att rädda miljön åt kommande släkten, att avdela snabbt växande resurser till bistånd åt de fattiga folken och ställa demokratierna i förbund med de krafter i den tredje världen som där arbetar för en demokratisk, social och ekonomisk utveckling.

Det är den läxa vi måste lära av studentrevolterna: att demokratin inte är något givet och en gång för alla godtaget, att demokratin i varje generation måste visa sin förmåga att förverkliga idealen. Vi måste kräva mer av politikerna i olika partier att ute bland sina väljare skapa förståelse för sådana reformer och på så sätt bilda den opinion som kan föra utvecklingen framåt.

Och det skulle säkert minska många ungdomars känsla av de rika staternas svek och vanmakt. Men det skulle inte tillfredsställa dem som nyttjar studentrevolterna till att propagera den parlamentariska demokratis fördärvlighet. De som anser att demokratierna i väst skall störtas med våld och revolution och vill forma vår framtid enligt Marx' scheman eller Maos folkkommuner låter sig inte blidkas med en u-

landshjälp, som de förhånar, eller med större inflytande över ett samhälle, som de föraktar. Och vi kan inte »kanalisera» de studenters åsikter som vi starkt ogillar. Vi kan inte förbjuda de privata investeringar i tredje världen, som u-länderna själva ber om, därför att de inte passar dogmatikernas fördomar. Vi kan inte avskaffa marknadsekonomi som drivkraft till ekonomiska framsteg, därför att en del socialister fått för sig att människorna viljelöst låter sig manipuleras av kapitalisterna. Vi kan inte upphäva det representativa demokratiska systemet, därför att en del romantiker plötsligt faller för den gamla illusionen om direktdemokratis obegränsade möjligheter.

Och vi måste belysa och motverka de antidemokratiska slagord och stämningar som genomsyrar åtskilligt av det som sagts av studentrevolternas ideologer och ledare. Det har tidigare i historien funnits rörelser som hånat »den formella demokratin», som rasat mot »systemet», som gjort sig fria från rationalismens ideal och metoder och som proklamerat den medvetna minoritetens rätt att bestämma framtiden också för dem som sätter sig emot. De ledde vår världsdel in i katastrofen. Och även om det är lätt att hitta viktiga skillnader mellan 1960-talets studentrevolutionärer och 1930-talets högerextremister finner man då och då argumenttyper som röjer en släktskap. Det bör göra det omöjligt för oss att flagga med lojaliteter med andra krafter än demokratis och reformismens.

Därför tycker jag också att den avslutning i retoriken till ungdomsrevolten, som en del skribenter ägnar sig åt, är vilseledande. Man talar allmänt om att studentprotesterna visar nya vägar — men säger inte vilka. Man påstår att den oppositionella ungdomen är vårt hopp om en bättre framtid — men nämner inte vilka ungdomar man menar eller vilka tendenser man hoppas på. Det sägs ofta att deras »engage-

Remissdebatt

mang» är en källa till glädje — men engagemanget kan inte bedömas utan hänsyn till de idéer som engagemanget gäller. I stället för att kurtisera protesten bör vi analysera den. Ibland delar vi dess värderingar, ibland gör vi det inte. Att tala allmänt för eller emot »studentrevolten» är, jag upprepar det, nästan lika meningslöst som att tala för eller emot »livet» eller för eller emot »samhället».

Till detta kommer en annan risk som vi i regel löper när militanta grupper söker driva sina krav med våldsamma metoder eller åtminstone med ovanlig hårdhet. Det kan dröja innan motreaktionen kommer, men den brukar komma. Vi kan se hur antiintellektualismen har fått ny näring på vissa håll i USA till följd av upploppen vid några universitet. De auktoritära krafterna på högerkanten i Västtyskland är säkert mycket nöjda när organisationen »Studenter för ett Demokratiskt Samhälle» med våld söker stoppa spridningen av vissa tidningar. Och president de Gaulles största valseger var fransmännens svar 1968 till de studenter som rev upp gatstenarna på Boulevard Saint Michel.

Den typen av polarisering av opinionen kan i många länder försvåra arbetet för progressiva politiker och bromsa reformtaket. Den kan också förbittra eller vulgarisera delar av debatten. I Sverige är dessa risker mindre än på de flesta håll, även om jag tror att en följd av nyvänsterns propaganda och aktioner kan bli att vissa konservativa krafter stärks och stimuleras.

När Lars Ulvenstam i TV:s program Storforum kallar till debatt om jämlikheten får vi en bild av hur polariseringen kan fungera när man eftersträvar den. Debattörerna delas upp i två lag, ilskna socialister och svamliga konservativa. De placeras på var sin sida i studion och förväntas sedan skrika ytterst korta och grovt tillyxade proklamationer till varandra tills nästa de-

battör avbryter med ett nytt utfall. Här är dialogen bannlyst och varje förmedlande ståndpunkt omöjlig.

Det belyser ett dilemma som är tidlöst. Den franske sociologen Raymond Aron skrev för några år sedan, i en återblick på sin kamp mot stalinismen, att han i början av 1950-talet ansåg det »nödvändigt att bekämpa fanatismen. I morgon kommer jag kanske att vara mer rädd för likgiltigheten. Den hatfyllda fanatikern skrämmer mig. Men en självtillräcklig mänsklighet fyller mig också med skräck.» Den känslan av dubbel frontställning tror jag är vanlig bland liberaler och demokrater. Ofta bekämpar vi apati och trött förnöjsamhet med det bestående. I nästa ögonblick vänder vi oss mot förenklingar och fanatism.

Jag erkänner gärna att min hållning till studentrevolterna präglas av just en sådan kluvenhet. Mycket av det politiska arbetet på universitetet de senaste åren har drivit fram viktiga förändringar i flera länder, det har varit en väckarklocka för många. Andra inslag har fått sin prägel av extremismens lidelse och intolerans. När studenternas protester vill slå hål i omgivningens liknöjdhet och vidga gränserna för vår solidaritet är deras insatser omistliga. När aktionerna slår över i våldsromantik och elittänkande är det lika naturligt att förkasta dem.

Det finns de som här bara ser ett av inslagen och fördömer eller prisar studentrevolterna efter sin egen enögdhet. Jag har försökt visa varför det är meningslöst och varför det är lika viktigt att söka bryta apatin som att bekämpa fanatismen.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Efter den utflykt bland världsproblemen som kammarledamöterna har fått göra tillsammans med den föregående ärade talaren vill jag återföra debatten till problem som ligger betydligt närmare i både tid och rum.

Remissdebatt

En fråga som vid årets remissdebatt inte har ägnats mycket intresse — åtminstone inte i denna kammar — är försvarsfrågan, och det kanske kan vara på sin plats att ägna den några ord. Låt mig då först uttrycka min tillfredsställelse över det sätt på vilket försvarsministern klaggjort sin inställning till värnpliktsvägrarnas sätt att föra propaganda. Jag vill också instämma i hans uttalande om massmedias tendens att övervärdera vissa mindre gruppers betydelse på bekostnad av de stora medborgargrupper i vårt samhälle som idogt och positivt fullgör sina skyldigheter. Men med detta måste det också tills vidare vara slut på berömmet.

I förra årets proposition nr 110 skrev försvarsministern i en militärpolitisk bedömning av läget i Europa: »Avspänningen är delvis betingad av terrorbalansen men delvis också av vissa ekonomiska, nationella och andra utvecklingstendenser. Inga tydliga tecken pekar på att motsättningarna i detta område under de närmaste åren skall leda till allvarliga konflikter eller krig.»

Det var då det. Några få månader efter det att detta skrevs kom invasionen av Tjeckoslovakien. Det är ett tydligt och talande exempel på hur snabbt det militärpolitiska läget kan förändras även i vår världsdel. Våldets tid är tyvärr ingalunda förbi när det gäller mellanstatliga uppgörelser. Tvärtom upplever våldet i våra dagar en renässans genom vissa profeters budskap, profeter som har trogna lärjungar även i vårt land. Inom dessa grupper är våldet ett legalt medel att nå de mål man eftersträvar såväl nationellt som internationellt. Det är en kuslig utveckling.

Det militärpolitiska läget har utan tvivel, alla förnekanden till trots, genomgått en förändring i Europa genom att Sovjet har skjutit fram sina militära positioner västerut i och med ockupationen av Tjeckoslovakien. Även situationen i Mellersta Östern har gradvis

förvärrats. Risken för ett krig där måste bedömas som stor. Inom det området brytes också stormakternas intressen. Bevakningen har skärpts på båda sidor. Tydliga tecken på detta är bl. a. att stora sovjetiska flottenheter är stationerade i Medelhavet och att västsidan bedrivit eller bedriver sjöstridsövningar i Svarta havet.

Den upplösning som pågått under de senaste åren inom såväl NATO- som Warszawapaktstaterna försämrar också det militärpolitiska läget i Europa. Genom att den starka bindningen inom blocken löses ökas antalet konflikthanledningar mellan de enskilda staterna.

Om jag alltså gör en kort sammanfattning av det militärpolitiska läget konstaterar jag att motsättningarna och spänningarna inom vår egen världsdel består och att läget har blivit mera labilt under det senaste året.

Detta understryker enligt vårt sätt att se kraftigt vikten av att vårt lands egen försvarsförmåga och beredskap vidmakthålles.

Vårt parti kan därför inte godta den försvarspolitik som tog sig uttryck i 1968 års riksdags försvarsbeslut. Detta kommer otvivelaktigt om det vidhålls att leda till en betydande nedgång i den svenska försvarseffekten. Vi har därför i en motion till årets riksdag liksom förra året föreslagit vissa anslagshöjningar, som vi anser oundgängligen nödvändiga för att tillgodose vår framtida handlingsfrihet i försvarspolitiskt hänseende. Vi har också liksom tidigare föreslagit att en ny parlamentarisk försvarsutredning måtte tillsättas med uppdrag att förelägga nästa års riksdag riktlinjer för försvaret.

Herr talman! Herr Gustafsson i Uddevalla sade tidigare i eftermiddag att moderata samlingspartiet ändrat sin politik i fråga om försvaret, och han ville också påstå att vi inte såg med samma allvar på denna fråga som tidigare. Det är fullständigt felaktigt. Dessutom gjorde herr Gustafsson det påståendet, som

Remissdebatt

har gjorts så många gånger tidigare men som inte blir rättare för det, nämligen att det var oppositionen som bröt försvarsförhandlingarna hösten 1967. Herr Gustafsson vet säkert hur 1965 års försvarsutredning gick om intet.

Första utspelet kom helt överraskande efter förlustvalet 1966 från socialdemokraterna. Sedan fortsatte försöken till förhandlingar under hösten 1966 och fram till december 1967, då socialdemokraterna vägrade att över huvud taget fortsätta förhandlingarna. De gjorde detta genom att inte på någon punkt vilja kompromissa, varigenom fortsatt utredningsarbete blev meningslöst.

Att försöka fortsätta förhandlingar, som framstår som meningslösa på grund av diktat från den andra förhandlingsparten, tjänar inte någonting till. Detta var alltså anledningen till att dessa överläggningar avbröts.

Sedan säger herr Gustafsson i Uddevalla att vi skulle ha ändrat vår uppfattning och vår linje i försvarsfrågan. Nej, det har vi inte gjort. Vår huvudlinje är fortfarande att vi för det första vill ha en parlamentarisk utredning rörande vår försvarspolitik. Vi anser att denna fråga fortfarande är så allvarlig, att vi inte vill göra försvarsfrågan till föremål för några kortsiktiga politiska ställningstaganden. Detta vidhåller vi också i årets motion. För det andra föreslår vi vissa anslagshöjningar som vi anser vara nödvändiga för att just kunna bibehålla handlingsfriheten tills en ny parlamentarisk utredning kan komma i gång med sitt arbete. Det är också helt i linje med vad vi sagt tidigare. Alltså var det heller ingen ändring på den punkten från vårt parti.

Herr talman! Det var med tillfredsställelse som jag i gårdagens debatt tyckte mig kunna utläsa att man från socialdemokratiskt håll inte ställde sig helt avvisande till tanken på en ny parlamentarisk utredning. Det är bara att hoppas att en sådan kommer till stånd.

Låt mig sedan få citera en mening ur

bilaga 6 till årets statsverksproposition, d. v. s. ur försvarshuvudtiteln. Jag finner denna mening något oklar. Där står på första sidan: »De beräknade grundutgifterna innebär i övrigt bl. a. att värnpliktiga t. v. utbildas i huvudsak i den omfattning som beslöts av 1966 års riksdag, — — —.»

Hur skall man tolka denna mening? Döljer sig bakom formuleringar några funderingar på att återgå till den kategoriklyvning som vi hade tidigare under mellankrigstiden eller ligger det ännu djupare tankar förborgade i denna formulering? Ett klarläggande på den punkten vore intressant.

Vi bygger på den allmänna värnpliktens idé och på att försvaret är en hela folkets angelägenhet. Vi har ju också vid sidan av vårt reguljära försvar byggt upp ett frivilligförsvar som inget annat land kan uppvisa en motsvarighet till. Försvarsministern poängterade i gårdagens debatt värdet och betydelsen av en aktiv försvarsupplysning och framhöll att denna upplysning borde bedrivas inte enbart av fackmännen utan även av riksdagsmän, av andra aktiva politiker och av de politiska ungdomsförbunden inom Folk och försvar, och jag håller med honom. Men varför förbisåg försvarsministern — medvetet eller omedvetet — de frivilliga försvarsorganisationerna som forum för objektiv orientering om vårt lands försvar? Försvarsdebatt på den nivån behöver vi som motvikt till den ovederhäftiga debatt som förs från vänsterradikala och försvarsfientliga grupper i vårt land. Debattformer där den som viftar mest med armar och ben och skriker högst får ordet är inte lämpliga när det gäller så viktiga saker som landets försvar.

Låt mig till sist, herr talman, med några få ord beröra situationen på frivilligförsvarets område.

Under hösten 1968 framlade 1966 års värnpliktskommitté ett delbetänkande, »Frivilligförsvaret 1», där kommittén behandlar de frivilliga försvarsorganisa-

Remissdebatt

tionernas arbetsvillkor. I betänkandet konstaterar kommittén — vars ordförande varit riksdagsman Bengt Gustavsson — att det nuvarande systemet för frivilligutbildningen är väl grundat och att de förslag som kommittén kommit fram till är förbättringar på det nuvarande systemets grund. Den anpassning till tidens krav som föreslås tar sikte på att höja kvaliteten på organisationerna och effektivisera utbildningen. Kommittén har också dragit konsekvenserna av sitt resonemang och föreslagit en icke obetydlig höjning av anslaget till frivilligorganisationerna. Mot bakgrunden av bl. a. att det nya värnpliktssystemet VU 60 har tillämpats sedan över två år tillbaka framhåller kommittén vikten av att det nya utbildningssystemet liksom övriga förslag av ekonomisk och organisatorisk art genomföres så snart som möjligt. Kommittén förordar ett successivt genomförande med början den 1 juli innevarande år.

Någon proposition är dock icke förelagd årets riksdag och kommer enligt departementschefen heller icke att framläggas innevarande år, detta därför att departementschefen beräknar att nästa delbetänkande, som rör hemvärdet, skall föreligga färdigt i år och att han därigenom kan framlägga ett samlat förslag till nästa års riksdag för samtliga frivilligorganisationer.

Det är i och för sig ingenting att invända emot ett sådant resonemang, men nu är det så — vilket departementschefen är väl medveten om — att frivilligorganisationerna arbetar under mycket kärva ekonomiska villkor. De är sedan många år tillbaka utlovade förbättringar. Jag förmodar emellertid att det är herr Strängs anda som har svävat över försvarsministern, eftersom förslaget genomförande, som jag tidigare har sagt skulle medföra vissa anslagsökningar redan följande budgetår. Denna fördröjning av en sedan många år utlovad reform är mycket beklaglig och till skada för frivilligförsvaret.

Det synes inte troligt att betänkandet rörande hemvärdet och därmed sammanhängande frågor kan föreligga färdigt i så god tid att det hinner remissbehandlas och samordnas samt ingå i ett samlat förslag i nästa års statsverksproposition. Om dessa farhågor besannas, skulle det medföra att frivilligorganisationerna får vänta ytterligare minst ett år på en absolut nödvändig reform; detta om man vidhåller att båda betänkandena skall vara färdiga innan förslag föreläggs riksdagen.

Jag vill därför, herr talman, till slut uttrycka den förhoppningen att riksdagen stöder det förslag som framlagts i en motion och som innebär att oberoende av om delbetänkandet rörande hemvärdet hinner bli färdigt eller inte, skall proposition på grundval av »Frivilligförsvaret 1», framläggas för riksdagen snarast och senast våren 1970.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! I mitt inlägg i denna mastodontbetonade remissdebatt kommer jag att begränsa mig till ett enda frågekomplex. Jag har tänkt säga några ord om pris- och kostnadsutvecklingen, om mervärdeskattens eventuella inverkan på priserna samt om den mycket aktuella frågan om handelsrationalisering. Avslutningsvis ämnar jag ställa ett par frågor till den inom regeringen för dessa ärenden främst ansvarige, statsrådet Lange.

Den allmänna prisnivån mätt med konsumentprisindex har, som framgår av finansplanen, från december 1967 till samma månad 1968 stigit med 2 procent mot drygt 3 procent året innan. Detta betyder att pris- och kostnadsutvecklingen varit lugnare än på många år, vilket är av stor betydelse när vi nu befinner oss mitt uppe i en viktig avtalsrörelse.

Av de olika varugrupperna i index uppvisar alkoholhaltiga drycker och tobak den starkaste stegringen, nämligen med drygt 4 procent, vilket beror på

Remissdebatt

den höjning av skatten på dessa varor som genomfördes i början av förra året. Därefter kommer posten bostad, bränsle och lyse som steg med inte fullt 4 procent. När det gäller denna sistnämnda post kan det vara värt att lägga märke till att den i hög grad svarar för den höjning av index som ägde rum mellan november och december förra året. När man i tidningarna såg att index mellan dessa båda månader gick upp med två enheter, fick man kanske det intrycket att prisstegringsprocessen nu ånyo kommit i gång i snabbare takt. Detta är knappast en riktig slutsats. För det första kan man observera att den faktiska höjningen var 1,25 enhet, fastän index utjämnat till hela tal höjdes med två enheter. För det andra låg huvuddelen av höjningen som sagt på en enda post i index, nämligen bostad, bränsle och lyse, medan andra poster antingen steg helt obetydligt eller sjönk något.

Det sistnämnda var fallet med den stora livsmedelsposten. Beträffande denna gäller för övrigt att den under det gångna året stigit i ungefär samma takt som totalindex, nämligen med tämligen exakt 2 procent. En del av denna höjning kan föras direkt tillbaka på de justeringar av partipriserna på jordbruksprodukter som genomförts under året.

Helt naturligt frågar man sig vad som kommer att hända med priserna med anledning av övergången från omställningsskatt till mervärdesskatt. Ännu är det givetvis inte möjligt att säga någonting mera bestämt härom. Inom pris- och kartellnämnden följer man noga denna utveckling. På förfrågningar som utgått till de prissättande eller prisrekommenderande instanserna inom handeln har svaret genomgående blivit att övergången från oms till moms icke föranlett några ändringar i handelskalkyler annat än i sådana fall där tidigare skattefria varor eller tjänster numera blivit skattebelagda, varvid man emellertid samtidigt gjort reservation

för eventuella justeringar i anledning av efter hand inträdande kostnadsökningar.

Såvitt man för dagen kan se bör det således inte finnas anledning att räkna med en mera väsentlig prisstegrande effekt av denna skatteomläggning annat än då förut skattefria varor eller tjänster blivit skattebelagda. Att under sådana omständigheter göra gällande, som Göteborgs-Posten gjorde den 3 januari i år, att »den vid årsskiftet införda momsens skall sätta ökad fart på priskarusellen» är inte bara helt orimligt utan också ansvarslöst. Lyckas man genom uttalanden av detta slag sprida en allmän föreställning om en snart förestående betydande höjning av priserna, har man nämligen också lyckats skapa ett för prishöjningar gynnsamt utgångsläge.

När konsumenternas köpmotstånd vid prishöjningar trubbas av och efterfrågan alltså pressas upp på en högre nivå kan företagen lockas att höja priserna mer eller tidigare än som annars skulle ha skett. Om man inte själv längtar efter prishöjningar bör man underlåta att sprida föreställningar om deras ofrånkomlighet.

I den allt livligare debatten kring konsumentens möjligheter att få sina intressen tillgodosedda finns många aspekter värda att tas upp till grundlig prövning på det politiska planet, vilket också har skett i denna debatt genom inlägg av statsministern och partiledarna. En viktig fråga är t. ex. hur konsumenterna skall kunna åstadkomma en mer direkt påverkan på produktionen så att ändamålsenliga produkter kommer fram och icke ändamålsenliga varor över huvud taget inte tillverkas. Jag skall dock inte gå närmare in på det som gäller produktionsledet utan vill i stället göra några reflexioner som framför allt har med distributionen att göra, särskilt den viktiga livsmedelsdistributionen.

Det är självklart att handels succes-

Remissdebatt

siva rationalisering under de senaste decennierna medfört många fördelar även ur konsumentsynpunkt. Ingen seriös bedömare vill väl t. ex. ha en återgång till den typ av varudistribution som vi hade på 1930- och 1940-talen. Numera har väl ingen någonting emot självbetjäningssystemet i och för sig. Den intensiva debatt som flammats upp kring distributionsfrågorna på senare tid visar emellertid att utvecklingen inte enbart varit av godo. Det gäller nu för samhället att underlätta en bättre anpassning av formerna för varuförsörjningen efter den situation som konsumenterna har råkat i utan att de därför tvingas avstå från de fördelar som strukturförändringen har inneburit. Vad som framför allt oroar stora grupper av konsumenter är att avståndet mellan butikerna blivit allt längre för allt fler.

Kravet på lönsamhet och effektivitet har drivits så långt att vi på livsmedelsområdet börjat skönja ett system av glest utspridda jättebutiker som målet för framtiden. Det är dags att innan vi hunnit så långt allvarligt diskutera om detta är en ur konsumentsynpunkt godtagbar målsättning. Frågan är om vi inte i en del avseenden redan har gått för långt.

Vi socialdemokrater har som bekant starkt engagerat oss för jämlikhetstanken, och konsumentfrågan börjar för mig att avteckna sig som en av de verkligt väsentliga jämlikhetsfrågorna. Det ligger ingenting av negativism gentemot handeln i en kritik som i stort sett går ut på att man vill ha mer av dess tjänster.

Det gäller för övrigt också att få till stånd en större framsynthet hos dem som planerar våra lokala och regionala centra. Vi kan väl också som politiker kosta på oss erkännandet att det i mycket gäller en kritik av oss själva. Alltför länge har vi hittills vägletts av tron på konkurrensen som ett mål i och för sig.

Med den utveckling som den renod-

lade konkurrensideologin lett till på distributionens område bör vi nu säga oss inte att principen om fri konkurrens skall överges till förmån för ett genomreglerat näringsliv utan att ett moment av planering från samhällets sida kan behövas, som tar hänsyn även till andra faktorer och som ger en beredskap för kompletterande insatser och värderingar, som utgår även från annat än strikt företagsekonomiska lönsamhetskalkyler av traditionellt snitt. Det är inget fel att eftersträva effektivitet, men vi måste vidga effektivitetsbegreppet till att omfatta inte enbart företagen utan även konsumenternas och samhällets insatser.

Vi lever i ett land där många — alltför många — ännu är lågavlönade, och deras situation måste förbättras på inkomstsidan, men vi måste också tänka på utgiftssidan, och då gäller det att inte bara se på den del av kostnaderna som representeras av penningutlägg. Tiden är också en kostnadsfaktor som vi på allvar måste ta med i kalkylen, liksom naturligtvis transportkostnaderna.

Det brukar hävdas att den koncentration, särskilt av livsmedelsbutikerna, som vi kunnat bevittna under senare år har varit nödvändig för att hindra prisuppgång som skulle ha blivit mycket stor. Jag har hört uppgifter om att vi i dag skulle ha haft avsevärt högre livsmedelspriser, om butikskoncentrationen inte kommit till stånd. Konsumentkooperationen är, såvitt jag vet, den enda företagsform som gjort ett mera allvarligt försök att beräkna storleken av de kostnadssänkningar som övergången från småbutiks- till storbutikkssystem innebär. Man har kommit fram till att det under en så lång period som från början av 1960-talet till mitten av 1970-talet kommer att bli en kostnadssänkning med totalt ungefär 3 procent, räknat på konsumentpriserna, i genomsnitt för hela perioden alltså högst några tiondels procent per år. Det finns

Remissdebatt

för övrigt experter som ifrågasätter, om inte de med övergången till jättebutiker förknippade kostnadsänkningarna till större delen motverkas av den tendens till onödigt stort varianturval som tycks följa med storbutikssystemet och som innebär att sortimentskostnaderna ökar, liksom också hyreskostnaderna för de ofta elegant utstyrda butikspalatsen.

Det är verkligen inte för att förringa värdet av att priserna hålls nere som jag velat ta upp dessa synpunkter. Mitt intresse för prisets roll som kostnadsfaktor i konsumentens budget är starkt, och jag har självfallet inte ändrat min inställning på den punkten. Det ligger mig varmt om hjärtat att samhällets resurser för prisövervakning och prisupplysning bibehålls på en hög nivå, men jag har velat markera något, som för övrigt pris- och kartellnämnden framhållit genom alla år fastän det inte alltid blivit så uppmärksammat, nämligen att priset som kostnadspost bara är en av de faktorer som en konsument måste ta i beaktande.

Jag tror kort sagt att vi från samhällets sida mer konsekvent än hittills får försöka anlägga ett totalekonomiskt perspektiv på dessa frågor. Än finns det tid att återupprätta konsumenten som marknadssystemets bestämmande huvudperson. Låt oss sträva dit!

Mot bakgrunden av det sagda hade jag tänkt att ställa några frågor till statsrådet Lange. Jag skulle kunna formulera dessa på följande sätt:

1. Kommer 1963 års konsumentupplysningskommittés betänkande att föranleda några åtgärder eller avvaktas konsumentutredningens samlade förslag? Har sistnämnda utredning, som man på alla håll tillmäter så stor betydelse, alla de resurser som erfordras för att inom något så när rimlig tid hinna genomarbeta hela det stora konsumentpolitiska fältet? Det är en mycket viktig och väsentlig fråga.

2. Eftersom utredningsuppgifterna är

så vidsträckta, har det i konsumentutredningens direktiv helt rimligt förutsatts att det kan ta lång tid att fullgöra uppdraget. Särskilt som väl förhoppningen är att riktlinjerna för en rad helt nya konsumentpolitiska åtgärder skall dras upp och att en sålunda omorienterad konsumentpolitik smidigt skall infogas i det övriga närings- och konkurrenspolitiska systemet, är det naturligt om utredningsarbetet görs grundligt. Men samtidigt är det önskvärt att den konsumentupplysning som bedrivs av de nu existerande organen inte stannar i utvecklingen. Min fråga blir därför: Vad kan man i avvaktan på konsumentutredningens arbete göra för att allt fler medborgare skall få nytta av det konsumentarbete som utförs vid dessa organ och för att detta arbete skall bli effektivare?

3. Av pressuppgifter har framgått att koncentrationen i detaljhandeln skall utredas. Är det möjligt att vid uppläggnings- och utredningsarbetet beakta de önskemål som framförts från servicekommittén om en hushållsinriktad distributionsstudie?

4. Butikskoncentrationen inom livsmedelshandeln drabbar hårt många medborgargrupper, och speciella svårigheter får de som bor i glesbygder. En förberedande expertstudie har inom handelsdepartementet gjorts kring dessa frågor, men för att få fram en långsiktig lösning fordras ytterligare utredning, som helst bör ha en bred förankring. Är det möjligt att snabbt påbörja detta utredningsarbete och att samordna det med den nyssnämnda, mera omfattande varudistributionsutredningen?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag skall försöka besvara de frågor som herr Lindahl nyss riktade till mig och som rör konsumentupplysning och prisfrågor. Men låt

Remissdebatt

mig innan jag gör det i korthet peka på vissa principiella ting i sammanhanget.

Den pågående debatten, som blivit alltmer intensiv, har ibland — det skall jag erkänna — varit förvirrad, för att inte säga förvirrande. Den tyder ändå på att synsättet när det gäller konsumenternas ställning och inflytande i näringsliv och ekonomi är på väg att undergå en radikal förändring. Om jag tolkade herr Gustafson i Göteborg rätt gav han i sitt anförande i går uttryck för sin förståelse för en nyordning. Om han kan räkna med många meningsfränder inom oppositionen, så innebär det såvitt jag kan finna att det har skett en mycket glädjande omsvängning i attityden. Det har inte alltid varit så lätt att hos de borgerliga vinna förståelse för att inte bara konsumentupplysningens organisatoriska resurser utan också konkurrenslagstiftningen behöver anpassas till utvecklingens krav.

Men det räcker inte med att bara kräva ökad konsumentupplysning — man måste också klart kunna ange inriktning och ändamålsenliga metoder. Och här erfordras en bättre kännedom om konsumenternas situation i dagens samhällning, deras behov och reala möjligheter att välja, att göra prioriteringar i ett sammanhang över hela det ekonomiska och sociala fältet, såväl på den enskilda som på den offentliga sektorn; herr Lindahl antydde nödvändigheten av det. De kunskaperna om konsumenten har vi inte i dag — i varje fall är de högst ofullständiga.

I den liberala ekonomiska teorin och förkunnelsen fick man till leda höra att det ytterst var konsumenten som avgjorde produktionens sammansättning och inriktning. Företaget publicerade vad konsumenterna ville ha. Den bild av samhället som presenterades var den renodlade konkurrensens och fria marknadsushållningens system. Det var en bild som inte ens för ett par mansåldrar sedan hade mycket med verklighe-

ten att göra, i dag knappast någonting alls.

Med de snabba förändringar som vårt näringsliv undergår har konsumentens inflytande och möjligheter att påverka fabrikation och distribution försämrats. Strukturförändringarna berör i allt högre grad också varudistributionen och handeln; även det erinrade herr Lindahl om. Koncentrationen och centraliseringen gör det allt svårare för konsumenten att orientera sig. Möjligheterna att erhålla information är bristfälliga. Försäljningsmetoderna blir alltmer raffinerade och skickligt utformade. Med någon överdrift skulle jag nästan våga göra följande påstående: Snarare än att representera den mäktiga drivkraften i vårt ekonomiska system är konsumenten på väg att bli dess värnlösa offer. Vår strävan bör gå ut på att ge konsumenten en rejäl chans att få den makt och det inflytande som han har i den klassiska teorin.

Naturligtvis kan vi inte ge konsumenten hans rättmätiga ställning i ekonomin genom att rida spärr mot strukturomvandlingen i näringslivet och än mindre genom att söka vrida utvecklingen tillbaka. Det renodlade konkurrens-samhället skulle vi ändå inte kunna skapa. Det har egentligen, herr talman, bara existerat i andevärlden.

Statsmakterna måste inrikta ansträngningarna på att ställa de resurser till förfogande och sätta de vapen i händerna på konsumenterna som gör det möjligt för dem att aktivt påverka priser, varudistribution och produktutveckling. En del har redan gjorts — det erkänner vi väl gärna — i detta syfte. Men åtskilligt, kanske det mesta, återstår. Det finns både plats för och behov av reformer.

Den i fjol tillsatta konsumentutredningen har till uppgift att företa en ingående och allsidig granskning av snart sagt hela fältet av konsumentfrågor och den problematik som vi här möter. Den prövar bl. a. frågan om effektivare sam-

Remissdebatt

ordning av konsumentupplysningen om varors egenskaper och priser. Nya organisationsformer kan därvid komma i fråga. Vad vi emellertid först behöver är ett underlag för en diskussion om de bärande principerna för effektiva åtgärder på konsumentområdet. Vi måste utforma en progressiv konsumentpolitik som verkligen ställer konsumenten i centrum, och det är inte gjort i en handvändning. Jag har ändå hemställt hos utredningens ordförande att utredningen skall presentera i varje fall ett underlag för viktiga politiska ställningstaganden redan i höst.

Nu vill jag övergå till herr Lindahls frågor. Den första gällde, om jag förstod honom rätt, 1963 års konsumentupplysningsutredning. Den remissbehandlas för närvarande, och avsikten är att betänkandet och remissvaren skall överlämnas till den sittande konsumentutredningen för att närmare övervägas där.

Det bör nämnas att förslagen i väsentliga delar innebär rekommendationer till konsumentrådet. Ett samråd mellan den nu arbetande utredningen och konsumentrådet kan därför bli aktuellt. Anser konsumentutredningen och konsumentrådet att förslagen i betänkandet — eventuellt modifierade med hänsyn till vad som sägs i remissvaren — bör genomföras helt eller delvis utan att utredningens samlade förslag avvaktas, kan naturligtvis åtgärder vidtas i det syftet, men det är möjligt — ja, jag betraktar det t. o. m. som troligt — att de uppslag och synpunkter som betänkandet innehåller får samordnas med andra förslag inom ramen för den helhetsbild av konsumentupplysningens uppgifter, metoder och organisation som konsumentutredningen kan förväntas komma fram till.

Den andra frågan som herr Lindahl ställde rörde de resurser som den sittande konsumentutredningen kan behöva för att slutföra sitt uppdrag inom rimlig tid. Jag kan försäkra att utredning-

ens nu aktuella behov av experter och sekreterare blivit tillgodosett, men det skall villigt erkännas att arbetsuppgiften är mycket stor och delvis svår att lösa, inte minst därför att det på många väsentliga punkter kan krävas ett radikalt nytänkande och en ny syn på de grundläggande förutsättningarna för en effektiv konsumentupplysning.

På grund av omfattningen och svårighetsgraden kan utredningsarbetet ta längre tid än vi alla kanske skulle önska. Jag anser det ändå inte uteslutet att det kan visa sig möjligt att för nästa års riksdag lägga fram principförslag till en ny organisation för den statliga konsumentupplysningen, även om de bärande principerna måste diskuteras först, såsom jag redan har understrukt. Redan i direktiven för utredningen har framhållits vikten av att den statliga konsumentupplysningen inte stannar i utvecklingen under den tid utredningen pågår.

Härmed är jag kanske inne på herr Lindahls tredje fråga. Jag vill erinra om den verksamhet med lokala konsumentkommittéer i vissa städer som på hösten 1967 togs upp på initiativ av de stora löntagarorganisationerna och den utredning som den socialdemokratiska partistyrelsen gemensamt med Landsorganisationen föranstaltat om. Denna verksamhet har fått ekonomiskt stöd av konsumentrådet, och den innebär ett försök att få till stånd en aktiv medverkan av konsumenterna själva. De är ofta, utanför konsumentkooperationen, inte särskilt väl organiserade.

De hittills vunna erfarenheterna är, såvitt jag kan döma, lovande, och ger den fortsatta försöksverksamheten grund för samma bedömning, bör man allvarligt överväga att bygga ut verksamheten till riksomfattning.

Det är riktigt som herr Lindahl säger, att en ny varudistributionsutredning håller på att förberedas i handelsdepartementet och att servicekommittén fört fram önskemål om en hushållsinriktad

Remissdebatt

distributionsstudie. På frågan, huruvida detta önskemål kan beaktas vid uppläggningsen av varudistributionsutredningen, vill jag svara ett obetingat ja. I själva verket måste de tankar och synpunkter på verkningarna för de enskilda hushållen av butikshandelns koncentration, som anförts av servicekommittén och för övrigt även av det socialdemokratiska kvinnoförbundet och som vidareutvecklats i konsumentutredningens remissvar, bli av stor betydelse för inriktningen av den nya utredning jag inom kort kommer att föranstalta om. Den studie av frågan om glesbygdens varuförsörjning som gjorts i handelsdepartementet och som herr Lindahl erinrade om var ett första försök att kartlägga några av de väsentligaste faktorerna och att utan anspråk på slutgiltighet skissera åtminstone en temporär lösning.

Av detta framgår, som också påpekats, att ytterligare utredning med bredare förankring är nödvändig — jag ger herr Lindahl rätt också i det. Remissvaren på handelsdepartementets studie i frågan håller just nu på att bearbetas, och avsikten är att resultaten skall kunna redovisas inom en nära framtid. Det fortsatta arbetet i glesbygdfrågan bör, såvitt jag nu kan bedöma, ingå som ett led i den blivande varudistributionsutredningen och skall i varje fall samordnas med denna utredning.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse till både vad herr Lindahl och handelsminister Lange sade och som visade att dessa talare verkligen tror att det finns förutsättningar att ge konsumenten den funktion som han bör fylla i en marknadsekonomi inom en ramhushållning. Vi hör annars i den socialistiska debatten från en del håll talesätt om att konsumenten är manipulerad av dunkla krafter och att samhällsutvecklingen har lett till att han inte har någon chans att få sina intres-

sen bevakade och att marknadsekonomi därför bör ersättas med något slags statlig dirigerad. Här uttryckte båda dessa talare en tro på konsumentens möjligheter.

Så säger handelsministern att det är glädjande, om man på liberalt håll kan finna förståelse för detta. Ja, vi har ända sedan Bertil Ohlin skrev sin bok »Fri eller dirigerad ekonomi» arbetat just för att ge konsumenten sådana möjligheter. Jag nämnde i går hur jag i mitten på 1950-talet i riksdagen förgäves begärde större anslag till monopolbekämpning. I den motion, som vi väckt i år, har vi föreslagit organisatoriska åtgärder som skall öka konsumentens möjligheter.

Vidare har vi föreslagit ökade ekonomiska resurser för konsumentvaruforskning och konsumentupplysning samt för verksamheten i den pris- och kartellnämnd som herr Lindahl är nära knuten till.

Jag kan försäkra handelsministern att han kan räkna med en intresserad inställning från vårt håll då det gäller åtgärder i syfte att möjliggöra för konsumenten att hävda sig och spela den roll som är nödvändig för att marknadsekonomi skall fungera.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är glad över det stöd som herr Gustafson i Göteborg nu åter utlovar. Däremot är jag inte lika nöjd med det intresse som dessa frågor tidigare har rönt från folkpartiets sida. Självfallet har man då och då trott sig kunna vinna en del taktiska fördelar med att även på detta område föreslå någon ökning utöver vad regeringen funnit möjligt att begära med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget och den avvägning som görs i budgetsammanhang.

Men det har inte alltid varit så väl beställt. Jag erinrar mig åtskilliga debatter som jag har haft i denna kam-

Remissdebatt

mare, bl. a. med en tidigare ledamot av folkpartiet, nämligen herr Kollberg, som många gånger avstyrkte och talade mot förslagen till skärpningar och till ökade resurser för just denna verksamhet på konsumentområdet. För endast ett par år sedan — jag tror att det var 1965 — lade regeringen fram ett förslag som var grundat på ett fall i näringsfrihetsrådet; vi ansåg att näringsfrihetsrådet skulle få rätt att vid vite förelägga ett företag som tredskades att göra sina leveranser allmänna och inte hindra vissa avnämare att försälja företagets produkter.

Jag vill minnas att det inte bara var flera folkpartistiska riksdagsmän som lade ned sin röst, när man skulle ta ställning till denna ganska enkla åtgärd för att få till stånd större effektivitet i lagstiftning, utan det t. o. m. fanns några folkpartister som tillika med många andra borgerliga röstade emot förslaget.

När nu herr Gustafson i Göteborg förklarar att han har all förståelse för att vi bör stärka konsumentens ställning i den nuvarande hushållningen hälsar jag det med tillfredsställelse. Om vi från vår sida haft en viss benägenhet att betona att konsumenten är rätt utlämnad i marknadshushållningens samhälle, så har anledningen varit, att andra hänvisat till de utomordentligt goda möjligheter de redan haft.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara begagna tillfället att tacka statsrådet Lange för det svar jag har fått på de av mig framställda frågorna. Det var många ur konsumentens synpunkt glädjande besked som handelsministern hade att lämna.

Jag anser för min del att det är mycket positivt, att vi har fått en så livlig debatt angående konsumentens roll i blandekonomin samhälle. En sådan bok, som den Britta Åkerman har gett ut, »Makt åt konsumenten», har verkat

som en nyttig injektion i den debatt som pågår inom våra folkrörelser och på olika håll i samhället. En annan studiekurs »Varor på väg», utgiven av Socialdemokratiska kvinnoförbundet och Brevskolan, har ju väckt en mycket stor uppmärksamhet på skilda håll i pressen. Jag tror att här finns ett underlag för en debatt som kan ge många värdefulla synpunkter på den problematik som konsumenten står inför i 1970-talets samhälle.

Av handelsministerns svar till mig framgick att konsumentutredningen möjligen kan framlägga vissa delförslag redan instundande höst.

Jag hälsar detta med stor tillfredsställelse alldenstund man på så många håll med spänning avvaktar konsumentutredningens resultat. Man förväntar sig ett samlat grepp. Från konsumenthåll har ofta klagats över de ständiga utredningarna, och därför hyser man nu förhoppningen att konsumentutredningen skall få resurser för att på ett radikalt och riktigt sätt kunna gripa sig an de stora problem den är satt att lösa. Jag är medveten om att detta fortsatta utredningsarbete kan ta längre tid än beräknat, men jag hoppas ändå att handelsministern skall lyckas i sin strävan att få fram ett principförslag redan till nästa års riksdag.

Jag ber också att få instämma i handelsministerns positiva ord om de lokala konsumentkommittéerna. Jag tror att de hittills vunna erfarenheterna är enbart goda och att det finns skäl att tänka sig en fortsatt utbyggnad av dessa kommittéer.

Glesbygdens problematik får vi kanske anledning att diskutera vid något annat tillfälle. Det är nog värdefullt om det utredningsarbete som handelsdepartementet börjat kommer att fortsätta. Denna problematik gäller inte bara norrlandskommunerna. Även ett tiotal mil från Stockholm kan uttunningen och nedläggningen av butiker och därmed sammanhängande svårigheter för män-

Remissdebatt

niskorna utgöra ett mycket stort problem.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När handelsministern skulle anföra något exempel på en liberal riksdagsledamot som varit negativ till bekämpning av konkurrensbegränsningar tog han fram en ledamot som har lämnat denna kammare, nämligen herr Kollberg. Men det var ett ganska olyckligt val, som visar ett minnesfel hos handelsministern. De motioner som gällde ökade anslag till myndigheterna för bekämpning av monopol och karteller var undertecknade av herr Kollberg och mig, som alltså stod på samma sida, och det var den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten som avslog motionerna.

Nu säger herr Lange att han tycker det är bra om han här får förståelse från vårt håll. Inte bara förståelse, herr handelsminister, vi har drivit denna fråga genom motioner år efter år. Och vi har också i år en motion som syftar till att stärka konsumentens ställning och ge honom skydd.

I detta sammanhang kanske jag också får ställa en fråga till handelsministern beträffande en sak som jag berörde i går, nämligen konsumenternas bristande skydd gentemot ambulering bokförsäljare som tvingar på dem kontrakt vilka de inte har någon möjlighet att annullera. Sådana möjligheter finns i USA, i England och i Australien — men inte i Sverige. Är man på den punkten villig att göra något?

Slutligen säger herr Lange att det ju kan hända att folkpartiet har drivit denna fråga, men att det har varit av taktiska skäl, medan alla socialdemokratiska framstötter tydligen har gjorts av sakliga skäl. Jag vet inte, om detta skall anses vara ett inslag i en saklig debatt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Frågan om åtgärder gentemot ambulering bokhandlare är föremål för övervägande i annan ordning och inom ett annat departement — det kan jag lugna herr Gustafson i Göteborg med.

Jag begärde ordet också för att säga att jag är medveten om att när t. ex. den nya konkurrenslagstiftningen, efter den gamla prisregleringslagens upphävande, förelades riksdagen så fick den ett stöd från herr Kollbergs sida och jag förmodar även från herr Gustafsons. Men det är inte lätt att finna exempel på ett lika helhjärtat stöd i riksdagsprotokollen — jag hänvisar herr Gustafson till dem — varje gång förslag om ändringar av lagstiftningen och dess anpassning till utvecklingen framlagts. Jag gav ett konkret exempel. Herr Gustafson valde att inte kommentera det. Jag hoppas det inte berodde på att också han ställde sig skeptisk mot *den* lagskärpningen.

(Herr Gustafson i Göteborg: Jag har inte rätt till fler repliker nu.)

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I finansplanen visar regeringen en försiktig optimism i fråga om den framtida konjunkturutvecklingen i vårt land. Även om vi nu befinner oss i en konjunkturuppgång, har vi fortfarande höga arbetslöshets-siffror som inger oro för trygghet och sysselsättning. I vissa norrlandslän är arbetslösheten till och med större i år än som framgått av fjolårets toppnotering. Cirka 40 procent av alla arbetslösa finns i Norrland, vilket skapar en känsla av otrygghet även för framtiden.

Gävleborgs län tillhör de norrlandslän där arbetslösheten är större i år än den var vid motsvarande tidpunkt i

Remissdebatt

fjol. I januari 1968 redovisades 3 317 arbetslösa mot 3 424 i år, och vissa regioner inom länet är synnerligen hårt drabbade. Inom Ljusdalsregionen var vid räkningstillfället i januari 1969 492 personer arbetslösa, vilket är den högsta siffran som noterats vid arbetsförmedlingen under de senaste sex åren. Denna siffra bör dessutom ses mot bakgrunden av den kraftiga utflyttning som skett från regionen. Under åren 1961—1967 minskade folkmängden med 3 027 personer, vilket antal under fjolåret steg med ytterligare 573.

Av länets befolkningsminskning under fjolåret svarar Ljusdalsregionen för i det närmaste 75 procent. Det är en utomordentligt allvarlig situation som bristen på arbetstillfällen inom länet har skapat, framför allt inom Ljusdalsregionen. När regeringen nu bedömer läget så att en konjunkturförbättring är på väg får man livligt hoppas att denna inte bara kommer att gälla tidigare »heta» områden i vårt land utan också får påtagliga och positiva verkningar i norrlandslänen, som för närvarande är värst drabbade. Enbart konjunkturuppgången torde inte heller kunna rädda situationen, utan den måste följas av industriella utbyggnader och stimulans av statsmakterna i förening med ökade lokaliseringspolitiska insatser.

Ljusdalsregionen har regeringens ord på att den är en av de tio regioner i Norrland där regeringen är beredd att göra särskilda insatser för att säkra den långsiktiga tryggheten till sysselsättning och inkomster för människorna därstädes. De insatserna måste emellertid göras nu, innan befolkningsminskningen gått så långt att servicenäringsarna försvunnit, ty sedan blir det nästan omöjligt att reparera skadan.

Även i Gästrikland är arbetslösheten ovanligt stor. Enbart i Gävle stad är antalet arbetslösa något över 1 000 personer, vilket på sitt sätt är ganska

ovanligt när det gäller den södra delen av länet, där förhållandena är bättre än i Hälsingland.

Sedan vill jag också ta upp en annan fråga som har dagsaktualitet. Medan ungdomskadrarna uttunnas alltmer i landsorten brottas storstadsregionerna med svåra ungdomsproblem. Jag vill inte rikta någon kritik mot ungdomen i allmänhet, men vi har oroande inslag i dagens ungdomsvärld, vilka tar sig uttryck i narkotikabruk, våld och brutalitet.

Jag vill inte heller påstå att de ungdomar som är inblandade i sådana sammanhang ensamma bär skulden till det som sker. Det är inte så lätt att vara ung i dagens överflödssamhälle, där frestelserna och utbudet är långt större än någon gång tidigare. Knarklangarna är som regel inga ungdomar. Våldet, såsom det presenteras genom press, film och TV, produceras som regel inte heller av ungdomen, men ungdomen är ändå den grupp som kanske lättast påverkas av sådan öppen propaganda.

Man kan finna åtskilliga exempel på brott och våld i dagens ungdomsvärld, där ungdomar inspireras till sådana handlingar av våra massmedia. I flera fall har TV angivits som en perfekt inlärningsstudie. Allt fler människor ansluter sig till den uppfattningen att TV visar program, som ger en vrångbild av samhället och bidrar till att brutalisera ungdomsvärlden. Till och med i regeringskretsen börjar man bli oroad. Försvarsministern har ju helt nyligen uttryckt farhågor i denna riktning.

Hur mycket svenska folket än underkänner dylika program och programinslag förefaller det inte finnas någon väg till förbättring. Visserligen åligger det radionämnden att övervaka att avtalet mellan staten och Sveriges Radio beträffande programverksamheten iakttas, men det är ytterst sällan som en anmälan till radionämnden föranleder

Remissdebatt

någon anmärkning och än mindre någon åtgärd.

Bestämmelserna i avtalets 6 § om att kultur- och samhällsinformation skall ges i lämplig form och i 7 § om att programmen skall skänka god förströelse och underhållning tolkar radionämnden som att programmen måste hållas mycket allmänna och att det rör sig om svårbedömbara smakfrågor. Det är allt man där har att säga på denna punkt.

Mot bakgrund av dessa ståndpunktstaganden är det inte så underligt att man i radionämndens berättelse för 1968 kan läsa följande: »Under året har flera gånger uppkommit fråga huruvida underhållningsprogram med hänsyn till sin kvalitet kunde anses strida mot Sveriges Radios avtal med staten. Radionämnden har uttalat, att brott mot avtalets regler om programmens estetiska halt kan föreligga endast i mera uppenbara fall men att formuleringen god förströelse och underhållning i 7 § i avtalet dock innebär att avtalet ställer vissa kvalitativa krav på underhållningsprogram. Nämnden anser sig ha att övervaka att dessa minimikrav upprätthålls men kan inte sträcka sin granskning därutöver. Radionämnden har inte i något fall funnit ett underhållningsprogram på grund av dess allmänna kvalitet strida mot nämnda bestämmelse i avtalet.»

Jag betvivlar, herr talman, att ett sådant konstaterande stämmer med svenska folkets uppfattning i dessa frågor. I annat sammanhang talar radionämnden om att man inte får låta programkvaliteten dikteras av de allra enklaste tyckena. Vad menar man med enklaste tyckena? Avser radionämnden därmed de 177 anmälningar som inkommit från allmänheten under 1968 med anmärkning mot program? Av 19 beslut utmynnar endast två i anmärkning. I 104 ärenden har nämnden funnit anmärkning vara obefogad. Endast två

frågor om anmärkning har nämnden upptagit på eget initiativ. Vilka dessa frågor är framgår inte av redogörelsen.

Det har, herr talman, riktats kritik mot det sätt på vilket pressens opinionsnämnd fungerar, och i riksdagen har väckts motioner om tillsättande av en av riksdagen vald pressombudsman som skulle handha de pressetiska frågorna. Trots att pressens opinionsnämnd är tidningarnas eget organ synes den ha fungerat vida bättre ur allmänhetens synpunkt än radionämnden. Med anledning av cirka 50 anmälningar mot dagstidningar under 1968 har opinionsnämnden avkunnat 35 fällande domar med klander mot tidningarna. Tre anmälningar av fyra leder alltså till fällande dom. Det har också visat sig att tidningar som drabbas av en fällande dom reagerar, och domen publiceras både i den dömda tidningen och i övriga tidningar.

Jag tror att det vore skäl i att radionämnden valdes av riksdagen och att den finge lämna en redogörelse för sin verksamhet — lik justitieombudsmännens ämbetsberättelse — som granskades av riksdagen. Så som radionämnden nu fungerar kan vi lika gärna avskaffa den och på så sätt åtminstone bespara allmänheten besväret att skriva anmälningar mot program som ändå inte leder till någon åtgärd.

Jag vill också påpeka att radioutredningen uttalade sig ganska bestämt i fråga om de estetiska kraven på programmen. Det heter att »i den goda smakens namn bör någon form av estetisk slaggutrensning förekomma. Därtill bör man vid den allmänna avvägningen inom detta område eftersträva att föra fram det till form och innehåll bättre godset. En sådan strävan bör vara angelägen för varje radio- och TV-företag med ansvarskänsla och självaktning, då ju publikens flertal ägnar huvuddelen av sitt intresse åt just dessa programområden.»

Remissdebatt

Om radionämnden — och jag kan även inflika radiostyrelsen — inte skärper sig i bevakandet av dessa frågor inom ramen för vad avtalets kvalitetskyddande bestämmelser kräver och vad radiolagen kräver, är det risk för att trycket från den växande opinionen blir så stark att den förtroendekris, som Sven Wedén talade om i går, blir helt oundviklig. Trots radionämndens blygsamma tillvaro visar trenden att antalet anmälningar i radionämnden mot programmen ständigt ökar. År 1965 var antalet 34. År 1966 utgjorde antalet 51, och år 1967 var det 91. År 1968 steg siffran till 177.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Planeringsfrågorna har under senare år stått i centrum för debatten. Det talas mycket om behovet av medinflytande i planeringsprocessen. Det talas också om konsumentupplysning; den frågan har vi hört en del om tidigare i kväll. Då är det skada att det av politiker och andra ofta använda uttrycket *riksplanering* fortfarande är så diffust. Därför vill jag som mitt tema i den nu pågående redovisningen av olika intressen ta upp några planproblem. Jag har inte som herr Lindahl haft möjlighet att beställa hit något statsråd och får förden skull lov att redogöra litet mera i detalj för vad som har hänt på detta område.

I statsverkspropositionen år 1967 talas det för första gången om någonting som kan kallas en riksplanering. Där står att man inom kommunikationsdepartementet som ett led i en strävan att förbättra samhällsplaneringen har inlett ett arbete för en översiktlig planering i fråga om markanvändning. Vi möter detta uttryck också något senare under året. I en proposition från departementet begärdes

anslag för ett ökat antal experter som skulle ägna sig åt detta arbete. I 1968 års statsverksproposition säger man att ett försöksarbete bedrivs inom departementet som förberedelse för ett arbete, som skall gälla probleminventering och tekniska metodstudier. Det begärs 400 000 kronor ytterligare för experter.

I årets statsverksproposition heter det att ett arbete pågår som skall ta form av en fysisk riksplan. Första etappen är klar. Den avser en probleminventering och metodikstudier. Därefter skall informationer insamlas, och så småningom skall allmänna riktlinjer ges i form av en skiss till en riksplan till ledning för handlande i markanvändningsfrågor.

I den proposition där inrättandet av planverket föreslogs år 1967 hette det att intensiva studier pågick, att det förelåg behov av en riksöversikt samt att man sökte administrativa former och utredde hur man möjligen skulle ändra lagstiftningen. När den propositionen behandlades i riksdagen, var jag med och diskuterade med statsrådet Palme, och jag varnade honom då för det tillvägagångssätt som han tydligen var beredd att tillämpa och som hans efterträdare också har tillämpat, nämligen att bedriva arbetet bakom slutna dörrar i departementet. Herr Palme hade någon tid dessförinnan medverkat i en diskussion, som jag hade tillfälle att följa, med lord C. P. Snow, författaren till boken om de två kulturerna. Diskussionen handlade just om experter och lekmän, och herr Palme förklarade att man bör akta sig för att lita på *en* expert. Man måste ställa experter mot varandra, och de politiska besluten måste sedan fattas med hjälp av den värdering man gör av de olika experternas framställning. Jag varnade därför herr Palme inte bara för att anlita endast en expert utan även för att förlita sig på flera experter som tillsammans bildade en arbetsgrupp inom ett

Remissdebatt

departement. Inte heller i det senare fallet finns möjlighet att ställa en expertis mot en annan.

Jag rådde statsrådet Palme att endast till en början låta det vara ordnat på det sättet, men det fortsätter nu likadant på tredje eller fjärde året. Statsrådet framhöll i vår diskussion att det självklart är en politisk uppgift att utvärdera de olika alternativ som kan komma fram. Han sade vidare att det är bråttom, att han skulle öppna dörarna och redovisa men att man inom departementet måste få tid att tänka. Det tänkandet fortsätter alltså nu på tredje eller fjärde året.

I bygglagutredningens direktiv — det nästa dokument som jag har funnit behandla riksplaneringen — framgår det indirekt av ordalydelsen att utredningen inte skall ta upp frågan om en lagstiftning angående riksplanen utan utgå från att en sådan finns. När det tillsätts en stor utredning om de planinstitut som skall finnas, är det kanske inte riktigt vad man hade väntat att det skall utredas på annat håll — men fortfarande inom departementet — hur riksplaneringen skall fungera.

I samband med bygglagutredningens arbete har man vidare kommit underfund med att man nu är inne på den andra etappen, i vilken man skall göra en skiss till en riksplan. Det är mycket mer än vad statsrådet Palme från början talade om.

Nåväl, dessa fakta kan vara bekanta för riksdagens ledamöter genom vad som har stått i propositioner och andra offentliga handlingar. Vi har fått några ytterligare upplysningar genom statssekreterare Petersons anförande vid en naturvårdskonferens i höstas. Av detta framgår också att man håller på med att skapa en riksplanering, som skall redovisas med en huvudkarta, specialkartor, tabeller, text o. s. v. och skall ligga till grund för de regionala och andra översiktsplaner, vilka kan komma till stånd i andra sammanhang.

Det är dessutom ganska bekant — det har sipprat ut och väl också stått i tidningarna — att riksplaneringsgruppen har konsulterats vid avgörandet om Väröbacka och i de diskussioner som förts angående lokalisering av kärnkraftverk i stockholmsregionen. Man vet emellertid ingenting om vilka alternativ som har förelegat. Det har varit en helt intern diskussion, vilket inte kan anses tillfredsställande i ett läge där man överallt talar om att det skall vara insyn i planeringen och demokratiskt medinflytande.

Av utredningar som kommit från planverket framgår att detta verk genom departementet fått särskilda medel för att utföra en del översiktliga planeringsuppgifter av landsdelskaraktär; det finns ett uppdrag för västra Sverige, ett för södra Sverige och ett för mälarna—hjälmarmrådet. Av inledningen till mälarna—hjälmarmrådet framgår att det råder oklarhet i fråga om huvudmannaskap, mål, metoder o. s. v. Man famlar i fåvitsko och känner sig litet osäker eftersom man vet att det finns en högre makt inom departementet som håller på med liknande och övergripande uppgifter, och man har kanske inte den rätta kontakten med departementet.

Denna mycket kortfattade redovisning, som jag har plockat ihop från olika offentliga akter, vilka dock inte alla är bekanta för riksdagen, visar att läget är ganska otillfredsställande. Däremot måste man säga att den redovisning, som förre inrikesministern lämnade innan han frånträdde sitt ämbete, beträffande den lokaliseringspolitiska utvecklingsplaneringen — vilken flera talare tidigare i dag har berört — är föredömlig. Jag är inte särskilt imponerad av planeringsmomentet i Länsplanering 67. Planeringarna borde hellre kallas prognoser, och man borde haft klart för sig, vilket jag sagt tidigare i en interpellationsdebatt, att dessa prognoser är farliga eftersom de är styran-

Remissdebatt

de. De är inte sådana som man använder för att sedan fortsätta direkt med planeringsåtgärder i avsikt att vända på prognoser eller få andra resultat.

Den redovisning som har gjorts ger i alla fall en intressant överblick över hur man ser på utvecklingen inom kommunblocken och de olika länen. Där får man alltså fram ett underlag som gör det möjligt att gå vidare med direkta åtgärder, som kanske kan vända negativa utvecklingsriktningar uppåt och kan åstadkomma en fördelning över landet inte bara av befolkningen utan också av resurserna i olika avseenden. Inrikesministern talar om olika styrande medel, om bostadsbyggnadskvoter, om offentlig verksamhet som kan lokaliseras, om stalliga och halvstatliga företagslokaliseringar. Han nämner att man kan tänka sig att ge lokaliseringssubsidier till statsägda företag om så skulle anses motiverat. Över huvud taget verkar han intresserad av att också göra någonting åt detta. Det skulle verkligen kunna bli en planering och inte bara en prognos vid opåverkade förhållanden.

Den del av inrikesministerns redovisning som mött det största intresset är de storstadsalternativ han framför; flera av kammarens ledamöter har ju i debatten gett uppslag beträffande andra alternativ till koncentrationer.

Men fortfarande säger inrikesministern, och det är väl riktigt, att kunskaperna är ofullständiga. Jag ser därför med tillfredsställelse att man avser att offentliggöra övervägandena inom den särskilda expertgruppen för regionala utredningar — ERU, som den kallas. Tydligt skall det ske i år. Man skulle på det sättet få större möjligheter att bedöma dessa frågor, som inte är så lätta att klara och som alldeles säkert fordrar insatser inte minst från statligt håll, även om kommuner, landsting och näringsliv måste medverka och anpassa sig efter de resultat som kommer fram.

Man kan väl här tala om ett den avgående inrikesministerns testamente, och jag tycker det är trevligt att han fått göra det när han nu slutar. Det är en rejäl redovisning av hur han har tänkt sig uppläggningsplaneringen, även om man inte kan vara riktigt nöjd i alla avseenden med genomförandet; jag skulle för övrigt tro att man inom departementet nu tycker att man var litet hastigt framme när man satte igång länsplanering 67. Herr Antonsson tog upp dessa frågor i sitt tidigare anförande i dag — eller det kanske rentav var i går; remissdebatter består av långa dagar och korta nätter, så det är litet svårt att veta om något sades den ena eller den andra dagen. Han antydde att det fanns tecken på en ändrad inriktning av den regionala utvecklingen av lokaliseringspolitiken. Jag kan gå med på en annan slutsats han drog. Han vill arbeta för ett decentraliserat samhälle så långt det är socialt försvarbart. Man kan fundera på vad som är socialt försvarbart eller inte, men jag tycker att man med denna utgångspunkt skulle kunna komma en bit på väg. Jag är beredd att diskutera dessa frågor med utgångspunkt från vilka insatser man skall göra från det allmänna för att upprätthålla ett decentraliserat samhälle. Men det kan hända att jag inte kan gå lika långt som herr Antonsson. Han trodde att decentraliseringen skulle främjas om man genomförde länsdemokratiutredningens propäer. Jag vill på en gång säga att jag inte tror det.

Vi har samhällsplanering på olika nivåer i vårt land. Vi har statlig samhällsplanering, landstingens samhällsplanering och kommunernas samhällsplanering. Den statliga samhällsplaneringen sker centralt men också regionala genom länsstyrelser och andra regionala statliga organ, som vi har ganska mycket av. Sverige är ovanligt decentraliserat beträffande statsverksamheten. Det finns väl inga länder — Finland kunde man möjligen jämföra med

Remissdebatt

— som har så decentraliserad statsfunktion som Sverige. Detta vill man nu avskaffa genom att ge landstingen en del uppgifter. Men många av de statliga uppgifter som nu är decentraliserade kan inte lämnas till landstingen.

Staten är stark, landstingen är starka med de uppgifter de har och kan bli starkare med ytterligare uppgifter. Jag är på det klara med att de bör ha större uppgifter. Men när det gäller samhällsplaneringen, som jag nu talar om, tror jag att de inte bör ha så mycket att beställa. Jag vill citera vad finansministern sade i sitt anförande i går i samband med frågan hur man skall fördela ansvaret mellan olika allmänna organ — stat, landsting och kommuner — beträffande olika uppgifter: »Den som betalar kalaset skall också ha ansvaret och beslutanderätten.» Tar landstingen hand om samhällsplaneringen, skall de alltså betala vad det kostar att genomföra den. Det går inte att ha planeringen på en nivå och genomförandet på en annan. Vissa delar av planeringen kan givetvis flyttas upp till landstingen, men genomförandet skall handhas av den instans som planerar. Om landstingen funderar litet över vad detta kan innebära, tror jag att de kommer att dra sig för det hela, eftersom det kommer att kosta en hel del.

Herr Antonsson gjorde det inte, men det finns andra som har antytt att de förslag som länsdemokratiutredningen kan komma att framlägga skulle vara ett alternativ till kommunindelningsreformen. En sådan tanke tror jag att man omedelbart skall slå ur hågen. Kommunindelningen har redan påbörjats; en del av blocken är färdigbildade och andra ligger i startgroparna.

Det görs gällande att kommunerna i alla fall blir för små. Ja, för vissa uppgifter är länen för små och i vissa avseenden utgör till och med riket en för liten »region». Ett av geografernas huvudbud är att varje verksamhet kräver sin region. Daghemmet har sin re-

gion, mellanstadiet sin, gymnasiet sin, vattenförsörjningen sin, o. s. v. Hur vi än bär oss åt, kommer vi i vissa fall utanför kommunerna eller länen. Ingen region kan ansvara för alla uppgifter. Denna anmärkning mot strävandena att göra kommunerna starkare och få dem lämpliga som planeringsenheter står sig inte, eftersom länen inte heller i alla avseenden räcker till.

Uttalandet av finansministern kan också belysa den ringa framgång som regionplaneringen här i landet har fått. I detta fall är det ett organ, tillsatt av de medverkande kommunerna — ett kommunalförbund — som planerar för mer än en kommun. Men detta organ har ingenting med genomförandet att göra. Därför har regionplaneringen blivit som den har blivit. Man har följt en annan linje i Skåne, där man bildat kommunalförbund som skall handha både planeringen och genomförandet av åtgärderna. Det är alltså inte tal om att landstinget i Malmöhus län skall sköta planering och genomförande, utan det är kommunalförbund som gör det. Därigenom har man åstadkommit en planering på kommunal nivå. Eftersom länsdemokrati-frågorna diskuterats så mycket och eftersom det är så många som försöker fly undan kommunindelningsreformen i tron att länsdemokratiutredningen skall kunna föreslå ett bättre alternativ bl. a. för samhällsplaneringen tyckte jag att jag borde ta upp detta.

Jag beklagar att riksplaneringen inte alls har redovisats på samma sätt som inrikesministern har låtit redovisa den ekonomiska planeringen. Avsikten är tydligen att riksplaneringen under åtminstone ett par år skall ligga förbergad inom departementet. Jag beklagar detta bl. a. av den anledningen att den planering som initierades av inrikesdepartementet hänger ihop med markplaneringen. Man kan ju inte syssla med ekonomisk investeringsplanering utan att ha markdispositionerna klara för

Remissdebatt

sig. Dessutom är det väl svårt att låta experter handha planeringen när beslut i frågan sedan skall fattas av politiska organ. Departementschefen Palme uttalade på sin tid — och det är ju alldeles självklart — att det inte, då dessa beslut skall fattas, är särskilt psykologiskt att det finns en färdig plan som har departementets stämpel. Man kan ju inte här förfara som man på senare år har gjort med promemorierna från departementen: en tjänsteman från departementet har skickat ut den utan att departementschefen tagit ställning och remissinstanserna har fått välja mellan olika alternativ. Man kan väl knappast göra så när det gäller ett så stort arbete som riksplaneringsskissen. Jag är verkligen orolig för att man plötsligt skall få sig förelagd en sådan skiss.

Jag hade tänkt vidga mina funderingar till att omfatta ett nordiskt sammanhang, men herr Adamsson har läst samma artikel som jag av Guttorm Hansen. Därför vill jag bara påminna om att det finns ett nordiskt perspektiv på detta. Vi har Örestadsområdet, Idefjordsområdet, Nordkalotten m. fl. områden som behöver tas med i en gemensam planering.

Folkpartiet har i sin motion om ekonomisk planering framhållit dessa frågor. Man har talat om behovet av en statlig översiktsplan, men man är också på det klara med att den måste anpassas till de beslutsformer som finns och till de organ som har kompetens att besluta i olika sammanhang. Man har sagt att exempel som Väröbacka, Vindelälven, kärnkraftverk o. s. v. bevisar hur svårt det är att ta ställning i enstaka fall utan att ha klart för sig sammanhanget. Den ene experten säger si och den andre så. Vi borde nu ha tillräckligt underlag, och riksplaneringsgruppen har tydligen blivit konsulterad i dessa frågor, men allmänheten och riksdagsmännen vet platt intet.

Folkpartiets motion går ut på att man för de översiktliga frågorna av riks-

karaktär skall tillsätta en parlamentarisk utredning. Vi finner det naturligt att man gör så. I motionen ifrågasätter man också om inte riksdagen i detta sammanhang borde inrätta ett särskilt utskott för att bedöma de uppgifter av planeringskaraktär som behandlas inom olika departement. Vi har ju fått en redovisning från inrikesministern om den regionala utvecklingsplaneringen, och vi har riksplaneringen framför oss. Vad jag nu sagt var huvudanledningen till mitt anförande. Jag kan dock inte underlåta att göra ett tillägg. Det är mera avsett för kammarens protokoll och möjligen till kammarens muntra-tion.

Statsministern rådde oss i dag att läsa finansplanen för att riktigt förstå vad det socialdemokratiska partiet och regeringen har utträttat och tänker ut-rätta. Jag har naturligtvis gjort detta. Jag har läst den tidigare — inte varje rad men sådant som intresserar mig, och till detta hör kommunernas investeringar. Där finner jag att finansdepartementet har fallit i den grop man själv har grävt med det fikonspråk som används i vissa sammanhang. Jag citerar från sid. 118 i den preliminära nationalbudgeten, och de närvarande bör höra noga på ty detta är svårt att fatta. Där står det: »Kommunernas negativa finansiella sparande under 1968 skulle ytterligare försvagas». Man skulle alltså försvaga ett negativt finansiellt sparande. Det skulle alltså bli bättre med sparandet! Men avsikten är att det negativa sparandet skall fortsätta. Man behöver låna ytterligare en halv miljard kronor. Detta uttrycks i klartext några sidor längre fram där det står: »För 1969 beräknas upplåningsbehovet öka med omkring en halv miljard kronor till följd av att utgifterna stiger snabbare än inkomsterna.»

Detta är klartext, och det förstår vi alla, men jag tror att man inom finansdepartementet inte riktigt har förstått innebörden i sin egen skrivning.

Remissdebatt

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Det är många intressanta frågor som har behandlats i denna remissdebatt, och jag skulle också vilja ta upp en del frågor, som kanske kunde föranleda diskussion, men med hänsyn till att kammarens ledamöter redan är tyngda av många tal och att flera återstår skall jag inskränka mig till tre frågor. Jag hade först tänkt ta upp en motion från de moderata om anslagen till investeringsbanken. Den andra frågan jag tänkte beröra gäller upprustningen av narkomanvården och den upprustning som rikspolisstyrelsen har fått. För det tredje vill jag nämna något om det beslut vi fattade i fjol angående underhåll av flygmateriel m. m.

Låt mig som sagt först nämna något om en av de motioner som har kommit in i år och som vi känner igen från tidigare år — det är högerns, numera de moderatas — yrkande om avslag på höjningen av aktiekapitalet i investeringsbanken från 700 miljoner till 1 miljard.

Denna motion visar att man lever kvar i de gamla konservativa tankar som alltid har präglat högern och som fortfarande finns kvar trots partinamnshytet, och lär göra det i många generationer.

I motion 313 sägs att denna bank kan leda till betydande institutionella och andra förändringar på kapitalmarknaden och inom näringslivet. Man skriver vidare: »Sålunda ger investeringsbanken möjligheter för statlig styrning av näringslivet varvid för samhällsutvecklingen grundläggande krav avseende konkurrensförmåga och yttersta effektivitet riskerar att bli åsidosatta.»

På ett annat ställe skriver man: »Skulle det vid något tillfälle visa sig föreligga ett sakligt betingat behov av ökat kapital, bör möjligheter härtill ges endast under den förutsättningen att bankens karaktär först dessförinnan så förändrats att riskerna för politiskt

missbruk och felinvesteringar förebyggs».

Alla känner säkert igen det som är konservativt: rädslan att förändra någonting, rädslan att införa nya saker i vårt samhälle som kan ge nytt liv, ge mer arbete och större trygghet åt de många människorna. Det är dessa saker som motionen återspeglar.

En annan sak som måste förvåna är att de moderata, antingen det är av okunnighet eller med avsikt, talar om ägarbas. Motionärerna skriver att det över huvud taget är angeläget att vidga bankens ägarbas och upphäva dess särställning.

Man skall alltså vidga bankens ägarbas. Kan någon tänka sig någon annan bank eller något annat kreditinstitut i vårt land som har en bredare ägarbas än investeringsbanken har? Jag känner inte till någon sådan bank, och det skulle vara intressant om någon från de moderata kunder lämna en upplysning på den punkten.

Som jag sade har vi kanske andra värderingar när det gäller vem som skall äga tillgångar i samhället. På den punkten föreligger det en skillnad mellan de konservativa och oss socialdemokrater. Jag kan försäkra motionärerna att investeringsbanken har mottagits positivt av många företag, som funnit att man har kunnat komma till tals med investeringsbanken och att det har öppnats nya vägar att skaffa det kapital som erfordras för nya investeringar för att trygga sysselsättningen för de anställda och ge sysselsättning åt fler människor. De 540 miljoner som i dag är utlånade från banken har givit sysselsättning åt 5 000, ja, kanske 10 000 människor, och det är inte oväsentligt med tanke på den korta tid som banken har bakom sig.

Det finns mycket mer att säga om denna sak, men jag är övertygad om att investeringsbanken kommer att diskuteras många gånger under denna riksdag, och därför skall jag nu lämna den

Remissdebatt

frågan, även om det i och för sig skulle vara intressant att tala mer om den.

Även när det gäller narkotikafrågan har vi upplevt glädjande förändringar. Genom regeringens försorg har ökade resurser ställts till rikspolisstyrelsens förfogande för dess arbete. Man har utökat antalet anställda som verkar inom detta område från ett hundratal till uppemot 850 personer. På rikspolisstyrelsens narkotikakommission tror man att man tack vare dessa nya organisationsformer och den utökade personalen skall komma en bra bit på väg i strävandena att hejda inflödet av narkotika från andra länder ävensom att på andra sätt hejda spridningen inom landet av denna vara, som oroar de flesta människor i vårt land.

Men kampen mot narkotikan har också en annan sida. Det gäller inte bara att få fast förbrytarna, utan det gäller också att förstärka vårdinsatserna. I årets statsverksproposition signalerar regeringen ökade anslag för vård av alkohol- och läkemedelsmissbrukare med drygt 33 miljoner kronor till totalt 159 miljoner kronor.

Dessa medel är i första hand avsedda att stimulera kommunerna och landstingen till att bygga ut vårdresurserna. Jag är övertygad om att en utbyggnad av vårdinrättningarna på detta område kommer att ge resultat inte bara i Stockholm utan överallt i landet.

I statsverkspropositionen trycker socialministern på de allvarliga problem som läkemedelsmissbruket har medfört. Narkomanvårdskommittén, som har arbetat under en följd av år, beräknas avlämna sitt slutbetänkande inom de närmaste månaderna. Där har vårdfrågorna ägnats den största uppmärksamhet, men också utformningen av informaitonen och de förebyggande åtgärderna har varit föremål för analys.

Jag har också med tillfredsställelse hälsat de initiativ som regeringen har tagit för att fästa världens och framför-

allt FN:s narkotikakommissions uppmärksamhet på de problem som de centralstimulerande medlen i detta avseende medför. De insatser som våra representanter har gjort i detta FN-organ måste vi alla också hälsa med den allra största tillfredsställelse.

Herr talman! Låt mig till slut beröra en fråga som man livligt diskuterade i maj i fjol. Den gången gällde det att lägga ned en verkstad, d. v. s. avveckla en industri med 800 anställda, en industri som ägdes av samhället. På det lokala planet var vi mycket kritiska mot nedläggelsen, och vi ansåg att man måste sätta in andra resurser och skapa nya arbetsmöjligheter för människorna där. Det har gjorts stora insatser på detta område. Jag vill bara nämna tillblivelsen av SMT i Västerås och andra insatser som gjorts för att förhindra avskedanden. Det är glädjande att några avskedanden hitintills inte behövt ske. Men det har under de senaste dagarna seglat upp ett problem, som vi i och för sig inte kan behandla här, utan detta ankommer närmast på det verk som har att handlägga dessa ärenden. Det gäller etableringen av en ny verkstad i annan region. Detta kan skapa problem, kanske inte i den stad där den industri jag nämnde lades ned förra året utan i en grannstad. Jag vill bara med detta fästa kammarens uppmärksamhet på att det framdeles kanske kommer att finnas anledning att ta ytterligare initiativ i denna fråga för att lösa de problem det här gäller.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Först vill jag gärna fortsätta den konsumentpolitiska debatt, som startades av herr Lindahl i form av en beställningsverksamhet som jag tror på oss i kammaren verkade misstänkt skraddarsydd. Jag skulle vilja syna några av de åsikter som fördes fram i sömmarna.

Statsrådet Lange sade att konsumenten i stället för att ha varit produktio-

Remissdebatt

nens drivkraft blivit dess offer. Det skulle vara lämpligt om de svenska konsumenterna i dag kunde av statsrådet få en utförlig förklaring till att de blivit produktionens offer. Det är likväl riktigt att konsumentens situation i och med det växande varuutbudet blir svårare och svårare när det gäller att klara valet. Men vad som skiljer den socialdemokratiska konsumentpolitiken från moderata samlingspartiets är inte frågan om konsumentens ställning skall stärkas eller inte utan på vad sätt den skall stärkas.

Vi är på det klara med att en ökad och vidgad konsumentupplysning är nödvändig. Mot det står statsrådet Langes ord, när han säger att det inte räcker med ökad konsumentupplysning.

Jag förstår att statsrådet har blivit litet nervös på grund av de betänkanden och utredningsresultat som har lagts fram under årens lopp. Den sista och här omtalade utredningen är den trettonde. Det tolfte betänkandet, nämligen konsumentupplysningskommitténs betänkande, lades fram alldeles nyligen. Statsrådet Lange är antagligen inte nöjd med det betänkandet, och jag ber att få citera vad kommittén säger om konsumentupplysning: »Det kan diskuteras huruvida upplysningen sker effektivast, när den riktas till den slutliga konsumenten eller när den går via opinionsledare i olika samhällsgrupper. Kommittén är av den uppfattningen att upplysningen i första hand skall inriktas på den enskilde konsumenten, men att opinionsledare av olika slag i dagens läge givetvis har en viktig hjälpfunktion.»

De åsikter som den kommittén förde fram ligger med all säkerhet inte i linje med de synpunkter som fördes fram såväl av herr Lindahl som av statsrådet Lange. Jag har läst direktiven till den nya utredningen, och det går inte att komma ifrån att vad man vill ha fram är en statlig dirigering av tyckandet, en form av »rikstyckare», som genom

att klara urvalet skall kunna påverka produktionen och på det sättet hjälpa konsumenterna.

Emellertid talade herr Lindahl om att konsumentpolitik är en jämlikhetsfråga. Jag undrar inom vilket annat politiskt fält man kan klara jämlikhetsproblemen genom att sätta en grupp människor som förmyndare för andra. Det är vad man gör, när man vill undervärdera konsumentens möjligheter att tillägna sig den kunskap som är nödvändig för att klara situationen som konsument i ett alltmer växande samhälle.

Jag vill också säga några ord med anledning av herr Lindahls anförande, eftersom han sade någonting som gjorde mig ganska förvånad. Han varnade oss för att sprida föreställningar om prishöjningarnas ofrånkomlighet och lämnade en sympatisk och riktig redogörelse för den måttliga prishöjning som vi varit utsatta för under det senaste året. Men herr Lindahl glömde bort att det finns två områden där prishöjningarna har varit alldeles abnormt stora, nämligen post och telefon. Här rör det sig inte om tvåprocentiga höjningar, och det må stå konsumenterna fritt att tycka att det är fråga om klara och — så anser många — orättvisa statliga prisförhöjningar.

Man talar om behovsanalys och tror att hela konsumentpolitiken skall kunna klaras på det sättet. Herr Lindahl sade att priset bara är en faktor och att vi har pris- och kartellnämnden, varigenom konsumenterna skall kunna påverka prisutvecklingen. Det är emellertid mycket farligt om de andra faktorerna glöms bort, nämligen kvalitet och service. Vi i moderata samlingspartiet, som vill hävda den fria konkurrensen och konsumenternas möjlighet att välja, vidhåller att det är spelet mellan dessa tre olika faktorer som till sist blir avgörande för konsumentens val. Där går det inte längre med några »rikstyckare», eftersom kra-

Remissdebatt

ven på service och kvalitet är varierande och måste få vara det.

Herr talman! Jag är övertygad om att detta inte är den sista konsumentdebatten i denna kammare. Herr Lindahl ställde en fråga till handelsministern som i högsta grad var bestämd, nämligen när den nya utredningen beräknas vara klar med sitt arbete. Jag har ett pressmeddelande från den 14 november 1968 som omtalar att handelsministern yttrat att utredningen skall söka fullborda denna del av sitt arbete, åtminstone i dess huvuddrag, i god tid före de viktiga politiska ställningstaganden som kommer att göras hösten 1969. Det gäller här den socialdemokratiska partikongressen.

Jag har också erfarit att utredningen under veckan har bestämt att man skall träffas två dagar var fjortonde dag i fortsättningen för att absolut säkert hinna med arbetet. Det var väl detta som statsrådet syftade på med sin förklaring till herr Lindahl att resurser kommer att ställas till utredningens förfogande.

Jag hade, herr talman, egentligen inte alls tänkt att ta upp några konsumentpolitiska aspekter i mitt anförande. Jag skall kanske inte heller säga så mycket i den fråga som jag från början tänkt beröra mera utförligt och som ligger mig mycket nära, nämligen frågan om vår u-landspolitik och vår biståndsverksamhet.

Om man jämför med tidigare remissdebatter har i denna debatt, vågar jag säga, talats mycket litet om vårt ansvar över gränserna. Det må vara mig tillåtet att göra det. När man läser en statsverksproposition är det väl ändå två avsnitt som är mera fascinerande, om jag får använda det ordet, än andra. Det är finansplanen med de stora ekonomiska linjerna, och det är tredje huvudtiteln. Gemensamt för dessa båda avsnitt är att de mycket starkt framhäver vårt internationella beroende och att detta beroendeförhållande ökar år

från år. Därmed ökar också vårt internationella ansvarstagande.

När det gäller biståndsverksamheten har vi tagit sikte på enprocentsmålet och fört det framför oss som ett standard. Det skulle vi hylla. Vad skulle det bli sedan?

Vi har från moderata samlingspartiet fört fram krav på en vidare planläggning av vårt svenska biståndsarbete, så att vi inte kommer i den situation, som många av de internationella organisationerna i dag har hamnat i, nämligen att man har medel men upptäcker att administrationen inte räcker till. Jag vill härvidlag erinra om den Jacksonska utredningen när det gäller utvecklingsarbetet. Det är med tillfredsställelse jag ser att SIDA i år för första gången under rubriken Information i sin anslagsframställning aviserar att man kommer att göra en effektivitetsbedömning. Jag tror att både en effektivitetsbedömning och en planläggning av det fortsatta arbetet är inte bara nödvändiga utan också väl sammanbundna med varandra. Utan en effektivitetsbedömning kan man inte göra en framtidsplanering. Jag vill också säga att vid en sådan resultatbedömning skall man inte enbart bedöma varje projekt för sig, utan den bör omfatta alla former av bistånd som ges. Jag vill erinra om att de två riksdagsgrupper som i år gjort resor till u-länder — statsutskottets första avdelning och en Rifo-grupp — bägge har gjort det klara konstaterandet att etableringen av privatindustrier och överföring av kapital har haft en direkt positiv effekt på utbildningssituationen i u-länderna i fråga. Jag erinrar också med tillfredsställelse om den ökade generositeten från enskilda organisationer och från missionen i vad gäller biståndsverksamhet.

Men visst finns det anledning att kritisera de internationella organen. Herr Holmberg tog här i dag upp möjligheterna att i någon mån, åtminstone kort-

Remissdebatt

siktigt, klara av Nordeks jordbrukspolitiska bekymmer genom att anlita World Food Program. Den organisationen var mycket svår att få i gång. Jordbrukspolitiska samarbetssträvanden tycks vara svårare än alla andra. Det var USA, med ett stort överskott av livsmedel, som insisterade på att ett organ skulle skapas med uppgift att föra över överskottslivsmedel till länder som hade behov därav. World Food Program har kommit i gång, och efter vad jag förstår finns det möjlighet för organisationen att ta emot livsmedel. Det finns klart utarbetade regler. Organisationen kommer icke att konkurrera, får icke konkurrera och vill icke konkurrera med den fria livsmedelsmarknaden och livsmedelsdistributionen. Livsmedlen får bara användas i akuta nödsituationer, till bespisning vid internatundervisning och där de främjar social och ekonomisk utveckling. Det visar sig att man där kan ta hand om både mejeriprodukter och spannmål, och jag tror att det förslag som herr Holmberg förde fram är en realistisk väg att gå. Ty — om jag får sluta med att vara litet skämtsam — det vore väl sorgligt om danska grisar skulle stå i vägen för en nordisk ekonomisk tullunion.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Enligt Förenta nationernas förklaring om de mänskliga rättigheterna är alla människor lika; i praktiken är dock — enligt psykologen Orwell — en del mera lika.

Det var väl också för att försöka förverkliga dessa teser som man i läroplanerna för grundskolan och gymnasiet skrev målsättningen att genom en starkt individualiserad undervisning utveckla barnen och ungdomarna till tänkande och harmoniska människor. Det är en ambitiös målsättning, men dagens arbetssituation i skolan är sådan att den ingalunda främjar en lugn studiegång som också är karaktärsdanande.

Ett av de medel som man ansåg skulle

minska riskerna för negativa verkningar i form av stress och snedvridning av skolarbetets utformning var en övergång från absoluta till relativa betyg. Detta system skulle också påskynda demokratiseringsprocessen i skolan. Men såväl lärare som elever och föräldrar känner sig ännu osäkra inför denna betygssättning. I skoldebatterna här i riksdagen lovade departementschefen såväl 1967 som 1968 att noggranna instruktioner skulle utgå till alla parter, men ännu har dessa instruktioner inte kommit någon till handa. Ännu höstterminen 1968 kunde t. ex. läraren i en skola efter instruktioner från sin skolledare beklaga att en elev går i klass A i stället för i klass B. Det är nämligen duktigare elever i klass A, och läraren måste hålla klassens kurva, varför eleven får sämre betyg än om han hade gått i klass B. Det kan också hända att en elev förbättrar sina resultat betydligt och får höjt betyg på bekostnad av en annan elev i samma klass. Det är sådana fall som lärarna borde få information om.

I en skola där man haft standardprov, som fastställt klasspoängen, kan en lärare om skolan är tillräckligt stor för att ha en betygsskala jämförbar med hela rikets bli tvungen att — utan att egentligen vilja det — sänka ett betyg för att få höja ett annat. Annars hade nämligen medelbetyget i klassen blivit för högt. En sådan åtgärd kan betyda katastrof för den elev som drabbas. Betygen är ju fortfarande i sig själva av absolut värde, eftersom de tjänar som urvalsinstrument för högre studier. Man har misslyckats med att infria de relativa betygens målsättning.

Vi har fortfarande en urvalsskola. Det går knappast en vecka av skollovet i grundskolans högstadium eller i gymnasiet utan att eleverna påminns om detta genom skrivningar och förhör. I gymnasiet skulle skrivningarna avdramatiseras. I stället för heldagsskrivningar på maximalt fem timmar har man därför nu satt in halvdagsskrivningar med lek-

Remissdebatt

tioner inlagda före eller efter. Eleverna kan därför få sju å åtta timmar i skolan på en dag. Eftersom betyget som vanligt är beroende av skrivresultatet, känner sig eleven då ännu mer stressad.

Centralskrivningarnas resultat skall bestämma klassens standard. Det kan dock förekomma att en lärare förklarar sig inte kunna ändra de enskilda elevernas betyg förrän han sett hur de klarat centralskrivningarna — återigen ett bevis på dålig information. Det som vi trodde att den nya skolan skulle befria oss ifrån, nämligen konkurrensen om betyg, har i stället skärpts i vårt utbildningssamhälle. Stressen har blivit värre än någonsin förr. Vid samtal med elever i några gymnasieklasser kom det t. ex. fram att de flesta använde lugnande medel före skrivningar och förhör och att de hade för vana att sova på sömmedel. Är detta möjligen inkörsporten till tablett- och narkotikamissbruk? Om det behövs stimulans eller lugnande medel i skolmiljön, är det inte så märkvärdigt om ungdomarna sedan fortsätter med centralstimulerande medel på fritiden i gänget, där andan kan vara nog så hård.

Elevvården i skolorna är, som folkpartiet flera gånger påpekat, av mycket ojämn standard på grund av personalbrist och i många fall otillräckliga kommunala resurser. Statsbidrag utgår varken till skolpsykolog, skolkurator, skolläkare eller skolsköterska. Fortfarande saknar i dag många kommuner skolpsykologer. I dagens stressade skola måste man satsa lika hårt på den psykiska hälsovården som på den fysiska. Skolpsykologen skall inte bara vidta åtgärder för elever med anpassningssvårigheter utan är också till god hjälp för lärare och övrig skolpersonal och kan få till stånd gott samarbete mellan skolans värld och föräldrarna.

Skoldemokrati är ett i dag ofta använt ord. Alla anser att skoldemokrati är bra. Många reformer är genomförda men ändå klaffar det inte på något

sätt. Man måste sluta med att beskriva frågan om skoldemokrati som en maktkamp mellan lärare och elever. Betyg, närvaroplikt och mycket annat är inte lärarnas eget påfund. Lärarna vill lika väl som eleverna att de tillsammans skall skapa goda arbetsförhållanden, trivas med varandra och gemensamt ha ansvar för det dagliga arbetets problem.

Jag hoppas att Göteborgs stad till hösten verkligen kan få möjlighet att genomföra gymnasieexperimentet, där gymnasisterna och lärarna tillsammans skall utforma sin skola och där, som en elev uttryckte det, eleven skall få arbeta i sin egen takt utan tvånget att enligt betygskurvan bli bättre än sina kamrater i stället för att bli bättre än sig själv. Systemet med kvotering av inträdessökande till högre utbildning kan verkligen ge mycket egendomliga utslag. Jag kan anföra ett exempel.

En flicka sökte till sjuksköterskeskola på sitt realskolebetyg och kom in. Men så frågade man vad hon sysselsatt sig med de tre mellanliggande åren. Hon meddelade att hon genomgått gymnasiet och sände in sitt studentbetyg. Men så fick hon beskedet att hon inte kunde få komma in, eftersom hon var tvungen att konkurrera med studentgruppen och då inte hade poäng tillräckligt. Hon har nu ingen möjlighet att komplettera sitt studentbetyg och är alltså förhindrad att bli sköterska.

Jag vet att detta är en svår fråga, och jag vet att det finns en fjärde grund som man kan söka in på. Jag sade också till flickan: Du kan tjänstgöra som sjukvårdsbiträde under ett par tre år och så söka i den fjärde gruppen, som liksom representerar ett överskott. Men när hon var 15 år och slutade realskolan kunde hon inte — i likhet med många andra i den åldern — bestämma sig för vad hon skulle bli. Hade hon vetat vad som var att vänta skulle hon givetvis inte fortsatt sin skolgång.

Att öka sin bildning genom att gå

Remissdebatt

i skolan kan alltså vara rent diskvalificerande för framtiden. Det var väl inte riktigt vad vi tänkt oss med vårt nya skolsystem.

Skolöverstyrelsen har gjort en undersökning om narkotikavanor hos skolungdom. 3 400 elever i årskurs 9 tillfrågades. 10 procent av eleverna svarade att de prövat narkotika någon gång men slutat. 4 procent sade sig vara narkotikamissbrukare. Endast 10 procent av samtliga elever uppgav att de fått kunskap om narkotika och dess ödesdigra verkningar genom skolan. Informationskällor hade varit radio, TV och kamrater.

75 procent av ungdomarna ansåg att skolans information om narkotika och dess verkningar över huvud taget var alldeles otillräcklig.

Skolöverstyrelsen har kommenterat undersökningsresultatet så, att skolan måste intensifiera sin information om narkotika. Ja, jag vill understryka att det verkligen är behövt, helst som jag befarar att narkotika har kommit för att stanna kanske en längre tid. Men då måste också den elevvårdande personalen och lärarna få en intensiv information.

Inte bara narkotikamissbruket utan även ungdomsbrottsligheten har ökat. Strax efter jul gjorde Göteborgspolisen en jättesatsning för att komma åt ungdomskriminaliteten. Man tog hand om 129 ungdomar i åldern 10—17 år vilka begått 281 brott och kommit över värden för mer än 500 000 kronor. Det rörde sig inte bara om ungdomar från vad som kallas missanpassade hem — flera av föräldrarna hade verkligen försökt ta hand om sina barn men misslyckats. De efterlyste samtliga en föräldrautbildning, något som ju folkartiet har motionerat om i år liksom flera gånger tidigare. Alla föds inte till goda föräldrar. Dessutom är detta också en fråga om samarbete mellan föräldrar, skola och barnavårdsnämnd. Jag anser att skola och barnavårdsnämnd

borde kunna hjälpa varandra betydligt mera än som nu sker, men då är förutsättningen att lärarna får tystnadsplikt på samma sätt som barnavårdsnämndens assistenter.

Herr talman! Jag har här pekat på några av de väsentligaste misslyckandena i den satsning på en ny skolform, som man trodde skulle bli så lyckosam. Utan att vilja underkänna de tankegångar och i stora drag de åtgärder som lett till den nya skolan har jag fäst uppmärksamheten vid många konsekvenser som man ej varit beredd på eller kunnat förutse, och detta i förhoppning att de som skall bygga vidare härav kan finna någon ledning för att handla snabbt och effektivt.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! När man begär ordet här i riksdagen utsätter man sig måhända för vissa riskmoment i så måtto att man från visst håll kan bli utsatt för nonchalans och översitteri. Det är allvarligt nog för den enskilde ledamoten liksom för hela partigrupper. Men det skulle vara än värre om dylika attityder är ett uttryck för den högsta ledningens kommande sätt att agera. Man får därför hoppas att detta inte skall vara ett förberedande utslag av de kommande demokratiska spelreglerna i detta land.

Uttrycket föränderlighetens samhälle, som nära nog blivit en slogan, har i många avseenden sin fulla aktualitet. Samhällsstrukturen förändras och landskapsbilden blir annorlunda, dock inte alltid till det bättre. Utformningen blir inte vad förespråkarna för detta föränderlighetens samhälle hade tänkt sig. I många avseenden sker denna samhällsomdaning i accelererat tempo, så att svårigheter uppstår att styra utvecklingen på ett praktiskt sätt. Det är bara att konstatera att så är förhållandet. Så är det inom kulturpolitiken, när det gäller åsidosättandet av de

Remissdebatt

kristna värdena, inom den ekonomiska politiken etc.

Denna utveckling eller dessa förändringar — hur man än vill uttrycka sig — leder inte alltid in på en sådan bana som skulle resultera i ett bättre och lyckligare förhållande för människorna. Därom vittnar de dagliga händelserna runt omkring oss. Man skulle kunna uttrycka situationen i två ord: »Spåren förskräcka!» Jag behöver inte närmare orda om de allvarliga våldsbrott o. s. v. som är en ständig företeelse i vårt land.

Efter dessa få inledningsord skulle det ha varit bäddat för en analys av den nya tidens kulturpolitik och den allmänt liberala syn på de etiska och moraliska frågorna som det i våra dagar pläderas för. Det är inte säkert att enbart en uppbygglig och förtröstansfull framtidsbild hade kunnat målas. Jag skall därför inte gå in på detta ämne utan har bara i förbigående velat påtala en föränderlighet som inte alltid är av godo. Jag skall i stället mycket kort beröra en enda frågeställning, som flera av oss har tagit upp i motioner vid årets riksdag.

År 1967 fattades här i riksdagen ett majoritetsbeslut om jordbrukets framtid. Redan då sade de icke socialistiska partierna ifrån att beslutet i jordbruksfrågan skulle leda till en icke önskvärd utveckling. Detta har besannats. Det kan dessutom hända att ivrarna för den stora jordbruksnedläggningen blir bönhörda över förväntan. Måhända blir föränderligheten inte allenast av det angenäma slaget.

Jag erinrar mig att jag den gången antydde att ifrågavarande beslut om det framtida jordbruket var en halvmesyr; det ompände endast en del av den i Sverige vedertagna och prövade produktionsformen, nämligen kombinationen jord och skog — en företagsform som i både teori och praktik visat sig vara utomordentligt ändamålsenlig. Det går aldrig att lösa jordbruks-

frågan i detta land utan att ta skogen med i bilden. Vårt lands topografiska förhållanden är sådana att jordbruket i vida områden helt måste försvinna om inte skogen tas med i sammanhanget. 75 procent av landets brukningsenheter är kombinationsenheter jord och skog. Det går aldrig att komma ifrån det faktum att skall en ändamålsenlig rationalisering åstadkommas måste också skogen tas med i beräkningen. Det gjordes inte 1967. Då hade den skogspolitiska utredningen börjat sitt arbete, och därför skulle skogen ställas utanför jordbruksbeslutet. Många jordbruksföretag kan av den anledningen inte rationaliseras så att de blir ändamålsenliga.

En företagstyp som skulle vara ändamålsenlig och praktisk är det fristående skogsbruket — familjeskogsbruket, analogt med familj jordbruket. Ett statligt kreditstöd i form av statlig lånegaranti för bildande av familjeskogsgårdar skulle inte bara medverka till att uppfylla många unga människors önskan om ett eget skogsföretag utan också skapa arbetstillfällen i glesbygder. Ett sådant system skulle vidare bidra till bevarandet av en levande landsbygd — en landsbygd som annars mångenstädes kommer att ödeläggas.

I detta sammanhang torde även naturvårdsfrågorna kunna komma in i bilden. Den pågående skogspolitiska utredningen, som alltjämt arbetar, lägger hinder i vägen för varje framställning i skogsfrågor. Hur länge skall man vänta innan ett positivt resonemang kan börja föras i dessa för glesbygden högst vitala frågor och för det framtida jord- och skogsbruket livsviktiga samordningsfrågor? Jag hoppas därför att det under detta år skall kunna skönjas en ljusning i möjligheterna att agera på ett sätt som leder till en praktisk lösning av dessa frågor.

På det skogligen området händer det just nu knappast någonting. Denna uppfattning verifieras när man läser stats-

Remissdebatt

verkspropositionen i det avsnitt som berör skogen. Inga möjligheter öppnas för bildandet av familjeskogsgårdar eller samverkansgårdar. Det händer ingenting på det skogsskattepolitiska området. Inte heller har det åstadkommits någon förändring inom det vägpolitiska området. Här vore en ökad satsning ändamålsenlig, och då inte bara när det gäller skogsbilvägar utan också de många vägkilometer som utgör matarleder från den för industrin så betydelsefulla råvarukälla som skogen utgör fram till de större transportlederna med industrin som slutmål.

I riksdagen föreligger nu förslag om höjd släpfordonsskatt, som drabbar inte minst skogsbruket med dess tunga trafik. Det hade varit riktigt om dessa nya miljoner som den eventuellt höjda skatten ger används till vägförstärkningsprojekt, så att släpfordon med hög lastkapacitet skulle kunna få bärkraftiga vägar att köra på.

Statsverkspropositionen har ägnat naturvården och miljövården en hel del uppmärksamhet. Det är enbart glädjande. I samband med miljövården borde skickliga skogsmän med god utbildning och erfarenhet anlitas. Det skall inte bara vara teoretiker utan som sagt personer med erfarenhet och kännedom om praktiskt skogsbruk och av skogsindustri.

Jag vill till sist uttala den förhoppningen, att den nye jordbruksministern med det snaraste medverkar till dessa viktiga skogsfrågors lösning. Vi kan inte lösa jordbruksproblematiken utan att ta med skogen i sammanhanget. Vi väntar därför på en lösning av dessa samordningsfrågor inom den allra närmaste tiden.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Under det senaste året har samhällsdebatten fått en något ändrad inriktning. Tidigare dominerade talet om vår höga standard, mätt exempelvis i biltäthet och antalet TV-apparater.

Det var med andra ord folkhemsfasadens framsida som ställdes i ramplyset. Man talade ofta om att arbetslösheten tillhörde en gångens tid. Men i dag är det jämlikhetsfrågorna som dominerar debatten. Strålkastarna har riktats mot en annan sida av samhället — om jag så får uttrycka mig mot folkhemsfasadens baksida. Det finns nämligen också en sådan. När strålkastarna riktas mot den framkommer många brister och dystra bilder. De sociala problemen är i många fall stora, samtidigt som jämlikheten i fråga om inkomster och standard inte är vad den borde vara.

Huvudmålsättningen i det politiska arbetet måste därför vara att minska de nuvarande inkomstklyftorna. Det är helt enkelt fråga om att uppnå en rättvisare fördelning av produktionsresultatet. För oss som har vår verksamhet i det här huset måste det vara en förstahandsfråga att bryta den hittillsvarande utvecklingen för låginkomsttagarna. En rättvisare fördelning av produktionsresultatet måste därför vara huvudmålsättningen för framtiden.

Låginkomstproblemens lösning kräver en konsekvent jämlikhetssträvan inom alla grupper i samhället och målmedvetna insatser inte minst på det politiska planet. Låginkomstutredningens kartläggning av den reella inkomstspridningen i samhället bör kunna ge en god vägledning för ett samstämmigt politiskt och fackligt handlande med ökad jämlikhet som resultat.

Jämlikhets- och trygghetsproblemen är emellertid inte endast en lönefråga. Problemen har en betydligt vidare omfattning. Det gäller frågan om arbetstryggheten, åtgärder på socialförsäkringsområdet och miljöområdet med dess många aspekter, för att nu bara nämna några av de viktiga frågorna.

Jämlikhetsfrågor har år efter år aktualiserats genom motioner här i riksdagen. Men oftast har riksdagsmajoriteten visat kalla handen och motionerna

Remissdebatt

har avslagits. Det har gällt motioner som krävt rättvisa inom socialförsäkring, lika pensionsålder för alla och åtgärder på miljöområdet. Vid denna riksdag har det väckts en mängd motioner, som ger riksdagens ledamöter möjlighet att fatta beslut som undanröjer orättvisor och skapar större jämlikhet. Det skall bli intressant att följa dessa motioners fortsatta öde. Jag har den bestämda uppfattningen, att skall vi som politiker vinna förtroende för vårt arbete, så måste vi också i våra ställningstaganden visa att vi menar allvar. Politikerna måste visa vägen.

Jag har vid denna riksdag tillsammans med några andra centerpartister väckt en motion som berör de riksdagsledamöter som har statlig tjänst och som under riksdagen har tjänstledighet från sin anställning och därunder uppbär en betydande del av sin lön från den statliga tjänsten utan att utföra något arbete. Jag anser att detta förhållande måste ändras.

Jag nämnde inledningsvis att samhällets baksida alltmer uppmärksammas. Vi har i dag allvarliga och oroande tendenser på det sociala området. Jag tänker på alkohol- och narkotikamissbruket och dess följdverkningar i form av brottslighet och social misär. Jag tänker också på alla de människor i detta land som genom sjukdom, invaliditet eller ålderdom kommit i en svår situation. Jag skall kortfattat beröra några av dessa sociala frågor.

Det har sagts mycket om narkotika-problemet i denna debatt. Det är med stor glädje jag konstaterar att berörda myndigheter äntligen på allvar försöker komma till rätta med problemet. Här har visats alltför stor passivitet under årens lopp. Det har sannerligen inte saknats propåer här i riksdagen, men man tycks inte förrän på senare tid ha insett frågans stora betydelse. Det är sedan pressen på allvar riktat strålkastarna på problemet som debatten kommit i gång. Först då har man försökt

vidta åtgärder när det gäller vården och när det gäller straffsatserna för att komma till rätta med problemet.

När det gäller vården är det eftervården som är det stora problemet. I en motion i denna kammare har jag föreslagit familjevård, alltså vård i enskilda hem. Jag har den uppfattningen att det finns många som skulle kunna bli goda familjevårdare, som har intresse av det och som skulle kunna hjälpa många ungdomar som fått sociala defekter. För detta fordras emellertid en annan organisation på detta område. Jag har tänkt mig att man skulle kunna ordna någon form av årslön som ersättning för vårdares utgifter för hyra och övriga kostnader och att dessa hem skulle stå till huvudmannens förfogande. Jag tror vi måste mobilisera alla krafter som vill vara med i detta arbete.

I bilaga 7 till statsverkspropositionen skriver socialministern: »Vid planeringen av boendemiljön bör en aktiv medverkan av företrädare för olika sociala verksamhetsgrenar samt beteendeforskare ha en stor uppgift att fylla för skapandet av en mer barn- och ungdomsvänlig miljö.» Det är med mycket stor tillfredsställelse jag konstaterar att socialministern har poängterat detta. Det är tankar som förts fram år efter år; miljön betyder nämligen oerhört mycket. Vi kan inte bortse från detta i det fortsatta samhällsarbetet.

Nu återstår bara att hoppas att socialministern är beredd att dra de riktiga konsekvenserna av denna nyvunna klar-syn och inse att många sociala problem beror på att man fört samman stora människomassor i några få storstadsområden. Vi skapar inte en god miljö genom att fösa samman människor i ett fåtal orter i landet. Jag tror att storstadsområdena nu behöver en sanerings- och läkningsperiod för att man skall komma till rätta med de stora sociala problem som finns. Därför är det felaktigt att, som har skett under de se-

Remissdebatt

naste åren, hindra mindre orters utveckling, bl. a. genom kvotering av bostadsbyggandet.

En annan fråga som tidigare har diskuterats i denna debatt är sänkningen av pensionsåldern. Vår partiledare har fört fram förslag om det. När LO för några dagar sedan förde fram ett förslag om en förändring på pensionsområdet, som innebar att personer som av arbetsmarknadsskäl inte kunde fortsätta att arbeta skulle kunna få förtidspensioner, skrev Aftonbladet att en sådan reform skulle bli billigare, skulle skapa större jämlikhet och gå betydligt snabbare att genomföra än centerens förslag om en allmän sänkning av pensionsåldern.

Att LO:s förslag skulle bli billigare att förverkliga är jag överens med Aftonbladet om, ty det berör en begränsad grupp, eftersom rekvisitet är arbetslöshet. Det rör sig alltså om en påbyggnad av det nuvarande äldrestödet. Men vad jämlikheten beträffar förstår jag inte Aftonbladets resonemang, ty LO-förslaget berör som sagt en begränsad grupp — och jämlikhet på pensionsområdet skapar vi först när vi inför lika pensionsålder för alla.

När det sedan gäller uttalandet om att det skulle gå betydligt snabbare att genomföra LO:s förslag förstår jag inte varför det skulle behöva ta flera år att utreda frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern, varför det skulle fordras så lång remisstid o. s. v. Det är här bara fråga om vilja. Det skall därför bli intressant att se hur det kommer att gå. Vid denna riksdag är det inte bara centerpartiet som har fört fram förslag om sänkt pensionsålder, utan sådana förslag har framlagts också från andra håll. Jag hoppas att vi i år skall få stöd för detta initiativ.

Jag vill ta upp en annan fråga. Vi har i nio år motionerat om en ändring i ATP-reglerna när det gäller de korttidsanställda och deltidsanställda. Men tyvärr har vi inte mött någon förståelse

för våra förslag. Det hade varit intressant, om socialministern med lika stor snabbhet hade överlämnat även denna fråga till riksförsäkringsverket, så att man där kanske hade kunnat klara av den på en kort tid.

Jag vill också beröra spörsmålet om förtidspensionerna. Jag anser att det i dag sker en alltför hård bedömning i detta fall. Den som skall kunna få förtidspension måste ha drabbats av en 50-procentig invaliditet. Jag kan ta det exemplet, att en person som normalt tjänar 24 000 kronor om året råkar ut för invaliditet men ändå kan arbeta i viss utsträckning. Han gör alltså fortfarande en insats och kommer upp till en årslön inte på 24 000 kronor utan låt mig säga på 13 000 kronor — han har alltså något mer än 50 procent av sin normala årslön. I realiteten innebär det att han inte har uppnått en 50-procentig invaliditet men fått en väsentligt reducerad inkomst. Det är sådana saker som det finns all anledning att undersöka. Likaså bör man ta upp till prövning frågan om den hårda bedömning som sker när det gäller invaliditetsersättningarna. Det krävs ju i dag en höggradig nedsättning av arbetsförmågan genom en minskning av kroppsorganens funktion, vilket gör att det blir en mycket restriktiv bedömning i försäkringskassorna.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att det är betydelsefullt och nödvändigt att vi i vårt land får en ingående debatt om hur den ekonomiska tillväxten skall fördelas. Därtill vill jag framhålla att det är önskvärt att regeringen med stor uppmärksamhet följer frågorna på det sociala området och på ett tidigt stadium vidtar åtgärder när sociala problem börjar uppstå. Om detta sker, kan många tragedier undvikas.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! För några veckor sedan framlade en statlig utredning ett förslag

Remissdebatt

till lag mot rasdiskriminering. Jag hör till dem som har önskat att vi skulle få en sådan lag, eftersom jag tror att den är värdefull. Men det är kanske symtomatiskt att vi inte har något förslag till en liknande lag om förbud mot könsdiskriminering, och ändå är den diskrimineringen oerhört mycket vanligare och av större betydelse för det svenska samhället i dag.

Den är på många sätt en företeelse av samma slag som rasdiskrimineringen. Det handlar om personer som behandlas, inte efter sina individuella egenskaper, utan efter vilken grupp de tillhör. Man tar stor hänsyn till skillnader i genomsnitt mellan olika grupper — verkliga eller inbillade skillnader — men liten eller ingen hänsyn till skillnader mellan individer i samma grupp.

Orsakerna till att det inte har gjorts någon liknande insats mot könsdiskriminering är väl två. Dels är vi så vana vid den, att vi betraktar många uttryck av den som normala uttryck för ett naturligt förhållande och inte är medvetna om att det är en diskriminering, dels tar sig denna diskriminering sådana uttryck och drivs i så subtila former, att vi inte kan komma åt den med lagstiftning.

Herr Martinsson talade i går om den jämlikhetsdebatt som varit så livlig under det gångna året. Den debatten har inte mycket rört jämlikheten mellan kvinnor och män. Debatten om den saken var livlig för ett par år sedan, men nu är den lugnare. Ändå är det fortfarande ytterst små steg som har tagits.

Det är överflödigt att här närmare gå in på vilka uttryck som frånvaron av jämlikhet mellan män och kvinnor tar sig. Jag skall bara anföra ett litet exempel ur det häfte med allmän månadsstatistik som i dag hamnade på våra bord. Där kan vi läsa att förvärvsverk-samheten bland män är mer än en och en halv gång så stor som bland gifta kvinnor och en och en tredjedels gång så stor som bland ogifta kvinnor. Det

är en så mycket större del av männen som tillhör arbetskraften än av kvinnorna.

Detta beror naturligtvis inte bara på att det är färre kvinnor som vill förvärvsarbeta, utan det beror också på att ett par hundra tusen kvinnor vill men inte kan förvärvsarbeta, därför att de inte får arbete eller därför att det inte finns barntillsyn.

Vad skall man göra åt denna frånvaro av jämlikhet? På många områden är vi på väg mot bättre förhållanden. Vi har börjat få större individuell valfrihet när det gäller utbildningsvägar, vi har fått fler daghem, likalönsprincipen utsträcks till allt fler områden, könsdiskriminerande regler rensas ut ur lagstiftningen o. s. v. Det gäller på många områden bara att gå vidare mer energiskt och snabbare på en inslagen väg.

Betyder detta att könsjämlikheten är ett område där den inställning råder som finansminister Sträng — till en del unga socialdemokraters förtvivlan — visade i TV när han kommenterade budgeten: att de stora reformernas tid nu skulle vara förbi? Nej, jag tror inte det. I själva verket finns det en mycket när-liggande reform, som länge har väntat på sitt förverkligande — jag skall strax gå in på den saken.

Men dessförinnan vill jag peka på två problem som ställer verkliga samvetsfrågor till oss som är anhängare av en liberal demokrati som den svenska, byggd på fri opinionsbildning och blandekonomi.

För att jämlikhet skall skapas behövs det genomgripande revolutioner på två områden, dels i attityden till könsrollerna, dels på arbetsmarknaden. Det gäller att få bort den indoktrinering av människorna till olika beteendemönster och olika intresseinriktning beroende på kön, som följer oss från vaggan till gravstenen, från den första »pekboken» genom hela livet. Det gäller också att få en mer flexibel arbetsmarknad, som möjliggör deltidsarbete i ofantligt mycket större

Remissdebatt

utsträckning än nu för föräldrar, *både* för män och för kvinnor.

Dessa båda krav ställer vår nuvarande samhällsform — och kanske särskilt oss som är angelägna att motverka alltför långtgående statliga ingripanden i opinionsbildningen och arbetslivet — på svåra prov. Kan vi på frivillig väg få bort den här indoktrineringen? Kan vi få till stånd en ändring av arbetsmarknaden? Eller skall det kunna sägas att det liberala samhället har misslyckats i fråga om att skapa jämlikhet mellan män och kvinnor?

Jag vill genast tillägga att de socialistiska samhällena visst inte självklart har lyckats med denna uppgift. Det finns inga som helst garantier för att de styrande i en diktatur — den må kalla sig socialistisk eller vad som helst — verkligen är intresserade av att genomföra jämlikhet mellan män och kvinnor. Även om man t. ex. som i Sovjet har en hög grad av jämlikhet på stora sektorer av arbetsmarknaden, lär inte begreppet »kvinnans dubbla roller» vara någonting okänt för de ryska kvinnorna.

Att det härvidlag i första hand — inom ramen för vårt nuvarande samhällssystem — måste röra sig om frivilliga och enskilda åtgärder hindrar naturligtvis inte att staten kan gå i spetsen.

Även om vi tar avstånd från en radikal indoktrineringskola, som skulle strida mot den målsättning som den nuvarande skolan har, nämligen att skapa självständiga och kritiskt tänkande elever, behöver vi inte behålla en skola som indoktrinerar åt det konservativa hållet, utan den bör vara fri att lämna fakta, byggda på vetenskapens nuvarande ståndpunkt, och att ställa problemen under debatt.

Staten som arbetsgivare kan gå i spetsen för att göra deltidsarbete jämbördigt med heltidsarbete och för att bryta ned konventionellt motstånd mot att inrätta deltidstjänster inom nya sektorer. Det skall inte behövas en personalkris

som sjukvårdens för att tvinga fram nytänkande på det här området. Motioner i detta syfte har i år väckts av liberala riksdagsledamöter.

Den angelägna, näraliggande reform som jag nyss syftade på är en samlad lösning av beskattningen av familjer och bidragen till barnfamiljer, som bättre än det nuvarande systemet tillgodoser jämlikhetens krav. I en debattskrift som gavs ut 1964 skisserade fem yngre liberaler, av vilka tre nu är ledamöter av denna kammare, ett sådant reformprogram, som naturligtvis i sina detaljer var mindre genomarbetat, men vars bärande principer fortfarande är aktuella och tyvärr ogenomförda.

Vi ville ha en individuell beskattning. Vi ville att barnstödet skulle utgå i form av lika barnbidrag. Vi ville ha vårdbidrag under den tid barnen var små. Vi ville att det skulle finnas daghem för alla som efterfrågar sådana, att det skulle vidtas arbetsmarknadsåtgärder för de gifta kvinnornas som vill ha arbete men som inte kan få det samt att en socialförsäkring skulle inrättas enligt vilken dessa kvinnor, om de inte kunde erhålla något arbete, skulle betraktas som arbetslösa.

Detta skulle bland annat ge två väsentliga fördelar. För det första skulle hela familjestödet gå till barnen, och det skulle inte stå i relation till inkomsten, vilket det gör för närvarande, något som är särskilt märkbart för ensamstående med barn. De får ju ett oerhört mycket större stöd ju högre inkomsten är. För det andra skulle det vara ett stort steg mot jämlikhet genom att det tog bort en viktig tröskel som försvårar de gifta kvinnornas förvärvsarbete.

Jag understryker än en gång att förslaget inte var särskilt genomarbetat. Så kan inte bli fallet i en debattskrift. Vi hade inga nya skatteskalor och sådana saker. Huvudprinciperna är dock, som sagt, fortfarande aktuella och ogenomförda.

Vad har hänt sedan dess? I proposi-

Remissdebatt

tion nr 14 år 1965 sade finansministern, att den frivilliga särbeskattningen torde få ses som ett provisorium i avvaktan på att frågan om sam- eller särbeskattning slutgiltigt skall lösas. Finansministern avsåg att tillsätta en särskild arbetsgrupp inom departementet för att *skyndsamt* överse familjebeskattningen och därvid överväga de problem av teknisk och finanspolitisk art som är förknippade med en övergång till fullständig eller modifierad särbeskattning. Nu — fyra år senare — lär vi få ett betänkande från denna »skyndsamma» utredning. Under tiden har regeringen som bekant föreslagit och riksdagen genomfört vissa förändringar av skatteregler och bidragsregler som närmast har verkat i motsatt riktning.

Herr talman! Det här skall ju vara en debatt, och därför skall jag be att få ta upp vad fru Nancy Eriksson sade om familjebeskattningen tidigare i dag. Hon framställde situationen så, att socialdemokraterna nu skulle handlingskraftigt stå i begrepp att genomföra den individuella beskattningen, medan oppositionen skulle sväva på målet.

De övriga oppositionspartiernas inställning har jag inget behov av att kommentera, men för folkpartiets del är saken helt klar. Vi har kravet på individuell beskattning i partiprogrammet sedan flera år, vilket, som fru Nettelbrandt sade här i går, av oss upplevs som förpliktande. Att vi talar för en övergångstid och övergångsordningar för dem som skulle komma i kläm i skarven mellan två system är sannerligen ingen nyhet. Det betyder inte på något sätt att vi svävar på målet.

Nog är det litet rörande att höra fru Eriksson framställa sig som den stora banérföraren för individuell beskattning. När kravet på sambeskattnings avskaffande för några år sedan fick sitt genombrott i debatten, hörde hon sannerligen inte till banérförarna. Då var hon en av dem som strävade emot mest energiskt och intensivt. Hennes upp-

märksammade skrift »Bara en hemmafru» ger vältaligt besked om den saken. Man kunde kanske vänta sig att en person med den skriften på sitt samvete skulle tala med litet mindre bokstäver om sig själv som förkämpe för individuell beskattning.

Herr talman! Jag är visserligen ny här i kammaren, men jag har lyssnat till tillräckligt många debatter från läktaren för att veta att något sådant skall man inte vänta sig av fru Nancy Eriksson. Jag vill i stället ta fasta på det positiva beskedet, att socialdemokratin nu verkligen vill gå in för individuell beskattning. Fru Eriksson talar väl för sitt parti? Den som är lagd för onda aningar kunde annars tycka att finansministerns handlande i detta sammanhang har varit oroväckande, då han först genomfört den frivilliga särbeskattningen och sedan dröjt så länge med att lägga fram nya förslag om en fullständig individuell beskattning.

Under tiden har nämligen många människor haft tillfälle att studera de tabeller som har kommit ut till vägledning när man skall avgöra om man vill ha frivillig särbeskattning eller inte. Av dessa kan många se hur mycket högre skatt de skulle få genom särbeskattning med de nuvarande skatteskalorna för gifta och ogifta. Många människor har därigenom förmåtts att tro att det är den skatten och de skatteskalorna som skulle gälla vid en framtida individuell beskattning, vilket naturligtvis inte alls är fallet. Detta har medverkat till att kompromettera den individuella beskattningen.

Det andra som oroar är utredningsarbetets uppläggning med olika utredningar för arbetsmarknadsfrågorna, bidragsfrågorna och skattefrågorna. Jag hör till dem som inte alltid är så entusiastiska över oppositionens krav på »ett samlat grepp» på olika områden. Ofta kan det förefalla att bara vara ägnat att dölja frånvaron av egna förslag. Men i detta fall har man verkligen rätt

Remissdebatt

att kräva ett samlat grepp, för de nackdelar som skulle framträda på det ena området skall ju uppvägas av fördelar på det andra. Tar man då bara fram beskattningsförslagen men inte barnbidragsförslagen eller förslagen om arbetsmarknadspolitiska åtgärder och om sysselsättningsförsäkring, ger man ju inte medborgarna en fullständig bild av vad en reform skulle innebära. Det är detta finansministerns taktik har inneburit.

När fru Nancy Eriksson förut i dag ville lägga ansvaret på folkpartiet för att utredningen inte tidigare framlagt något förslag utan att den »skyndsamma» utredningen tog fyra år, var det väl ändå att något ställa begreppen på huvudet. Även om en ledamot av folkpartiets riksdagsgrupp har varit expert i utredningen är det dock regeringen och utredningens ledning som har ansvaret för i vilken takt arbetet bedrivs.

Jag hoppas antingen att de här miss-tankarna mot finansministern, som nog många har hyst under dessa år, skall visa sig obefogade eller också att fru Nancy Eriksson skall visa sig vara starkare än finansministern.

Låt mig återknyta till den inledande parallell som jag drog mellan köns- och rasdiskriminering. Även i könsjämlighetsdebatten har vi nu fått en motsvarighet till den senaste tendensen i rasjämlighetsdebatten; vi har fått Woman Power som motsvarighet till Black Power.

Det är litet oklart vad Woman Power egentligen går ut på, men uppenbart menar man att kampen för jämlikhet skall föras av organisationer för enbart kvinnor och att dessa organisationer samtidigt skall resa andra politiska krav, på socialistiska och pacifistiska reformer, och hävda utrikespolitiska ståndpunkter av skilda slag.

Jag tror att den uppläggningsen har bland annat två fel. För det första är den förnuftsvidrig — det går inte att övertyga förnuftigt tänkande människor om

att vissa politiska ståndpunkter skulle vara kvinnliga och andra manliga. Så långt har vi ändå hunnit i kampen mot könsfördomarna, att en sådan könsdiskriminerande uppläggning inte kommer att accepteras av upplysta människor i vårt land.

För det andra är uppläggningsen kort-siktig. Självfallet kommer man att kunna nå vissa resultat med sådana här mera utrerade metoder, men samtidigt skärps ju motsättningarna. Hur tänker sig Woman Power-kämparna slutet av kampen? Hur vill man åstadkomma den försoning som man väl ändå även på det hållet till slut är ute efter?

Naturligtvis kan man vifta bort denna nya riktning och säga, att det inte är någonting att ta på allvar. Jag tror det vore lättsinnigt. Precis som Black Power innebär Woman Power en skärpning av den utmaning mot det liberala samhället som jag nyss talade om. Kan vi inte få fart på utvecklingen mot jämlikhet är det risk för våldsamma konfrontationer, låt vara kanske i ganska liten skala, även på detta område.

Vi måste helt enkelt snabbare än hittills, med demokratiska och fredliga metoder och med deltagande av både kvinnor och män, arbeta för att förverkliga den »samkultur» som radikala debattörer med Eva Moberg i spetsen har talat för och som jag sökt ange några framgångsvägar till i detta inlägg.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon skattedebatt med herr Romanus, utan vill i stället, om jag får ta några minuter av kammarens tid i anspråk, säga några ord om bostadsfrågan.

Det är glädjande att vi lyckats nå upp till ett bostadsbyggande på över 100 000 lägenheter om året. Detta höga bostadsbyggande gör det möjligt för oss att i betydligt större utsträckning än tidigare bygga i takt med behovet av nya lägenheter.

Remissdebatt

Självfallet måste byggandet ske på orter där industri och övrigt näringsliv expanderar. I mitt hemlän, Jönköpings län, känner vi inom länsbostadsnämnden hårt trycket från kommunerna som vill bygga fler bostäder. Länet är expansivt och industrin bygger ut på flera platser. Vid den senaste undersökningen angående lediga platser i länet, som länsarbetsnämnden företog i mitten av januari i år, visade det sig att det fanns inte mindre än 1 814 lediga platser. Det är det största antal lediga platser som vi haft under hela 1960-talet i Jönköpings län.

Även i vårt län har vi fått del av den ökade bostadskvoten i form av extra tilldelning, men inte i den utsträckning som krävs för att man skall kunna tillgodose behovet av bostäder. En nackdel är att den extratilldelning som vi fått har kommit vid en så sen tidpunkt under året att planeringen har försvårats. Ett önskemål är därför att grundtilldelningen blir större för kommande år, så att kommunerna redan från början kan ta hänsyn till den vid sin planering.

Jag har uppmärksammat att inrikesministern i statsverkspropositionen tagit upp den långsiktiga planeringen. Det föreligger behov av garantier för fleråriga projekt, som kommer att leda till ett mera kontinuerligt byggande.

Jönköpings län är ett av de första som har övergått till att räkna bostadskvot i kvadratmeter våningsyta i stället för i antal lägenheter. Vi är av den meningen att detta sätt att räkna bostadskvot är till fördel ur flera synpunkter. Framför allt har kommunerna då större valmöjligheter när det gäller bostadsbyggandets inriktning. Nu tar exempelvis en liten pensionärslägenhet lika stor del av bostadskvoten som en stor familjebostad, men genom att övergå till beräkning efter våningsyta kan man få två pensionärslägenheter på samma antal kvadratmeter.

Det har många gånger omvittnats vil-

ket stort värde förbättringslånen har för upprustning av pensionärernas bostäder. I Jönköpings län har vi haft en omfattande sådan låneverksamhet under lång tid, och vi har sett mycket goda resultat av den. Jag har också vid läsningen av statsverkspropositionen med glädje konstaterat att möjligheterna att erhålla sådana lån nu föreslås förbättrade. För närvarande gäller att det beskattningsbara beloppet inte får överstiga 6 000 kronor för att lån i form av s. k. räntefri stående del skall kunna utgå. Inrikesministern föreslår nu att denna gräns höjes till 7 000 kronor i beskattningsbar inkomst, och det innebär att betydligt fler pensionärer kan erhålla sådana lån.

Det gäller emellertid att sprida kännedom om de förbättrade förmånerna. Det finns säkert pensionärer som har fått avslag på sin ansökan om lån, beroende på att det beskattningsbara beloppet har varit för högt, och som inte haft resurser att utan detta lån genomföra bostadsförbättringen. Efter de nya bestämmelsernas genomförande skulle flera av pensionärerna sannolikt bli berättigade till förbättringslån, om ny ansökan gjordes.

Detta är ett nytt exempel på hur angeläget det är att ge information om de förmåner av olika slag som står till buds. Vi har nog litet till mans en känsla av att många av de beslut om nya förmåner av olika slag som fattas här i riksdagen inte alltid kommer till kännedom hos dem som bäst behöver förmånerna. Det föreligger därför behov av en ökad information, och vi bör i större omfattning än hittills använda oss av en uppsökande verksamhet.

Herr talman! Detta var i all korthet några synpunkter på bostadsfrågan. Jag vill bara tillägga att det är angeläget att fortsätta de strävanden som pågår i syfte att underlätta för de bostadssökande att klara bostadskostnaden. Det görs bl. a. genom industriellt byggan-

Remissdebatt

de lovvärda insatser för att nedbringa bostadskostnaderna. De nya bostadstilläggen för barnfamiljerna, som trädde i kraft vid årsskiftet, är också mycket värdefulla när det gäller att underlätta för de ekonomiskt svaga barnfamiljerna att efterfråga goda lägenheter. Ytterligare ansträngningar måste dock göras för att förbättra förhållandena för de lågavlönade.

Vi får se vad den pågående avtalsrörelsen kan leda till för resultat när det gäller att ge de mindre inkomstagarna ett välbehövligt löneyft. Angeläget är också att det skatteförslag, som aviserats till nästa år, får en sådan utformning att det innebär skattelättnader för de mindre inkomstagarna. Att höja schablonavdraget ytterligare är ett bra sätt att sänka skatten för dem som har låga inkomster. Därigenom gör man det lättare för dessa grupper att klara bl. a. bostadskostnaderna.

Herr talman! Jag anser att den största uppgiften framöver är att med olika medel få till stånd en utjämning människor och grupper emellan.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Låt mig först helt kort bemöta de ganska skarpa angrepp som herr Göransson nyss gjorde på mitt partis inställning till Investeringsbanken. Angreppet var grundat på en rätt stor okunnighet inte bara om vad Investeringsbanken hittills har åstadkommit utan också om moderata samlingspartiets syn på behovet av ett sådant kreditinstitut. Jag tycker knappast att herr Göranssons anförande här kan stå helt oemotsagt.

Investeringsbanken har hittills inte lånat ut ens 50 miljoner kronor, medan däremot en utlåning på 550 miljoner kronor har aviserats för kommande år. Finansminister Sträng sade i går att det inte var säkert att dessa pengar inte skulle ha kunnat komma från andra kreditinstitut. Investeringsbanken tillför alltså inte näringslivet några nya

pengar, utan det som banken lånar ut tas från den allmänna kreditmarknaden.

Talet om att banken skulle ha skaffat tusentals människor arbete är alltså felaktigt. Men det skall inte bestridas att det föreligger behov av ett kreditinstitut med möjligheter till ett stort risktagande av detta slag. Mitt parti har därför också föreslagit ett refinansieringsinstitut, som skulle bygga på de redan befintliga kreditinstituten. Fördelen med detta skulle bli större effektivitet och mindre politisering av krediterna.

Men, herr talman, det var inte för att säga detta som jag begärde ordet. Så sent som i början av detta decennium diskuterade man på fullt allvar om det inte fanns risk för att den politiska striden skulle alldeles avstanna. Det fanns många som tyckte sig se en utveckling i riktning mot en allt större värdegemenskap mellan partierna. Klarast utformades teorin om ideologiernas död av Herbert Tingsten. Han menade att det i stort sett bara återstod för partierna att övertyga väljarna om vilket parti som var bäst skickat att förvalta det samhälle som alla i stort sett var överens om.

Så frammanades bilden av en logisk utveckling från bondetågets upphetsande dagar till det begynnande 1960-talets lugna kommittéarbete, då man t. o. m. verkade kunna komma överens om ett nytt skattesystem.

Jag tror att vi alla i dag betecknar dessa slutsatser som något förhastade, men det är nog riktigt att de demokratiska partierna i vårt land nu har en hög grad av värdegemenskap. Vi diskuterar i ungefär samma ordalag om demokrati, miljövärd, rättvis inkomstfördelning, rättvisa åt eftersatta grupper i samhället o. s. v. De stora striderna gäller inte längre huvudmålen för samhällsarbetet utan utformningen av de instrument som skall leda oss till dessa mål.

Jag tror inte att vi har någon an-

Remissdebatt

ledning att beklaga att det förhåller sig så. Den politiska striden är ju inget självändamål, även om kanske en politikertillsvaro — och även en ungdomspolitikertillsvaro — skulle bli litet mera spännande med klarare åsiktsmotsättningar. Nej, herr talman, vad jag syftar på då jag säger att man åtminstone från den unga generationens sida knappast betraktar ideologiernas död som någonting självklart är ett annat förhållande. Jag syftar på den tendens till ökad polarisering i det politiska livet, där vi å ena sidan har en stor majoritet av människor, för vilka den demokratiska reformpolitiken är någonting självklart, och å andra sidan en mindre men mycket högröstad grupp av politiska revolutionärer, som medvetet ställer sig utanför det parlamentariska arbetssättet. Och låt vara att press och massmedia har ägnat ett oproportionerligt stort utrymme åt utomparlamentariska aktioner som förekommit under senare år — men man kan inte bortse från att dessa ändå representerar någonting nytt och på sikt mycket allvarligt i det svenska samhället.

Jag har ingen möjlighet att här gå in på orsakerna till denna utveckling. Men vi kan konstatera att stora grupper av den intellektuella ungdomen i dag reagerar på ett sätt som enligt vedertaget språkbruk måste betecknas som både antiparlamentariskt och antidemokratiskt. Vi möter i dag — inte minst vi som arbetar inom ungdomsrörelserna — ett förakt mot det demokratiska styrelsesättet, som har vuxit sig starkt bland de ungdomar som beretts större möjligheter till medinflytande än någon tidigare generation.

Kan vi då på något sätt påverka dessa förhållanden och bryta den här utvecklingen? Är det över huvud taget angeläget att bryta utvecklingen och kan man från riksdagens sida påverka den i någon utsträckning? Jag tror vi kan det och jag tror vi måste göra det.

Låt mig ge två mycket korta exempel

på vad dessa aktiviteter har lett till. För en tid sedan hade myndigheterna i Stockholm beslutat att ta i anspråk en lekplats för barn för parkeringsändamål. Saken hade beretts i vederbörliga kommunala instanser, och någon anmärkning mot den formella behandlingen kunde man inte rikta. Men oppositionen mot intrånget på denna lekplats blev helt naturligt häftig bland de berörda. När uppvaktningar och skrivelser inte ledde till något resultat ockuperade man lekplatsen; man tog helt enkelt saken i egna händer. Då fick myndigheterna plötsligt förståelse för dessa synpunkter och slog till reträtt, därför att de inte vågade figurera som busar i pressen utan föredrog att ompröva beslutet.

Ett annat exempel: När UKAS presenterades restes från många håll allvarliga invändningar. I remissvar efter remissvar — och Sverige är ett land där remisser förekommer mycket flitigt — påtalades bristerna, och man klagade vad som borde rättas till. Men de som politiskt hade ansvaret för reformen ville inte lyssna. Inte förrän studenterna tog till utomparlamentariska aktioner, ockupationer och liknande, där även statsråd har blivit utsatta, vaknade de ansvariga till liv.

Det är min bestämda övertygelse att det reviderade förslaget till UKAS som nu har lagts fram inte hade kommit att framläggas om inte dessa utomparlamentariska aktioner hade förekommit. Det här är naturligtvis på sikt utomordentligt allvarligt för demokratin. Hur kommer medborgarna att reagera när de vanliga parlamentariska metoderna inte ger effekt, medan däremot hårda utomparlamentariska aktioner kan leda till resultat?

Jag tror att vi måste vara medvetna om den stora demoraliserande effekt som detta kan få på samhällsmedlemmarna i allmänhet och speciellt på den unga generationen. Vad händer när exempelvis värnpliktsvägrarna blir till-

Remissdebatt

räckligt många så att man inte längre kan tala om behovet av att inleda en dialog med dem och tro att man på så sätt kan klara av detta problem? Hur kommer då de lojala medborgarna att reagera? Detta är inte en inställning och en känsla som är avgränsad till ungdomarna, utan det gäller i mångt och mycket även de äldre.

Finansminister Sträng har nyligen deklarerat att han inte kunde se någon stor reform av typ ATP som skulle återstå att genomföra. Samhället skulle i stort sett vara färdigt, de stora sociala reformernas tid skulle vara förbi och vad som nu skulle återstå vore att finputsa samhället och förbättra litet här och var. Men i stort sett skulle arbetet vara avslutat på reformsidan. Jag tror att han har rätt så till vida att vi har passerat det stadium då det främst gällde att garantera människorna en dräglig ekonomisk standard, och de stora sociala reformernas tid är säkert till ända. Men jag tror att det fortfarande åtminstone på någon punkt behöver vidtagas stora åtgärder. Det är hög tid att åtminstone de politiker som representerar en ung generation vänder bort blickarna från den kalla statistiken över nationalprodukt, bostadsbyggande och industriproduktion och ägnar sig mera åt att studera hur människorna upplever sin situation i det högindustrialiserade samhället. Kanske verkligheten inte alltid är fullt så glättad som den framstår när man läser de statistiska rapporterna. Kanske har vi snart nått det stadium då ekonomisk tillväxt och ekonomisk effektivitet inte längre är det enda av intresse i den politiska diskussionen. Möjligen är det dags att flytta över en del av den politiska uppmärksamheten till de frågor som inte är så utpräglat ekonomiskt betonade.

Herr talman! Många av de frågeställningar jag har berört är inte av det slaget att de föranleder initiativ från riksdagens sida. I likhet med många andra tror jag att det inte skulle vara

klokt om vi låte partipolitiken klampa in på alla de områden som jag här tagit upp. Däremot måste vi beakta den förskjutning av det politiska intresset som har skett, så att vi verkligen blir medvetna om vad som annars skulle kunna hända. Vi måste enligt min mening inleda en period av reformarbete när det gäller den kommunala demokratins sätt att fungera för att minska klyftan mellan styresmän och styrda. Vi måste driva på en utveckling som leder till att många enskilda människor får ett ökat inflytande över sina egna angelägenheter. Vi måste också — och det är kanske inte minst viktigt — upphöra att betrakta remissförfaranden som en formalitet utan väsentlig betydelse och i stället försöka avlyssna stämningarna ute bland medborgarna.

En demokrati förutsätter inte bara en oklanderlig handläggning av ärenden. Utan känsla av verkligt medinflytande hos de många vanliga medborgarna blir den i längden ett sårbart samhällssystem. Jag tror att de senaste årens erfarenheter visar att så är fallet, men jag tror också att mycket kan göras för att förbättra situationen.

Med ett vidgat inflytande för medborgarna på alla väsentliga samhällsområden — inte minst på det kommunala planet — skulle säkerligen mycket av den svenska politiska polariseringen med extremistgrupper, i dag framför allt till vänster, i morgon kanske också på högerkanten, kunna undvikas. Vi kanske inte skulle kunna slippa ifrån vissa mindre grupper, vilkas primära målsättning är att skapa kaos i samhällslivet. Men vi skulle å andra sidan få till stånd ökad motståndskraft hos det demokratiska styrelseskicket så att ett större antal medborgare — inte minst många ungdomar — skulle känna sig mer solidariska med det samhälle och det politiska system som vi har i dag. Men den solidariteten kräver, som sagt, en känsla av delaktighet i samhällets utformning.

Remissdebatt

Får jag alltså, herr talman, uttrycka förhoppningen att vi inte skall slå oss till ro med den uppnådda författningskompromissen, som bara tillgodoser den formella sidan av demokratin, utan att vi också nu och på 1970-talet skall kunna inleda ett reformarbete för att förverkliga demokratin på ett bredare plan. Denna fråga, som jag betraktar som mycket angelägen, har också den stora fördelar att den inte kostar så mycket pengar. Den tar just inte mycket utrymme i statsbudgeten.

Därmed, herr talman, har jag åstadkommit en anknytning, om än en svag sådan, till årets statsverksproposition, varom denna remissdebatt strängt taget skall handla.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Regeringens beslut att diplomatiskt erkänna Demokratiska Republiken Vietnam har kommit att framstå som riktigt ur flera synpunkter, främst därför att regeringen i Nordvietnam de facto har kontrollen över sitt eget territorium, men också av den anledningen att förhandlingarna i Paris har inträtt i ett nytt skede. Det självklara praktiska skälet för beslutet är de informella kontakternas allt starkare former. Att beslutet uppfattats som positivt av en mycket stark opinion är uppenbart. Detta hindrar emellertid inte att man från borgerligt håll kan registrera tveksamma, ja, ibland till och med negativa kommentarer.

I medkammaren talade en folkpartist den 22 januari i en anda som speglade, lindrigt sagt, underliga tankegångar. Vi fick således veta att det visserligen är militärdiktatur i Sydvietnam men att militärdiktaturen i Nordvietnam är sjufalt värre och att Sydvietnams regering inte har full kontroll över situationen, eftersom Nordvietnam underhåller en upprorsrörelse i Sydvietnam. Vidare fick vi veta att Sydvietnam har en armé på 800 000 människor, som deltar i kriget.

Vidare sades det: »De är utskickade för att försvara sig, och Nordvietnam skickar ut sina skaror för att anfälla Sydvietnam och hjälpa upprorsmännen där.»

Det faktum att regimen i Nordvietnam i motsats till militärjuntan i Saigon uppenbarligen har en överväldigande del av folket bakom sig tycks helt ha förbigått talaren. Beteckningen upprorsrörelse för Nationella befrielsefronten i Vietnam kanske kan vara riktig. I så fall är det en upprorsrörelse av stor styrka, om den kan klara sig så bra i ett läge där man har över en halv miljon utländska soldater emot sig, utländska soldater som är utskickade från världens rikaste industrination och som dessutom är utrustade med de modernaste vapen. Jag betvivlar inte att folkpartiet tar avstånd från de uttalanden som fällts av kollegan i första kammaren, men i så fall vore det på sin plats att man deklarerade folkpartiets uppfattning i detta avseende.

Herr talman! Jag konstaterade inledningsvis det glädjande i att erkännandet av Demokratiska Republiken Vietnam skett nu. Härigenom kan vi skapa bättre förutsättningar för insatser på svensk och på nordisk basis. Redan i dag pågår ett intensivt arbete för förberedande av gemensamma nordiska biståndsinsatser i Vietnam efter krigets slut. Naturligtvis måste detta initiativ betecknas som mycket värdefullt. En samlad insats från flera länder är nödvändig för att biståndet skall kunna få den omfattning som krävs för att underlätta återuppbyggnaden av det sönderbombade Vietnam.

Fredsförhandlingarna i Paris har för Sydvietnams del ej inneburit att kriget nedtrappats där. Tvärtom hävdar ett flertal källor, att kriget i Sydvietnam pågår mer intensivt än någonsin. USA hävdar dock att bombningarna av Nordvietnam har upphört. I så fall kan vi till detta lägga att det i Nordvietnam inte finns några främmande trupper och

Remissdebatt

att något krig inte pågår i Demokratiska Republiken Vietnam. Men i Nordvietnam finns i dag ett omfattande och akut behov av bistånd, och eftersom det samnordiska projektet kan träda i funktion först efter det att fred uppnåtts i Vietnam, kan detta projekt inte tillgodose de nu rådande trängande behoven. Dessutom är det naturligtvis omöjligt att avgöra när kriget i Sydvietnam tar slut.

Regeringsrepresentanter för DRV har i tidningsintervjuer specificerat hjälpbehoven. Bristen är således störst beträffande livsmedel, läkemedel, sjukvårdsmateriel, konstgödsel, undervisningsmateriel och papper, i första hand avsett att användas till skolböcker. Det är därför, herr talman, som jag med glädje i utrikes huvudtiteln läser följande: »I detta sammanhang vill jag anmäla, att biståndsinsatser för Vietnam efter fientligheternas upphörande bör kunna komma i fråga på olika områden. Kungl. Maj:t bör inom ramen för tillgängliga medel bedöma omfattningen och inriktningen av svenska insatser på grundval av de omständigheter som råder då aktiva återuppbyggnadsinsatser kan komma i fråga — — —.»

Eftersom behovet av hjälpinsatser är både akut och omfattande och då USA i dag inte bombar Demokratiska Republiken Vietnam och eftersom slutligen det nordiska projektet ej kan komma i gång förrän fred uppnåtts i hela Vietnam, vill jag uttrycka förhoppningen om att svenska biståndsinsatser kommer till stånd snarast i Nordvietnam.

Ett annat område som jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på är trafikpolitiken.

Riksdagen beslutade år 1963 om nya riktlinjer för vårt lands trafikpolitik. Dessa skulle genomföras i tre reformetapper. Utgångspunkten var att det skulle vara konkurrens på lika villkor och att varje trafikgren i princip skulle bära sina kostnader. I princip har jag ingenting att invända mot dessa reso-

nemang. De hittills gjorda erfarenheterna visar emellertid att det i praktiken inte blivit någon konkurrens på lika villkor. När två av reformetapperna är genomförda kan man konstatera en allt kraftigare kritik mot riksdagsbeslutet. Man hävdar bl. a. att de tyngre landsvägsbundna transporter ej betalar de kostnader som deras förslitning av vägbanan medför. Den s. k. AASHO-undersökningen, mot vilken åtminstone jag inte sett någon avgörande invändning, konstaterar att vägens slitbana nöts ned i relationen tredje till fjärde potensen av bilens axeltryck. Detta skulle innebära att en lastbil med ett axeltryck på 5 ton skulle få ett värde på 125, medan motsvarande värde för en bil med axeltrycket 2 ton skulle bli 8. Dessa värden står naturligtvis inte i relation till beskattningen.

De slutsatser vi kan dra av detta är att personbilarna får subventionera tyngre transporter och att skattebetalarna över huvud taget får subventionera den landsvägsbundna trafiken. Vi kan också konstatera att det i Sverige ej finns någon dokumenterad kostnadsansvarighet för godstransporter på landsväg. Dessutom bör man naturligtvis lägga både miljöpolitiska och trafiksäkerhetspolitiska aspekter på denna fråga. Å andra sidan är kostnadsansvarigheten noga beräknad och belyst när det gäller statens järnvägars transporter på räls.

Dessutom får ju SJ svara för kostnader som åkeriägare inte behöver stå för. Det gäller exempelvis försvarskostnader, dubbla pensionsavgifter och utbildningskostnader. En rationell transportpolitik och en god trafikekonomi är naturligtvis av stor betydelse för vårt land. En överföring av vissa tyngre transporter till järnväg skulle sannolikt vara önskvärd ur flera synpunkter. Läget är i dag det, att vi har en stor outnyttjad transportkapacitet både inom statens järnvägar och inom åkeribranschen. Det hävdas att detta med-

Remissdebatt

fört kapitalförluster, som uppgår till hundratals miljoner kronor årligen.

Sammanfattningsvis vill jag säga att flera skäl talar för att en ökning av godstransporterna på landsväg på järnvägstransporternas bekostnad vore olycklig såväl ur samhällsekonomisk synpunkt som ur trafiksäkerhets- och miljösynpunkt. Det är därför rimligt att genomförandet av den tredje reformetappen uppskjuts ytterligare. Vidare måste de negativa konsekvenserna av de båda första reformetapperna elimineras.

Till sist vill jag bara säga ett par ord till herr Björck i Nässjö. Av hans anförande fick man intrycket att regeringen skulle vara mycket svag för som han uttryckte det »de utomparlamentariska aktioner» av olika slag som förekommit. Han exemplifierade med UKAS. Det faktum att regeringen i den till kammaren avgivna propositionen visar att man tagit hänsyn till remissinstansernas yttranden, till exempel yttranden av SFS, det socialdemokratiska studentförbundet och SSU, nämnde han inte med ett ord. Det är dessa remissvar som i stor utsträckning kommit att bli vägledande för regeringens behandling av denna fråga.

Låt mig dock om de utomparlamentariska metoderna säga att det här inte är fråga om någonting nytt för det svenska samhället eller för svensk arbetarrörelse. Det föreligger emellertid en skillnad mellan tidigare utomparlamentariska metoder och en del av dagens utomparlamentariska metoder, nämligen den att man ibland försöker göra gällande att det är en motsatsställning mellan de politiska partierna och de utomparlamentariska metoderna. Svensk arbetarrörelse har i och för sig ingen anledning att stå främmande för utomparlamentariska metoder, men när man konstruerar upp en motsatsställning till de politiska partierna svävar inte svensk arbetarrörelse på målet. Därför finner jag verkligen herr

Anders Björcks inlägg i detta avseende vara ytterst besynnerligt.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Rationalisering och förändring tillhör ordningen för dagen. Ett par av de få undantagen utgör remissdebatten och Vasaloppet. Båda går i gamla traditionella spår. Omdömet om Vasaloppet ligger fast, men beträffande remissdebatten har det kommit till ett nytt inslag. Här i talarstolen har alldeles före mig två debutanter gjort sin första insats i en remissdebatt. Det är två av riksdagens genom tiderna yngsta ledamöter, och jag vill gratulera dem till en god början. Jag beklagar bara att de har fått göra sin tidiga debut vid denna sena timme.

Med rationalisering uppnår man inte sällan vad man sakligt menar med begreppet, nämligen bättre produktionsbetingelser, en mera effektiv produktion, bättre marknadsföring eller vad man eftersträvar att uppnå. Alltför ofta får man dock en känsla av att rationaliseringen bara inneburit något som mera korrekt uttryckt borde kallas förändring.

Man ser ofta exempel på ganska radikala förändringar, men rationaliseringseffekten är svår att upptäcka. Ibland uppnås betydande rationaliseringseffekter ur strikt företagsekonomisk synpunkt, men allmänheten-konsumenterna märker ändå inte så mycket av dessa. Arbete och kostnader kan exempelvis flyttas över på konsumenterna. Detta är ett vanligt förekommande fenomen, särskilt inom handeln. Där reella rationaliseringar uppnåtts förekommer ofta att vinsten av dessa i sin helhet går till aktieägarna.

Det finns således stor anledning att sätta åtskilliga frågetecken inför de mer eller mindre omfattande rationaliseringar som ständigt pågår på olika håll i vårt samhälle. Den principiella målsättningen, nämligen att åstadkomma

Remissdebatt

förbättrade produktionsförutsättningar, är naturligtvis helt riktig, men de problem som är förknippade med denna målsättning måste granskas från såväl företagsekonomisk som samhällsekonomisk-social synpunkt. Ofta har de senaste årens omfattande strukturförändringar inom näringslivet medfört betydande negativa sociala effekter. Det har blivit samhällets sak att klara ut dessa — med en ofta alltför stor eftersläpning.

I vissa fall har samhället direkt tagit på sig en del av kostnaden. Ett exempel härpå är bostadsproduktionen. En viss rationalisering har troligtvis uppnåtts inom byggnadsverksamheten, men nettoeffekten är antagligen mycket ringa om man ser till samhällets kostnader. Bostadskonsumenterna har sannerligen inte fått lägre boendekostnader, om man bortser från den direkta subventioneringen. Behovet av så omfattande subventioner som de nu utgående är väl snarare ett bevis för att bostadsproducenterna inte kunnat rationalisera i önskad omfattning.

De statliga affärsdrivande verken, exempelvis statens järnvägar, har säkerligen åstadkommit mycket av rationalisering. Ville man vara litet elak skulle man kunna säga, att det bara är en tidsfråga när vi endast har generaldirektören och SJ-administrationen kvar men står utan järnvägsförbindelser, om utvecklingen får ha sin gång.

Den senaste förändringen i rationaliseringsavseende kan belysas av att förbindelserna från Dalarna (Krylbo) till Stockholm har försämrats i så betydande grad, att vi inte kan komma till Stockholm tidigare än klockan 10. Om vi en lördag skulle önska avvika från Stockholm på eftermiddagen, är senaste tåget som vi kan ta mot Krylbo och Dalarna det som går klockan 16.30. Detta måste man väl ändå betrakta som en verklig försämring.

Ett annat exempel! Det var rent rörande att häromkvällen i TV lysna till

postverkets chef när han berättade om hur många miljoner postverket sparat på sina rationaliseringar. Man fick nästan en känsla av att portot skulle komma att sänkas, men vi vet att det var tvärtom. Men en redovisning fick vi inte: hur många timmar som satsas varje dag i hemmen och i företagen på att leta efter postnummer och att skriva postnummer. Inte heller fick vi reda på hur många timmar sammanlagt som människor i glesbygder står och väntar vid postlådan för att träffa postbäraren och kvittera ut sina värdeförsändelser när närpoststationen försvunnit, där man kunnat utträta dessa ärenden i anslutning till andra ärenden. Vilka bekymmer skapar inte detta för många människor! Det är väl ingen tvekan om att i åtskilliga bygder försämringen av servicen i dess helhet har skapat stora bekymmer för de enskilda.

Jordbruket tillhör de mest och hårdast rationaliserade näringarna i landet — det är väl egentligen bara jordbruksdepartementet, lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna som kan peka på ökad arbeidskraftsåtgång. Ändå är säkert den sammantagna samhällsvinsten av rationaliseringarna långt mindre än vad folk i allmänhet tror. Landsbygdens bostadsbestånd utnyttjas dåligt, och vi går mot en ökad nedbuskning och försämrad landskapsvård. De växande storstäderna kan inte reda upp sina problem med vatten- och luftföroreningar, och ibland är därför vinsterna av den s. k. rationaliseringen inte så stora som de framställs.

Det är emellertid alldeles uppenbart att olika former av rationaliseringar har sin givna plats i vår produktionsapparat. Det gäller främst den varuproducerande sektorn och handeln men också servicefunktionerna. På det senare området är möjligheterna i många fall starkt beskurna. Det gäller inte minst den service som produceras i regi av samhället, d. v. s. utbildning, omsorg och vård. Det är i huvudsak kom-

Remissdebatt

muner och landsting som står för denna produktion. Nämda områden är ganska svårarationaliserade, särskilt vårdsektorn, som förutsätter en direkt personlig relation och individuellt anpassade insatser. Härav följer automatiskt att stora förvaltningsenheter i och för sig inte medför några rationaliseringsvinster. Försöker man därtill — vilket nu sällan sker — att sätta något pris på miljö etc., finner man att de stora enheterna kan vara direkt ekonomiska och oförsvärbara. Ju större enheter, desto operativare miljö i många fall.

Inom de samhällsdrivna produktionsområdena brukar vi också ställa vissa krav på medborgarinflytande och medbestämmanderätt för allmänheten — alldeles nyligen har andra talare understrukit önskvärdheten av detta. På det kommunala planet innefattas detta begrepp i kommunal demokrati. Allt för stora enheter medför automatiskt att möjligheterna till direkt inflytande beskärs i långt större utsträckning än vad som är fallet i de mindre enheterna.

I den aktuella kommunindelningsfrågan — aktuell genom regeringens åtgärd att underställa kommunerna m. fl. förslag innebärande tvångsåtgärder för att driva på kommunsammanläggningar — finns det all anledning att övertänka hur reformen verkar bl. a. ur rationaliseringssynpunkt och ur kommunaldemokratisk synpunkt.

Det är en allvarlig brist att vi inte har något som helst bevis för att en mer ingripande allmän indelningsreform under dagens förhållanden är nödvändig. Den bevisföringen presterades inte 1962 och har inte heller presterats nu. Det finns inga belägg för att en kommun av hygglig storlek, med t. ex. 5 000 invånare, inte skulle kunna klara de uppgifter som kommunen i dag har. Jag förutsätter därvid att vi har en effektiv skatteutjämning och att vissa kommuner samarbetar i fråga om den gymnasiala ut-

bildningen eller att huvudmannafrågan i det avseendet ordnas på annat sätt.

På många områden har de mindre och medelstora kommunerna i dag en bättre service än de stora kommunerna. Vattenreningsfrågan är i regel bättre löst i de förra kommunerna — det är få mindre kommuner man i dag kan anklaga för att driva en politik som innebär förstöring av våra vattendrag. De verkliga miljöförstörarna är till finnandes bland de stora kommunerna och städerna. De stora kommunernas vattenreningsproblem är i många fall ännu olöst. Vad kommer t. ex. Stockholms och Göteborgs ordnande av den frågan att kosta?

Detta är problem som uppkommer till följd av den centraliseringspolitik som socialdemokratin varit pådrivare av. Centern har kämpat för en annan strukturpolitik; det har tidigare redovisats icke minst i denna remissdebatt. Jag vill bara understryka nödvändigheten av en omprövning och av att den för människornas bästa sker snart.

Mot bakgrunden av denna redovisning tycker jag att det är något av en oförskämdhet när regeringen i sin promemoria om kommunindelningsreformens fullföljande låter antyda att det behövs större kommuner för att lösa t. ex. vattenföroreningsproblemen.

Vad man dock mest förundrar sig över i regeringens aktuella agerande i kommunindelningsfrågan är de mera principiella frågorna i anslutning till reformens genomförande. Det uttalades klart vid reformens uppläggning att genomförandet skulle vara frivilligt, även om det skulle ta lång tid. Detta var ganska naturligt eftersom ungefär hälften av kommunerna inte ansåg en reform vara nödvändig vid den tidpunkten. Samma uppfattning synes nu också kunna spåras i kommunernas yttranden i den pågående remissomgången. Ändå har i promemorian endast två tvångsalternativ skisserats. Ett alternativ — frivilliglinje — saknas i den frågeställning som har gått ut till remissinstanserna. Man

Remissdebatt

kan ställa frågan: Är det så det kommer att bli i framtiden under en eventuell socialdemokratisk regim, att valet för människorna kommer att stå mellan två tvångsalternativ?

Vi har fått en sammanhållen undervisning i grundskolan. Under de sju år som gått sedan kommunblocksindelningen beslutades har bl. a. detta inneburit att man med rätta kan ställa frågan, om det i dag är nödvändigt att genomföra reformen med den kraft som man vid det tillfället diskuterade.

Centerns uppfattning om en rättvis fördelning av kommunalskattens bördor har också, om än motvilligt, i någon mån accepterats. Vi har funnit tekniska former för en statlig skatteutjämning som i stort verkar vara bra men som måste ges mera materiellt innehåll om rättvisa skall uppnås, särskilt för de mindre inkomsttagarna. Vi har fått en debatt om länsdemokratin som gör att vi borde få rådruum för att planera för framtidens regionala och lokala självstyrelse.

Den frågan är enligt min uppfattning en livsfråga i vår demokrati. Vi har helt enkelt inte råd att slå sönder vad som finns av engagemang, ansvarskänsla och kunskaper. Jag är fullt medveten om att man inte kan sätta likhetstecken mellan antalet kommunalt engagerade människor och graden av folkstyre. Men nog förefaller det egendomligt och motsägelsefullt att tusentals kommunalt verksamma ställs åt sidan i en tid, då man efterfrågar engagemang och kontakt. Det blir ju resultatet av en fullt genomförd storkommunreform. Detta inträffar också i en tid då det moderna samhället har svårt att få kontakt icke minst med ungdomen. Det som har hänt i fråga om aktiviteter bland ungdomen på detta område är inte att ungdomen kräver mera rationalisering. Nej, ungdomen kräver kontakt och medinflytande. Detta om något borde enligt min mening, herr talman, vara anledning till att vi får rådruum för att från grunden tänka igenom

folkstyrelsens problem och då icke minst den regionala och lokala självstyrelsen, innan tvångsåtgärder i kommunindelningsfrågan beslutas.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med många andra här i dag ta upp ett jämlikhetsproblem. Det gäller en grupp människor som under en lång följd av år har fått lita till andra människors villighet att ge gåvor, fått lita till insamlingar av typen Röda fjädern. Som alla förstår syftar jag på de handikappade, de partiellt arbetsföra.

Jag vill i likhet med fröken Sandell även uttrycka min stora glädje över vad inrikesministern har föreslagit och de ökningarna som framgår av statsverkspropositionen i fråga om stödet åt de handikappade. Jag känner också stor tillfredsställelse över tillsättandet av de utredningar som inrikesministern redogör för i statsverkspropositionen. Jag vill dock framhålla att jag inte helt delar inrikesministerns uppfattning då han med hänvisning till de tillsatta utredningarna inte vill tillstyrka de av arbetsmarknadsstyrelsen föreslagna ändringarna av bidragsnormerna för anordnande och drivande av skyddade verkstäder och arbetsträningsinstitut. Man frågar sig vart det skulle bära hän om huvudmännen — som ju i de flesta fall är kommuner eller landsting — också skulle hänvisa till pågående utredningar och lägga frågan om utbyggnad av arbetsträningsinstitut och skyddade verkstäder på is tills utredningarna är klara. Jag tror inte att någon huvudman kommer att handla på detta sätt men har velat dra parallellen för att understryka det mycket aktuella behovet av att få en ändring till stånd beträffande bidragens konstruktion.

Anledningen till att jag tagit upp spørsmålet om utredningarna är främst att det i direktiven till en av utredningarna — nämligen den som syftar till en mera genomgripande översyn av de

Remissdebatt

skyddade verkstädernas organisation, samarbetsmöjligheter och liknande — framhålles följande: »Vad gäller kostnadsfördelningen mellan staten och huvudmännen bör de sakkunniga utgå från att denna totalt sett inte skall bli föremål för någon genomgripande förändring.» Det är på denna punkt jag gärna skulle vilja ha en upplysning av inrikesministern om syftet.

För närvarande är bidraget till arbetsprovninginstitut 75 procent av driftunderskottet per arbetsplats och till skyddade verkstäder 50 procent av driftunderskottet per arbetsplats. I det förra fallet gäller ett tak på 3 000 kronor och i det senare ett på 2 000 kronor. Arbetsmarknadsstyrelsen har gjort en beräkning och kommit fram till att det på grund av kostnadsstegringar, höjt löneläge och förekomsten av det tak jag nyss nämnde har skett en mycket väsentlig förändring av bidragens storlek. Man räknar med att bidragen till provningsinstitut för närvarande icke är 75 procent utan något under 20 procent. Bidraget till de skyddade verkstäderna har urholkats så att det i stället för 50 är cirka 25 procent. Det är således en klar övervältring på huvudmännen av kostnaderna för denna verksamhet.

Mot bakgrunden av detta ställer jag mig undrande till formuleringen i utredningsdirektiven. Syftar man, när man talar om ett bibehållande av kostnadsfördelningen, på de 75 respektive 50 procenten eller menar man den i dag reella bidragsgivningen på 25 respektive under 20 procent? För mig står det tämligen klart att riktpunkten för utredningens bedömning skall vara 75 respektive 50 procent.

När jag säger detta är det med utgångspunkt i att detta är en arbetsmarknadsfråga, och där är det ju staten som skall svara för de huvudsakliga kostnaderna. Jag kan också erinra om att dessa platser skall stå till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande, och därför finns det en stark motivering

för ett återställande av de tidigare bidragsnormerna, som ett minimum.

Jag sade att detta var en jämlikhetsfråga, och det var kanske främst med tanke på betalningsförhållandena vid de skyddade verkstäderna som jag använde det uttrycket. Man kan utan tvivel tala om att de anställda vid de skyddade verkstäderna utgör en verklig låginkomstgrupp. Och ändå har det skett en ganska god förbättring. Från 1963 och fram till 1968 har det skett en ökning från cirka 4 kronor per timme till omkring 6 kronor per timme. Med hänsyn till att dessa människor i allmänhet inte har full arbetstid utgör de utan tvivel en låglönegrupp.

Detta är ingen kritik mot huvudmännen. Jag är väl medveten om alla de svårigheter man möter när det gäller lönesättningen vid de skyddade verkstäderna. Även på denna punkt redovisar inrikesministern att man har tillsatt en utredning för att göra en översyn för att komma fram till enhetliga ersättningsregler för samtliga skyddade verkstäder. Det är med mycket stor tillfredsställelse jag konstaterar detta. Men samtidigt måste jag tyvärr konstatera att den utredningen inte blev en snabbutredning. Även detta kanske är förståeligt, och jag skall inte fälla några hårda omdömen om utredningsmannen av den anledningen med hänsyn till vad jag tidigare sagt om de problem det här gäller. Jag vill i stället mycket entusiastiskt vädja till inrikesministern och utredningen att göra vad som göras kan för att påskynda arbetet, så att vi får fram ett resultat. Detta är nämligen en sak som tränger hårt på.

Låt mig sedan säga några ord om vuxenutbildningen och folkbildningsarbetet. Tillsammans med ett antal socialdemokratiska riksdagskolleger har jag i en motion hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en revidering av bestämmelserna rörande anslagsgivningen till studiecirkelverksamheten, studieförbunden och fö-

Remissdebatt

reläsningsverksamheten för att åstadkomma likställighet mellan folkbildningsverksamheten och andra former av vuxenutbildning samt att förslag här-om skall framläggas i 1970 års statsverksproposition. Jag hade inte tänkt att ta upp detta ärende i dag, och att jag gör det nu beror på herr Källstads inlägg tidigare i denna debatt, där han kom in på frågan.

Utbildningsminister Palme framhåller i statsverkspropositionen att några erfarenheter av 1967 års vuxenutbildningsreform ännu inte har vunnits, men han påpekar samtidigt att skolöverstyrelsen i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1970/71 bör redovisa vunna erfarenheter.

Jag tror det är ett riktigt konstaterande att det i dag är svårt att redovisa några erfarenheter av 1967 års vuxenutbildningsreform. Åtminstone gäller detta erfarenheter på centralt håll. Men jag tror också jag vågar påstå att de som arbetar inom folkbildningsorganisationerna ute på fältet ändå har gjort vissa erfarenheter och kommit fram till att en revidering av bestämmelserna är nödvändig för att få en bättre samordning till stånd.

Herr Källstad framhöll att mittenpartierna begärt att en parlamentarisk kommitté skall göra en översyn av hela vuxenutbildningsfältet. Det var detta som närmast föranledde mig att ta upp denna fråga. Jag har nämligen en känsla av att vi, om inte en snabb förändring av bidragsgivningen till folkbildningsarbetet genomföres, kommer att få en snedvridning av hela vuxenutbildningen som icke är lycklig för framtiden. Därför ser jag hellre att den översyn och den revidering, som avses skola leda fram till ett förslag, genomföres inom departementet. På denna väg kan man snabbare nå fram till ett resultat än genom en parlamentarisk utredningskommitté, som erfarenhetsmässigt tar något längre tid på sig.

Låt mig i anledning av herr Källstads anförande också erinra om ett par andra förhållanden. Herr Källstad påpekade att bidraget till studiecirkelverksamheten skurits ned med 3 miljoner kronor. Jag vill först framhålla att de 60 miljoner kronorna för detta ändamål är ett förslagsanslag, som väl knappast till fullo kommer att utnyttjas under det nu löpande budgetåret. Nedskaeringen är därför knappast av den betydelse som herr Källstad ville göra gällande.

Mitt viktigaste påpekande i detta sammanhang är dock att den aktuella nedskaeringen gjorts på förslag av skolöverstyrelsen efter samråd med bildningsorganisationerna och studieförbunden om möjligheterna att företa en översyn av tillämpningsföreskrifterna för att härigenom kunna åstadkomma en nedskaering av anslaget.

Till slut bara några ord om en annan fråga. Vid 1963 års riksdag fattades ett beslut beträffande försvarets teleunderhåll. Däri ingick ett principbeslut om att förlägga en verkstadsenhet till — som det hette — mellersta Norrland. Viss tveksamhet rådde kanske på den punkten, men av lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska skäl fattade riksdagen beslutet.

Detta beslut har icke gått i full verkställighet; en blygsam början har skett genom startande av en filial till den centrala flygverkstaden i Arboga. I dagarna har emellertid ett förslag lagts fram om en ytterligare utbyggnad av verkstaden i mellersta Norrland som skulle lokaliseras till Östersund.

Låt mig på en gång säga ifrån att jag inte har någonting emot en lokalisering till Östersund. Jag har i dag samma förståelse för detta som jag hade när jag medverkade till beslutet 1963. Men att aktualisera flyttningen till Östersund genom att ta arbetstillfällena och arbetskraft från de verkstäder som skulle suga upp den arbetskraft som blir över-

Remissdebatt

flödig genom fjolårets beslut om nedläggande av flygets verkstad i Västerås förefaller underligt.

Jag hoppas därför att det föreliggande förslaget icke verkställs åtminstone i det här aktuella skedet när det visat sig vara så stora svårigheter att klara avvecklingen inom CVV i Västerås. Dessa svårigheter blir självfallet inte mindre, om man skulle flytta arbetstillfällen från de verkstäder dit man planerat att placera folk från CVV.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2

Anmäldes följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m., nämligen

- nr 1022, av herr *Clarkson*,
- nr 1023, av herr *Hugosson*,
- nr 1024, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,
- nr 1025, av herr *Källstad*,

- nr 1026, av herrar *Källstad* och *Nordstrandh*, samt
- nr 1027, av herr *Nordstrandh m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 3

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

fru *Mogård* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående den relativa betygsättningen,

fru *Hjelm-Wallén* (s), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser, och

herr *Gustafson* i Göteborg (fp), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående en sameuropeisk experimentsatellit för överföring av televisionsprogram m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.08 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 7 februari

Kl. 11.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herr Sjönell enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 4—den 14 innevarande februari.

Herr Sjönell beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Remissdebatt (forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande bilaga 1 (finansplanen) till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid i enlighet med förut gjord anteckning ordet till

Fru ANER (fp), som yttrade:

Herr talman! I socialdemokratiska partiets information om årets budgetförslag står det: »Över huvud taget hör miljö- och naturvården till de gynnade områdena i årets budget.»

Om så vore, skulle det vara goda nyheter. Det är i så fall helt andra signaler än när naturresursutredningen 1967 desavuerade sina egna experter, som ansåg 37 miljoner kronor årligen vara vad som behövdes för en effektiv miljövärdshforskning. Utredningen föreslog i stället det blygsamma beloppet 8 miljoner kronor, vilket sedermera i propositionen prutades till 7 miljoner. Har regeringen nu verkligen fått upp ögo-

nen för var vi ligger här i landet när det gäller miljövården?

Om vi ser på siffrorna i propositionen visar det sig att den väsentliga ökningen i år utgöres av 50 miljoner kronor årligen under de kommande fem åren. De pengarna skall utgöra en subvention på 25 procent av de investeringar för luft- och vattenrening som industrin beräknas behöva göra under nämnda fem år. Under den tiden skall alltså en dryg miljard totalt investeras för detta ändamål, av vilket belopp staten skall stå för en fjärdedel.

Men de pengarna är samtidigt avsedda för arbetsmarknadsändamål. De skall användas så att de skapar nya arbetstillfällen, d. v. s. arbetsmarknadsstyrelsen skall vara med och bestämma vart de skall gå. Från naturvårdssynpunkt anser jag att detta inte kan betecknas som särskilt lyckligt. Att det på samma plats skulle föreligga behov av ett nytt reningsverk, en investeringsvillig industri och sådan arbetslöshet som kan avhjälpas med arbete av detta slag torde inte vara något som man alltid kan lita på. Man har anledning frukta att det kommer att gå på samma sätt som med de åtgärder för att aktivera kvinnlig arbetskraft, som passade så bra ihop med den överfulla sysselsättningen men som sedan hade svårt att fortsätta av egen kraft.

Avgörandet i fråga om var reningsåtgärder av detta slag i första hand skall sättas in bör givetvis fattas centralt, av naturvårdsverket. Sedan skall det också finnas lokala organ, som måste skapas eftersom de nu saknas på de flesta platser, för att kommunerna effektivt skall kunna föra fram sina behov. Detta är

Remissdebatt

också ett krav som framställs i en enskild folkpartimotion i år. Men ingen kan begära att kommunerna skall besitta verklig sakkunskap i miljövårdsfrågor. Länsstyrelserna här i landet är inte heller tillräckligt få för att de skall kunna få tag i en enda ordentlig naturvårdsexpert var, och även om detta vore möjligt vore det ytterst olämpligt att splittra experterna på 24 olika ställen.

Därmed har jag kommit fram till en annan punkt där propositionens förslag om tilldelning av pengar är uppenbart otillräckligt och otidsenligt, nämligen naturvårdsverkets anslag för forskning. Den verksamheten får i år 9,5 miljoner kronor, vilket i och för sig inte är särskilt mycket, även om det är något mer än i fjol. Men summan blir ännu mindre om man analyserar den, ty 1 miljon kronor går till automatiska löneökningar och de 5 miljonerna i botten är inga »färska» pengar utan hämtades för två år sedan från anslag för andra forskningsändamål när naturvårdsverket skapades. Vidare bör man se dessa summor mot bakgrunden av att det inte finns någon utbildningslinje för naturvård här i landet. På grund av denna återhållsamhet i anslagen har vi alltså en säkrad brist på experter för åratals framåt.

Andra institutioner än naturvårdsverket får också ett rent minimum för sin forskning. Sådana institutioner som vatteninspektionen, giftnämnden, folkhälsan, växtskyddsanstalten har minimala summor till sitt förfogande, och detta i en situation när de när som helst kan komma att stå emot industrier som kan lägga ut miljoner på att bevisa att deras produkter inte är farliga.

Men om det är så — vilket vi har läst i tidningarna nyligen — att undulater kan dö därför att ett par salladsblad, odlade här i Sverige, råkar ha en parationhalt som är mer än 100 gånger större än vad FAO anser tillåtligt, och

detta tydligen varken kan kontrolleras eller förhindras, skall vi då vänta till dess att en människas död av en slump kan bevisas bero på ett analogt slarv? Behöver inte miljövårdsforskningen verkliga pengar? Härmed avser jag pengar av den storleksordning som FOA får.

Vi har en forskning som med all rätt ägnar sig åt landets säkerhetsproblem. Miljövården innebär precis lika vitala säkerhetsproblem som försvarrets. Krig är faktiskt i denna onda värld en mycket avlägsen fara jämfört med de gifter vi dagligen adderar till vår miljö.

Det rör sig i detta sammanhang självfallet om chockerande siffror. Till och med de 37 miljoner kronor som naturresursutredningen begärt är en oerhört stor utgift, särskilt som man just har börjat upptäcka att detta konto över huvud taget finns och behöver täckas. Hela problematiken kring miljövården ligger ju i förhållandet att det går åt så mycket pengar för att göra en verklig insats och att det är så svårt att i kalla kronor se vad man får ut för dem. Detta är såvitt jag kan se egentligen inte ett naturvetenskapligt eller ens ett moraliskt problem, i varje fall inte till att börja med, utan ett budgettekniskt. Hur skall man kunna räkna, verkligen räkna, med miljövården? Innan de kan kvantifieras och sättas upp i tabeller är det svårt att få dem respekterade, i varje fall av oss, som räknar till nästa valår. Forskarna, som räknar till nästa generation, har därför lätt att bli otåliga på oss.

Låt mig illustrera detta budgettekniska problem med en mycket enkel bild, som jag hämtat från en av Frankrikes främsta planeringsexperter. Om en familj far ut på söndagen för att göra en utflykt och njuta av en vacker somardag, räknas av de faktorer som då ingår i bilden bilen, bensinen och matsäcken, kanske även slitaget på vägen, in i nationalinkomsten. Ja, kanske räk-

Remissdebatt

nas t. o. m. husmoderns arbetskraft när hon bredde smörgåsarna in i detta sammanhang, om det är fråga om en riktigt avancerad nationalbudget. Men vad som aldrig räknas in är syrenbusken eller vitsipporna ute i marken, som man njöt av och kanske plockade med sig hem. Ändå var det de som gav hela dagen dess mening, varken bensinen eller smörgåsarna. Om en grävsropa nästa söndag har tagit bort hela härligheten för att ge plats för ett grustag eller ett höghus på något nytt Järvafält, har familjen enligt detta räknesätt inte lidit någon förlust och inte nationen heller.

Detta är uppenbarligen orimligt, och ändå är det det enda sätt vi har att räkna på. Om man i stället värderade syrener och vildblommor, ren luft och rent vatten och tystnad till deras rätta värde, hur skulle nationalbudgeten då se ut? Den skulle plötsligt uppvisa stora minusposter. Vem betalar då dessa minusposter? Jo, de som får leva i buller, gift och stank. Och vilka är det? Givetvis de fattigaste. De som har möjlighet att ta ut löneökningar, d. v. s. de bäst utrustade och bäst organiserade — jag kunde också säga vi — ser till att de kan komma tillräckligt långt bort på sin fritid för att njuta av de dyrbara varor jag nämnde. Men de som inte kan det — de lågavlönade, de handikappade, de billösa, de alltför gamla — får vackert stanna kvar i miljöslummen. Jag säger inte att ett nytt sätt att räkna skulle avskaffa denna slum — inte ensamt. Men det skulle åtminstone göra det omöjligt för oss att inte se vilken oerhörd inkomstöverföring åt fel håll den innebär.

Som det nu är ställt aldrig alternativt upp som jämställda och jämförbara. Sysselsättning är en bra sak, och därför kan arbetsmarknadsstyrelsen uppträda som en stat i staten och framföra långtgående krav som också vanligen blir tillgodosedda. Men vad är då miljö? Det är något som man inte kan

uttrycka i miljoner, och därför kan naturvårdsverket inte uppträda annat än med blygsamheten hos haren i busken och får mycket sällan sina krav tillgodosedda — utom när det som i år åker snålskjuts på arbetsmarknadsstyrelsen. Det är inte bara en fråga om att opinionen inte är väckt — det är den på sätt och vis — vad det gäller är att den inte vet hur den skall uttrycka sig så att den hörs.

Ändå vore det ingen oöverstiglig svårighet att räkna ut hur mycket i form av sjuktimmar och invalidisering, hur mycket i minskad arbetsförmåga och i psykiska besvär som dålig miljö förorsakar, även om vi bara håller oss till den yttre miljön. Den enda siffra jag kunnat få tag i, och den är ändå ytterligt ungefärlig, är 500 miljoner kronor. Det beräknas vara vår årliga förlust på grund av korrosionsskador enbart genom luftföroreningar. Vi vet inte hur mycket dricksvatten som vi kunnat få ett gott pris för i Hamburg, om det inte redan varit odrickbart, eller hur mycket fiskerinäringen lidit i förluster på grund av föroreningar i sjö och numera även i hav. Lägg till detta alla de kostnader vi redan har för våra ofullkomliga reningsanordningar. Drag detta från nationalinkomsten, sådan den räknas ut i dag. Den ser då inte så imponerande ut längre.

Detta räkneexempel gäller ändå bara dagens situation. Det verkligt hotande och det som vi skulle behöva lika många miljoner som FOA:s för att försvara oss emot är de faror vi ännu inte vet om men som ligger i bakhåll för oss. I början på 1960-talet visste faktiskt somliga forskare om att svaivelvåtehalten nere i Östersjöns djup höll på att nå farliga värden. För två år sedan talade de om, att 1970 skulle hela Östersjöns bottenvatten vara dött. I år vet vi att spådomen har slagit in ett år för tidigt. Nu plötsligt lyssnar vi. Hur många forskare är det som sitter och vet om liknande växande skador

Remissdebatt

men som inte blir hörda när de talar om det? Hur många dödsfallor av typen Östersjöns bottenvatten ligger och väntar på oss de närmaste åren?

Somliga forskare säger att de har gett upp — ingen lyssnar ändå på dem, menar de, och nu väntar de på att det skall bli tillräckligt många mänskliga dödsoffer för att man skall börja vidta försvarsåtgärder. Under tiden kryper forskningsanslagen för naturvården uppåt i snigeltakt. Vi hankar oss fram från valår till valår. Är det inte på tiden, herr talman, att vi ändrar våra prioriteringar?

Härefter anförde:

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att gratulera fru Anér till ett engagerat och väl disponerat anförande. Jag vill inte polemisera mot det fru Anér har sagt, men jag kan ändå inte undertrycka den kommentaren, att det kan vara ganska lätt att tala väl för ett speciellt ändamål, men att det sedan blir svårare att göra det vi brukar kalla för prioriteringar — att se till att man får resurser till det man så gärna vill göra.

Fru Anér gjorde jämförelser med FOA. Jag vet inte om ett fullföljande av hennes tankegång skulle kunna innebära att man minskade ner eller rent av avskaffade FOA för miljövårdens skull. Inte mig emot i så fall, skulle jag nästan vilja säga, men det kanske inte är riktigt så lätt.

Får jag sedan säga att det som för mig personligen i början av remissdebatten verkade att vara ganska väsentligt att framhålla nu, i detta skede av debatten, förefaller rätt tunt. Och egentligen är det väl snarast solidaritet med övriga talare på listans sista del som gör att man framhärdar. Mitt inlägg skulle beröra u-landsarbetet, men först vill jag göra en kort kommentar till vad jag hört i debatten om konsumentfrågorna.

Jag liksom många andra väntar en

smula otåligt på förslagen från konsumentutredningen. Den har så utmärkta direktiv att den bör kunna bli en framgångsrik kommitté, som ger oss basen för en ny konsumentpolitik med starka inslag av konsumentmakt. Personligen tycker jag att den nya debatten om konsumtionssamhället är ett hälsotecken. Den är en reaktion mot den reklam och kommersiella påverkan som vi möter överallt, och den aktualiserar återigen den avgörande frågan om alla avvägningssproblem — för oss personligen, för vår egen konsumtion, men också mellan vars och ens privata krav och den kollektiva samhällseliga servicen.

Handelsministern återopade tidigare under debatten en framställning från de socialdemokratiska kvinnorna beträffande varudistributionsfrågan. Jag vill tillfoga att det socialdemokratiska kvinnoförbundet också helt nyligen begärt att man skall dra upp riktlinjerna för en samlad organisation för konsumentarbetet med nära anknytning till näringspolitiken. Det är då vi får se om den s. k. marknadshushållningen består provet. Jag utgår från att regeringen inte väjer för nya grepp även på denna del av vår politik.

Jag vill beröra en detalj i sammanhanget, nämligen frågan om hur de s. k. lokala konsumentkommittéernas framtida verksamhet skall te sig efter den 1 juli i år. Någon utredning om detta lär pågå inom statens konsumentråd, och det vore bra om resultatet av detta utredningsarbete snart nog bleve känt och tillfälle gavs till en diskussion innan beslut fattas. Lokalkommittéerna har väl varit framgångsrika. Jag tror inte att de skulle ha varit mindre framgångsrika, om de hade stått öppna för flera intresserade organisationer. Diskrimineringen av de politiska kvinnoorganisationerna har hela tiden upprört många. Jag utgår ifrån att denna diskriminering upphör efter den 1 juli 1969. Begreppet konsumentpolitik har börjat vinna burskap, och då skall det väl inte vara otillåtet

Remissdebatt

för politiskt verksamma personer att representera konsumenterna.

Nog om konsumentfrågorna!

Så vill jag ta upp ett helt annat ämne, nämligen u-hjälpen. Jag skall därvid begränsa mig till en enda sak. De många u-hjälpsmotionerna även i år garanterar väl att man kan få återkomma till ämnet i en vidare debatt.

Jag tillhör den privilegierade skara i denna kammare som vid några tillfällen fått resa ut till Afrika och Asien och där fått direkt kontakt med u-hjälpen och dess utövare. Vid sådana tillfällen söker man efter svar på alla frågor som ställts i den svenska debatten om biståndspolitik, om val av länder, om ämnesriktning, om hur man utväljer och utbildar personal men först och främst om det blir några resultat av våra biståndspengar, om man kan se några utvecklingseffekter.

Förvisso är det inte möjligt att finna färdiga och entydiga svar på sådana frågor där ute. Man får klart för sig att problemen är ofantliga och svåra att angripa. Ibland känns de så överväldigande att man blir nedstämd, helt passiv. Men jag vill ändå säga att jag aldrig upplevt annat i de grupper av riksdagsmän som jag rest tillsammans med än att man till sist återvänder med en fast tro på att det är meningsfullt att fortsätta biståndsarbetet och att bestämt söka efter medel och metoder. Det som manar en att inte ge upp tron på att kunna förändra de fattiga folkens förhållanden är vetskapen om de ofantliga tillgångar som mänskligheten ändå besitter av vetande och ekonomiska resurser, om nu dessa tillgångar bara satsades på uppbyggande och utveckling i stället för destruktiva syften.

Budgeten i år är också ett uttryck för vår vilja att öka våra ansträngningar, även om denna ökning är blygsam — det vill jag gärna medge. Vi vet sedan gammalt att vi inte alltid är överens här i kammaren om medel och metoder för vår u-hjälp. Det är för övrigt ganska in-

tressant att iakttaga olika kommentarer till reseupplevelserna i u-länderna. Reser man ut med en stark tro på missionens nytta och betydelse, kommer man hem stärkt i denna tro. Är man hängiven anhängare av u-hjälpen genom svenska företags etablering i dessa länder, finner man utomordentliga resultat vid besök på sådana företag. De erfarenheter jag fick efter ett besök som jag hade tillfälle att göra vid Lamco i Liberia i början av 1965 är inte av den karaktären, att jag kan verifiera de lovord som en riksdagsgrupp gav i höstas efter ett besök där.

Våra värderingar är personligt färgade och påverkas av vår grundinställning. Vi behöver alltså utarbeta objektiva metoder att mäta utvecklingseffekter samtidigt som vi måste anstränga oss att själva se litet vidare och inte begränsa oss till våra egna snäva värderingar.

Vid vår senaste resa till Indien och Pakistan mötte vi ett flertal representanter för svenska företag och kunde på ort och ställe se hur man hade det på arbetsplatserna. Jag försökte bli informerad i vad jag betraktar som huvudfrågan: Vad betyder detta företag för landets eller regionens allmänna utveckling? Endast om det har någon betydelse i detta avseende är det en del av våra biståndsansträngningar.

Det vore förmätet av mig att här sätta betyg på de företag vi besökte. De uppgifter vi fick tydde emellertid på tillfredsställande förhållanden för de anställda både lönemässigt och i övrigt — allt naturligtvis i relation till andra anställdas villkor i vederbörande land. Arbetslokaler och industriområden var prydliga och skilde sig förmånligt från omgivningen. Det är dock inte bara en positiv upplevelse att, då man rör sig i ett u-land, finna att det svenskägda företaget är en absolut kontrast till sitt grannskap. Svenska oaser är det underbart att hitta i Liberia och i Calcutta, men de får miljön i övrigt att framstå

Remissdebatt

som ännu eländigare. Som jag ser det måste vi arbeta hårt för att finna metoder att nå spridningseffekter omkring våra svenska anläggningar.

Vi kan inte och bör inte försöka kopiera det svenska samhällsmönstret, men vi skulle ändå kunna utnyttja mera av det vi vet har lett till framgång för det svenska samhället; jag åsyftar närmast de uppbyggande krafter som verkat under industrialiseringen i vårt land, representerade av fackföreningsrörelsen, Kooperationen och vissa andra folkrörelser. Jag är medveten om hur svårt det är att omplantera dessa rörelser i u-landsmiljö, men vissa lyckade försök har dock gjorts, kanske främst inom den kooperativa verksamheten.

Vi känner de villkor för att erhålla investeringsgarantier som riksdagen uppställde vid beslutet förra året. Dessa villkor var enligt min mening både berättigade och riktiga. Jag har uppfattat saken så, att de tillkommit för att leda den svenska företagsetableringen i dessa länder i sunda banor för att den verkligen skall ge utvecklingseffekter, sett ur u-landets synpunkt. Lika klart som det bör vara att det offentliga biståndet skall ge en utvecklingseffekt eller en impuls till utveckling, lika naturligt är det att de svenska företagens etablering i ett u-land på sikt borde vara förknippad med en allmän utveckling i landet. Det är alltså inte bara företagets egen arbetskraft som skall ha sjukvård och yrkesutbildning. Ambitionsnivån måste ligga högre.

Till sist vill jag med adress direkt till utrikesministern påpeka, att då vi nu gör omplaceringar vid de svenska beskickningarna bl. a. i Asien och Afrika och t. ex. upprättar en ny beskickning i Malaysia vore det ändamålsenligt att pröva personvalet också med hänsyn till bevakningen av de frågor som jag här tagit upp. Om det behövs socialattaché-tjänster eller om bevakningen kan ske på annat sätt lämnar jag därhän. Vid resor får man dock det intrycket att

våra beskickningar för närvarande är väl rustade att tillvarata de svenska intressena inom näringslivet, under det att de står sig sämre när de skall företräda andra gruppers intressen.

I en motion till årets riksdag har jag tillsammans med några andra socialdemokrater aktualiserat frågan om hur Sverige skall kunna medverka till en industrialisering av u-länder med bibehållande av den målsättning som gäller här hemma. Därvid är det avgörande vilka svenskar som ute på fältet får arbeta med lösningarna.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! En av de första förutläggningarna för att en bygd skall kunna utvecklas är att det finns goda kommunikationer. Stora delar av Stockholms län drabbas hårt av den rationaliserings- och centraliseringshysteri som råder, kanske framför allt på kommunikationsområdet.

I en motion till årets riksdag har jag påtalat vissa problem med postkommunikationerna: att postverket drar in poststationer på löpande band och att så gott som nya postlokaler i städerna till följd därav inte räcker till för all postsortering. Postkunderna bryr man sig inte så mycket om; de får stå vid vägarna och vänta på brevbäraren. Att en postkund måste ta ledigt från sitt arbete på olämplig tid för att kunna sköta sina postförrättningar anses inte heller behöva tas med i beräkningen. Det är ju fråga om rationalisering, och man har bara höjt brevportot med 22 procent.

Om postkunden trots allt behöver komma till det nya postkontoret i staden är han ofta hänvisad till allmänna kommunikationsmedel — särskilt om han är för gammal eller för ung för att köra bil, om han inte har råd att ha bil eller om bilen behöver användas av någon annan i familjen som yrkesarbetar några mil bort.

Många är därför mycket beroende av goda tåg- och busskommunikationer.

Remissdebatt

Men hur har de det? SJ har försämrat tidtabellerna, slutat stanna vid vissa stationer, dragit in öppethållningstider för gods och lagt ned järnvägslinjer. Konsekvenserna för kunderna har man inte tagit så stor hänsyn till — det skall ju rationaliseras!

Inför de järnvägsnedläggelser som skulle genomföras i Stockholms län begärde både kommunerna och länsstyrelsen att nedläggning inte skulle ske förrän vägarna hade rustats upp och ersättande busstrafik hade ordnats. Sådan trafik har ordnats, men i begränsad utsträckning. Jag vill ta ett exempel som visar förhållandena och deras brister.

Om en person i min hemkommun, fyra mil från Norrtälje, har en anhörig som ligger på sjukhus i Norrtälje och vill hälsa på denne under en lördag eller en söndag, som är besöksdagar, så måste han åka taxi. På lördagar och söndagar går nämligen ingen buss.

Den begärda upprustningen av vägarna har inte genomförts trots att järnvägstrafiken lagts ned. En konsekvens härav är att både restid och resväg ofta blir betydligt längre eftersom vägarna är krokiga. Bussbiljetterna blir därigenom också dyrare. För den enskilde resenären har alltså SJ:s rationalisering betydtt lika dåliga vägar, sämre förbindelser, ofta längre restid och högre färdkostnad.

En annan allvarlig sak är att på många krokiga och allmänt dåliga vägar går skolskjutsar. Det förekommer att skolbarn får färdas många mil varje skoldag på krokiga, backiga och smala grusvägar, och det kan för många barn innebära hårda psykiska påfrestningar.

Eftersom de inkommande bilskattemedlen inte på många år har använts i sin helhet till vägarna, hade man så smått väntat sig att mer pengar skulle anslås till vägarna, framför allt till länsvägarna. En ökning av anslaget till riksvägar har föreslagits, men till byggande av länsvägar föreslås i stället sänkta anslag. Och när det gäller driften sägs i

statsverkspropositionen (bilaga 8, s. 90) följande:

»Vägverket inriktar driftåtgärderna främst på det belagda vägnätet och oljegrusvägnätet, d. v. s. i första hand riksvägarna inkl. europavägarna — — —.» En fortsättning av den utvecklingen skulle betyda, att hela den del av svenska folket som bor så till att den inte trafikerar riksvägarna i större utsträckning skulle få försätta att köra på dåliga grusvägar med allt vad det innebär.

Risken för stenskott på grusvägarna är uppenbar. Den kraftiga saltningen av grusvägarna gör att de bilar som går på grusvägar rostar fortare. Vägbanan blir ojämn och bilarna skakar sönder fortare. Att färdas på en kraftigt vattnad, saltad och nyhyvrad grusväg är sannerligen inget nöje. Risken för dikeskörningar blir då stor, och den risken är ständigt aktuell därför att många av de här dåliga vägarna löper genom skogsområden, där tunga skogstransporter går fram. Många har kört i diket när de plötsligt på en smal och krokig väg har mött en lastbil, fullastad med timmer eller massaved. Då gäller det att inte dikena är för djupa. Råkar det vara stenar eller berg i vägen kan det gå illa, ty pengarna har inte räckt till för att undanskaffa sådant.

I Stockholms län finns det socknar som inte har en enda meter belagd eller oljegrusad väg. De alltför små vägmedel som anslås går framför allt åt i tätortsområdet kring Stockholms stad. Men alla som har bil betalar ju bilskatt, oavsett var i landet de bor. Då är det väl helt orimligt att man i vissa områden av landet skall få fortsätta att köra på dåliga grusvägar med de extra kostnader som det för med sig för bilägarna. På grund av att de som bor i dessa områden ofta har längre till arbetsplatser, affärer o. s. v. betalar de dessutom genom bensinskatten en extra hög tribut till vägväsendet.

I statsverkspropositionen framförs också tanken att »överföra delar av det

Remissdebatt

mera finmaskiga vägnätet utanför de större tätortsregionerna från staten till kommunerna och att koncentrera den statliga väghållningsverksamheten till primärlederna huvudsakligen i och mellan tätortsregionerna». Tanken synes alltså vara att slussa över pengar från länsvägar till riksvägar. När sedan länsvägar och mindre vägar har blivit så dåliga att vägverket inte längre kan hålla folkopinionen stängden, då skall eländet stjälpas över på kommunerna. En sådan utveckling kan åtminstone inte jag acceptera.

Riksdagen anslår årligen ganska stora belopp till lokaliseringpolitiska åtgärder. Tyvärr är det bara vissa delar av landet som får del av lokaliseringsstödet. Men syftet med lokaliseringpolitiken — att skaffa arbete och utkomst åt folk även i mindre orter — motverkas ju direkt av sådana åtgärder från statlig sida som jag här har påtalat. Man kan väl om den socialdemokratiska politiken på dessa områden säga att den drivs på ett sådant sätt att det verkar som om den ena handen inte vet vad den andra gör.

För några år sedan talades det från socialdemokratiskt håll mycket om valfrihet. Med den avveckling som sker är det förstäligt om man inte vill tala så mycket om det numera. Men det är valfrihet människor vill ha, frihet att välja yrke, bostadsort, boendeform o. s. v. Staten får inte fortsätta att omöjliggöra en sådan valfrihet. Många — säkert ett växande antal människor — vill gärna bo utanför egentliga tätortsregioner och storstäder, framför allt för att få en bättre yttre miljö. Myndigheterna måste tillmötesgå de önskemålen genom att *inte* planera för att allt fler skall dras in till tätorterna utan i stället planera för att åstadkomma en differentiering av landsbygdens näringsliv och en ökning av arbetstillfällena. Men för att företag skall kunna bestå och nya företag skall kunna etablera sig krävs goda kommunikationer i olika

avseenden men framför allt bättre vägar. För att t. ex. den norra delen av Stockholms län skall kunna utvecklas på det sätt som är önskvärt krävs också att bostadskvoten till de landsbygdskommuner som har behov av bostadsbyggande ökas. Under de senaste åren har den skurits ned till förfång för utvecklingen. Jag kan inte se annat än att det är ett led i försöken att strypa valfriheten. Kommunsammanslagningar kommer enligt min mening också att bidra till att utvecklingen stannar av inom stora delar av vår landsbygd.

Landets olika delar måste få mer likvärdiga chanser att ge sina invånare valfrihet på olika områden. Annars är allt prat om jämlikhet bara tomma ord.

Myndigheterna måste så långt som möjligt tillgodose behoven på de områden jag här har berört. Man riskerar kanske annars att det startas en svensk befrielsefront mot de socialdemokratiska centraliseringsivrarna. En sådan skulle väl i så fall kunna hoppas på SSU, som ju har lovat att stödja befrielseörelser i olika delar av världen. Att det skulle kunna ske står ännu klarare efter herr Gustavssons i Nässjö anförande i kammaren i går kväll. Det var förvånande att höra att herr Gustavsson, som ändå är ledamot av riksdagen, inte står främmande för och inte tar avstånd från utomparlamentariska metoder.

Herr ELMSTEDT (cp):

Herr talman! Jag vet inte förklaringen, men under det sista skedet av denna remissdebatt har faktiskt en del frågor, som tidigare inte har berörts i debatten, kommit att ta upp en stor del av talarnas tid och ambitioner. Om även jag kommer att snudda vid samma frågor, är det, herr talman, en ren tillfällighet.

Den kommunala självstyrelsen är en av de fundamentala grundvalarna för vår demokrati och sålunda av största vikt att slå vakt om. Under senare år

Remissdebatt

har det emellertid blivit allt vanligare, att man ute i kommunerna har fått finna sig i en centraldirigering från statsmakternas sida, en dirigering som, av flera tecken att döma, är satt i system och som ofta uppfattats såsom högst omotiverad. Jag vill understryka att det vållar en mycket stark irritation på många håll oavsett politisk hemvist.

Debatten går i dag hög om t. ex. metoden för en snabbare sammanläggning inom kommunblocken till en kommunal enhet. Regeringen vill med tvång påskynda en sammanläggning, trots att vi i dag lika litet som tidigare är på det klara med uppgiftsfördelningen mellan stat, landsting och primärkommun. I områden, där kommunsammansläggningen har skett på frivillighetens väg, rycker man genom statliga initiativ undan grunden för de nya kommunerna att kunna ge den service åt medborgarna som avsikten var. Jag tänker på förslagen till ny domkretsindelning och ny polisdistriktsindelning. Man är, mildt uttryckt, fundersam ute i landet.

1967 års polisutredning har i en promemoria redovisat en del förslag till ändringar i den nuvarande polisdistriktsindelningen i så måtto att flera distrikt slås samman, en långt driven centralisering, som för människorna inom berörda områden inte medför någon som helst fördel. Även om vissa ekonomiska fördelar vore att vinna genom slopandet av 39 polisdistrikt, som enligt promemorian är tänkt, framstår det av andra skäl såsom högst tvivelaktigt om en sådan åtgärd är godtagbar ur allmän medborgerlig synvinkel. Ett av önskemålen är, av promemorian att döma, att nå en viss samstämmighet i åklagar-, domkrets- och polisdistriktsindelningen. I vart fall är domkretsindelningen ännu inte beslutad enligt domstolskommitténs förslag, och för min del hoppas jag att så icke heller skall bli fallet. Emellertid agerar man ofta som om saker och ting vore avgjor-

da långt innan riksdagen har fått ärendet, vilket i och för sig är ett oskick.

Att använda befolkningstalet inom ett distrikt som mätare av behovet, huruvida distriktet skall bestå som eget polisdistrikt eller inte, är missvisande. Det kan inte vara rimligt — för att ta ett exempel — att en kommun på 30 000 invånare, som inom sina gränser rymmer stora turistanläggningar, vilka årligen frekventeras av kanske en halv miljon människor, och som vidare har militärförband och andra institutioner inom sina gränser, inte skulle anses utgöra tillräckligt underlag för ett polisdistrikt. Dessutom kan rent allmänt sägas, att det knappast kan vara riktigt att så starkt centralisera polisväsendet. En bred förankring av denna organisation hos folket torde mera stå i samklang med grundläggande värderingar och principer inom vårt svenska samhälle.

På förslaget till ny domkretsindelning kan liknande synpunkter anläggas. Som jag inledningsvis påpekade rycker man undan den allmänna service som de nya kommunerna skulle utgöra underlag för. Ett av huvudmotiven för den nu pågående kommunindelningsreformen var att man skulle skapa tillräckligt bärkraftiga enheter just för detta. Några ekonomiska motiv för sammanföring av domsagorna redovisade inte domstolskommittén. Kostnaderna per avgjort mål är i stället lägre i en domsaga med två domare än i en med tre eller fyra domare enligt domstolskommittén.

Kommittén omvittnar vidare att det nuvarande rättsväsendet fungerar bra och med sin nära kontakt mellan domstol och befolkning har vunnit allmänhetens förtroende.

Förslaget innebär att över 400 000 personer får en avsevärt försämrad service. Om hänsyn tas till allmänhetens ökade resekostnader, förlorad arbetsinkomst etc., är det helt klart att förslaget medför en samhällsekonomisk

Remissdebatt

förlust. Ändå vill man förorda att en sådan ordning skall införas.

Syftet med att sammanföra flera domsagor torde vara att få domkretsar tillräckligt stora för att sysselsätta tre domare. Dessa skulle då, enligt förslaget, i tvistemål utgöra ett juristkollegium, vilket i och för sig kan diskuteras, eftersom det innebär ett minskat lekmannainflytande vid rättskipningen.

Nu torde ärenden av detta slag vid en ordinär domsaga uppgå till ett ringa antal, och i de fall det gäller bör en domare från en närliggande domsaga kunna delta. Det är sålunda enligt min mening inget skäl till en så omfattande reform, som i stort medför enbart nackdelar för den befolkning som berörs.

Jag vill erinra om att det förslag till ny domkretsindelning som föreligger med rätta har rönt stark kritik från de orter som är berörda. Här spelar lika litet som i det fall jag nämnde tidigare partitillhörighet någon roll. Representanter för ett 20-tal orter var i augusti månad i fjol samlade i Ronneby och dryftade förslaget och dess konsekvenser mycket ingående. Det kan vidare vara av intresse att notera, att ytterligare ett 25-tal orter under hand meddelade sitt intresse att stödja denna aktivitet för att bevara sina domsagor. Ett klart och entydigt uttalande gjordes av konferensen, och en kommitté med uppdrag att bevaka frågan tillsattes. Det är således angeläget för många kommuner att få behålla den servicefunktion som ett domsagokansli ändå har.

Inom vissa kommunblock, där en frivillig sammanläggning av kommunerna är på gång, möter man då plötsligt hinder som jag här pekat på och som icke stimulerar till en fortsatt frivillig sammanläggning av kommuner. I de områden, där sammanslagningen redan är verkställd på de grunder som varit för handen, finner man efter något år att det från statligt håll dyker upp förslag

som försvårar den nya enhetens funktion. Man känner sig helt enkelt lurad.

Kommunernas ställning i framtiden påverkar i hög grad länens, och den mycket uppmärksammade länsindelningsutredningen, vars förslag så flitigt debatterades för ett par år sedan, har gömts undan — för hur länge återstår att se. Jag förstår att den har gömts undan. Det var alltför brännbart material, visade det sig. Det finns anledning att gå försiktigt fram även när det gäller kommunerna.

Fortfarande är det oklart om den framtida uppgiftsfördelningen mellan stat, landsting och kommun, och det är uppenbart att detta faktum måste tas in i bilden när man, som nu synes ske, försöker att med tvång slå samman kommuner. Vad vet vi i dag om kommunernas uppgifter om ett tiotal år? I den riksdagsdebatt som föregick beslutet i kommunindelningsfrågan framfördes just dessa synpunkter. Motioner om uppgifts- och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun har väckts varje år, bl. a. från centerhåll, men ännu utan resultat.

Ett bevarande av den kommunala självbestämmanderätten är en angelägenhet av stort mått, och denna rätt får inte urholkas. Länsdemokratiutredningen, som under fjolåret lämnade sitt betänkande »Förvaltning och Folkstyrelse», säger bl. a. om kommunreformen att ett genomförande av länsdemokratiutredningens förslag skulle minska betydelsen av de skäl som ansågs motivera en ny kommunindelning. Länsdemokratiutredningen vill därför erinra om att kommunblocksindelningens genomförande som ny primärkommunal indelning är frivillig och beroende av de i varje block ingående primärkommunernas behov av samarbete. Sålunda ytterligare skäl att ta det lugnt! Det är fråga om att ha fria händer den dag ställning till länsdemokratiutredningens förslag skall tas.

Det är inte endast fråga om att fast-

Remissdebatt

ställa ett minimiantal invånare i en kommun. Det kan i vissa fall vara nyttigt att fastställa ett maximiantal. Den mänskliga isoleringen är i många fall ett problem i storstaden i minst lika hög grad som den är det på den mindre orten.

Man frågar sig vad de ofta förekommande utomparlamentariska aktiviteterna bottnar i. Håller avståndet från medborgaren till förtroendemannen på att bli för stort? Finns det en smygande känsla av vanmakt inför de styrande? Frågar man sig oroligt. Det finns säkert anledning att utöver effektivitets- och planeringsaspekter föra in andra värderingar i bedömningen.

Vi vet att den kommunala självstyrelsen naggas i kanten i takt med minskningen av antalet förtroendemän. Vi är alla överens om vikten av att ha en levande kommunal självstyrelse. Vad är då naturligare än att vi också ger den en rejäl chans?

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag hade närmast tänkt avstå från mitt inlägg i remissdebatten, när den inte slutade i går kväll. Men jag tycker att jag skall beröra en fråga som inte har tagits upp i remissdebatten i den utsträckning som jag hade önskat.

Men innan jag gör det, herr talman, vill jag understryka vad fru Anér tidigare har varit inne på, nämligen att det föreligger ett behov av naturvårdsutbildning i vårt land. Jag och några medmotionärer har i år lagt fram ett förslag om att man skall starta en sådan utbildning i Skaraborgs län, och jag hoppas att den motionen skall få en så välvillig behandling som möjligt.

Det var några synpunkter i herr Åkerlinds anförande som jag också gärna ville göra några kommentarer till. Om jag uppfattade herr Åkerlind rätt, sade han att det socialdemokratiska partiet hade misslyckats så med sin uppgift att skapa valfrihet i detta land att vi

nu borde få en befrielsefront som skulle lyfta bort vårt parti från makten. Detta skulle bli till verklig nytta för det svenska folket.

Skall man tolka detta uttalande på det sättet att den borgerliga oppositionen, där ju även det moderata samlingspartiet ingår, nu har kommit till det resultatet, att andra krafter i vårt land måste aktiveras för att befria oss från det socialdemokratiska partiet? Med anledning därav skulle jag vilja ställa en fråga till herr Åkerlind: Vilka krafter räknar han med såsom ingående i den befrielsefronten?

I fråga om valfriheten var herr Åkerlind inne på det stora misslyckandet för socialdemokratin när det gällt att få ut företag till olika platser i vårt land. Jag vill påminna herr Åkerlind om att utvecklingen i vårt land inte är någonting speciellt för detta. Samma utveckling pågår överallt utanför vårt lands gränser. Jag vet inte vilken verklighet som herr Åkerlind har kommit i kontakt med. Jag kan emellertid nämna att jag har förmånen att tillhöra såväl planeringsrådet som näringsrådet i mitt hemlän. Vid planeringen där har vi föresatt oss att verkligen satsa på vissa regioner som vi anser vara värdefulla att bevara, så att det blir en positiv utveckling där i framtiden. Näringsrådet har skapat kontakter med många företagare i detta land i första hand för att undersöka intresset för att lokalisera vissa verksamhetsgrenar till länet och i andra hand även för att ge anvisning om de platser till vilka vi anser att de bör lokalisera sina företag. Men situationen är ju den, herr Åkerlind, att vi för närvarande inte har några befogenheter att ge direktiv till företagen att lokalisera till mindre platser — och frågan är väl också om det skulle vara så lyckligt med sådana direktiv. De själva avgör var de skall förlägga företagen. Enligt min mening är detta fullkomligt riktigt, ty det är nödvändigt att lokaliseringen blir sådan att företagen

Remissdebatt

kan få den för sin utveckling erforderliga servicen.

Även representanterna för det socialdemokratiska partiet försöker, herr Åkerlind, att i den verklighet vari de arbetar göra alla de insatser som kan göras för att också mindre platser skall få företag. Tyvärr är det förenat med mycket stora svårigheter.

Herr talman! Beträffande arbetsmarknadsfrågor vill jag inledningsvis påminna om de riktlinjer som främst präglade proposition nr 1966:52. För det första är den främsta målsättningen när det gäller arbetsmarknadspolitiken att åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning, för det andra kräver vi av arbetsmarknadspolitiken att den skall stärka den enskilda människans ställning på arbetsmarknaden, och för det tredje skall arbetsmarknadspolitiken vara ett aktivt instrument i strukturpolitiken i syfte att uppnå en ökning av den ekonomiska tillväxten. Jag är övertygad om att den största delen av svenska folket, inte minst fackföreningsrörelsens medlemmar, står fast bakom dessa riktlinjer.

Erfarenheten från de gångna två åren visar att strukturomvandlingen inom näringslivet har kommit att mycket hårt drabba den äldre och den handikappade arbetskraften. Det är därför både glädjande och värdefullt att regeringen även i år fortsätter med utbyggnaden av de arbetsmarknadspolitiska insatserna.

Trots dessa åtgärder kan vi dock räkna med fortsatta svårigheter för den äldre och handikappade arbetskraften även under kommande år. Om man ser på utvecklingen under de senaste åren, visar det sig att antalet arbetsvårdssökande med handikapp från år 1966 har ökat med något över 12 000 till 87 000 år 1968. Det finns också anledning att räkna med att dessa arbetstagare även under mycket goda konjunkturen med ökade arbetsmöjligheter kommer att möta stora svårigheter på arbetsmarknaden,

svårigheter som inte minst beror på att industrin är inne i en utveckling som kan sägas vara fientligt inställd till de äldre och handikappade människorna.

I dag liksom i framtiden finns olika metoder av arbetsmätning för att så långt som möjligt stycka upp eller sönderdela arbetsuppgifterna i allt mindre moment. Denna utveckling kommer att i sin tur kräva allt större snabbhet och precision av arbetstagarna inom näringslivet.

Jag skulle kunna ge många exempel på de svårigheter som arbetsvårdsorganen möter när det gäller att placera de handikappade i produktionen. Men låt mig här bara peka på en aktuell händelse i mitt hemlän. För någon vecka sedan kunde jag med glädje läsa i dagspressen att länsarbetsnämnden måste vidta alldeles särskilda åtgärder för att fylla 1 000 lediga arbetsplatser inom verkstads- och möbelindustrin i länet. Jag utgick då ifrån att den äldre och handikappade arbetskraften vid detta tillfälle fått en verklig chans att komma ut på den öppna arbetsmarknaden.

Tyvärr visade det sig att arbetslösheten inte kommer att sjunka i samma takt som efterfrågan på arbetskraft ökar. Enligt länsarbetsnämnden beror detta på att länet har ett stort antal svårplacerade arbetstagare som inte kan betraktas som sökande till de nya arbetsplatserna. Länsarbetsnämnden är nu i ett sådant läge, att man måste söka arbetskraft i andra delar av landet och kanske främst i Norrland.

I detta sammanhang kan det vara av visst intresse att säga något om den arbetsvårdande verksamheten i Skaraborgs län. För närvarande har länsarbetsnämndens arbetsvårdande organ omkring 650 personer engagerade i denna verksamhet i skyddad sysselsättning, i beredskapsarbeten, i arkivarbete och under utbildning. Med undantag för de personer som är i utbildning anser arbetsvårdsavdelningen att omkring 150 kan placeras på den öppna marknaden,

Remissdebatt

Men trots en mycket kraftig ökning av antalet lediga platser inom länets näringsliv har de äldre och handikappade människorna mycket små möjligheter att erhålla arbete på den öppna marknaden.

Efter inrikesdepartementets upplysningskampanj om den äldre arbetskraftens problem hade vi väl räknat med att möta större förståelse för dessa arbetstagare — eller i varje fall önska de vi en snabbare utbyggnad av den halvskyddade verksamheten. Tyvärr har arbetsgivarna hittills inte visat något större intresse därvidlag. Om vi skall kunna lyckas bättre med denna gren av arbetsvården måste det skapas större resurser, så att kampanjen kan följas upp ute i länen.

Herr talman! Vid detta tillfälle vill jag inte rikta någon kritik mot företagarna i näringslivet. Jag har deltagit i ett flertal konferenser om dessa frågor, och jag kan inte påminna mig att någon av deltagarna i de konferenserna inte har slutit upp bakom tanken att försöka skaffa sysselsättning åt de handikappade. Men när konferensdeltagarna sedan kommit hem till vardagens arbetsuppgifter har de kanske haft så mycket annat att göra att de glömt de löften de gav vid konferenserna. De arbetsvårdande organen behöver i dag ökade resurser för att i nära samarbete med arbetsgivare och löntagare göra en grundlig inventering av lämpliga arbetsuppgifter vid arbetsplatserna ute i landet.

I strävandena att förbättra förhållandena för den äldre och handikappade arbetskraften måste vi kunna räkna med en positiv inställning hos arbetsgivarna. Jag syftar då inte bara på arbetsgivarna i det privata näringslivet utan lika mycket på arbetsgivarna i allmän tjänst, hos staten, landstingen och primärkommunerna.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang ta upp arbetsmarknadsstyrelsens beslut att dra in anslagen till pågående

beredskapsarbeten för svårplacerad arbetskraft, vilket inte minst berör Skaraborgs län. Under de senaste åren har länets skogsvårdsstyrelse i samarbete med intresserade skogsägare kunnat bedriva betydelsefulla beredskapsarbeten för svårplacerad arbetskraft. Denna verksamhet har givit sysselsättning för 140 à 150 personer. Vid sidan om skogsägarnas investeringar har arbetsmarknadsstyrelsen anslagit närmare 1,2 miljon kronor under tiden den 1 juli 1968 — den 31 januari 1969. Genom att arbetsmarknadsstyrelsen har dragit in anslagen till dessa beredskapsarbeten tvingas nu skogsvårdsstyrelsen friställa arbetarna samt 20 arbetsledare. I en svår eller nära nog omöjlig arbetsmarknadssituation för den svårplacerade arbetskraften skall alltså även dessa arbetstagare tvingas söka sig nya arbetsuppgifter.

Herr talman! Detta är en omöjlig uppgift för de arbetsvårdande organen i länen. Jag hoppas verkligen att arbetsmarknadsstyrelsen kommer att ompröva sitt beslut och ge skogsvårdsstyrelsen möjlighet att genomföra planerade skogsvårdsarbeten i länen. Jag delar däremot arbetsmarknadsstyrelsens mening att vi i allt snabbare takt behöver bygga ut antalet platser inom den skyddade verksamheten.

Men för närvarande är det mycket ovisst om man kan räkna med en sådan utveckling under de närmaste åren. Vi skall nämligen komma ihåg att det just nu pågår ett utredningsarbete som omfattar denna verksamhet, varvid man bl. a. skall utreda frågan om huvudmannaskapet. Det kan därför mycket väl tänkas att de nuvarande huvudmännen tvekar att fatta beslut om byggandet av nya verkstäder eller om en nödvändig utvidgning av äldre anläggningar. Jag vill därför begagna tillfället att vädja till de sakkunniga, som skall utreda förutsättningarna för en utbyggnad och effektivisering av den skyddade sysselsättningen, att så snart som

Remissdebatt

möjligt i ett delförslag ge sin mening till känna beträffande huvudmannaskapet.

Jag och några medmotionärer har vid årets riksdag i en motion tagit upp två andra angelägna frågor rörande de skyddade verkstäderna. Det är vår förhoppning att vi med riksdagens medverkan kan överlämna den till de sakkunniga för välvillig prövning. Här vill jag bara nämna att en av frågorna berör ersättningsanskaffning till följd av nedsliten maskinutrustning vid de verkstäder inom arbetsvården som kom till stånd i början av 1960-talet.

Den andra frågan gäller former för bidrag till verkstäder som anordnar inackorderingshem eller liknande bostäder vid den skyddade arbetsplatsen och utbetalar bidrag till resor mellan bostaden och arbetsplatsen.

Den sista frågan berör i hög grad de skyddade verkstäderna i Norrland, där de anställda har lång väg mellan bostäder och arbetsplatser.

Vi har en annan viktig utredning som arbetar med en angelägen fråga för de anställda vid de skyddade verkstäderna — den s. k. enmansutredningen om en enhetlig lönesättning inom denna verksamhet. Inte minst med tanke på att såväl de anställda som huvudmännen vid de skyddade verkstäderna med intresse har väntat på en rekommendation eller ett förslag till lösning av lönefrågan vill jag här uttala den förhoppningen, att utredningsmannens arbete kommer att medföra en väsentlig förbättring av lönerna för de anställda vid verkstäderna. I.O:s krav vid årets avtalsrörelse om en verklig satsning på de lågavlönade grupperna bör självfallet även omfatta de anställda vid dessa verkstäder, där medelförtjänsten under 1967 var kr. 5:67 i timmen.

Det känns oerhört bittert för äldre löntagare att efter många arbetsfyllda år få uppleva struktururomvandlingen med bl. a. stora ekonomiska och sociala svårigheter. De blir samtidigt utsatta för betydande omställnings- och sysselsätt-

ningsproblem. Jag är därför mycket glad över att regeringen kommer att tillätta en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna till tidigare pensionering av vissa arbetstagare. För löntagare som uppnått 60-årsåldern efter ett tungt och hårt arbete eller drabbats av rationaliseringsvägen inom näringslivet måste denna utredning leda fram till ett positivt resultat.

Förslag om en sådan utredning togs upp i flera motioner under 1967 års riksdag. Liksom mina medmotionärer i andra kammaren och Paul Jansson m. fl. i första kammaren är jag självfallet tillfredsställd med att vår motion om en skyndsamt utredning rörande förtidspension inom ramen för den allmänna försäkringen av den äldre arbetskraft som friställs vid driftinskränkningar genom den aviserade utredningen har beaktats.

Herr talman! Jag skall slutligen i tre punkter ange de uppgifter som är angelägna inom den skyddade verksamheten.

1. De arbetsvårdande organen bör få sådana resurser att de kan sätta in lämplig personal som i samarbete med intresserade arbetsgivare och löntagare genomför en inventering av arbetsuppgifter för den äldre och den handikappade arbetskraften på olika arbetsplatser ute i landet.

2. Den pågående utredningen om verksamheten vid de skyddade verkstäderna bör redan under 1969 avlämna förslag i vissa delfrågor, i första hand när det gäller huvudmannaskapet och de frågor som vi tagit upp motionsledes.

3. Enmansutredningen om en enhetlig lönesättning vid de skyddade verkstäderna bör under den närmaste tiden presentera sitt förslag, innebärande ökade inkomster för de anställda.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Blomkvist har tydligen missförstått ett par saker som jag

Remissdebatt

sade i slutet av mitt anförande. Han undrar om jag har kommit till den slutsatsen att de borgerliga nu skall kräva utomparlamentariska metoder, en utomparlamentarisk befrielsefront för att lyfta bort socialdemokratiska centraliseringsivrare. Det har jag aldrig sagt, utan jag har i stället varnat för att om man inte tillmötesgår medborgarnas önskemål något så när riskerar man att det blir sådana här aktioner. Jag tycker att herr Blomkvist som medlem av regeringspartiet borde vara tacksam för att få denna varning i tid.

Jag för min del anser att önskemål som framförts från medborgarna, oavsett vad de gäller, bör kanaliseras inom partierna. Jag framförde min varning därför att jag under diskussioner medborgare emellan har hört yttranden, som tyder på att man faktiskt på allvar överväger tillgripandet av utomparlamentariska aktioner när det gäller sådana frågor som dem jag tagit upp här i dag.

Herr Blomkvist säger att vi inte kan ge direktiv till företagen att lokalisera. Det har jag inte sagt något om. I stället har jag i mitt anförande starkt tryckt på att man måste skapa förutsättningar för att företag skall kunna lokaliseras även till sådana här orter. Nu drar man i väg i rakt motsatt riktning på grund av försämring av vägnätet, försämring av kommunikationsmöjligheterna i övrigt och försämring av bostadskvoten till kommunerna. Sådant kan inte underlätta för företagen att lokalisera till sådana orter.

Herr BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Åkerlind säger att det är en huvuduppgift för oss alla att föra fram de synpunkter som vi möter ute i den verksamhet i vilken vi är engagerade, vill jag helt instämma. Det är den främsta uppgift vi har.

Men sedan måste herr Åkerlind ha missförstått mig. Jag menade inte att han var av den uppfattningen att krafter skulle engageras för utomparlamentariska aktioner.

Jag tyckte att orden föll på ett sådant sätt att det verkade som om herr Åkerlind tvivlade på att de borgerliga partierna i fortsättningen kunde utgöra denna »befrielsefront» och därmed lyfta bort det socialdemokratiska partiet.

Sedan säger herr Åkerlind att det gäller att skapa förutsättningar för att lokalisera företag till mindre platser. Jag har — det kan jag försäkra herr Åkerlind — gjort vad jag har kunnat för att väcka intresset härför hos vissa företagare. Men situationen i dag är faktiskt den att företagen när det gäller lokalisering av företag är mycket intresserade av att få en så bred och god allmänservice som möjligt. Tyvärr kan vi inte, såvitt jag förstår, föra ut all denna service till de platser som vi innerst inne önskar skall få en positiv utveckling när det gäller företagsetablering.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tvivlar inte alls på de borgerliga partiernas fortsatta möjligheter att föra fram sina medlemmars åsikter. Men jag vet — och det vet vi väl alla — att det socialdemokratiska partiet nu har majoriteten i riksdagen och därmed makten i landet. Även inom detta socialdemokratiska parti finns dock många som delar de åsikter som jag har framfört i mitt tidigare anförande. Efter vad herr Blomkvist senast anförde förstår jag, att även herr Blomkvist i själ och hjärta delar dem.

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Det står i bibeln att »de sista skola bli va första». Det är emellertid inte med tanke på detta som jag har valt att framträda som den förmodligen sista talaren i remissdebatten. Snarare är det väl så att ödet har varit mig gynnsamt, när jag får göra min egentliga debut i riksdagen inför en tämligen glest besatt kammare. Till yttermera visso skall jag tala om glesbygdsproblemen.

Remissdebatt

Om man ser på befolkningsstatistiken vid årsskiftet 1968—1969 noterar man att utflyttningen från glesbygder till tätorter och storstadsregioner fortsätter, och man noterar vidare att utflyttningen från Norrlandslänen, som ju har en karakteristisk glesbebyggelse, åter har ökat så att folkmängden i dessa län kraftigt minskat. Arbetslöshetssiffrorna för januari i år visar för hela landet en nedgång jämfört med samma tid i fjol utom just för Norrlandslänen.

Bristande sysselsättningsmöjligheter är den största drivkraften till utflyttningen. Skogs- och jordbruket och industrin strukturrationaliseras och ger färre arbetstillfällen. Det saknas på många håll, framför allt i det norrländska inlandet, expansiva näringsgrenar som kan ge en trygg sysselsättning. Samtidigt stiger utbildningsnivån bland ungdomarna och de flyttar för att få användning på arbetsmarknaden av sin kvalificerade utbildning till storstadsregionerna, som också på många andra sätt kan erbjuda större variationer.

När det gäller den rådande befolkningsutvecklingen får man räkna med multiplikatoreffekter. Det är framför allt yngre människor som flyttar. Färre familjer bildas, födelsetalen sjunker, och man får en oförmånlig åldersfördelning. Det innebär tyngre försörjningsbördor och därmed en sämre standard för de produktiva grupperna.

Utflyttningen från en bygd skapar stora problem både för den enskilda människan och för samhället. Många människor är rotfasta i sina bygder, har byggt egna hem, är engagerade i bygdens och kommunens liv och har släkt och vänner och över huvud taget sin förankring i bygden. Ofta vållar flyttningarna psykiska svårigheter. Man har svårt att acklimatisera sig, man kanske har svårt att få ett arbete som man trivs med eller en lämplig bostad. Om man är över 45 år förvärras svårigheterna. Det råder en pressande åldersysteri i vårt samhälle: en människa anses över-

årig på arbetsmarknaden redan vid 45 års ålder.

Samhällsekoniskt sett blir utflyttningarna mycket tunga. De innebär en kapitalförstöring av stora mått genom att bostäder, skolor och serviceinrättningar av olika slag ej blir utnyttjade. Samtidigt krävs ökade investeringar i de mottagande storstadsregionerna. Av miljöpolitiska skäl finns det anledning att betvivla värdet av denna centraliserade samhällsstruktur, men också ur samhällsekonisk lönsamhetssynpunkt är denna koncentration diskutabel. Man får t. ex. i storstadsregionerna en lokalisering av arbetsplatserna till centrum, medan bostäderna förläggs till förorter. Detta medför besvärande problem för den enskilda människan — tidsödande och tröttsamma resor, köer etc. — och innebär också för samhället dryga investeringar i kommunikationer o. s. v. Utflyttningen från glesbygderna har alltså en dubbel effekt: den skapar problem både i glesbygd och i storstad.

När människor överger en bygd blir det mycket svårt att upprätthålla en tillfredsställande serviceapparat. Den bofasta handeln försvinner, och det innebär stora problem att få varuförsörjningen ordnad. Service från verkstäder och hantverk blir besvärligare att erhalla. Samtidigt bidrar ofta samhället självt till en försämrad service i bygden genom att järnvägslinjer dras in och postservicen försämras. Allt detta sker samtidigt med att andra grupper i vårt samhälle får bättre och utökad service.

Statliga institutioner som är av betydelse för bygdens liv försvinner också. Herr Elmstedt nämnde några av de indragningar som vi på många håll har att vänta, t. ex. av domsagor och lotsstationer. Vidare skall polisdistrikten centraliseras. Trots att man vet att domsagorna nu fungerar tillfredsställande och är rationella vill man genomföra en centralisering som inte innebär någon ekonomisk vinning.

Ett stort problem för människor i

Remissdebatt

glesbygderna är den oro och osäkerhet som de känner inför framtiden. Skall man våga satsa, skall man våga investera i sitt jordbruk eller i sitt företag, skall man våga bygga ett egnahem eller är det bortkastat kapital? Det måste anses vara en rimlig begäran att de människor som bor i glesbygderna får klara besked, byggda på undersökningar, prognoser och planering. Det måste finnas en utvecklingsplan med en formulerad målsättning beträffande sysselsättningsfrågorna och glesbygdernas framtid både för Norrland och för övriga delar av landet. »Länsplanering 67» är betydelsefull för en aktiv samhällsplanering, men först när statsmakterna anger målsättningen för den regionala utvecklingsplaneringen kan den få full effekt. Människorna i glesbygderna måste lika väl som andra kunna känna trygghet inför framtiden och få en levnadsstandard som i stort är likvärdig med andra grupper.

Det måste finnas livsdugliga serviceorter som bär upp bygden runt omkring. Förstärkta lokaliseringspolitiska insatser är nödvändiga, och generösare stöd till etableringar av företag bör ges. Näringslivet och därmed serviceunderlaget måste förstärkas och turismen och fritidsbebyggelsen måste ges ökad betydelse.

Den samhälleliga servicen måste vara betryggande. Vägarna behöver förbättras väsentligt. Jag skulle kunna räkna upp många exempel från mitt eget län — Gävleborgs — där dåliga vägar har påskyndat utflyttningen. För att ta bara ett exempel kan jag nämna Trönö i Norrala kommun utanför Söderhamn. Denna ort har stor attraktionsförmåga ur turistsynpunkt. Den ligger nära centralorten och har möjlighet att fungera som bostadsort. Men man har ingen modern väg. Trots årtiondens kamp har man kvar den gamla dåliga vägen, och den har fungerat mycket effektivt som utnötningsmedel för dem som arbetar i centralorten.

Den kollektiva trafiken måste kompletteras så att glesbygden får tillfredsställande kommunikationer med tätorterna. Också utbildningen måste anpassas till glesbygdernas förhållanden utan att man fördenskull prutar av på kvaliteten. Exempelvis frågan om olika gränser för elevantalet i klasserna bör omprövas när det gäller glesbygdernas skoldistrikt.

Det samlade välståndet i vårt land har alla grupper av människor medverkat till, vare sig de bor i storstaden eller på landsbygden. På samma sätt måste alla få del av standardstegringen i vårt land, både de som bor i storstaden och de som bor på landsbygden. Solidariteten kan inte nog betonas. Det är rimligt att samhället svarar för en solidarisk kostnadsutjämning. Skatteutjämningsreformen 1965 innebar en förbättring för glesbygdskommunerna, men någon slutgiltig lösning gav den inte. Det kan t. ex. inte vara rimligt att kommunerna ensamma skall svara för kostnaderna för kommunala bostadstillägg för pensionärerna.

Regeringen har tillsatt en arbetsgrupp som behandlar glesbygdsp Problemen, och de åtgärder som vidtas innevarande budgetår är värdefulla, men de är inte tillräckliga och de utgör inte en lösning på glesbygdsp Problemet. Detta är inte heller något övergångsproblem, som man gör gällande. För alla de människor som arbetar med jord- och skogsbruk kommer glesbygdspoendet alltid att vara den nödvändiga boendeformen.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Åkerlind uttalade för en stund sedan sin förvåning över mitt ställningstagande i fråga om utomparlamentariska metoder. När jag i går talade om dessa metoder föll det mig inte in att man skulle kunna misstolka mig så som herr Åkerlind lyckats göra. Låt mig därför något ytterligare kommentera detta.

Remissdebatt

Jag sade att svensk arbetarrörelse i och för sig inte står främmande för utomparlamentariska metoder. Det beror i varje särskilt fall på vad man vill åstadkomma och vilka former de utomparlamentariska metoderna tar sig. De årligen återkommande manifestationer som förstamajdemonstrationerna utgör är ju ett sådant exempel härpå som den svenska arbetarrörelsen accepterar. Däremot — och detta deklarerade jag klart i går kväll — har arbetarrörelsen inte det minsta till övers för grupper som vill ersätta de politiska partierna med utomparlamentariska metoder; sådana strävanden kom ju t. ex. fram vid den s. k. kärhusockupationen. Inte heller — och det trodde jag var en självklarhet — stöder vi grupper som med våld eller med hot om våld vill skaffa sig ett politiskt inflytande. Någon skillnad i uppfattning härvidlag torde inte föreligga inom socialdemokratien.

Herr talman! Jag trodde att dessa synpunkter var självklara, men i fortsättningen — åtminstone när herr Åkerlind finns i kammaren — skall jag även nämna självklara synpunkter, så att vi slipper få extra replikskiften.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag vill bara helt kort uttrycka min tacksamhet över att herr Gustavsson i Nässjö har korrigerat och förklarat sig i dessa frågor. Jag är glad att herr Gustavsson tar avstånd från den uppfattning som jag fick av hans anförande och som jag tidigare redovisat. Annars kunde man ju tänka sig att herr Gustavsson i ett läge där arbetarna vid ett företag inte har blivit tillgodosedda genom avtalsförhandlingar och börjar en vild strejk — det är ju ett utomparlamentariskt medel — skulle ställa sig bakom den vilda strejken.

Överläggningen var härmed slutad.

Finansplanen hänvisades, såvitt avsåg det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1969 skulle utgå, till be-

villningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till statsutskottet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av finansplanen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1022—1027.

§ 4

Föredrogs den av fru *Jonäng* (cp) vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättningsläget i Gävleborgs län.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets memorial:

nr 1, med uppgift på vilande förslag till ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.,

nr 2, med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning, samt utlåtande i anledning av motioner i detta ämne vid denna riksdag, och

nr 3, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 för kungl. hov- och slottsstaterna,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för bud-

getåret 1969/70 inom civildepartementets verksamhetsområde,

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till oförutsedda utgifter,

nr 15, i anledning av vissa i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1969/70, och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarväsendet för budgetåret 1969/70;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse,

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse,

nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning, och

nr 4, angående verkställd granskning av riksdagens lönelegations verksamhet under år 1968; samt

första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning.

§ 6

Annämdes följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m., nämligen

nr 1028, av fru *Dahl m. fl.*,

nr 1029, av herrar *Dockered* och *Elmstedt*,

nr 1030, av herr *Hedin*,

nr 1031, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 1032, av fru *Jonäng* och fru *Nilsson*,

nr 1033, av herr *Mattsson m. fl.*,

nr 1034, av herrar *Oskarson* och *Nordstrandh*,

nr 1035, av herr *Romanus*,

nr 1036, av herr *Romanus*,

nr 1037, av herrar *Romanus* och *Ahlmark*,

nr 1038, av fru *Ryding m. fl.*,

nr 1039, av herrar *Ullsten* och *Nordstrandh*, samt

nr 1040, av herr *Wedén m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 7

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Mundebo* (fp) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här efter kl. 12.33.

In fidem

Sune K. Johansson